

କଥାକୁଞ୍ଜର ପ୍ରଥମ ଅର୍ଦ୍ଧ—

ଗଳ୍ପ ଭାରତୀ

(ଇତିହାସର ସୁନିର୍ବାଚିତ ଗଳ୍ପର ମନୋହ୍ର ସଂକଳନ)

ମୁଖ୍ୟ ସଂପାଦକ

ଶ୍ରୀ ଅସିତ କବି, ଏମ୍. ଏ.

ସହଯୋଗୀ ବୃନ୍ଦ :—

ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ, ଏମ୍. ଏ.

କୁମାର ଶ୍ରୀ ଭାର୍ଗବ ନନ୍ଦ,

ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ନରେନ୍ଦ୍ର ସିଂହଦେବୀ, ଏମ୍. ଏ.

ପ୍ରକାଶକରଛନ୍ତି

ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମିଶ୍ର,

ସ୍ତ୍ରୋତ୍ରାବତର—ଉତ୍କଳ-ବାଣୀ ବିହାର

କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରାକର:—
ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଜାନ
ଦୁର୍ଗା ପ୍ରେସ
ଗଟବନ୍ ସାହି
କଟକ-୧

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ

୧୯୫୧

ମୂଲ୍ୟ ଟ. ୩ ୯

ପୂର୍ବ

ବିଷୟ		ପୃଷ୍ଠା
୧ । ବେବଜା	୧
୨ । ଚିଠିରା		୧୭
୩ । ତାହାଣୀ ଅଲ୍ଲଅ	୪୦
୪ । ବହୁର ଓ ବେଲଗାଡ଼		୭୦
୫ । କିବେଶୀ ସଙ୍ଗମେ	୭୧
୬ । ଶିକାର	୮୩
୭ । ପ୍ରେମର ପରିମାପକ	୮୯
୮ । ଶେଷ ଦବସ	୯୮
୯ । ଦ୍ଵିତୀୟା ତତ୍ପରୁଷ	୧୦୮
୧୦ । ମଧୁମଞ୍ଜରୀ ଗ୍ରନ୍ଥ	୧୧୫
୧୧ । ଯଜ୍ଞ ଆହୁତି	୧୩୭
୧୨ । ଭଜି ପୁରୁଷ	୧୫୮

ଆମକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ

ଡକ୍ଟର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ତ୍ରିପାଠୀ
ଏମ୍.ଏ.,ବି.ଏଲ୍.,ପି.ଏଚ୍.ଡି. (ଲଣ୍ଡନ)
ପୋଷ୍ଟ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ପ୍ରଫେସର
ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ, କଟକ-୩

ପ୍ରଫେସର ପଡ଼ା
ପୋ: ଗୁରୁଲିଆଗଞ୍ଜ
କଟକ-୩
ତା ୫-୭-୫୮

କଲ୍ୟାଣୀୟ ଅସିତ୍,

.....ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗର ଗାଳ୍ପିକମାନଙ୍କର
ସୁନିର୍ବାଚିତ ଗଳ୍ପ କଥାପତ୍ରର ସଂକଳନ ଲାଗି ମୋର ଅଭିନନ୍ଦନ
ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଛି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂକଳନ ବାହାରିଛି,
ତାହା ତୁଳନାରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ବିଶେଷ ଆଦର-
ଲାଭ କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭରସା କରେ.....

ଶ୍ରଦ୍ଧାକାଞ୍ଚି
ଶ୍ରୀ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ତ୍ରିପାଠୀ

ଅଭିମତ

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଯୁଦ୍ଧଚଳର ପ୍ରକୃତ ଜନ୍ମଦାତା ଫକୀର ମୋହନ । ତାଙ୍କ ଲେଖା ପୁସ୍ତକ ଯେ କେତୋଟି ଯୁଦ୍ଧଚଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ସେଥିରେ ମୌଳିକତା ଅଭାବ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଇଂରାଜୀ ବା ବଙ୍ଗୀୟ ଯୁଦ୍ଧଚଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲିଖିତ କହିଲେ ଅଧିକ ହେବନାହିଁ । ପୁଣି ଓଡ଼ିଆ ଯୁଦ୍ଧଚଳର ଆରମ୍ଭ ଓଡ଼ିଆ ପଦ ପଦ୍ଧତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆରେ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ‘ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ’ ଓ ‘ବିଜୁଳି’ ସମୟରୁ ‘ସହକାର’ ‘ନବଭାରତ’ ‘ଝଙ୍କାର’ ‘ନବଜୀବନ’ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶହ ଶହ ଯୁଦ୍ଧଚଳ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖାଗଲାଣି, ମାତ୍ର ଏ ସମସ୍ତ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସାରଗ୍ରନ୍ଥ ସଙ୍କଳନ କରିବା ଚେଷ୍ଟା କମ୍ । ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଅସିତ୍‌ବାରୁ “କଥାକୁଞ୍ଜ” ସାହିତ୍ୟ ସମିତିର ଆନୁକୁଲ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ‘ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ’ ‘ମୁକୁର’ ଓ ‘ଝଙ୍କାର’ ପ୍ରଭୃତି ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠଗ୍ରନ୍ଥ ସଂଗ୍ରହକରି ପୁସ୍ତିକା ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଆନନ୍ଦର କଥା ।

ଯୁଦ୍ଧଚଳ ଉପନ୍ୟାସ ଦୁହେଁ । ଏଥିରେ ଘଟଣା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର । ଅଭି ଦୁଇ ଗୁଣ ଘଟଣା ଯୋଡ଼ି ଦେଲେ ଏହା ଉପନ୍ୟାସ ହେବନାହିଁ । ସେହିପରି ଉପନ୍ୟାସର ସାରାଂଶ ଯୁଦ୍ଧଚଳ ଦୁହେଁ । ଯୁଦ୍ଧଚଳରେ ବିଶେଷ କୌଶଳ ଲେଖା । ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ

କଳା । ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଉପରେ ଭାବ ଆରୋପ କରି ଶୁଦ୍ଧ
ଆବେଶର ମଧ୍ୟରେ ମାନବ ଜୀବନର ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରିବା
ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଅସିଦ୍ଧବାରୁ ପିଲାବୟସରୁ ସାହିତ୍ୟଲେଖା ଆରମ୍ଭ
କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ଧତିକାମାନଙ୍କରେ ତାଙ୍କର ଲେଖା
ବିରଳ ନୁହେଁ । ‘ଗଳ୍ପ ଭାରତୀ’ର ସେ ହେଉଛନ୍ତି ମୁଖ୍ୟ ସଙ୍କଳକ ।
‘ଗଳ୍ପ ଭାରତୀ’ ପାଠ କରି ମୁଁ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ଏଥିରେ ପଞ୍ଜାର-
ମୋହନ, କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ଓ ଗୋଦାବରୀ ପ୍ରଭୃତି ସୁଲେଖକ-
ମାନଙ୍କର ୧୨ଟି ଗଳ୍ପ ସନ୍ଦେଶିତ ହୋଇଛି । ଏ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ
ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁପରିଚିତ ଓ ଲୋକପ୍ରିୟ ।

ମୋର ଆଶା ପୁସ୍ତିକାଟି ସମାଜରେ ଅଦ୍ଭୁତ ହେବ ।

ନୁଆରକଧାନୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର { ଶ୍ରୀ ଗୋକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ଶତପଥୀ
୧ । ୧୨ । ୫୮

ବୃତ୍ତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ

କଥାକୁଞ୍ଜର ପ୍ରଥମ ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ, ‘ଗଳ୍ପ ଭାରତୀ’ ଅଜି ଅଲେକକୁ ଆସୁଛି । ଯେଉଁ ଗାଳ୍ପିକମାନେ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଗାଳ୍ପିକମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବୀକାଶ୍ୱମାନେ, ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ମନୋନୀତ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ସଫଳତାରେ ସ୍ଥାନ ଦେବାପାଇଁ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ କଥା ଆଜି ସବାଶ୍ରେ ମନେ ପଡୁଛି, ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆମେ ଚିରକୃତଜ୍ଞ ।

ସଫଳତା କାଳରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ‘ଗଣତନ୍ତ୍ର’ର ଏଡିଟରଟାଇମମେଣ୍ଟ ମ୍ୟାନେଜର ଶ୍ରୀ ରମେଶ୍ୱର ନନ୍ଦ ଏବଂ ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ବନ୍ଧୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନରେନ୍ଦ୍ର ସାହୁ, ହଳଧର ପଣ୍ଡା, ଖଲ୍ଲ ପାଢ଼ୀ (ସାମ୍ବାଦିକ) ବ୍ରଜନାଥ ରଥ; ଦେବେନ୍ଦ୍ରମହାନ୍ତି, ଏମ୍. ଏ. ପ୍ରମୁଖ ଆମକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହିତ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଆମର ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ।

ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଡେପୁଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ଶତପଥୀ ‘ଗଳ୍ପ ଭାରତୀ’ ପାଠକର ସ୍ୱାମୀ ଅଭିମତ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକ ରୂପେ ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଅତି ଉଚ୍ଚରେ । ‘ନବଭାରତ’ ଓ ‘ସହକାର’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ବହୁ ସାଲୋଚନାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧରୁ ତାଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରତିଭାର

ପରିଚୟ ମିଳେ । ସବୁବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ଥ ଥାଇଯୁକ୍ତ । ଆମ ଅନୁରୋଧ ଏଡ଼ି ନ ପାରି ସେ ‘ଗଳ୍ପଭରତୀ’ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଭିମତ ଦେଇଥିବାରୁ ଆମେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଗଭୀର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛୁ ।

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦ୍ଵିପାଠୀ, ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍. ପି. ଏଚ୍. ଡି (ଲଣ୍ଡନ) ଆମର ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରତି ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜ୍ଞାପନ କରି ଆମକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଜଣାଇ ଥିବାରୁ ଆମେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛୁ ।

‘ଗଳ୍ପଭରତୀ’ର ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ୍ଟ ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି ଉଦାୟମାନ ଭରୁଣ ଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ପଣ୍ଡା, ଆମେ ତାଙ୍କ ଉତ୍କଳ ଭବିଷ୍ୟତର ଆଶାୟୀ ।

ପରିଶେଷରେ ଉତ୍କଳ ବାଣୀ ବିହାରର ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମିଶ୍ର ଏହି ପୁସ୍ତିକାଟିକୁ ଅଲୋକକୁ ଆଣିବା ଦିଗରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛୁ ।

ଶ୍ରୀ ଅସିତ୍ କବି (ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ)

ସହଯୋଗୀ ବୃନ୍ଦ

ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ

ଶ୍ରୀ ଭାର୍ଗବ ନନ୍ଦ

ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ନରେନ୍ଦ୍ର ସିଂହବର୍ମା

କଥାକୁଞ୍ଜ ସମ୍ପର୍କରେ କେଉଁପଦ ...

୧୯୫୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ତା. ୧୫ ରଖା.....

ସେହି ଐତିହାସିକ ଦିବସରେ କେତେକ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେମୀ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ପ୍ରସନ୍ନରେ “କଥାକୁଞ୍ଜ”ର ସୃଷ୍ଟି । ସୃଷ୍ଟିର ମାତ୍ର କେଳି ଦିନପରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଳ୍ପିକମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିସ୍ଥାନୀୟ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ଏକ ମନୋଜ୍ଞ ସଂକଳନ ପାଇଁ ଏହି ସମ୍ପାଦକ ଆନୁକୁଲ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଅ । ସେତେବେଳକୁ ଏହି ସଂକଳନର ଦାୟିତ୍ବ ଏକ ଅସ୍ଥାୟୀ କମିଟି ହାତରେ ଅର୍ପିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ କେବଳ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗଳ୍ପ ଏକାଠିକରି ପ୍ରକାଶକଲେ ସେଥିରେ କୌଣସି ନୂତନତା ରହିବନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ ପରେ ଅନୁଭବ କଲୁ । ତେଣୁ କଥାକୁଞ୍ଜର ପ୍ରଥମ ଅର୍ଦ୍ଧକୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ କରିବାପାଇଁ ଆମର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ୧୮୯୮ ମସିହାରୁ ଏଯାବତ୍ ବିଭିନ୍ନ ଖ୍ୟାତନାମା ଗାଳ୍ପିକମାନଙ୍କର ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ସଂକଳନ ପାଇଁ ଆମେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କଲୁ । ସଂକଳନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ମାନନୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ, ଏମ୍. ଏ. ଆମକୁ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଆମର ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଏ ଭିତରେ କଥାକୁଞ୍ଜର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ନିର୍ବାଚନ ବଧୂବଳା
ଭବରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଯାଇଛି । ନିମ୍ନଲିଖିତ ବନ୍ଧୁମାନେ
କର୍ମକର୍ତ୍ତା ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ ଅସିତ୍ କବି—ସଭାପତି

ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ନରେନ୍ଦ୍ରସିଂହ ବର୍ମା—ଉପସଭାପତି

ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ—ସମ୍ପାଦକ

ଶ୍ରୀ ତାରାପଦ ନନ୍ଦ—ଯୁଗ୍ମ ସମ୍ପାଦକ

ନିକଟରେ “କଥାକୁଞ୍ଜ”ର ଦ୍ଵିତୀୟ ଅବଦାନ ଯେପରି
ଆଲୋକକୁ ଆସିପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ଯଥାଯଥ ପ୍ରୟାସ ହେଉଛି ।
ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ ଏହି ଶିଶୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟାବିରୁଦ୍ଧୀ
ଓ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଶୁଭେଚ୍ଛା ପାଇଛି ତାହାହିଁ ଭବିଷ୍ୟତ
ପାଇଁ ଆମର ପାଥେୟ ।

କଟକ-୧	}	ବିନୟାବନତ
୧୫ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୫୮		ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ—ସମ୍ପାଦକ
		ଶ୍ରୀ ତାରାପଦ ନନ୍ଦ—ଯୁଗ୍ମ ସମ୍ପାଦକ

ସଂକଳିତ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ

ସୁଦ୍ରାୟତନ ଗଳ୍ପଟି ସୁଦ୍ରା ଗଳ୍ପ ବୋଲି କେତେକଙ୍କର ପାରିଶା । କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ପାରିଶା ଯଥାର୍ଥରେ ଭ୍ରମାସ୍ତକ । ହେନେରୀ ଜେମ୍ସଙ୍କର “**The Turn of the Screw**” ମଧ୍ୟ ସୁଦ୍ରା ଗଳ୍ପ — ଏହା ଶୂନ୍ୟ ଢଙ୍ଗର ଘେ ବସିଷ୍ଟ । ତେଣୁ କେବଳ କଲେବରର ସୁଦ୍ରାତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ସୁଦ୍ରା ଗଳ୍ପର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରିଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସୁଦ୍ରା ଗଳ୍ପ ସଂପର୍କରେ ଆଲେକସାନ୍ଦର କରବାକୁ ଯାଇ Brander Matthews ସ୍ତ୍ରୀୟ “**The Philosophy of the short story**”ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

“A true short story is something other and something more than a mere story which is short. A true short story differs from the novel chiefly in its essential unity of impression. In a far more exact and precise use of the word, a short story has unity as a novel can-not have it. Often, it may be noted by, the short story fulfils the three unities of the French classic drama; it shows one action, in one place, on one day. A short story deals with a single character, a single event, a single emotion or the series of emotions called forth by a single situation.”

ଓଡ଼ିଆ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପର ଇତିହାସ ଅଲୋଚନା କଲେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପର ସୃଷ୍ଟି ବେଶୀ ଦିନର ନୁହେଁ । ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପର ଜନକ ରୂପେ ଖ୍ୟାତଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ଅନସ୍ମୀକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ, ସୁଦୂର ଅତୀତରୁ ଆମ ଦେଶରେ କାହାଣୀ କଳାର ଅଭ୍ୟାନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ ରହିଛି । ଓଷାବ୍ରତ କଥା ଉତ୍କଳ କାହାଣୀର ଲୋକକଥା ତଥା ଚତୁର ବିନୋଦର କଥାସମୂହ ଆମକୁ ଏକଥା ସୁଗୁର ଦିଏ ।

ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ରାଧାନାଥଙ୍କ “ଇଟାଲ୍ୟ ସୂବା” ମଧୁସୂଦନଙ୍କର “ଚନ୍ଦ୍ରତାର” “ପ୍ରଣୟର ଅଭୂତ ପରଶାମ” ଓ “ହେମମାଳା” ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପର ଉଦାରସଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପର ଚତୁଃସୀମା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଗୁଞ୍ଜକର ପ୍ରବେଶ ଅସମ୍ଭବ । ନୂଆଁ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପ ଆମକୁ ପ୍ରଥମେ ଦେଲେ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ।

ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ‘ଅମ୍ବ ଜୀବନ ଚରିତ’ରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି... “ବାଲେଶ୍ଵରରେ ଶିକ୍ଷକତା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସମୟରେ ମୋର କବିତା ଲେଖିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲା । ସେଠାକାର ପ୍ରେସରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ବାହାରୁଥିଲା । ମୁଁ ସେଥିରେ ଆମୋଦ ଜନକ କବିତା ଲେଖୁଥିଲି । ସେହି “ବୋଧଦାୟିନୀ” ପତ୍ରିକାରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ଲେଖିଥିଲି, ତାହାର ନାମ “ଲକ୍ଷମନ୍ଦିର” । ବୋଧହୁଏ ଉତ୍କଳରେ ତାହାହିଁ ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରିତ ଯୁଦ୍ଧଗଳ୍ପ ।”

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଗଳ୍ପ ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ସଂସ୍କୃତ ସ୍ତୋତ୍ର ହୋଇଛି । ଫକୀରମୋହନଙ୍କର ମହାପ୍ରୟାଣ ପରେ “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ”ରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ସେଥିରେ ଏହି ଉକ୍ତିତାଂଶ ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ “ଲକ୍ଷମଣିଆ” ଗଳ୍ପଟି ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁ ନ ଥିବାରୁ ଏହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେକେ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନଙ୍କର ମହାପ୍ରୟାଣ ପରେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱସ୍ଥ ପୁତ୍ର-ସାହିତ୍ୟ-କାଳନକୁ ନାନାଭାବରେ ବିକଳାଙ୍ଗ କରା ଯାଇଥିବା କଥା କାହାରିକୁ ଅବଦିତ ନାହିଁ, ତେଣୁ, ‘ଲକ୍ଷମଣିଆ’ ଗଳ୍ପର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କରେ ସନ୍ଦିହାନ ହେବାରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏକଥା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଏହି ଗଳ୍ପର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଗଳ୍ପର ଗବେଷଣା ଲୋଡ଼ା । ଯେଉଁ “ବୋଧଦାୟିନୀ” ପତ୍ରିକାରେ ଏହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଆତ୍ମ-ଜୀବନୀ ଚରିତରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସେହି ବୋଧଦାୟିନୀ ପତ୍ରିକାର ବିଭିନ୍ନ ସଂଖ୍ୟାର ଅନୁଧ୍ୟାନ କାମ୍ୟ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏ ସଂକଳନ ସମୟରେ ବହୁସ୍ଥାନରେ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଆମକୁ ନିରାଶ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ତେଣୁ ଏହି ସଂକଳନରେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ “ରେବତୀ” ଗଳ୍ପଟି ସନ୍ଦିଗ୍ଧବଶିତ ହୋଇଛି । ଏହା ୧୮୯୮ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ”ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ରେବତୀ

‘ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ’ରେ ପ୍ରକାଶିତ “ରେବତୀ” ଗଳ୍ପର ଅନ୍ୟରେ *Rev. J. H. Gurney*ଙ୍କ ଲିଖିତ କବିତାର ଉଦ୍ଧାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତାହାହେଉଛି—

“But oft some shinning April morn
Is darkened in an hour
And blackest grief’s over joyous home,
Alas ! unseen may lower.”

“ଗଳ୍ପସଲ୍ପ” ତଥା “ଫକୀରମୋହନ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ”ରେ ଯେଉଁ
“ରେବତୀ” ସଲ୍ପବେଶିତ ହୋଇଛି ତାହାର ଆଦ୍ୟରେ ଏହା
ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନା । ଉତ୍କଳାଂଶକୁ ଉଭୟ ‘ଗଳ୍ପସଲ୍ପ’ ଓ
ଫକୀରମୋହନ ‘ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ’ରେ ଉପେକ୍ଷିତ—ଅଥଚ ‘ରେବତୀ’
ଗଳ୍ପର ଅନ୍ତସ୍ପର୍ଶ ପାଠକ ପାଠିକାମାନେ ସେଥୁରୁ ପାଇ ପାରୁଛନ୍ତି ।
ପ୍ରାଚୀନ ଇଂରେଜୀ ନାଟକରେ Prologue ଯେପରି ନାଟକର
ବିଷୟବସ୍ତୁ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି,
ଉକ୍ତ ଇଂରେଜୀ ଉତ୍କଳାଂଶଟି ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ‘ରେବତୀ’ ଗଳ୍ପର
ମର୍ମବାଣୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି ।

ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଅମଳିନ ସୃଷ୍ଟି “ରେବତୀ”ର ନାୟିକା
ହେଉଛି କଟକଜିଲ୍ଲାର ହରିହରପୁର ପ୍ରଗନାସ୍ଥ ପାଟପୁର ଗ୍ରାମର
ଶ୍ୟାମବତ୍ସୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଅଲିଅଳ କନ୍ୟା ରେବତୀ । ଗୋଲପର
ସ୍ୱପ୍ନଦେଇ ମଳୟ ପବନରେ ସରଗରେ ସେ ଆଖି ମେଲିଛି । ବାପ
ମାଆର ଅଗାଧ ସ୍ନେହରେ ନିତ୍ୟ ଅବଗାହନ କରି ଚିନ୍ତିତା
ପ୍ରଜାପତି ପରି ଘରିବୁଲିଛି ସେ । କିନ୍ତୁ ସହସା ତାର ଜୀବନା-
କାଶରେ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛି ଦୁର୍ଭୀଗର କଜଳକଳା ଅନ୍ଧକାର ।
ଅନୁନୟନ ପାଟପୁରରେ ବାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା... ଆଉ ତାର ଶିକାର ହେଲେ
ରେବତୀର ପିତାମାତା । ନିୟତିର ହିର ପରହାସରେ ରେବତୀ
ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା । ପାଠପଢ଼ିବା ପାଇଁ ରେବତୀର ପ୍ରିୟହାସ ଏ ସବୁର
ମୂଳକାରଣ ବୋଲି ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସଗ୍ରସ୍ତା ଶ୍ୟାମବତ୍ସୁଙ୍କ ଜନନୀ ମତ
ଦେଇଛି ।

ଆଖିରେ ଆଖିଏ ଲୁହ, କରୁଣ ଗୃହାଣୀରେ କେତେ ଅବ୍ୟକ୍ତ କଥା, ବୁକୁରେ ଗୁଡ଼ିଆ ଘାଣ୍ଟିଆ ଘେନି ରେବତୀ ବାସୁଦେବକୁ ଗୃହି ରହିଛି । ବାସୁଦେବ ହେଉଛି ତାହାର ସ୍ୱର୍ଗତଃ ପିତାମାତାର ମନୋନୀତ ଜ୍ୱାଲି ... ନିଜକୁ ମନେମନେ ବହୁଦିନରୁ ରେବତୀ ବାସୁର ଚରଣତଳେ ଅର୍ପଣ ଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ ନିରାଶାର ଘନ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଯେଉଁ କ୍ଷୀଣ ଦ୍ୱାପକ୍ଷିଣାଟି ରେବତୀର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ ଥିଲା, କାଳର ନିଷ୍ଠୁରତାରେ ସେ ବି' ହଠାତ୍ ନିର୍ବାପିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଧାତାର ଡାକ୍ତ୍ର ପୀଡ଼ିତ ରେବତୀ ଆଉ ସହିମାରିଲାଣି । ସନ୍ନିପାତ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତା ହେଲା ସେ । ଏକ ନିଅର ରଜନୀର ଅରୁଣା ମାୟା ଭିତରେ ତାର ବିଷ୍ଣୁରୂପ ଶରୀର-ପିଞ୍ଜରରୁ ପ୍ରାଣପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷ ମେଲାଇ ଉଡ଼ିଗଲା ଚରଦିନ ପାଇଁ । ସେହି ଗୁଡ଼ିଆଦେବ ସମୟରେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀମାନେ ଶୁଣିଥିଲେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁଙ୍କ ଜନନୀଙ୍କର ରେବତୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶେଷ ବିପ୍ଳାବଗାର.....“ଲୋ ରେବତୀ ! ଲୋ ରେବା, ଲୋ ନିଆଁ, ଲୋ ରୁଲୁ.....”

‘ରେବତୀ’ ଗଳ୍ପର ପ୍ରାରମ୍ଭ ପରି ସମାପ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅତି ନାଟକୀୟ ଓ ହୃଦୟଗ୍ରସୀ । “ରେବତୀ”ର କରୁଣ ଜୀବନର ଅଶ୍ରୁଳ ପରିସମାପ୍ତି ଆମ ଆଖି କୋଣରୁ ଫେଉଁ ଦୁଇବିନ୍ଦୁ ଲୁହ ଝରଇ ଥାଏ ସେଥିରେହିଁ ଗାଳ୍ପିକ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ସୁଷ୍ଟର ସାଫଲ୍ୟ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥାଏ । କଥନ ଭଙ୍ଗୀରେ ସାଫଲ୍ୟ ଓ କରୁଣ ରସର ପରିବେଷଣରେ ଅରୁଣପୁର ସଫଳତା ଭିତରେ ‘ରେବତୀ’ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ ବିସ୍ମୟ ।

ଅରୁଣା

ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ରଙ୍କର ‘ଅରୁଣା’ ଏକ ଐତିହାସିକ ଗଳ୍ପ । ଏହା ୧୯୧୪ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ‘ସ୍କୁର’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଜଣେ ସୁପରିଚିତ ଗାଳ୍ପିକ । ଇତିହାସର ଦିପ୍ତସ୍ୱ ବସ୍ତୁକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗଳ୍ପର ମଧୁର ପରିବେଷ୍ଟନା ମଧ୍ୟରେ କିପରି ସୁଖଯାଂତ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ “ଅରୁଣା” ତା’ର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।

ସମ୍ବଲପୁରର ଐତିହ୍ୟ ଅତି ଗୌରବୋଜ୍ଞ । ମରହଟ୍ଟା-ମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆକ୍ରମଣର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେଇ ସୁଦୂର ଅତୀତର ସ୍ମରଣୀୟ ମୁଦୁର୍ଭିରୁଦ୍ଧକରେ ସମ୍ବଲପୁର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଟେକ ରଖିପାରିଥିଲା । ଅଭୂତା ଅତୀତ ଇତିହାସର ସେହି ଗୌରବଦାୟ ଅଧ୍ୟାୟକୁ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ କରିବାପାଇଁ ‘ଅରୁଣା’ ଗଳ୍ପ ମାଧ୍ୟମରେ ଯେଉଁ ପ୍ରୟାସ ହୋଇଛି ତାହା ବାସ୍ତବିକ ସଫଳ ହୋଇଛି ।

ଗଳ୍ପର ନାୟିକା ଅରୁଣା—ମରହଟ୍ଟା ଜାତିର ଗୌରବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ । ସମ୍ବଲପୁର ଦୁର୍ଗର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ମରହଟ୍ଟା ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଦେଇ ପ୍ରତ୍ନାସିଂହ ଜୟମାଲ୍ୟ ରୂପେ ପାଇଛନ୍ତି ଅରୁଣାକୁ । ଇତିହାସକୁ ପାଖେ ପାଖେ ରଖି ଲେଖକ ଗଳ୍ପର ଧ୍ୟେୟବସ୍ତୁକୁ ଗତିଶୀଳ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଅତୀତର ସ୍ପର୍ଶିତ ଦିନଗୁଡ଼ିକର ମଧୁର ଚିତ୍ର ଦେବାବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନର କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ କରିଛି...ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁସ୍ତୁ ଲେଖକାଦ୍ରୁ ହୋଇ ଉଠିଛି —

“ସମ୍ବଲପୁରର ପ୍ରାଚୀନ ବାଣିଜ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷର ଉଦ୍ୟାନଗୁଡ଼ିକ ଭେଣ୍ଟିର ଲାଜ କ୍ଳାବଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର

ଦ୍ଵାରପାରି ଚରକାଳ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । Ptolemy, Pliny ପ୍ରଭୃତି ବୈଦେଶିକ ଲେଖକମାନେ ଏହି ଦ୍ଵାର ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଲେଖିଅଛନ୍ତି—“As well as we can compare ancient with modern geography, Rome was supplied with diamond from the mine of Sambalpur. ... ସେ’ତ ପୁରାତନ ଯୁଗର କଥା । ଅମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁ ସମୟର କଥା କହୁଅଛୁ, ସେହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବଲପୁରର ଦ୍ଵାରକ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଫୁଟି ଲାଭ କରୁଥିଲା । ହାୟ ! ଆଜି ସେ ଦ୍ଵାରକୁଦ ଅଛି, ସେହି ସମ୍ବଲପୁର ଅଛି; ସେହି ମହାନଦୀ କଳକଳ ରବରେ ସମ୍ବଲପୁରବାସୀଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ମାତୁସ୍ତନ ଧାର ପ୍ରୟେ ସମ୍ବଲପୁରର ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଦ୍ଵାରକ କାହିଁ ! ସେ ବୀର ପୁରୁଷମାନେ କାହାନ୍ତି ! ହାୟ ସେ ଦିନ ଆଉ ଏ ଦିନ !” (ଗଳ୍ପ ଭାରତୀ, ୨୩ ପୃଷ୍ଠା)

ଗଳ୍ପଟିର ପରିକଳ୍ପନା ମୂଳରେ ଯେଉଁ ଗଭୀର ଜାତୀୟତା-ବୋଧ ରହିଛି ବିଷୟବସ୍ତୁର ପରିବେଷଣରେ ତାହା ଅଧିକ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଛି ।

ତାହାଣୀ ଆଳୁଅ

୧୯୨୬ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ‘ବାରୁଣୀ’ରେ ତାହାଣୀ ଆଳୁଅ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । “ମଲ୍ଲକହ୍ନ”ର ବିଶ୍ୟାତ କଥାଶିଳ୍ପୀ ଉପେନ୍ଦ୍ରବାରୁଣ ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରତିଭାର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସ୍ଵାସର ଏହି “ତାହାଣୀ ଆଳୁଅ” । ଏହି ଗଳ୍ପଟିରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ପ୍ରଶିଦ୍ଧାନ ଯୋଗ୍ୟ ହେଉଛି ସୁସ୍ଵାଦ ତାହାଣୀ ଯୋଜନାର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀର ନୂତନତା—

“ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ଧାର-ହଜା ନିଶବଦ୍ ବଣିଆଁ ଛାଡ଼ିବେ, ଭଙ୍ଗା ମାଟି ଘରଟିଏ; ବର୍ଷା-କାଳର ଦିନରେ ଛଣ ଛପରତଳ ତାର କେଉଁକାଳୁ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଗଲାଣି । କଣ୍ଟାବଟା ଭିତରେ, ଖାଲ ଗୋଟାଏ ଉଞ୍ଚ ଡ଼ା, ଆଉ ଦିନିକାନ୍ତ କେତେପଟ । ବତାସ ଦାଉରେ ସେତକ ବି’ ସରଲଗେ ପଡ଼ିଯିବ ସତେକ ?

ଘଡ଼କ ପରେ ବର୍ଷା ଅମ୍ବୁଆସିଲା । ଅଙ୍ଗାର ବେଲାରଙ୍ଗ ଦେହରେ ବିଜୁଳି ଝଙ୍କମ୍ ଧରି ବତାସ ଝପଟିଗଲା ଗଜାଧାନ-ଗଛ ମେଳରେ ଚଢ଼ଳ ପକାଇ ଦେଇ ।” (ଗଳ୍ପଭାରତ-ପୃଷ୍ଠା)

ବିଷୟ ବସ୍ତୁର ଅବତାରଣା ପାଇଁ ଗଳ୍ପର ପ୍ରାବନ୍ଧରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟିକରିବା ପାଇଁ ଉଲ୍ଲିଖିତ ବିଶ୍ୱନା ଭିତରେ ଲେଖକଙ୍କ ପ୍ରୟାସ ସଫଳ ହୋଇଛି । ବିଷୟ ବସ୍ତୁର ପରିବେଷଣ ପାଇଁ ଅନୁରୂପ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସମସ୍ତେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥି ସକାଶେ ପ୍ରତିଭାର ଯାଦୁକାରୀ ଶକ୍ତି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ଉପେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଯଥାର୍ଥରେ ସେ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି.

‘ତାହାଣି ଆଲ୍ଲାଅ’ ର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଆମର ସାମାଜିକ ଜୀବନରୁ ଆହୁତ । ଗଳ୍ପର ନାୟିକା ରତ୍ନା ଓ ତାହାର ସ୍ବାମୀ ଆମର ସମାଜର ଦୁଇଟି ସରଳ, ତରଳ, ବିମଳ ପ୍ରାଣୀ । ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ରଙ୍ଗ-ମଞ୍ଚରେ ବୁଦ୍ଧାବନର ଉପସ୍ଥିତି ଏକ ଦୁର୍ଘଟଣା । ରତ୍ନା ଓ ତାହାର ସ୍ବାମୀ ସେହି ଦୁର୍ଘଟଣାର ଶିକାର ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ବପ୍ନେଳ ନାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି..... ରତ୍ନା ଚିରଦିନ ଲାଗି ଆଖି ବୁଜିଛି, ଆଉ ତାର ସ୍ବାମୀ ପାଗଳହେଇ

କୁଅଡ଼େ ରୁଲିଯାଇଛି । ରଜାର ମାଟିର ଗଣ୍ଡର ଜଳିଯୋଡ଼ି
ପାଉଁଶ ହୋଇଗଲା । ଖାଲି ବହିଗଲା ଗୋଟିଏ ଅଲୁଅ ଠେକ୍
ତାହାରି ଦେହପରି, ଖୁବ୍ ବଡ଼, ଖୁବ୍ ତେଜ ।

ଲେର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ସମାପ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଠକ ପାଠିକାଙ୍କ
ମନରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିବାପାଇଁ ‘ତାହାଣୀ ଅଲୁଅ’ରେ
ଅସରନ୍ତି ଉପାଦାନ ରହିଛି । ତେଣୁ ଗଲୁଟି ପଢ଼ିବାକୁ ଧାରମ୍ଭ
କଲମାସେ ଶେଷ ନ କରି ରହି ହୁଏନାହିଁ ।

‘ବିଚ୍ଛନ୍ଦର ଓ ରେଳଗାଡ଼ି

‘ବିଚ୍ଛନ୍ଦର ଓ ରେଳଗାଡ଼ି’ କାଳିନ୍ଦୀ ବାବୁଙ୍କ ଅମଳିନ ସୃଷ୍ଟି,
ଏହା-୧୯୩୪ ମସିହା (ମଇ—ଜୁନ୍) ‘ଯୁଗବାଣୀ’ରେ ପ୍ରକାଶିତ
ହୋଇଥିଲା । ଏକାଧାରରେ ଗାଳ୍ପିକ, ଔପନ୍ୟାସିକ, କବି ଓ
ସମାଲୋଚକ ରୂପେ କାଳିନ୍ଦୀବାବୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ
ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିପାରିଛନ୍ତି । ‘ବିଚ୍ଛନ୍ଦର ଓ
ରେଳଗାଡ଼ି’ ତାଙ୍କ ଶୈଳିକ ପ୍ରତିଭାର ବିକଟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ।

‘ବିଚ୍ଛନ୍ଦର ଓ ରେଳଗାଡ଼ି’ ଏକ କରୁଣରସାତ୍ମକ ଗଳ୍ପ ।
ଏହାର ନାୟକ ଦାମ, ବି. ଏନ୍. ଆର୍. ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ି ଭଳି
ସତେ ଯେପରି ସେ ଏକ ମେସିନ୍ । ଗାଡ଼ି ପ୍ରତି ସ୍ନେହନରେ
ଛୁଡ଼ା ହେବାମାତ୍ରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ମୁହଁରୁ ତାର ଆପେ ଆପେ ବାହାର-
ପଡ଼େ — “ସୋଡ଼ା, କେଲ, ପିଆଁ ।” ଚଳନ୍ତ ଜୀବନ ତାର.....
ସରସତାର ଅଭାବରେ ସେ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ରେଳଗାଡ଼ିରେ
ଏହିପରି ଯାଉ ଯାଉ ଦିନେ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ବିଚ୍ଛନ୍ଦର ପାଖରେ
ଦେଖିଲା ସେ ଜଣକୁ । ଯାଜାବର ଦାମର ଅଯତ୍ନ-ରକ୍ଷିତ ହୃଦ-
ବାଣୀର ତାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାଜି ଉଠିଲା । ଦିହୁଳ ମାଦକତାରେ

ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠେଲ ସେ । ପ୍ରଥମ ଗୃହାଣୀ ଭିତରେ ସେହି
ଅପରିଚିତା ଜନ୍ମକୁ ଆପଣାର କରି ରଖିବା ପାଇଁ ତରୁଣ ପ୍ରାଣ
ତାର ଚକ୍ରମ ହୋଇ ଉଠେଲ । ଚଳନ୍ତା ଗାଡ଼ିରୁ ତେଣୁ ବାହାର
ନିକଟରେ ଯୁଦ୍ଧାଏ ପୁଣିଏ ଫଳ ପକାଏ ।

ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇବା ଦିନ ଜନ୍ମପାଇଁ ସେ କେତେଟା ଭଲ ଭଲ
ଜିନିଷ ନ କଣି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଦାମର ଚର ପରିଚିତ ବାହର
ନିକଟକୁ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ ସୁଖ ଅସ୍ତ୍ରହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।
ବାହର ନିକଟରେ ଜନ୍ମ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ଚଳନ୍ତା ଗାଡ଼ିରୁ ତା
ଆଡ଼କୁ ଲୋଲପ ଗୃହାଣୀରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲା ଦାମ । ରେଳଗାଡ଼ି
ବାହର ଡେଇଁ ଆଗେଇ ଗଲା । ଝୁଙ୍କିପଡ଼ି ଜନ୍ମ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବା
ମାନେ ଦାମ ଖସି ପଡ଼ିଲା ରେଳଗାଡ଼ିରୁ । ଦାମ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ିଲା
ଚିରଦିନ ପାଇଁ । ରେଳ ଲଇନ୍‌ର ଟାଙ୍ଗର ଉପରେ ମୁହା ମୁହା ହୋଇ
ପଡ଼ିରହିଲା ଦାମର ତାଜାରକ୍ତ । ଅବୁଝା ଅବାକ୍ ହୋଇ ଚାହିଁ
ରହିଲା ଜନ୍ମ ସେହିଆଡ଼କୁ । ଦାମର ଲହରୀ ଭାଷା, ଅତ୍ୟୁତ ଆସାର
ବାଣୀ ଗ୍ରହଣକୁ ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରୟାସ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବାପର ଡାକରେ
ଚମକି ପଡ଼ି ଫେରିଗଲା ସେ—ସେଇ ବାହରକୁ । ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର
ଗାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା । ବାହର ଠିକ୍ ସେହିଠି ସେହିପରି ଭାବରେ
ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲା... ବାହରର ଆଦୁରରେ ପଡ଼ିରହିଲା
ଗୋଟିଏ ତରୁଣ ହୃଦୟର ତାଜାବକ୍ତ.....

ଏହାହିଁ ଗଲ୍ଲଟିର ବସୟବସ୍ତୁ । ଦାମର ଚରଣ ଚିହଣି
ମାଧ୍ୟମରେ ଲେଖକ ଯେଉଁ ମନସ୍ତାଞ୍ଚିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ପରିଚୟ
ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ବାସ୍ତବିକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମେ

‘ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମେ’ର ଲେଖକ ଶ୍ରୀ କାଳିପ୍ରସନ୍ନ କବି ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗଳାରେହିଁ ଲେଖାଲେଖି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ‘କାଳିବାବୁ’ ‘ରାଣୀର ରେଣୁଦା’, ‘ଭୋଟ ବାହାଟ’, ‘ହତଭ୍ରମା’ର ଲେଖକ ହିସାବରେ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିବା ପରେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ କାଳିପ୍ରସନ୍ନ ବାବୁଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍ ହୁଏ । ଉତ୍କଳମଣି ଲେଖକଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲେଖନୀ ଗୁଳନା କରି ସେ ବହୁ ନାଟକ, ଉପନ୍ୟାସ, ଗଳ୍ପ ଓ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅଧିକାଂଶ ଗଳ୍ପ ‘ସହକାର’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।

ଏକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ସ୍କୁଲ ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ କାଳିବାବୁ ଚିରଦିନ ବିପ୍ଳବ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ‘ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମେ’ ଗଳ୍ପରେ ତାହାହିଁ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏହାର ନାୟକ ବିବାହ କରନ୍ତି ଜଣେ ବାଲ୍ୟବିଧବାକୁ । ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ କୁସଂସ୍କାରଗ୍ରସ୍ତ ପଇତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାୟକର ବିଦ୍ରୋହର ପ୍ରତିଫଳିତା ଗଳ୍ପଟିରେ ଅତି ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଭାବରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି । କଥନ ଭଙ୍ଗୀରେ ଲେଖକଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଶିକାର

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ‘ଶିକାର’ ଏକ ଅଭିନବ ସୃଷ୍ଟି । ଏହା ୧୯୩୭ ମସିହା ମଇ ମାସରେ ‘ଆଧୁନିକ’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଲେଖକ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ

କମ୍ୟାନିଷ୍ଠ ନେତା ଥିଲେ । ସୁଚନାର ଆବରଣ ତଳେ ପ୍ରକାଶର ଗଭୀରତା ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଧାନ ବଶେଷତ୍ବ ।

‘ଶିକାର’ର ପ୍ରଧାନ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି ଘିନୁଆ । ଶିକାରୀ ହିସାବରେ ସେ ଖ୍ୟାତଲାଭ କରିଛି । ମହାବଳ ଶିକାର କରି ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କ ଠାରୁ ପୁରସ୍କାର ପାଇଛି ସେ । ଦିନକର କଥା—ଭୋରରୁ ଏକ ଅଭୁତ ଶିକାର ନେଇ ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କୁ ଭେଟିଲା ଘିନୁଆ । ଘିନୁଆର ଗାମୁଛାରେ ସଜକଟା ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡ ଦେଖି ଚମକି ଉଠିଲେ ସାହେବ । ନୁଆ ପ୍ରଶାନ୍ତିରେ ବକ୍ସିସ୍ ଦେବା ଛଳନାରେ ଘିନୁଆକୁ ବନ୍ଦୀ କରାଗଲା । ହାଜତ୍ରେ ନାନା ଲୋକ ତାକୁ କଠିନ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସମ୍ପର୍କରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସୁଚନା ଦିଅନ୍ତି । ଘିନୁଆ..... ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଘିନୁଆ ବିଶ୍ୱାସ କରେନି । ଶେଷକୁ ଦିନେ ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କଠାରୁ ପଚାରି ଚୁଣିଲା... “ପୁରୁଷ ସେ ବାଘ ଭାଲ ମାରୁଥିଲା ବୋଲି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବକ୍ସିସ୍ ପାଉଥିଲା । ଏବେ ମାରିଛି ମଣିଷ । ଏଥର କି ବକ୍ସିସ୍ ପାଇବ ତାହା ପାଞ୍ଚ ଛ’ଜଣ ତ ଫେର୍ ବଗୁର ଠିକ୍ କରିବ ।” ସାହେବର କଥାକୁ ଘିନୁଆ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲାନି ।

ଘିନୁଆ ହତ୍ୟା କରିଛି ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାରକୁ । ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର ସମାଜର ଏକ ଦୁଷ୍ଟବ୍ରଣ । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ମାରିଛି; “କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଉଚ୍ଛଳ କରିଛି, କେତେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛତ ନେଇଛି... ଘିନୁଆର ସବୁ ଜମିବାଡ଼ି ମଧ୍ୟ ନିଜର କରିଛି ।” ଦିନକର କଥା । ଘିନୁଆର ଅନ୍ତଃପରିଚିତରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ବସିଥିଲା । ଦୈବାତ୍ ଘିନୁଆ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର ପଳାଇଯାଇ ପାରିଲାନି ।

ଶିକାରୀ ଘିନୁଆର ସେ ହୋଇଛି ଶିକାର । ବାଘ ଭ୍ରାନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ଗୋବିନ୍ଦ
ସରଦାରକୁ ଲୋକେ ବେଶୀ ଭୟ କରୁଥିଲେ । ତାକୁ ଶିକାର କରି
ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ କରିଛି ବୋଲି ଘିନୁଆ ମନେ ମନେ ଆହ୍ଲାଦିତ
ହୋଇଛି । ତାର ପୁଣ୍ୟ ଦିଶ୍ଵାସ ସେ ମୋଟା ବକସିସ୍ ପାଇବ । ତେଣୁ
ଫାସିକାଠ ସମ୍ମୁଖରେ କଳା କନାର ଘୋଡ଼ଣୀ ଭିତରେ ବ' ଘିନୁଆ
ବକସିସ୍ ରଙ୍ଗିନ୍ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିଛି..... ସେହି ସ୍ଵପ୍ନର ଭିତରେହିଁ
ଘିନୁଆର ଲୟ ହୋଇଥାଇ ପାରେ କିନ୍ତୁ ଗୋଷକ ବରୁଦରେ,
ଅତ୍ୟାଚାରୀ ବରୁଦରେ ତାର ସଫଳ ବିଷୋଦ୍ଧ ପାଇଁ ବିଦ୍ରୋହୀ
ଘିନୁଆ ଚିର ଅମର । ନିରାହ ଘିନୁଆର କରୁଣ ପରିଣତି ପାଠକ
ପାଠିକାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଅଶ୍ରୁଳ କରିପାରିଛି ।

‘ଶିକାର’ ଗଳ୍ପରେ ଘିନୁଆର ମନସ୍ତାତ୍ମିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ
ଭିତରେ ପରୋକ୍ଷରେ ସମସାମୟିକ ରାଜନୀତିର ଲେଖକ ଯେଉଁ
ପୃଷ୍ଠା ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରଣିଧାନର ବିଷୟ— “କିଛି
ବର୍ଷତଳେ ମେଲିଆ ଝପଟସିଂର ମୁଣ୍ଡକାଟି ଥିବାରୁ ସାହେବ
ଡୋରକୁ ପାଁଶ ଟଙ୍କା ବକସିସ୍ ଦେଇଥିଲା । ଝପଟସିଂ ତ
ଏକରକମ ଭଲ ଲୋକ ଥିଲା । ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ନେଇ-
ନାହିଁ, କି କାହାର ଜମିବାଡ଼ି ଦଖଲ କରିନାହିଁ । ସେ କେବଳ
ଖଜଣାଖାନା ଲୁଟି କରିଥିଲା, ଅନ୍ଧ କେତେଜଣ ସିପାୟାଙ୍କୁ ମାରିଥିଲା ।
ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଲୋକ... ତାକୁ ମାରିଥିବାରୁ
ଘିନୁଆକୁ ଅଧିକ ବକସିସ୍ ମିଳିବା ଉଚିତ ।”

ଅନ୍ଧନର ସୁସଜ୍ଜାଲ ଭିତରେ ଶିକାରୀ ଘିନୁଆ ସମାଧି ଲଭିଛି
ସତ୍ୟ... କିନ୍ତୁ ବିପ୍ଳବୀ ଘିନୁଆର ମୃତ୍ୟୁନାହିଁ ।

ପ୍ରେମର ପରିମାପକ

ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ସୃଷ୍ଟିର ଅଣୁ ପରମାଣୁକୁ କେନ୍ଦ୍ରକର ଯେଉଁ ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି ସୁସାହିତ୍ୟିକ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ମଣିଷ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଓ ବିଭାବ, ତାହାର ହୃଦୟର ପ୍ରତିଟି ସ୍ଥାନ ଓ ଅନୁଭୂତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଗବେଷଣା ଚଳାଇଛନ୍ତି । ଏହି ଗବେଷଣା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣର ଧୀରତା, ଅନୁଭୂତିର ଗଭୀରତା ଶିଳ୍ପୀସୁଲଭ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ କବି ପ୍ରତିଭା ଅନୁକୁଳ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛି । ପ୍ରେମର ପରିମାପକ ତାହାର ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାତ୍ର ।

ସାଧନା ମଗ୍ନ ସାଧକର ସମୟଜ୍ଞାନ ରହେନାହିଁ । ସେ ସାଧକ, ସାଧନା କାଳରେ ସମୟ ଯେ, ତାହାର ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଶ୍ଵତରେ ବହିରୁଲିଛି ସେ ତାହା ଆତ୍ମୀ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଏହି ସତ୍ୟକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଛନ୍ତି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ “ପ୍ରେମର ପରିମାପକ”ର ବିଶ୍ୱରୂପ ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ । ନାଳନ୍ଦାର ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ବିଶ୍ୱରୂପ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସାଧନାପଥ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଛି ପ୍ରେମର ପରିମାପକ ଯନ୍ତ୍ର । କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ଯେଉଁ ରାଜବାଳାର ଅନ୍ତରର ପ୍ରେମ ମାପିବା ପାଇଁ ଏ ଧରଣର ଏକ ଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାପାଇଁ ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ସାଧନା ସିଦ୍ଧ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମଗଧର ସେହି ରାଜକୁମାରୀର ବିଚିତ୍ରରେ ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଉଦ୍ଭାବିତ ଯନ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରର ପ୍ରେମ ମାପିବାପାଇଁ ସାଧକ ବିଶ୍ୱରୂପ ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟାକୁଳ ସେତେବେଳେ ସେ ବିଦେହର ରାଜମାତା । ବହୁକଷ୍ଟରେ ବିଶ୍ୱରୂପ ସାକ୍ଷାତ୍ ପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇଲା ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସାକ୍ଷାତ୍ ମାତ୍ରେ ଗୋଟିପଣୀ ଥର

ଉଠିଲା ସେ । ରୁଗ୍‌ଶା, ଦନ୍ତସ୍ଥାନା, ଲୋଳିତଚର୍ମୀ ବିଦେହର
ରାଜମାତାର ଭିତରେ ଅଙ୍ଗତର ମଗଧ ରାଜଜେମାକୁ ଶୋଭିବାକୁ
ଯାଇ ସେ ନିରାଶ ହେଲା...ହାତରୁ ତାର ଗସ୍ତିପଞ୍ଜିର ଦୀର୍ଘ ଝଂବର୍ତ୍ତର
ସାଧନାର ଫଳ—“ପ୍ରେମର ପରିମାପକ” ।

ଲେଟିର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଭଳି ପ୍ରକାଶିତ ମଧ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର
ହୋଇପାରିଛି ।

ଶେଷ ଦିବସ

ଅସାଧାରଣ ପ୍ରଭାତ ବଳରେ କବି ଗୋଦାବରୀର ମହାପାତ୍ର
ଅଜି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଂଶ ଭାବେ ଗୋଟିଏ ଯୋଗ୍ୟ
ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ପାରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ମାନବ ଜୀବନର
ଗଭୀର ଆଲୋଚନା । ସମସାମୟିକ ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ
ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶ ଭିତରୁ ସେ ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ପାଇଁ ବାଛି
ନେଇଛନ୍ତି ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ଉପାଦାନ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାପାତ୍ର ମୃତ୍ୟୁବିଶେଷ
ଜଣେ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ । ଆମର ଏହି ସମାଜର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ
ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅନାଚାରର ଡାକ୍ତରୀ ବଢ଼ି ଶିଖା ଜାଳୁଥିଲା
ସେଥିପ୍ରତି ଅଙ୍ଗୁଳି ସଜେଇ କରି ତାର ମାଧ୍ୟମରେ ସଂସ୍କାର
ସକାଶେ ସେ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି ସ୍ପଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

‘ଶେଷ ଦିବସ’ ଗୋଦାବରୀର ବାବୁଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ଅପରୂପ
ସୃଷ୍ଟି । ଶୋରଧାର ଏକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ କାଳୀନ ଘଟଣା ଲେଟିର
ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର । ଗାଁର କୁଚକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ ହେଉଛି
ପୁଅବାର । ସେମାନଙ୍କର ପିତୃତନ୍ତ୍ରର ଶିକାର ହୋଇ ଅଗଣିତ
ନରନାରୀ ସେତେବେଳେ ନିଃସ୍ୱ ହୁଅନ୍ତି.....ଅଉ ସେହି ସରଳ,

ନିରାଶ୍ରମାନଙ୍କର ଝାଲବୁଢ଼ା ଧନରେ କୁଟକ୍ରମାନଙ୍କର ସୁରମ୍ୟ ଦର୍ମ୍ୟ ଗାଁ ମାଟିରେ ମୁଣ୍ଡଟେକେ । ଏହାର ଏକ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଚିନ୍ତା ‘ଶେଷ ଦିବସ’ ରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟା ତତ୍ପରୁଷ

ବହୁତ କଥାକୁ ଅଳ୍ପରେ ଅତି ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ କହି ପାଠକର ମନରେ ଚିରନ୍ତନୀ ରେଖାପାତ କରିବାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜକିଶୋର ରାୟ ଯଥେଷ୍ଟ ସଫଳତା ହାସଲ କରିଛନ୍ତି । ଶୁଭମଧୁର ଶାବ୍ଦିକ ଯୋଜନା ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ୟତମ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଶୈଳୀ ଯେ କୌଣସି ପାଠକକୁ ମଧ୍ୟ ଅଭିଭୂତ କରେ । ‘ଦ୍ଵିତୀୟା ତତ୍ପରୁଷ’ ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ଅତି ସାଧାରଣ ଘଟଣାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାୟଙ୍କ ପାଦୁକର ପ୍ରତିଭା ଗଳ୍ପଟିକୁ ସୁଖପାଠ୍ୟ ଓ ଉପଭୋଗ୍ୟ କରି ପାରିଛି ।

ମଧୁମତ୍ତାର ରାତି

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ବେଶୀ ଦିନର କଥାନୁହେଁ । ୧୯୪୧ ମସିହାରୁ ‘ସହକାର’ରେ ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଏହି ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଶାଳ୍ପିକ ହିସାବରେ ସେ ଅଭୁତପୂର୍ବ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଳ୍ପ ସୁପରିକଳ୍ପିତ—ଭାଷାର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀର ଗୁରୁତ୍ଵ ତାଙ୍କ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର କରିପାରିଛି । ‘ମଧୁମତ୍ତାର ରାତି’ ତାହାର ଏକ ନିଦର୍ଶନ ମାତ୍ର ।

‘ମଧୁମତ୍ସର ରାସି’ ପ୍ରଥମେ ‘ମଧୁମତ୍ସର ଅଭିସାର’ ନାମରେ ମାସିକ ‘ବିଜ୍ଞାନ’ରେ ପ୍ରକାଶ ଲଭି କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଫଳେ ସଂକଳନରେ ଗଳ୍ପଟିର ନାମ “ମଧୁମତ୍ସର ରାସି” ରଖାଯାଇଛି । ସମାଲୋଚକର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନେଇ ଗଳ୍ପଟିର ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ ଯେ ‘ମଧୁମତ୍ସର ରାସି’ ନାମକରଣ ଭିତରେ ସତେ ଯେପରି ଗଳ୍ପଟିର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତଃ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ।

ମଧୁମତ୍ସର ବାସ୍ତବରେ ମଧୁମତ୍ସର.....ତାର ରୂପାନଳରେ ବଣିକ, ସୌଦାଗର, ପଣ୍ଡିତ ସମସ୍ତେ ନିଜକୁ ଆହୁତ ଦେବାରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ବିଳାସ ବ୍ୟସନର ଅଗାଧ ସାଗରରେ ନିତ୍ୟ ଅବଗାହନ କରିଛନ୍ତି ସେ । ତଥାପି.....ତଥାପି ମଧୁମତ୍ସର ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥାପନ କଣ ପାଇ ପାରିଛି ? ? ? ‘ଅନ୍ୟର ପଦତଳେ ନିବେଦିତା ହେବାହିଁ କଣ କୁସୁମର ଭବିତବ୍ୟ’ ?— ମଧୁମତ୍ସର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଭିତରେ ତା’ର ବିକଳ ପ୍ରାଣର ଅନ୍ତ୍ରାନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶ ପାଠକ ପାଠିକାଙ୍କୁ ଅଭିଭୂତ କରେ । ତାର ବିଚ୍ଛୁର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣର ଏହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଭିତରେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଛଳ ଛଳ ନାରୀପ୍ରାଣ କାରୁଣ୍ୟର ପ୍ରବାହ ଭିତରେ ଭାସିଯାଇଛି ଠିକ୍ ସେହିପରି । “ପୁନର୍ଜନ୍ମ”ର କାମନା ଭିତରେ ତା’ର ପ୍ରକୃତ ମର୍ମବାଣୀ ଫୁଟି ଉଠିଛି ।

ଭାଷାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭିତରେ, ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀର ଅଭିନବତ୍ତ୍ୱରେ ଅଶ୍ଳୀଳତାକୁ ମଧ୍ୟ କପରି ସୁଚରୁର ଭାବରେ ପାଠକ ପାଠିକାର ଦୃଷ୍ଟିର ଅନୁବାଳକୁ ନୀତି ହୁଏ ‘ମଧୁମତ୍ସର ରାସି’ ଗଳ୍ପରେ ତାହାହିଁ ସବିଶେଷ ଅନୁଧ୍ୟାନ ଯୋଗ୍ୟ । ସ୍କୂଲଭାଷା ‘ମଧୁମତ୍ସର ରାସି’ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଶୈଳିକ ପ୍ରତିଭାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦ୍ୟୋତକ ।

ଯଜ୍ଞ ଆଦୃତ

‘ଯଜ୍ଞ ଆଦୃତ’ର ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସମାଲୋଚକ ଭାବେ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେମୀଙ୍କର ନିକଟରେ ସୁପରିଚିତ । ନିଜର ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ସେ ଯଥାର୍ଥରେ ଯୁଗାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛନ୍ତି । ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଉପେକ୍ଷିତ କଳ୍ପ, କୋହଳ, ସାନ୍ତାଳ, ପ୍ରଭୃତି ଅଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଜୀବନର ପ୍ରତିଟି ସ୍ତମ୍ଭକୁ ସେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ଯୁଗ ଯୁଗର ଅବହେଳିତ ହରିଜନ ଓ ଅଦିବାସୀର ଜୀବନକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଗଳ୍ପ—ସ୍ୱଳ୍ପାୟତାର ଦ୍ୱାପ୍ତିରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଚିରଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ସମାଜର ମର୍ମସ୍ଥଳରେ ପ୍ରବାହମାନ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଭ୍ରାବଧାରର ସ୍ରୋତ ସେହି ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଉପରେ କିପରି ପ୍ରଭାବ ପକାଉଛି ଗୋପୀନାଥ ବାବୁ ବିଭିନ୍ନ ଗଳ୍ପରେ ତାହା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି ।

‘ଅସ୍ମତର ସନ୍ତାନ’ ଓ ‘ପରଜା’ ଉପନ୍ୟାସରେ ଏ ଦେଶର ଅଗଣିତ ପାଠକ ମାଠିକା ଯେଉଁ ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରତିଭାର ବିମଳ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ପାରିଛନ୍ତି ‘ଯଜ୍ଞ ଆଦୃତ’ ଗଳ୍ପରେ ସେହି ପ୍ରତିଭାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ୱାସର ଯେ ପାଇ ପାରିବେ ଏଥିରେ ମତଦ୍ରୈଫର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

ତନି ପୁରୁଷ

‘ତନି ପୁରୁଷ’ର ଲେଖକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ଉତ୍କଳକୋଟୀର ଶିଶୁସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିକର ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତ ଅର୍ଜୁନ କରିପାରିଛନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସମାଜରେ ନୂତନ ଚେତନା ପାଇଁ ଏବଂ ଜାତିକୁ ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ସେ ନିଜ ବିଭିନ୍ନ ଲେଖା ମାଧ୍ୟମରେ ଯଥାଯଥ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ‘ତନିପୁରୁଷ’ ଗଳ୍ପଟି ତାର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।

‘ତନିପୁରୁଷ’ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ଗଳ୍ପ । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ପରେ ପରେ ସମାଜରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦେଖା ଦେଇଛନ୍ତି— ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ପୃଷ୍ଠିପତି ଓ ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି ଶ୍ରମିକ । ପୃଷ୍ଠିପତି ଓ ଶ୍ରମିକ ମଧ୍ୟରେ ସୁବୁଝାମଣାର ଅଭାବରୁ ପୃଷ୍ଠିପତି ହୋଇଛି ଶୋଷକ ଓ ଶ୍ରମିକ ଶୋଷିତ । ସମାଜର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତପାଇଁ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୈତ୍ରୀଭାବ ଚିର କାମ୍ୟ । ନିଷ୍ପେଷିତ ଶ୍ରମିକ ମଧ୍ୟରେ ଆଜି ଯୁଗୋଚିତ ଚେତନା ଆସିଛି । ପୃଷ୍ଠିପତି ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରୁଛି ଯେ ପୃଷ୍ଠି ପୃଷ୍ଠି ଧରି ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଶୋଷଣ କରାଯାଇଛି ତାହା ପ୍ରତିଫଳକୁ ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କଲକାରଖାନାରେ ସେମାନଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ—କେବଳ ମାଲିକର କଲ୍ୟାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନୁହେଁ, କେବଳ ଶ୍ରମିକର କଲ୍ୟାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନୁହେଁ—ଅଧିକନ୍ତୁ ସମଗ୍ର ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ‘ତନିପୁରୁଷ’ ଗଳ୍ପରେ ତାହାହିଁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଛି.....ପୃଷ୍ଠିପତି ଓ ଶ୍ରମିକ ମଧ୍ୟରେ ଚିରକାମ୍ୟ ସୁସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଛି..... ଦୁଇପୁରୁଷଧରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିବା ଶୋଷଣର ନିର୍ମମ ଯୋଜନା ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯାଇଛି ତ ନି ପୃଷ୍ଠିପତି ନୂତନ ଚେତନା ଓ ନାୟିକାବୋଧର ପ୍ରବଳ ସ୍ରୋତରେ ।

ସ୍ଥୂଳତଃ “ଗଳ୍ପଭାରତୀ”ରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଗାଳ୍ପିକମାନଙ୍କର ଗଳ୍ପ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଛି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସୁମରାରି । ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପସାହିତ୍ୟ କିପରି ନିମ୍ନବିକାଶ ହୋଇଛି ତାଙ୍କର ଆଲୋଚନା କାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସରଣୀର ଅବସ୍ଥାନ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ।

ଶ୍ରୀ ଅସିତ କବି ଏମ୍. ଏ.

କଟକ-୧

ଧୂର୍ଜୀ (ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ)

ରେବତୀ

“But oft some shining April morn
Is darkened in an hour
And blackest grief’s over joyous home,
Alas! unseen may lower.”

Rev. J. H. Gurney

“ଲେ ରେବତୀ—ଲେ ରେବତୀ—ଲେ ନିଆଁ, ଲେ ବୁଲି—”

କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ହରହରପୁର ପ୍ରଗନା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମଫସଲ ଗ୍ରାମ, ନାମ ଗାଟପୁର । ଗ୍ରାମ ମୁଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡିରେ ଗୋଟିଏ ଘର, ଅଗିଲି ପିଛୁଲି ରୂର ବଣର, ଖଞ୍ଜା ପାଗଣୀ ରୂନିଆରେ ତେକିଶାଳ, ଅଗଣା ମଧ୍ୟରେ ହୁଅ, ଆଗକୁ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର, ପଛକୁ ବାଡ଼ି ଦୁଆର, ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର ମେଲ୍‌ଘରେ ଦାଣ୍ଡଲେକେ ବସା ଉଠା କରନ୍ତି, ପ୍ରଜାମାନେ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ଆସି ଏହିଠାରେ ବସନ୍ତି । ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଜମିଦାର ତରଫରୁ ଗ୍ରାମର କରଣ, ମାସକୁ

ଦରମା ଦୁଇଟଙ୍କା, ଦରମା ଛାଡ଼ି ପାଉଡ଼ ବିଶୋଧନା ବାହା ଲଢ଼ୁଣା
 ଲତ୍ୟାଦରୁ ଦୁଇ ପଇସା ହାତପ୍ରେଠ ହୁଏ । ସବୁ ମିଶାଇଲେ
 ମାସକୁ ଗୁରୁ ଟଙ୍କାରୁ ଉଣା ହେବନାହିଁ, ସଂସାର ଏକରକମ ଚଳେ ।
 ଏଟା ହେଲା ନାହିଁ, ସେଟା ଘରେ ନାହିଁ, ଏପରି କଥା ଘରର
 କାହାରି ମୁହଁରୁ ଶୁଣା ଯାଏ ନାହିଁ । ବାଡ଼ରେ ଶାଗ ମାଗ ଛାଡ଼ି ସଜନା
 ଦୁଇଗଛ । ଘରେ ଲଗା ପଡ଼ିଆ ବରଷ-ବିଅଣୀ ଗାଇ ଦୁଇଟା ବନ୍ଦା;
 ଦୁଧ ଟିକିଏ, ଘୋଳ ମନ୍ଦାଏ ହାଣ୍ଡିତଳେ ଲଗିଥାଏ । ବୁଢ଼ୀ ଚଫ୍ଫି
 ମିଶାଇ ଘଷି ତାଡ଼ିଦିଏ, କାଠକଣା ବାଧେ ନାହିଁ । ଜମିଦାର
 ସାଙ୍ଗେ ତନିମାଣ ଜମି ଚଷିବାକୁ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଧାନ ବଢ଼ି ନାହିଁ,
 କି କମେ ନାହିଁ । ଶ୍ୟାମବେଳୁଟି ବଡ଼ ସିଧା ସଳଖ ଲୋକ,
 ପ୍ରଜାମାନେ ମାନନ୍ତି, ସୁଖ ପାଆନ୍ତି । ବାପରେ ଧନରେ କହି ଦୁଆର
 ଦୁଆର ବୁଲି ଖଜଣା ଅସୁଲ କରେ, କାହାରଠାରୁ ଅନ୍ୟାୟରେ
 ପଇସାଟିଏ ନାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନେ ଖଜଣା ଦେଇ ପାଉଡ଼
 ମାଗନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ ଗୁରୁ ଆଙ୍ଗୁଳି ତାଳ ପତ୍ରରେ ଖଣ୍ଡେ ପାଉଡ଼
 ଲେଖି ବଳେ ବଳେ ଗୁଲରେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇଯାଏ । ଜମିଦାର ପିଆଦା
 ଆସିଲେ ଗାଁକୁ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ, ଆସେ ହାତ ଓଠ ଧରି ଧୂଆଁଖିଆ
 ଦୁଇ ପଇସା ଦେଇ ବିଦାକରେ । ଶ୍ୟାମବେଳୁ ଘର ଖାଇବାକୁ
 କୁଟୁମ୍ବ ଗୁରୁଜଣ, ଆସେ ଦୁଇ ପଇସା, ମା ବୁଢ଼ୀ, ଦଶ ବରଷର
 ଗୋଟିଏ ଝିଅ । ଝିଅଟିର ନାମ ରେବତୀ । ଶ୍ୟାମବେଳୁ ସଞ୍ଜବେଳେ
 ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ‘କୃପାସିନ୍ଧୁ ବଦନ’ ଗାଏ, ଆଉ ଆଉ ଭଜନ ଗାଏ,
 କେବେ କେବେ କାଠଦାସ ରୁଖାଟି ଉପରେ ବଇଁଠାଟିଏ ଥୋଇ
 ଭାଗବତ ପଢ଼େ, ରେବତୀ ପାଖରେ ବସି ଶୁଣୁଥାଏ । ସେ ମୁହେଁ
 ମୁହେଁ ଭେର ଭଜନ ଶିଖି ଗଲଣି, ତା ପିଲା ମନକୁ ଭଜନଗୁଡ଼ିକ
 ଶୁଣୁମାନେ । ସଞ୍ଜବେଳେ ବାପା ପାଖରେ ବସି ଭଜନ ଗାଇଲେ ଗାଁର

କୌଣସି କୌଣସି ଲୋକ ଆସି ଶୁଣନ୍ତି । ରେବତୀ ବାପା ପାଖରୁ
ଗୋଟିଏ ଭଜନ ଶିଖିଥିଲା, ସେଇଟି ଗାଇଲେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ବଡ଼
ଖୁସିହୁଏ । ପ୍ରତିଦିନ ହେଉଛି ଗାଇବାକୁ କହେ, ରେବତୀ ଗାଏ—

କାହାଣୀ କରବି ଗୁହାରି

ତୁମ୍ଭେ ନ ଗୁହଁଲେ ନାଥ ଗରବ ଯିବ ସର ।

କରି ବା ନ କର ହାଣ

ପଦେ ସମର୍ପିଛି ପ୍ରାଣ ।

ତୁମ୍ଭେ ଅଛି ତବ ନାମ ଧର ।

ତୁମ୍ଭେ ବିନା ହିଜଗତ ଶୂନ୍ୟ ହେ ହରି

ଶୀତଳକର ଜୀବନ ପ୍ରେମାମୃତ ଦାନକର ।

ଦୁଇ ବରଷ ତଳେ ସ୍କୁଲ ଡେ: ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ମଫସଲ
ଗନ୍ତକୁ ଯିବା ସମୟରେ ପାଟପୁରରେ ରାତ୍ର ଯାଇଥିଲେ ।
ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ ମୁଖିଆ ତାର ପାଞ୍ଚଜଣ ଲୋକ କୁହାଝାସ୍ଥ କରବାରୁ
ଦିପୋଟି ବାରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କଠାକୁ ରିପୋର୍ଟ କରି
ଗୋଟିଏ ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ବସାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ
ବେତନ ମାସକୁ ତାରିଟଙ୍କା, ଏହି ତାରିଟଙ୍କା ସରକାରରୁ ମିଳେ ।
ଏହାଛଡ଼ା ପ୍ରତି ପିଲା ମାସକୁ ଅଣାଏ ଲେଖାଏ ଦିଅନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକଟି
କଟକ ନମିଲ ସ୍କୁଲର ଅବଧାନ ବିଭାଗର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଛାତ୍ର—ନାମ
ବାସୁଦେବ । ନାମଟି ଯେପରି ବାସୁଦେବ, ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟାଳୀ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି
ବାସୁଦେବ । ଟୋକାଟାର ଭିତର ବାହାର ସବୁ ସୁନ୍ଦର; ଗାଁ
ମଝିରେ ଚାଲି ଯିବାବେଳେ ମୁଣ୍ଡଟେକି କାନ୍ଦାକୁ ଚାହେଁନାହିଁ ।
ବୟସ ଅନ୍ଧାଜ କୋଡ଼ିଏ । ସୁନ୍ଦର ରୂପ, ଯେମନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଚାଉଳରେ
ଗଢ଼ା । ପିଲାଦିନେ ପିନ୍ଧୁଡ଼ା ରୋଗ ହୋଇଥିଲା, ତା ମାଁ ମୁହଁରେ
ତତଲା ବତଲ ଚିହ୍ନ ଦେଇଥିଲା, ସେ ଚିହ୍ନ ଆଜିଯାଏଁ ଅଛି ।
ବରଂ ସେ ଚିହ୍ନ ତାକୁ ମାତେ । ବାସୁଦେବ ପିଲା କାଳରୁ ମା

ବାପ ଛେଉଣି, ମାଟୁଁଘରେ ରହି ମଣିଷ ହୋଇଅଛି । ବାସୁଦେବ ଜାତରେ କରଣ । କେବେ ପୁନେଇ ଗୁରୁବୀରରେ ପିଠାଟା ପଣାଟା ହେଲେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ପାଠଶାଳାକୁ ଯାଇ କହିଅସେ—ବାପା ବାସୁ, ସଞ୍ଜବେଳେ ଟିକିଏ ଅମ ଘରକୁଯିବୁ, ତୁମ ମାଉସୀ ତାଙ୍କ ଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଯିବା ଆସିବାରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମାୟା ଲାଗି ଗଲଣି । ରେବତୀମାଁ ବାସୁକୁ ଦେଖିଲେ କହେ, ଆହା ମାଆଛେଉଣିଟି, କଣଖାଏ—କିଏ ତା ଖାଇବା ଦେଖୁଛି । ବାସୁ ପ୍ରତିଦିନ ସଞ୍ଜବେଳେ ଯାଇ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ପାଖରେ ଘଣ୍ଟାଏ ଘଣ୍ଟାଏ ବସି ଅସେ । ବାସୁକୁ ଦୁଇରୁ ଦେଖିଲେ ବାସୁଭାଇ ଅଇଲେ, ବାସୁଭାଇ ଅଇଲେ ବୋଲି ରେବତୀ ପାଟିକରି ବାପକୁ କହେ । ରେବତୀ ସଞ୍ଜବେଳେ ବାପ ପାଖରେ ବସି ପ୍ରତିଦିନ ପଠିତ ପୁରୁଣାଭଜନଗୁଡ଼ିକ ବାସୁକୁ ଶୁଣାଏ । ବାସୁକୁ ସେହି ଗୀତ ନୂଆ ନୂଆ ପରି ଲାଗେ । ଦିନେ ଏ କଥା ସେ କଥା ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଶୁଣିଲେ କଟକରେ ଗୋଟିଏ ହିଅସ୍କୁଲ ଅଛି, ସେଠାରେ ହିଅମାନେ ପଢ଼ନ୍ତି, ଲେଖା ସିଆଁ ଶିଖନ୍ତି । ସେହି ଦିନଠାରୁ ରେବତୀକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁର ମନହେଲା ଏବଂ ଆପଣା ମନର କଥା ବାସୁଦେବକୁ କହିଲା । ବାସୁ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁକୁ ପିତୃତୁଲ୍ୟ ମାନେ, କହିଲା ଆଜ୍ଞା ସେହି କଥାଟା ମୁଁ କହିବି କହିବି ହେଉଥିଲି । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ରେବତୀକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ଛୁଇଁ ହେଲା । ରେବତୀ ପାଖରେ ବସି ଶୁଣୁଥିଲା, ଦୁଇ ଚିଲାରେ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ମାକୁ ଆଉ ଜେଜାକୁ, ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିବି, ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିବି, ଖବର ଦେଲା । ମା କହିଲେ ହଉ ହଉ ପଢ଼ିବୁ । ଜେଜା କହିଲେ ପାଠ କଣ ଲେ, ମାରିକିନିଆ ହିଅଟା ପାଠ କଣ ? ରକା ବଢ଼ା ଶିଖ, ପିଠା ପଣା କରିବାକୁ ଶିଖ, ହୋଟିଦିଆ ଶିଖ, ଦାହୁମୁହାଁ ଶିଖ, ପାଠ କଣ ?

ରାତିରେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ପିଣ୍ଡାରେ ଖଣ୍ଡେ ଅନ୍ଧକାଠ ପିଢ଼ା ଉପରେ ବସି ଭାତ ଖାଉଅଛନ୍ତି, ରେବତୀ ସାଙ୍ଗରେ ବସି ଖାଉଅଛି । ବୁଢ଼ୀ ଆଗରେ ବସି—ଭାତ ପୃଷ୍ଠାଏ ଆଣ, ଡାଲିପାଣି ଟିକିଏ ପକେଇ ଯା, ଲୁଣ ଟିକିଏ ଦେ, ଇତ୍ୟାଦି କଥା ବୋହୂପ୍ରଭ ଆଦେଶ କରୁଅଛନ୍ତି । କଥାରେ କଥାରେ ବୁଢ଼ୀ କହି ବସିଲେ, ହଁରେ ଶ୍ୟାମ—ରେବୀ ପାଠ ପଢ଼ିବ—ପାଠ କ’ଣ ରେ, ତିରିଲା ହେଁଥର ପାଠ ପଢ଼ା କ’ଣ ? ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ କହିଲେ ହେଉ, କହୁଛୁ ପଢ଼ୁ । ଝଙ୍କଡ଼ ପଟ୍ଟନାୟକ ଘର ହେଁମାନେ ଯେ, ଭାଗବତ ବୋଲି ପାଠନ୍ତି । ବୈଦେହ୍ୟାଶ ବିଳାସ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗାଆନ୍ତି । ରେବତୀ ଭାରି ଖପା ହୋଇଯାଇ ଜେଜାକୁ ଗାଳିଦେଇ କହିଲା, ଯାଲେ ବୁଢ଼ୀ ଭୁବୁରଟା । ତାହାବଦ୍ ଅଳି କରି ବାପାକୁ କହିଲା, “ନା ବାପା, ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିବି ।” ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ କହିଲେ ହଁ-ହଁ-ହଁ ପଢ଼ିବୁ । ସେ ଦିନ କଥା ଏତକ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଓପର ଓଳି ବାସୁଦେବ ସୀତାନାଥ ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଥମପାଠ ଖଣ୍ଡିଏ ନେଇ ରେବତୀକୁ ଦେବାରୁ ସେ ବଡ଼ ଖୁସିହୋଇ ବାପା ପାଖରେ ବସି କିତାବର ମୂଲ ପୃତ୍ତାଠାରୁ ଶେଷ ପୃତ୍ତା ଯାଏ ଓଲଟାଇ ଓଲଟାଇ ଦେଖିଲା । ସେଥିରେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ଗୋରୁ ଇତ୍ୟାଦିର ଛବି ଦେଖି ଭାରି ଖୁସି ହୋଇଗଲା । ରଜାମାନେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ବନ୍ଧି ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି, କେହି ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ଖୁସିହୁଏ । ଆମ୍ଭ ରେବୀ ଛବଟା ଦେଖି ଖୁସି । ରେବୀ ଧାର୍ମିକର ମାକୁ କିତାବର ଛବି ସବୁ ଦେଖାଇଲା । ଜେଜା କିଅଁତେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା ହଁ—ଯା—ଯା । ରେବୀ ତାହାକୁ ଦୂର ଦୂର ଗାଳି ଦେଇ ଫେରି ଆସିଲା ।

ଆଜି ଦିନଟି ଭଲ—ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ । ରେବତୀ ସକାଳୁ ବୁଡ଼ମାର ଗାଧୋଇ ନୁଆଲୁଗା ଖଣ୍ଡିଏ ପିନ୍ଧି ଘର ବାହାର ହେଉଅଛି, ବାସୁଭାଇ

ଆସିଲେ କିତାପ ପଢ଼ାଇ ଦେବେ । ବୁଢ଼ୀ ଭୟରେ ବନ୍ଦୀରମ୍ଭର
ଆସ୍ତୋତନ କିଛି ହୋଇନାହିଁ, ବେଳ ଛାଡ଼ି ସମୟରେ ବାସ୍ତୁପାଇ
ପଡ଼େଇ ଦେଲା, ସ୍ବରେ—ଅ, ସ୍ବରେ—ଆ, ହ୍ରସ୍ବ—ଇ, ଦୀର୍ଘ—ଈ,
ହ୍ରସ୍ବ—ଉ, ଦୀର୍ଘ—ଊ ଇତ୍ୟାଦି । ପ୍ରତିଦିନ ପଢ଼ା ଚାଲିଲା, ପ୍ରତିଦିନ
ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ବାସ୍ତୁ ପାଇ ପଡ଼େଇ ଦିଏ । ଦୁଇ ବରଷ ମଧ୍ୟରେ
ରେବତୀ ତେର ପଢ଼ିଗଲାଣି । ମଧୁରୁଓଙ୍କ ସ୍ଥଳମାଳା ପଢ଼ିଯିବାବେଳେ
ମୁହଁରେ ବାଟୁଳି ବାଜେ ନାହିଁ ।

ଦିନେ ରାତିରେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ବସି ଭାତ ଖାଇବା ବେଳେ
ମା—ପୁଅ ଦୁଇଜଣ କଥାଦାଉଁ ହେଲେ । ପୁରବେ ବୋଧକରୁଁ କିଛି
କଥା ହୋଇଥିଲା, ଆଜି ସେହି କଥାର ଉପସଂହାର ।

ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ—କା ମା, ଭଲ ହେବ ନାହିଁକି ?

ବୁଢ଼ୀ—ହଁ ଭଲତ ହେବ, ଜାତି କଥାଟା ବୁଝିଛୁ ନା ?

ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ—ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ଆଉକ'ଣ ବୁଝୁଥିଲି ? ଭଲ କରଣି,
ଗରିବ ପୁଅ ହେଲେ କଣ ହେବ, ଜାତି ଭଲ ।

ବୁଢ଼ୀ—ଧନ ଦଉଲତ ନାହିଁ ବିରୁର

ଜାତି କଥାଟା ଆଗେ ପରୁର ।

ଘରେ ରହିବ ତ ?

ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ—ଘରେ ନ ରହି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ? ହଜାର ହେଲେ
ମାମୁଁ ମାଣିଁ ନା ଆଉ କଣ ?

ରେବତୀ ପାଖରେ ବସି ଭାତ ଖାଉଥିଲା, ଏହି କଥାର ଅର୍ଥ
ସେ କ'ଣ ବୁଝିଲା ସେ ଜାଣେ, ମାତ୍ର ସେହି ଦିନଠାରୁ ତାହାର
ଭାବ ଅନ୍ୟରକମ ଦେଖୁଅଛି । ଦାପା ଆଗରେ ବାସ୍ତୁଭାଇ ପଢ଼ାଇ
ଦେଲେ କିପରି ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଲଜମାଡ଼େ, ଅକାରଣ ସକାରଣ
ସବୁବେଳେ ହସମାଡ଼େ, ମୁଣ୍ଡତଳକୁ ପୋତଦେଇ ଦୁଇଓଁ ବୁଜି

ହସ ଲଗୁଏ । ଏଣିକି ବାସୁ ପଡ଼େଇ ଦେଲେ କେତେବେଳେ ତୁନି
ତୁନି ପଡ଼େ, କେତେବେଳେ ଖାଲି ଘୁଁ ଘୁଁ କରେ, ପଢ଼ା ସରିଲେ
ପାଟି ବୁଜି ହସି ହସି ଘରକୁ ପଳେଇଯାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ସଞ୍ଜବେଳେ
ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର କବାଟକୁ ଧରି କାହାକୁ ଚାହିଁଥାଏ, ବାସୁ ଅସିଲେ
ଘରକୁ ପଳାଏ, ପାଞ୍ଚ ଡାକରେ ବାହାରେ ନାହିଁ । ଏଣିକି ରେବତୀ
ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରିଲେ ବୁଢ଼ୀ ଖସା ହୁଏ ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପଞ୍ଚମୀକୁ ପଞ୍ଚମୀ ଦୁଇ ବରଷ ହୋଇ ଗଲାଣି ।
ବିଧାତାଙ୍କର ବିଧାନ, କାହାର ଦିନ ସମାନ ଭାବରେ ଯିବ ନାହିଁ ।
ଫଗୁଣମାସିଆ ଦିନ, କାହିଁ କିଛି ନାହିଁ । ଅଗୁନକ କାହୁଁ ମାଡ଼ି
ଅସିଲା—ସକାଳେ ଗ୍ରାମରେ ଶୁଣାଗଲା ଗୁମାସ୍ତା ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ
ବୁଢ଼ୀ ଧରିଅଛି । ମଫସଲ ଗାଁରେ ବାଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ତାଟି କବାଟ
ପଡ଼ିଯାଏ । ବାଡ଼ି ବୁଢ଼ୀ ଯେମନ୍ତ ଟୋକେଇଟିଏ କାଖେଇ ଦାଣ୍ଡରେ
ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଟାଉଛି, ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ଦୁଆରକୁ
କାହିଁର ଅସିବାର ନାହିଁ । ମାରକନିଆ ଦୁଇଟା କଣି କରବେ ?
ଟିଲଟା ଡକା ପକାଇ ଘର ବାହାର ହେଉଅଛି । ବାସୁଦେବ ଶୁଣି
ମୁଲୁଲୁଡ଼ି ଧାଇଁଲା । ଡରନାହିଁ, ଭୟନାହିଁ, ଆପଣା ଶରୀର ପ୍ରତି
ଭାବନା ନାହିଁ, ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ପାଖରେ ବସି ଗୋଡ଼ରେ ହାତ ବୁଲାଇ
ଥାଏ, ପାଣି ଟୋପାଏ ଟୋପାଏ ମୁହଁରେ ଦେଉଥାଏ । ବେଳ ତିନି
ପ୍ରହର ସମୟରେ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ବାସୁ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଖନେଇ ଖନେଇ
କହିଲା ବାଁ ପୁଁ—ଏଁ —ବିଆଁ ଗିଁ ଲା, ବାସୁ ଭୋ ଭୋ କର
ଡକା ଗାଡ଼ିଲା । ଘରେ ରହଲ ପଡ଼ିଗଲା । ରେବତୀ ଭୁଲିରେ
ପଡ଼ି ଗଡ଼ିଥାଏ, ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ଶୁଣି କହିଲେ ଚଲା ।
ଦେଖ—ଦେଖ—ସଞ୍ଜ ବେଳକୁ କିଛି ନାହିଁ । କ’ଣ କରବେ—
ବାସୁଦେବଟା କାଲିକା ପିଲା, ଆଉ ଦୁଇଟା ଭୂଆଁସୁଣୀ । ଗ୍ରାମର

ବନାସେଠି ଧୋବା ଜଣେ ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ଲୋକ, ତା ଦିହକରେ ପରାଣ କି ପାଠେ ପାର କଲଣି । କାଲି ହେଲେ ଯିବାକୁ ହେବ, ଆଜି ହେଲେ ଯିବାକୁ ହେବ । ଲୁଗାପଟା ଦମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ମିଳିବାର ଭରସା । ଗାମୁଛାଟାଏ ଅଣ୍ଟାରେ ଭିଡ଼ଦେଇ କୁରୁଡ଼ୀଟାଏ କାନରେ ପକାଇ ହାତର ହେଉଗଲା । ଗ୍ରାମରେ କରଣ ସେହି ଘରକ, ଶାଶୁ, ବୋହୂ, ବଂସୁଦେବ ଭନିଜଣ ଧରା ଧରି କରି କର୍ମ ଚଳାଇଲେ । ସେ ସମୟର କଥା ଗୁଡ଼ାକ ଲେଖିବାକୁ ଅମେ ନିତାନ୍ତ ଅସମ । ଶୁଶାନରୁ ଫେର ଆସିବାକୁ କୁଆଁ ତାର ଉଠିଲଣି । ଘରେ ପଶିବା ମାତ୍ରେ ରେବତୀ ମା ପୋଟାପୋଟା ଚଲି, ଦେଖ ଦେଖ ଦିନ ଦିପ୍ତହର ବେଳେ ଗ୍ରାମରେ ହାଟହେଲା ରେବତୀ ମା ନାହିଁ ।

ଦିନ ଚାଲିଯାଏ, କାହାର ଲଗି ଦିନ ବସି ରହେନାହିଁ । କାହାର ପାଲିକି ଉପରେ ପାଟଛତା, କାହାର ବେଡ଼ି ଉପରେ କୋରଡ଼ା । ମାତ୍ର ଦିନ ଯାଉଅଛି ସମସ୍ତଙ୍କର । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଭନିମାସ କଟି ଗଲଣି, ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଘରେ ଦୁଇଟି ଗାଈଥିଲେ, ତହଲିଲ ବାଙ୍କା ଟଙ୍କା ସକାଶେ ଜମିଦାର ଘର ଲୋକେ ଆସି ବାନ୍ଧି ଘେନି ଗଲେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣୁ ଜମିଦାର ଘର ଟଙ୍କାକୁ ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଶିବନିର୍ମାଳ୍ୟ ପରି ଜ୍ଞାନକରେ, ଟଙ୍କାଟିଏ ଅସୁଲ ହେଲେ ଜମିଦାର କଚେରୀରେ ପିଠ ନ କରିବା ଯାଏ ତାହାର ନିଦ ଥାଏ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତାହା ଉପରେ ଟଙ୍କା ଅଞ୍ଜ ବା ନ ଥାଉ, ଗଈ ଦିୱିଟି ବଡ଼ ଦୁଧୁଆଳି ଏକଥା ପୁରୁଷ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଜମିଦାର ଚାଷିବାକୁ ଯେ ଭନିମାଣ ଜମି ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ଛଡ଼େଇ ନେଲେଣି, ହଲିଆଟା ବା ଘରେ ଅଞ୍ଜ କିଆଁ ରହିବ ? ଦୋଳ-ପୁଣ୍ଡୁମା ଦିନ ସେ ଗୁଡ଼ିଗଲା । ବଳଦ ଦୁଇଟା ସାତେ ସତର ଟଙ୍କାରେ ବିକା ଯାଉଥିଲା, ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଟିପ୍ପାରେ ଖରଚଯାଇ ଯାହା ବଳିଥିଲା

ସିଂହାସନ ଧରି ମାସେ ଚଳିଲା, ଆଜି ହାଲୁକା କାଲି ପିତଳଟା ବସିବଟା ବନାଛନ୍ଦାରେ ଆଉ ମାସେ ଗଲା । ବାସୁ ଦୁଇଠଳି ଦୁଆରକୁ ଆସି, ଶୁଣି ଶୁଣି ଯାଏ ଥାଏ, ଆଜି ନାତୁଣୀ ଶୋଇବାକୁ ଗଲେ ବସାକୁ ଯାଏ । ବାସୁ କିଛି ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେଲେ ଆଜି ବା ନାତୁଣୀ କେହି ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବଳେଇ ବଳେଇ କିଛି ଦେଲେ ତାହାଠାରେ ପଡ଼ିଥାଏ, ବାସୁ ଜାଣିପାରି ଆଉକିଛି ଦିଏନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ପାଖରୁ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ପଇସା ନେଇ ସଉଦା କରିଦିଏ, ସେହି ଦୁଇପଇସାର ସଉଦାରେ ଆଠ ଦଣ୍ଡଦାନ ଚଳିଯାଏ । ଘରର ଗୁଲ ଉଠି ଗଲଣି, ଗୁଲଣି ଦରକାର, ବାସୁ ଦୁଇ ଟଙ୍କାର ନଡ଼ାକଣି ବାଡ଼ିରେ ଗଣଦଇଅଛି, ଶରଣ ହେବାରୁ ଛପରଦମ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ଏବେ ଆଉ ଦିନଗୁଡ଼ିକ ବସି କାନ୍ଦେ ନାହିଁ । କେବଳ ସଞ୍ଜହେଲେ ବସି କାନ୍ଦେ । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ତଳେ ପଡ଼ିଯାଏ, ଯଦିଓଠାରେ ଶୁଣିକାଟି, ରେବତୀ ଧକେଇ ଧକେଇ ପାଖରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ବୁଢ଼ୀ ଆଖିକୁ ଏବେ ଭଲ ହୋଇ ଦିଶୁନାହିଁ, ବାସୁଣୀ ପରି ହୋଇ ଗଲଣି, ଏବେ ସେ କାନ୍ଦିବା ଉଣାକରି ରେବତୀକୁ ଗାଲି ଦେବାର ଆରମ୍ଭ କରିଅଛି । ଏତେ ଯେ ଦୁଃଖ, ଏତେ ଯେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, ସବୁର ମୂଳ କାରଣ ରେବତୀ, ଏହା ସେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଘୁରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରି ସାରିଲାଣି । ରେବତୀ ପାଠ ପଢ଼ିବାରୁ ପୁଅ ମଲା, ବୋହୂ ମଲା, ହଳିଆ ଶୁଣିଗଲା, ବଳଦ ବକାଗଲା, ଜମିଦାର ଘର ଗାଈବଳି ଘେନିଲେ ! ରେବତୀ କୁଲିପଣୀ, ରେବତୀ କାନ୍ଦୁଣୀ, ରେବତୀ ଲୁଗାଛୁଣି । ବୁଢ଼ୀ ଆଖିକୁ ଯେ ଦିଶୁନାହିଁ, ତାହାର କାରଣ ରେବତୀର ପାଠପଢ଼ା । ବୁଢ଼ୀ ଗାଲି ଦେବାବେଳେ ରେବତୀର ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାରା ବୋହି ଯାଉଥାଏ । ତରେ ବୁଢ଼ୀ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ା ଦୋର ଫାରେନାହିଁ । ବାଡ଼ୀ ଦୁଆରେ ନୋହିଲେ ଘର କୋଣରେ ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାଇ କାଠପରି ବସିଥାଏ । ବାସୁମଧ୍ୟ

ଦୋଷୀ, କାରଣ ରେବତୀ ତ ଏତେ ଦିନଯାଏ ପଢ଼ୁ ନ ଥିଲ, ସେହି ଆସି ସିନା ପଢ଼ାଇ ଦେଲା । ମାତ୍ର ବୁଢ଼ୀ ବାସୁକୁ କିଛି କହିପାରେ ନାହିଁ । ବାସୁ ନ ହେଲେ ଘର ଦଣ୍ଡେ ଅଚଳ, ଧୁଣି ଜମିଦାର ଘର ଲଟ ଛୁଡ଼ିନାହିଁ । ଜମିଦାର ଲୋକ ଆସି ଆଜି ଏ ହସାବଟା, କାଲି ସେ ହସାବଟା ମାଗେ, ବାସୁ ନ ହେଲେ ଧାଞ୍ଜି ବଡ଼ ରୁ ପଡ଼ି ପତର କାତିଦେବ କିଏ ? ତଥାପି ବାସୁ ନ ଥିବାବେଳେ ସେ ସହଜ କଥାରେ କେବେ କେବେ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ରେବତୀ ଆଉ ଏଣିକି ଫିଲ୍ମହୁଏଁ, ତାହାପାଟି ଆଉ କେହି ଶୁଣିନାହିଁ, ବାପ ମା ଲେଉଟି ତାକୁ ଆଉ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ କେହି ଦେଖିନାହିଁ । କେତେଦିନ ଯାଏ ଭୋ ଭୋ କରି ଡକା ପାଡ଼ୁଥିଲା, ଏବେ ଆଉ ପାଟିକର କାନ୍ଦେନାହିଁ, ମାତ୍ର ଦିବାରାତ୍ର ଆଉ ଆଖିରୁ ପାଣି ଶୁଖିବ କୁ ନାହିଁ । ତାହାର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣ—ତହିଁରୁ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ମନଟି ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଅଛି । ତା ପକ୍ଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିନରାତି ସମାନ । ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ଆଲ୍ଲାଅ ନାହିଁ, ରାତିରେ ଅନ୍ଧାର ନାହିଁ, ସମସ୍ତ ଜଗତ ଶୂନ୍ୟ । କେବଳ ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଅଛି । ମା ଏହିଠାରେ ବସି ଅଛନ୍ତି, ବାପା ଚାଲିଯାଉଅଛନ୍ତି, ତାହା ଆଖି ଆଗରେ କେବଳ ଏହି ଦୁଇଟା ଦିଶୁଅଛି । ବାପ ମା ମରି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ଆଉ ସେମାନେ ଆସିବ ନାହିଁ, ଏକଥା ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହିଁ । ଘେଟରେ ଭୋକନାହିଁ, ଆଖିରେ ନିଦନାହିଁ, ଦିବ ନିଶି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପିତାମାତା ଧ୍ୟାନ । ଜେଜୀମା ଡରରେ ଖାଇବାକୁ ବସେ । ଭୂଇଁରୁ ପ୍ରୟ ଉଠେନାହିଁ । ଦେହରେ ହାତ ଚମ ଦୁଇଟି ଅଛି, କେବଳ ବାସୁଦେବ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଉଠିବସେ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି ଦୁଇଟାରେ ଜଳ ଜଳ କରି ବାସୁକୁ ଚାହିଁଥାଏ, ବାସୁ ଅନାଇଲେ ସାନ ନିଶାସଟାଏ ମକାଇ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ଦିଏ । ବାସୁ ପାଖରେ ଥିବାମାଏ ତାହାକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । କେତେବେଳେ ତାହାର ଆଉଁସି ଛାନ୍ତି

ନ ଥାଏ — ଅଖିରେ ବାସୁଦେବ, ସମସ୍ତ ହୃଦୟଟା ବାସୁଦେବ-
ମୟ । ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମରବାର ଆଜକୁ ହାତ ଗଣତରେ ପାଞ୍ଚମାସ,
କୈଷ୍ଣମାସେଇ ଦିନ, ଠେକ୍ ଦିନ ଦୁଇ ପ୍ରହରବେଳେ ବାସୁ ଦୁଆରେ
ତାଙ୍କଲା । ଏତେବେଳେ ସେ କୌଣସି ଦିନ ଆସ ସ ନାହିଁ, ବୁଢ଼ୀ
କୁହେଇ କୁହେଇ ଯାଇ ଦୁଆର ଫିଟାଇ ଦେଲା । ବାସୁ କହିଲା—
ଜେଜୀମା (ବାସୁ ବୁଢ଼ୀକୁ ଜେଜୀମା ବୋଲି ବରବର ଡାକେ)
ଦିପୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରେକାଟର ହରିହରପୁର ଥାନାରେ ଦସି ପାଠଶାଳାର
ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ୁରବେ, ସବୁ ସ୍କୁଲର ପିଲାମାନେ ଯିବେ,
ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଆସିଅଛି, ମୁଁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନେଇ କାଲି ସକାଳେ
ଯିବି, ପାଞ୍ଚଦିନ ଲାଗିବ । ରେବତୀ କବାଟ କଣ୍ଠରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ
ଶୁଣୁଥିଲା, ଲଢ଼କର ବସି ପଡ଼ିଲା, ଭାଗ୍ୟେ କବାଟ ଧରୁଥିଲା, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ବୋଧଦ୍ୱୟ ପଡ଼ି ଯାଇଥାଆନ୍ତା । ବାସୁ ପାଞ୍ଚଦିନ ସକାଳେ ଗୁରୁଲ
ଲୁଣ ତେଲ ବାଲଗଣ କିଣିଆଣି ଅଗଣାରେ ଥୋଇ ଦେଇ ବୁଢ଼ୀକୁ
ଜହୀରଟାଏ ହୋଇ ଶନିଦାର ମୁହଁ ସଞ୍ଜବେଳେ ବାହାରିଲା । ବୁଢ଼ୀ
କହିଲା, ବାପା ଖରରେ ବୁଲିବୁ ନାହିଁ, ଦେହପାକୁ ଚାହିଁବୁ,
ଚେଲରେ ଦିଟା ମୁହଁରେ ଦେବୁ, ଏହାକହି ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇଲା ।
ରେବତୀ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ବାସୁକୁ ଚାହିଁଥାଏ, ଆଜିକା ଗୁହାଣି
ଅନ୍ୟରକମ । ଆଗେ ବାସୁ ଚାହିଁଲେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ପୋତି ଦେଉଥିଲା,
ଆଜି ସେ ଭାବନାହିଁ, ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ବାସୁକୁ ଚାହିଁ ଦେଉଅଛି ।
ବାସୁର ମଧ୍ୟ ଆଜି ଅଗଣା ଗୁହାଣୀ ନୁହେଁ । ଆଗେ ବାସୁର ଯେମନ୍ତ
ଖୁବ୍ ଇଚ୍ଛା ଲେବତୀକୁ ଭଲକରି ଦେଖିବ, କିନ୍ତୁ ଅନାଇ ପାରେ
ନାହିଁ । ଆଜି ଗୁରୁ ଚଷ୍ମର ମିଳନ, ଅଖି ଫେରାଇବାକୁ କାହାର
ଅପୂର୍ବ ନାହିଁ । ବାସୁ ଗୁଲି ଗଲଣି, ଆଉ ଦିନନାହିଁ, ଘର ବାହାର
ଅନ୍ଧାର ପୁର ଗଲଣି, ରେବତୀ ଯେପରି ଚାହିଁଥିଲା ସେହିପରି

ରୁହିଁଅଛି । ରୁଢ଼ୀ ତାଙ୍କିବାରୁ ତାହାର ଚେତନା ହେଲା, ଘର ବାହାର ସମସ୍ତ ଅନ୍ଧକାରମୟ ।

ରେବତୀ ବସି ଘନ ଶ୍ରେୟସ୍ଥ, ଆଜି ଛନ୍ଦନ । ବାପା ମା ଗଲେବି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର ଦେଖି ନ ଥିଲ, ଆଜି ସକାଳୁ ଦାଣ୍ଡଦୁଆରେ ଦୁଇଥର ମୁହଁମାର ଗଲଣି । ଚେଳ ଅନ୍ଧାଜ ଛ ଘଡ଼ି, ହରିହର ପୁରରୁ ଝୁଲୁ ପିନ୍ଧିମାନେ ଫେରି ଆସିବାମାତ୍ରେ ଗାଁ ଲେକେ ବୋଲି ବୋଲି ହେଲେ—ହରିହର ପୁରରୁ ଫେରି ଆସିବା ସମୟରେ ଗୋପାଳ ପୁରର ବରଗଛ ମୂଳରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ବାଡ଼ି ପିଇଲା, ଶୁରଥର ପୋଖରୀପାଣି ହେଲା, ଅଧରାତି ବେଳେ ଚାଲିଗଲେ । ଗ୍ରାମ ଲୋକମାନେ ହାୟ ହାୟ କଲେ, ‘ପୁଅ ହିଁଅ ମା ମାଇକିନିଆମାନେ ପାଟିକର କାନ୍ଦ ପକାଇଲେ—କେହି କହିଲା ଆହା କି ରୂପରେ, କେହି କହିଲା—କି ଧୀରରେ, କେହି କହିଲା—ଦାଣ୍ଡରେ ଚାଲି ପାଉଥିବ ଯେ ମାଛୁଟିକୁ ମର କହିବନାହିଁ ।

ରେବତୀ ଶୁଣିଲା—ରୁଢ଼ୀ ଶୁଣିଲା । ରୁଢ଼ୀ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦି ତାହା କଣ୍ଠରୁ କହାଇଗଲା । ଆଉକାନ୍ଦ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଶେଷକୁ ଆହା ବାପ, ବଦେଶକୁ ଆସି ଆପଣା ରୁଦ୍ଧିରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କରି ରେବତୀକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାରୁ ସେ ମରଗଲା, ନଚେତ୍ କେତେ ମରି ନ ଥାନ୍ତା । ଶୁଣିଲାବେଳୁ ରେବତୀ ଘର ଯାଇ ପଡ଼ିଅଛି—ସୋର ଶବ୍ଦନାହିଁ । ସେ ଘନଟା ଗଲା, ତହିଁ ଆରଘନ ସକାଳେ ରୁଢ଼ୀ ରେବତୀକୁ ପାଖରେ ନ ଦେଖି ପାଟିକର ଡାକିଲା, ଲୋ ରେବତୀ, ଲୋ ରେବତୀ, ଲୋ ନିଆଁ, ଲୋ ଚୁଲି । ରୁଢ଼ୀ ବାୟୁଶୀପର ହୋଇ ଗଲାଣି, କାନ୍ଦ ବୋବାଳି ନାହିଁ, କେବଳ ଶରୀରେ ଘନହତ ରେବତୀକୁ ଗାଳି । ପଡ଼ିଗାନ୍ତକ, ଦାଣ୍ଡ ଗଲାଲୋକ ଯେତେବେଳେ ଲଜ୍ଜା ସେତେବେଳେ ଶୁଣୁଅଛନ୍ତି, “ଲୋ ରେବତୀ, ଲୋ ରେବତୀ, ଲୋ ନିଆଁ, ଲୋ

ଲେ ! ” ବୁଢ଼ୀ ଅଖିକୁ ଦିଶୁନାହିଁ, ଅଣ୍ଟାଳି ଅଣ୍ଟାଳି ଯାଇ ରେବତୀକୁ ପାଇଲା, ଡାକିଲା, ଜବାବ ନ ପାଇ ତା ଦେହରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଦେଖିଲା, ଭାରି ଚୁପ୍, ଦେହରୁ ନିଆଁ ବାହାରୁଅଛି, ଜ୍ଞାନନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ଡେଇଁ ବେଳଯାଏ ବସ କ’ଣ ପାଞ୍ଚିଲା । କଣ କରିବ, କାହାକୁ ଡାକିବ, ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜଗତ୍ ସଂସାର ଖୋଜିଲା, ପାଖରେ କାହାକୁ ଦେଖିଲା ନାହିଁ । କିଛି ସ୍ଥିରକରି ନ ପାରି ଖପା ହୋଇ କହିଲା “ଯାହା ଆପଣାନ୍ତିଆ, ତହିଁକି ଇଲାକ୍ କିଆ” ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ପାଠ ପଢ଼ିବାରୁ ଜୁରହେଲା, ମୁଁ କ’ଣ କରିବି ?

ଦିନେଗଲା, ଦୁଇଦିନଗଲା; ତନିଦିନଗଲା, ଚାରିଦିନଗଲା, ପାଞ୍ଚଦିନ ମଧ୍ୟ ଗଲା । ରେବତୀ ମାଟିରେ ଲାଗିଯାଇ ପଡ଼ିଅଛି, ଆଖି ଫିଟାଉ ନାହିଁ, ଡାକିଲେ ଉତ୍ତର ନାହିଁ, ଡିଏ ବୁଝିବାକୁ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପ ଛଦିନ, ରେବତୀ ସକାଳୁ ଦୁଇ ଗୁରୁଥର ପାଟି କଲଣି, ବୁଢ଼ୀ ପାଟିଶୁଣି ପାଖକୁ ଗଲା, ଦେହରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଦେଖିଲା ଗୋଡ଼ ହାତ ଶୀତଳ; ଡାକିଲେ ଝୁଁ ଝୁଁ ଜବାବ ଦେଲା । କଟମଟ କରି ମୁହଁକୁ ଗୁଡ଼ୁଅଛି, କିଛି ନ ପଚାରିଲେ ମଧ୍ୟ କେତେ କଥାକହୁ ପକାଉଅଛି । କୌଣସି କବିରାଜ ଦେଖିଲେ ‘ତୃଷ୍ଣାଦାହଃ ପ୍ରଳାପଶ୍ଚ’ ଇତ୍ୟାଦି ଶ୍ଳୋକପଢି କହନ୍ତେ “ସନ୍ନିପାତସ୍ୟ ଲକ୍ଷଣଂ ।” ମାତ୍ର ବୁଢ଼ୀ କିଛି ଶୁଣିହେଲା, ଦେହରେ ତାତିନାହିଁ, କଥା କହୁ ନଥିଲା, ମାଟି ଫିଟାଇଲାଣି, ଗୁଡ଼ୁ ନ ଥିଲା, ଆଖି ଫିଟିଲାଣି, ପାଣି ପିଇବାକୁ ମାଗିଲାଣି, ଛଦିନ ହେଲା, ଜିଭରେ ପାଣି ଟୋପାଏ ବାଜିନାହିଁ, ଗୁରୁଟା ପଥ ପେଟରେ ପଡ଼ିଲେ ଝିଅଟା ଉଠିବେବ । ତୁ ଖୋଇ ଥା, ମୁଁ ଚାରିଟା ପଥ ରାନ୍ଧିଆଣେ; ଏହାକହି ବୁଢ଼ୀ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ପଥ ରାନ୍ଧିବ କଣ ? ଘରେ ପାଚୁଥିବା କୁଣ୍ଡୋର, ହାଣ୍ଡି ଆଦିକା, ସବୁ ଖୋଜିଲା, ମୁଁ ଏ ଚାଉଳ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚୟଟାଏ ପକେଇ ଘଡ଼ିଏ ବସିଲା, ବାମ୍ଫ ପାଞ୍ଚଦିନକୁ ଗୁଡ଼ିଲ ତାଲି

କିଣି ଦେଇ ଯାଇଥିଲା, ମେଥିରେ ଦଶଦିନ କିଆଁ ଚଳିଗଲା, ବୁଢ଼ୀର ଦୃଷ୍ଟିଗନ୍ତ ଥିଲେ ବୁଝିପାର ଥାଆନ୍ତା । ବସି ଚିତାର କଲେ ବୁଝି ଦିଶେ । ଘରେ କଂସାବାସନ କିଛିନାହିଁ, ହାତରେ ଗୋଟାଏ କଣା ଢାଳ ପଡ଼ିଲା, ସେହିଟା ଧରି ହରିସା ଦେ କାନକୁ ଦାହାରିଲା । ହରିସାଘର ଗ୍ରାମ ମଝିରେ, ତାହାର ଶୁଦ୍ଧମତ ଦୋକାନ ନାହିଁ, ଗୁଡ଼ଳ ଡାଲି ଲୁଣ ତେଲ ରଖିଥାଏ, କୌଣସି ଦିନ ବାହାରି ଲୋକ ପହଞ୍ଚିଗଲେ କିଣନ୍ତି—କେବେ ହେଲେ ଗ୍ରାମ ଲୋକଙ୍କର କାଛି ଦରକାର ହେଲେ କିଣନ୍ତି । ବୁଢ଼ୀ ଡାଲଟି ଧରି ହରିସା ଦୁଆରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ହରିସା ବୁଢ଼ୀ ହାତରେ ଢାଳଟା ଦେଖି ଅର୍ପଟା ବେଶ୍ ବୁଝିଗଲା । ବୁଢ଼ୀ ଆଞ୍ଚଣୀର ଅଭିପ୍ରାୟ ଜଣାଇବାକୁ ହରି ଢାଳଟା ହାତରେ ଧରି ଗୁଡ଼ପାଖ ଦେଖି କହିଲା, ନାହିଁ ନାହିଁ, ମୋ ଘରେ ଗୁଡ଼ଳ ନାହିଁ ; ଆଉ ଏହି କଣା ଢାଳଟା ରଖି ଦିଏ ଗୁଡ଼ଳ ଦେବ ? ହରି ଘରେ ଯେ ଗୁଡ଼ଳ ନ ଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ । ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା, ତେବେ ଟମ୍ବୁରେ ନେବାର କଥା । ଗୁଡ଼ଳ ନ ଥିବାର ଶୁଣି ବୁଢ଼ୀର ମୁଣ୍ଡରେ ତ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା । କ’ଣ କହିବି, ହିଅଟା ଜୁରୁ ଉଠିଛି, ତା ମୁହଁରେ କଣ ଦେବ ? ଘଡ଼ିଏ ବସିଗଲା, ବେଳବୁଡ଼ି ଆସିଲାଣି । ଯାଏଁ ହିଅଟାକଣ କରୁଛି ଦେଖି, ଢାଳଟିଧରି ଉଠୁଛି, ହରି କହିଲା, ଦିଅ ଦିଅ ଢାଳଟା ଦିଅ, ଦେଖେ କଣ ଅଛି । ହରି ଢାଳଟାରଖି ଚାରିମାଣ ଚାଉଳ, ଅଧ ମାଣେ ଯାବ, କିଛି ଲୁଣ ଯଦଲା, ବୁଢ଼ୀ ଚାରି ଛ ଜାଗାରେ ବସି ଉଠି ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଢ଼ୀ ଦାନ୍ତରେ ଦାନ୍ତକାଠି ବାଜିନାହିଁ, ଦେହ ମନର କଷ୍ଟକଥା କ’ଣ କହିବୁଁ ? ଘରେ ପହଞ୍ଚି ରେବତୀକୁ ଡାକିଲା, ତାହାର ବିଷୟ ସ ରେବତୀ ଭଲ ହୋଇ ଚଲିଣି, ପାଣି କାଢ଼ିଦେବ, ସେ ଭାତ ରନ୍ଧିବ । ରେବତୀ

ଜବାବ ନ ଦେବାରୁ ସେ ଭାରି ଖପା ହୋଇ ଯାଇ ଡାକିଲା, ଲେ
ରେବତୀ, ଲେ ରେବତୀ, ଲୋ ନିଆଁ, ଲୋ ରୁଲୀ ! ଜବାବ ନାହିଁ ।

ଏଣି ରେବତୀର ସନ୍ଧ୍ୟାପାତ ଶ୍ରେଣୀ କ୍ରମେ ବଢ଼ୁଅଛି,
ଉତ୍ସାହକ ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଦେହରୁ ନିଆଁ ବାହାରେଇଅଛି, ଜିଭ ଶୁଣି ଗଲଣି,
ଉତ୍ସାହ ପିପାସା, କିଭଟା ଯେମନ୍ତ ଭିତରକୁ ଚାଲି ଯାଉଅଛି ।
ଥଣ୍ଡା ଜାଗାକୁ ଯିବାର ଇଚ୍ଛା, ଘରଯାକ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ବାହାରକୁ
ଆସିଲା, ସୁଖ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ବାଡ଼ି ଦୁଆରକୁ ଯାଇ
ପିଣ୍ଡରେ ବସିଲା । ଦିନଶେଷ ହୋଇ ଆସିଲାଣି, ଖୁବ୍
ପବନ ବହୁଅଛି, ବାଡ଼ିକୁ ଆଉଁସି ବସିଲା । ବାଡ଼ିଠାଳ
ଅନାଇଲା, ଏହି ବାପା ଗଲା ବରଷ କଦଳୀ ଲଗାଇ ଥିଲେ,
ଭଣ୍ଡା ବାହାରଲାଣି, ଦୁଇବରଷ ତଳେ ମା ଗୋଟିଏ ପିଢ଼ୁଞ୍ଚଗଛ
ବାଡ଼ିରେ ଗୋଇଥିଲେ, ରେବତୀ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ହୁଅନ୍ତୁ ତାଳେ
ପାଣିନେଇ ସେ ଗଛରେ ଦେଇଥିଲା, ସେ ଗଛ କେଡ଼େଟିଏ ହେଲାଣି,
ଫୁଲ ଧରଲାଣି । ସେ ଗଛ ଦେଖି ମା ମନରେ ପଡ଼ିଲେ, ବୁଦ୍ଧି
ସ୍ଥିରନାହିଁ । ମନ ଚଞ୍ଚଳ, ଲଗାଇଣି କିଛି କଥା ମନରେ ପଡ଼ିନାହିଁ;
ମାତ୍ର ମାତାର ଆନନ୍ଦମୟୀ ମୁଣ୍ଡି ଆଉ ମନକୁ ଛୁଡ଼ିନାହିଁ ।
ସଞ୍ଜ ଗଡ଼ିଗଲାଣି, ଗଛମୂଳରୁ ଡାଳ ଉଡ଼ିଲାଣି ଅବକାର ଗୁଡ଼ାକ
ବାହାର ବାଡ଼ି ଫୁରିଲେଣି, ଆଉ କିଛି ଦିଶୁନାହିଁ, ଆକାଶକୁ
ଚାହିଁଲ, ପହରଦିଆ ତାରୁଟିରୁ ଧକ ଧକ ହୋଇ କିରଣ
ଚାହୁଁଅଛି । ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ରେବତୀ ସେହି ତାଳକୁ ଚାହିଁଅଛି,
ଆଖିରେ ଆଉ ପଲକ ପଡ଼ିନାହିଁ, ତାରାର ଆକାର କ୍ରମେ ବଢ଼ି
ଯାଉଅଛି, ଚନ୍ଦ୍ରପରି ଆକାର ହୋଇ ଗଲଣି, ଆହୁର ବୁଦ୍ଧି, କ୍ରମେ
ବୁଦ୍ଧି, କ୍ରମେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଆହା ! ଏ କି ମୁଣ୍ଡି ତାରାମଧ୍ୟରେ ? ଶାନ୍ତ
ଦାୟିନୀ ସ୍ତେମମୟୀ ଆନନ୍ଦମୟୀ ମାତାଙ୍କର ଅଭୟା ମୁଣ୍ଡି ବସି

ସେହରେ କୋଳକୁ ନେବା ସକାଶେ ତାକୁ ଅଛନ୍ତି । ମା ଦୁଇଗୋଟି କରଣ ହସ୍ତ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ, ସେହି କରଣ ଦୃଢ଼ ଅସି ଦୁଇଟି ଗୁଣକରି ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେହି ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଆଉ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନାହିଁ, କେବଳ ନିଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦ, ସେ ଶବ୍ଦ ହିମଶ ଶ୍ରବଣ—ଖୁବ୍ ଗାଢ଼ଶ୍ୱାସ—ଶେଷରେ ମା—ମା—ଦୁଇଥର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲ । ବାଡ଼ି ନିସ୍ତବ୍ଧ, ମାରବ ।

ଏଣେ ବୁଢ଼ୀ ଘୁସୁର ଘୁସୁର ଯାଇ ରେବତୀ ଶୋଇବା ଜାଗା ଦେଖିଲା, କେହିନାହିଁ, ଘରଯାକ, ବାହାରେ ଅରଣୀ, ଢେଙ୍କିତଳ, ଢେଙ୍କି ଲଞ୍ଜି, କାହିଁ ନାହିଁ, ମନେହେଲା ଜ୍ୱର ଭଲ ହୋଇଗଲାଣି, ବାଡ଼ିରେ ବୁଲୁଅଛି । ସେହିଡ଼ାକ—ଲେ ରେବତୀ, ଲେ ରେବା, ଲେ ନିଆଁ, ଲେ ବୁଲି ? ବାଡ଼ି ଦୁଆରକୁ ଗଲ, ଅଣ୍ଟାଲି ଅଣ୍ଟାଲି ପିଣ୍ଡାକୁ ଉଠିଲା, ପିଣ୍ଡାଟା ଉଠିଲା ଦୁଇହାତ ଉଠ, ହାତେଚଉଡ଼ା ।

ମଲା, ତୁ ଏଇଠି ବସିଛୁ ? ଦେହରେ ହାତଦେଇ ବୁଢ଼ୀ ପ୍ରଥମେ ଚମକି ପଡ଼ିଲା, ଆଉଥରେ ଭଲକରି ଗୋଡ଼ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ହାତ ବୁଲାଇଲା, ଚାକରେ ହାତଦେଇ ଗୋଟାଏ ଉକୁଟ ଘେକଲ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପିଣ୍ଡାତଳେ ଦୁଇ ଦାଲ ଶବ୍ଦ—

ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଘରର କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ ଜଗତରେ ଆଉ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ପଡ଼ୋଶିମାନେ ରାତିପହରକ ସମୟରେ ଶେଷ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଥୁଲେ—

“ଲେ ରେବତୀ, ଲେ ରେବା, ଲେ ନିଆଁ, ଲେ ବୁଲି ।”

(ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ, ୨ୟ ବର୍ଷ ୧୦ମ ସଂଖ୍ୟା, କାର୍ତ୍ତିକ ୧୩୦୬—
ଅକ୍ଟୋବର ୧୮୯୮ରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଅ ରୁ ଶା

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

“କଥା ନିଗଡ଼ — ସଂକଳନ । ଦ୍ରୁତ”

ନୟାଗି ଭବନମିତ୍ର —” (ରତ୍ନାବଳୀ)

ପ୍ରାୟ ଅଦାଲତ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସମ୍ବଲପୁର ଦୁର୍ଗର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ
ସୀମାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଝିଘୋର ଗିରିସଙ୍କଟ ନିକଟରେ ଜଣେ ଅଣ୍ଟାରେପା
ସତର୍କ ଭାବରେ ଚଢ଼ୁଝିଗ ନିଶ୍ଚୟ କର ଅଞ୍ଚ ଗୁଳନା କରୁଥିଲେ ।
ଅଣ୍ଟାରେପାଙ୍କ ବୟସ ୩୫ ବର୍ଷ ହେବ । ତାଙ୍କ ସବାଙ୍ଗ ଲୌହବର୍ମା-
ଛାଦିତ; ମସ୍ତକରେ ଘୁରକ-ଖଗଡ଼ ଉଠୁଣ, ମୁଖ ବାରଦ୍ଦ-ବ୍ୟଞ୍ଜକ
ଓ ଉପ୍ରାହମୁର୍ତ୍ତି; ଶରୀର ସୌଷ୍ଠବାନ୍ୱିତ ଓ ପୁଣ୍ୟାୟତନ, ଅଣ୍ଟାରେପା
ଗିରିସଙ୍କଟ ନିକଟକୁ ଯାଇ କିଛିକ୍ଷଣ ଅଶ୍ୱର ଗତିରୋଧ କଲେ ଏବଂ
ମନ ମଧ୍ୟରେ କଣ ଭାବ ଥରେ ଗୁରୁ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲେ ।
ସେତେବେଳକୁ ସୁର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ପ୍ରାୟ । ଅସ୍ତାଚଳ-ଗମନୋନ୍ମୁଖ
ସୁର୍ଯ୍ୟଦେବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କିରଣରେ ପବିତ୍ର ଗାନ୍ଧକୂରସାଣି ବୃଷ-ଲତା-
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭିତ ଭୂପରକୁ ଅପୁର୍ବ ଶୋଭାରେ ବିଭୂଷିତ କରୁଅଛନ୍ତି ।
ସନ୍ଧ୍ୟାଗମ ଦେଖି ପଶିମାନେ ସ୍ତ ସ୍ତ କୁଳାୟ-ଅଭିମୁଖେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ
ହେଉଛନ୍ତି । ମୃଗମାନେ ଖେଳ ପଦ ବିଷେଷରେ ଅରଣ୍ୟରେ ମର୍ମର
ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି କରି ଭୟାକୁଳ ଶିଖରେ ବିଚରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଅଶ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ରା ଅଶ୍ଵ-ପୁଷ୍ପରେ ଅରୁଦ୍ଧ ହୋଇ କିଛିକ୍ଷଣ ପ୍ରକୃତର ସାମୁଦ୍ରୀକ ଲାଳା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରେ ଅରଣ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଶଙ୍ଖପୁନି କଲେ, ଶଙ୍ଖପୁନି ହେବା ମାତ୍ରେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ବହୁ-ସଂଖ୍ୟକ ଅଶ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ରା ଓ ପଦାତକ ନିର୍ଗତ ହେଲେ ଏବଂ ସତ୍ତ୍ଵେଷ୍ଟ ନୟନରେ ଉପସ୍ଥେୟ ଅଶ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ରାଙ୍କ ଆଡ଼େ ଅନାବବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଶ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ରା ନୀରବରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ତାଙ୍କ ମୁଖ ଅଧୁନା ଗମ୍ଭୀର; ମନ ଚିନ୍ତାକୁଳ, ନବାଗତ ସୈନିକମାନେ ତାହାଙ୍କର ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଭାରବାହା ଗର୍ଭଭାଦ ଏବଂ ମହିଳାମାନେ ରକ୍ତି-ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିଛିଦୂର ଗଲପରେ ଅଶ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ରା ପୁଣି ଅଶ୍ଵର ଗତିସ୍ଥେୟ କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସୁଧୀମ୍ବ୍ର ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ନିଶା ଅଗମନ ଦେଖି ଅଶ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ରାଙ୍କ ମନ ଆହୁରି ଚିନ୍ତାକୁଳ ହେଲା ! ସେ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବରେ ରହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ହଠାତ୍ ପଶ୍ଚାଦ୍ଦେଶରୁ ‘ଜୟ ସମଲକ୍ଷ୍ମୀର ଜୟ’ ଶବ୍ଦ ଶୁଭ୍ର-ଗୋରର ହେଲା, ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଅଶ୍ଵାରେନ୍ଦ୍ରା ପବଂତରୁ ଅବତରଣ କରି ମରହଟ୍ଟା ସେନାକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଏପରି ଅତର୍ଜିତ ଭାବରେ ଶତ୍ରୁଦ୍ଵାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରମଦ ଗଣିଲେ । ଦିଶେଷତଃ ସେତେବେଳକୁ ସେମାନେ ଗିରିଧଙ୍କଟ ଭିତରକୁ ଆସି ସାରିଥିଲେଣି । ଏ ଆଡ଼େ ଘୋର ତାମସୀ ରଜନୀ, ତା’ପରେ ପୁଣି ଅଜ୍ଞାତ ପ୍ରଦେଶ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ହଠାତ୍ ଶତ୍ରୁର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ କଣ କରିବେ, କିଛି ଠିକ୍‌କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମହରଜା ଜାତି ସହଜରେ ଭ୍ରାତ ହେବାର ଜାତି ହୁଏନ୍ତି । ସେମାନେ କପଟ ଯୁଦ୍ଧରେ ପଡ଼ୁ । ଶତ୍ରୁର ଏପରି ଭ୍ରାତ ଦେଖି ସେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଅନୁଚିତ ମନେକରି ସେମାନେ

ପୁଷ୍ପଭଙ୍ଗ ଦେବାର ସ୍ଥିରକଲ । ଶତ୍ରୁମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ପଳାୟନ
ତତ୍ପର ଦେଖି ପଶ୍ଚାତ୍ତାପନ କଲେ ଏବଂ ଅବିରତ ଡାର ନିଷେପ ଦ୍ଵାରା
ଅନେକଙ୍କୁ ହତାହତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଗର-ନିଷେପ
ପ୍ରତି ଭ୍ରୁଷେପ ନ କରି ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।
ସେମାନେ ନିଜେ ପଳାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ପଶ୍ଚାତ୍ତାପୀ
ମହିଳା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ
ହସ୍ତଗତ ହେଲା । ଶତ୍ରୁମାନେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟି କରିବାକୁ
ଲାଗିଲେ ।

କିଛିଦିନ ପରେ ଜଣେ ପଞ୍ଚବୀର-ବର୍ଷାୟୁ ଯୁବକ
ଅଶ୍ଵ-ପୁଷ୍ପରେ ପବିତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ସେମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟନ କାର୍ଯ୍ୟରୁ
ନିବୃତ୍ତ କଲେ । ତାଙ୍କ ଆଦେଶମତେ ତାଙ୍କ ଅନୁଚରମାନେ ଶତ୍ରୁର
ପଶ୍ଚାତ୍ତାପନ-କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହୋଇ ଅରଣ୍ୟ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।
ଯୁବକ କେତେଜଣ ବିଶ୍ଵସ୍ତ ଅନୁଚରଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଆପନ ମରହଟ୍ଟା-
ରମଣୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ମରହଟ୍ଟା-ସେନାପତିଙ୍କ
ନିକଟକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ପଞ୍ଚଦଶ ବର୍ଷାୟୁ ଯୁବତୀକୁ
ବନ୍ଦୀକରି ରକ୍ଷିତ ସମଭବ୍ୟାହାରରେ ନିଜ ଦୁର୍ଗକୁ ପଠାଇ ନିଜେ
ଦୁର୍ଗାଭିମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ! ଉକ୍ତ ଯୁବତୀ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ
ଦାସୀ ସୁଦ୍ଧା ଇଚ୍ଛା ପୁରୁଷ ବନ୍ଦୀ ହେଲା ।

ଗର-ନିଷେପଦ୍ଵାରା ଦୁର୍ଗ ଭିତରକୁ ଯାଇ ଯୁବକ ଉପରେକ୍ତ
ଯୁବତୀକୁ ସ୍ଵ ଶିବିରକୁ ଡକାଇଲେ । ଯୁବତୀ ମଙ୍ଗରେ ଦାସୀ ମଧ୍ୟ
ଆସିଲା । ଯୁବତୀକୁ ଦେଖି ଯୁବକ କହିଲେ “ସେନାପତି-ନନ୍ଦନା,
ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଆରଣ୍ୟ ଦେଖି ରୁଷ୍ଟ ହେବେ ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁମାନେ
ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରି ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତରେ ପ୍ରତ୍ୟାଗୃହ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଏଣୁ ଆଜି ସେନାପତି ନନ୍ଦନା ଏ ଦୁର୍ଗରେ ଦୟନୀ । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର

ଭୟ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଗରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସମ୍ମାନ ଦିଆଯିବ ।”

ଯୁବକଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଯୁବତୀ ନୀରବରେ ତଳକୁ ମୁହଁ କରି କାନ୍ଦିବାରେ ଲାଗିଲା । ଦାସୀ କହିଲା, “ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟା ଶିବିରରେ କି ଆଉ କିଛି ନ ଥିଲା ?”

“ଆଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଆମର ଲୋଭ ନାହିଁ । ସନ୍ତାନ ଜାତ ହେବ କରେ ନାହିଁ ।”

“ସେନାପତି ନନ୍ଦନାଙ୍କୁ ଏପରି ବଳ ପୁରୁଷ ଆଣିବା ଶ୍ରେୟର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ଆପଣ ବୀର—ଯୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରମଣୀ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ବୀରର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ।”

“ରମଣୀ ଉପରେ କୌଣସି ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇନାହିଁ । ବୀରନାରୀ ବୀର-ଭୋଗ୍ୟା । ସେନାପତି ନନ୍ଦନା ବୀର-ରମଣୀ; ସେ ବୀର-ପୁରୁଷର ଯୋଗ୍ୟା । ତାଙ୍କୁ ବୀର ପୁରୁଷ-ହସ୍ତରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେବାର ଦେଖିଲେ ସୁଖୀ ହେବ ।”

“ତାଙ୍କ ଦୁଃସ୍ୱାସ୍ତ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ହେବାପାଇଁ ମରହଟ୍ଟା ବୀର ଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ରହିଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖଛଡ଼ା ସୁଖ ହେବ ନାହିଁ ।”

“ଯଦି ସେପରି ହୁଏ, ତାଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଏଭିକ୍ଷି ତାଙ୍କୁ ନିରାପଦରେ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦେବି । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଅବଳା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ଜାଣେ, ସେନାପତି ନନ୍ଦନା ପିତୃ-ଶିବିରରେ ଥାଇ ଦେଖିବେ ଯେ, ଓଡ଼ିଆବୀର ମରହଟ୍ଟାବୀର ଅପେକ୍ଷା ନିକୃଷ୍ଟ ନୁହେଁ ।”

ଯୁବକର ଶେଷ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ଯୁବତୀ ଲେଉଟିକ ସମ୍ବରଣ କରି ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା । ଯୁବକଙ୍କ ମୁଖରେ ଉଦାରତାର ପୁଷ୍ପ ଚିହ୍ନଦେଖି ସେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଇତ୍ୟବସରରେ ଯୁବକଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସହିତ ତାହାର ଚକ୍ଷୁ ମିଳିତ ହେଲା । ସେ ଲଜ୍ଜାରେ ତଳକୁ ଅନାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯୁବକଙ୍କ ପ୍ରତି ପୂର୍ବେ ଯେ ଭରକ୍ତି ଜନିଥିଲା, ତାହା କେଉଁଆଡ଼େ ଉଠିବେ ଗଲା । ତାହାର ଶରୀରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିରରେ ଅନନ୍ତରୂପ ତଡ଼ିତ-ପ୍ରବାହ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯୁବତୀର ଭ୍ରାନ୍ତର ଦେଖି ଯୁବକ କହିଲେ, “ଯଦି ସେନାପତି-ନନ୍ଦନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାହୁଏ, ତାହାହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଅନନ୍ତ-ବିଳମ୍ବେ ପିତୃ-ସମୀପକୁ ପଠାଇବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାବି ।”

ଦାସୀ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଯୁବତୀର ମୁଖ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା । ତାହାର ମନର ଭାବ ରୁଝିଯାଇ ଯୁବତୀ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଲା । ଯୁବକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଲକ୍ଷିତରେ ତାର ଆନ୍ତରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାତ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କୁ ଶୁଭିଚିନ୍ତା ଅଧୁନା ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ଭବ । ଏ ଆଡ଼େ ପୁଣି ଶତ୍ରୁ ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀହୋଇ ରହିବା ଅସମ୍ଭବ । ଯୁବତୀକୁ ଆଉ ରୁଜିବାଟ କିଛି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ପରେ ସେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ କହିଲା, “ଯଦି ମରହଟ୍ଟା ସେନାପତିଙ୍କ ବାହୁରେ ବଳଥାଏ, ସେ ନିଜେ ଆସି ମତେ ମୁକୁଳାଇବେ । ମରହଟ୍ଟା-ରମଣୀ ଶତ୍ରୁର କୁପାର ପାତ୍ର ହେବାକୁ ସୁଖକର ମଣେନାହିଁ ।”

ତାହାର ଏ କଥା ଶୁଣି ଯୁବକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇଗଲେ । ସେ ମନେ ମନେ ତାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରେ ଉଭୟଙ୍କ ରହିବାର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଦୁର୍ଗରକ୍ଷା ଥିବା ଦ୍ୱାରଆଡ଼େ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରଚୟ

“ — ନ ପାରିଲେ ଜିଣି,

ଯୁଦ୍ଧ ସେହେ ମରିବାତ ନିଜ ହାତ କଥା ।” [ମହାଯାତ୍ରା]

ମରହଟ୍ଟା-ସେନାପତି-ନନ୍ଦିନୀଙ୍କୁ ଗିରି ଦୁର୍ଗରେ ଛାଡ଼ି ସମ୍ବଲପୁରର ତଦାନାନ୍ତର ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଅଲୋଚନା କଲେ, ଦୋଧଡ଼ୁଏ ଅସଙ୍ଗତ ହେବନାହିଁ । ଉପନ୍ୟାସ-ରସିକ ପାଠକମାନେ ନାରୀ ଇତିବୃତ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହୋଇ ପାରିନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଲେଖକ ନାରୀ । ଗଳ୍ପକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିବାକୁ ଗଲେ ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଦୃଢ଼ରୂପ କଥା କହିବା ଦରକାର, ନୋହିଲେ ଏ ଗଳ୍ପର ଐତିହାସିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅଂଶିକ ରୂପେ ଅପରିଚିତ ହୋଇ ରହିଯିବେ । ଏଣୁ ପାଠକମାନେ ଅନୁଗ୍ରହ କରି କ୍ଷମା କରିବେ ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଅପ୍ରତିହତ ପ୍ରବୀବ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଭାରତର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଅପରପ୍ରାନ୍ତ ଯାଏଁ ସମର ଘୋଷଣାକରି ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସମ୍ଭାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ପତନର ସୂଚ୍ୟପାତ ହୋଇଥିଲା ମଧ୍ୟ । ମରହଟ୍ଟା ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଶିବାଜୀଙ୍କ ନାତି ଛାଡ଼ି ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ନୃସିଂହ ଦୟାବୃତ୍ତି ଆଚରଣ କରୁଥିଲେ । ଅର୍ଥଲେଭରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ଭାରତର ପବିତ୍ର ବର୍ଷର ଲେଖ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ କରୁଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଗତି ମୁଖରେ ସ୍ଵାଧୀନତାର ସୁମଧୁର ହାସ୍ୟ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର

ବାଣିଜ୍ୟରେ, ବାର୍ଷିକରେ, ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟରେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ସଭ୍ୟ ଜଗତରେ ମୁଖ ଦେଖାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁରର ସ୍ଥାପକ-ବାଣିଜ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷର ତଦାନନ୍ତର ଗର୍ବର ଲର୍ଜ୍ କ୍ଲାରବଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ସ୍ଥାପକଙ୍କ ଚରକାଳ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । Ptolemy, Pliny ପ୍ରଭୃତି ଚୈଦେଶିକ ଲେଖକମାନେ ଏହି ସ୍ଥାନ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଇତିହାସ-ଲେଖକ Gibbon ଲେଖି ଅଛନ୍ତି— “As well as we can compare ancient with modern geography, Rome was supplied with diamond from the mine of Sambalpur in Bengal” ସେ ତ ପୁରାତନ ଯୁଗର କଥା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁ ସମୟର କଥା କହୁଁ ଅଛୁଁ, ସେହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବଲପୁରର ସ୍ଥାପକ-ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲଭ କରିଥିଲା । ହାୟ ! ଆଜି ସେ ସ୍ଥାନକୁଦ ଅଛି, ସେହି ସମ୍ବଲପୁର ଅଛି; ସେହି ମହାନଦୀ କଳକଳ ରବରେ ସମ୍ବଲପୁରଦାସୀଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧକରି ମାତ-ସୁନ-ଧାର ପ୍ରାୟେ ସମ୍ବଲପୁରର ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ସ୍ଥାପକ କାହିଁ ! ସେ ବାର ସ୍ମରଣମାନେ କାହାନ୍ତି ! ହାୟ, ସେ ଦିନ ଆଉ ଏ ଦିନ !

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୭୭୦ ସାଲଯାଏଁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଶହର ନାମ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଣା ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯେତେଦେଲେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ବିପୁଳ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଚଉଠି ଫଗୁହକଧବା ଆଶାରେ ହିନ୍ଦୁ-ରାଜ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଲୁଣ୍ଠନ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ବାହୁରୁପୀ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟ ମରହଟ୍ଟା ବର୍ଗୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁରର ବର୍ଣ୍ଣାତ ନରପତି ଅଭୟ ଫେରୁଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ହେଲା ।

କେତେଗୋଟି ମରହଟ୍ଟା ପୋତ ତୋପଦ୍ୱାରା ବୋହାଇ ହୋଇ
କଟକରୁ ମହାନଦୀ ବନ୍ଧରେ ନାଗପୁର ଅଭିମୁଖରେ ଯାହା କରୁଥିଲା ।
ଯେତେବେଳେ ପୋତ ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବଲପୁରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲା,
ଅଭୟସିଂହ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଆକବର ରାୟଙ୍କ ପରାମର୍ଶ
ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ ପୋତଗୁଡ଼ିକୁ ମହାନଦୀ ବନ୍ଧରେ ନିମଜ୍ଜିତ କରି
ତୋପସବୁ ଅଧିକାର କଲେ । ନାଗପୁରସ୍ଥପତି ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ
ହୋପରେ ଅଧୀର ହୋଇଗଲେ । ଅଭୟସିଂହଙ୍କୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଶାସ୍ତିଦେବା
ସକାଶେ ସେ ତାଙ୍କ ଘରୁଈରେ ବିପୁଳ ବାହୁନୀ ପ୍ରେରଣ କଲେ ।
ଉକ୍ତ ବାହୁନୀକୁ ପାଠକମାନେ ସିନ୍ଦୋର ଗିରି-ସଙ୍କଟରେ ଦେଖି-
ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ଯାହା ଯାହା ଘଟିଲା, ତହିଁର ବିସ୍ତୃତ
ବିବରଣୀ ପୂର୍ବ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ତୋପସବୁ ଅଧିକାର କରି ଅଭୟସିଂହ
ଦୁର୍ଗରକ୍ଷାର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଠର ଗଡ଼ଜାତରୁ
(୧) ସୁବିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ସୈନିକମାନେ ଆସି ସମ୍ବଲପୁର ଦୁର୍ଗରେ
ସମବେତ ହେଲେ, ସମ୍ବଲପୁରରେ ଉତ୍ତାହର ଲହରୀ ନାଚି ଉଠିଲା ।
ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ସମର ସମ୍ବାଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ମା' ସମଲେଶ୍ୱରୀଙ୍କ
ରାଜ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନ ସକାଶେ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହୋଇ ସମ୍ବଲପୁର-
ବାସୀମାନେ ଘାଣର ମମତା ଭୁଲି “ଦ୍ରାଘଶତ୍ରୁ ଛନ୍ଦପତି ମହାରାଜ”

୧—କଳାହାଣ୍ଡି, ପାଟଣା, ସୋନପୁର, ରେଡ଼ାଖୋଲ, ବଉଦା,
ବାମଣ୍ଡା, ଅଠମଲ୍ଲିକ, ଚାଙ୍କପୁର, ବଣାଇ, ଗଜୁ, ଚୋରଙ୍ଗଗଡ଼,
ପ୍ରଭୃତ ଅଠର ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ ସମ୍ବଲପୁରର ଅଧୀନରେ ଥିଲା ।

(୧) ଅଭୟ ଫିଙ୍ଗିବା ଛଦ୍ମ ତଳେ ସମବେତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଆୟୋଜନ କୋଳାହଳରେ ସମଗ୍ର ସମ୍ବଲପୁର ନିନାଦିତ ହୋଇ ସୁପ୍ର ପ୍ରାଣରେ ସୁଜା ଜାଗରଣ-ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମା' ସମଲେଖିଣୀଙ୍କ ରଣ-ରଙ୍ଗିନୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଭୟଙ୍କର ହେଲା ।

ସ୍ଥଳ ପଥରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଗତିରୋଧ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ମଣି ଅଭୟଫିଙ୍ଗ ଫିଙ୍ଗିବାର ଚିତ୍ତ-ସଙ୍କଟକୁ ବହୁ ଫଣ୍ୟକ ସୈନିକ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ବହୁ-ଗିରି-ପରଶୋଭିତ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଫିଙ୍ଗିବାର ଅନେକ ଥର ସମ୍ବଲପୁରର ମାନରକ୍ଷା କରିଅଛି । ଆଜି ଅଭୟଫିଙ୍ଗ ନିଜେ ସମ୍ବଲପୁର-ଦୁର୍ଗରକ୍ଷାର ଭାରନେଇ ତାଙ୍କ ସେନାପତି ପ୍ରତ୍ୟାଫିଙ୍ଗ ଅଧୀନରେ ଅନେକ ସୈନ୍ୟ ଫିଙ୍ଗିବାରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ବେ ରୁଣ୍ଡ କରିବା ସକାଶେ ପଠାଇଥିଲେ ।

ପ୍ରତ୍ୟାଫିଙ୍ଗ ସିଂଘାରାକୁ ଆସି ପ୍ରଥମେ ଗିରି-ଶିଖର-ସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ପାବତ୍ୟ ଦୁର୍ଗରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେଠାରେ ବହୁଦିନର ଗାଦ୍ୟ ଫରୁଦ୍ଦାତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁର୍ଗ-ରକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ସୁବିନ୍ୟାସ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦୁର୍ଗରେ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନିକ ରଖି ଅବଶିଷ୍ଟ ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଫିଙ୍ଗ ଗିରିସଙ୍କଟର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଲଢ଼ୁଇ ରଖିଲେ ଓ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀରରେ ଲତା-ଗ୍ରସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତରଗୁଡ଼ିକୁ ଝୁଲାଇ ରଖିଲେ । ନିଜେ ଦକ୍ଷତା ସହକାରେ ସର୍ବତ୍ର ସେନା-ନିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରି ସେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଆଗମନର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

୧ — ସମ୍ବଲପୁରର ନରପତି ବଳୀୟାର ଫିଙ୍ଗ ସ୍ତ୍ରୀୟ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ର ଓ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇ ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଏ ଉପାୟସହ ତାଙ୍କ କନ୍ୟାବତ୍ତ ଲଭ କରିଥିଲେ । ଇତିହାସରେ ସମ୍ବଲପୁରର ଅଧିପତିମାନେ ଏହି ଉପାୟରେ ପରିଚିତ ।

ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଭିତ୍ତିସ୍ଥରେ କପଟ-ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ବିଖ୍ୟାତ । ସେମାନେ ସମ୍ମୁଖ ସମ୍ବରରେ କଦାପି ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ନୀତି ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରତରେ ଏକାଧିକ ଦେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଦିନ ସେମାନେ ଏ ନୀତି ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେମାନଙ୍କର ପତନର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯଦି ୧୭୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେମାନେ ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ମୁଖ-ସମ୍ବରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ଅହମ୍ମଦ ଶାହ ଅବଦଲି ଭାରତକୁ ପଦଦଳିତ କରିପାର ନ ଥାନ୍ତେ । ଅଜି ଭାରତବର୍ଷରେ ମରହଟ୍ଟା-ମାନଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ବିଧାତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା କିଏ ଏଡ଼ିପାରେ ?

ମରହଟ୍ଟା ସେନାପତି ରଘୁଜି ରାଓ କପଟ ଯୁଦ୍ଧରେ ପାରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ । ସେ ସିଂଘାର ନିକଟକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ ଯେ, ସାବଧାନ ଭାବରେ ଗିରିସଙ୍କଟ ପାର ନ ହେଲେ ବିପଦ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନିକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରିବାର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆସିଥିଲେ ।

ଅରୁଣା ରଘୁଜି ରାଓଙ୍କ ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା । ରଘୁଜି ତାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦେଖି କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାକୁ ଘଡ଼ିଏ ନ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ଆଖି ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହି ଅରୁଣା ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣତା ଲଭ କରୁଥିଲା । ଗାରପ୍ରାଣା ଅରୁଣାର ହୃଦୟ ରଣଯାତ୍ରାର ନାମ ଶୁଣି ନାହିଁ ଉଠୁଥିଲା । ରଣ-କୋଳାହଳ, ରଣବାଦ୍ୟ, ରଣନୃତ୍ୟ ତାହାର ହୃଦୟକୁ ପ୍ରବଳ ବେଗରେ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲା । ବୟଃପ୍ରାପ୍ତା ହେବାପରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଉଥିଲା । ଏପରି ରଣ-ସଙ୍ଗିନୀ, ରଣ-ରଙ୍ଗିଣୀ କନ୍ୟାର ପିତୃତ୍ବରେ ରଘୁଜି ରାଓ ଆପଣାକୁ ଯତ୍ନସେନାସି ଗୌରବାନ୍ବିତ

ମନେ କରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ରଘୁଜି ଅରୁଣା ସଙ୍ଗେ ଅଶ୍ୱାରୋହଣରେ ଯୁଦ୍ଧ ସେବାକୁ ଯାଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ କନ୍ୟାର ଅପୂର୍ବ କାନ୍ତି ଦେଖି ଆପଣାକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ମଣୁଥିଲେ । ଅରୁଣାର ଅରୁଣ-ନିର-ଆନନ, ସୁଗୋଲ-ବାହୁଯୁଗଳ, ପ୍ରଶସ୍ତ ଲଲାଟ, ନିତମ୍ବସ୍ପର୍ଶୀ କେଶପାଶ ରଘୁଜିଙ୍କ ମନରେ ଦଶସହସ୍ରବାରଣୀ ମହିଷାସୁର ମର୍ଦ୍ଦିନୀ ଜଗଦମ୍ଭାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଙ୍କିତ କରୁଥିଲା । ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରୁ ସ୍ନେହାଶ୍ରୁ ନିର୍ଗତ ହେଉଥିଲା ।

ଯେଉଁଦିନ ରଘୁଜି ଶୁଣି ସିଂହାସନ ଗିରିସଙ୍କଟରେ ଶହସ୍ରଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ, ସେ ଦିନ ପ୍ରଭାତରେ ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହ ଅନ୍ତରାଳରେ ଥାଇ ଅରୁଣାଲେକବିଭାସିତ ଅରୁଣାର ମୁଖକମଳ ଦେଖି ଶିଫ ପୁତ୍ରଲିଳାବତ୍ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲେ । ଏପରି ସ୍ୱର୍ଗୀୟକାନ୍ତି ସେ ଜୀବନରେ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ଆଜି ମରହଟ୍ଟା-ଶିବରରେ ମୂର୍ତ୍ତିମତୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଲଖି ରହିଗଲା । ସେ ଦୃଷ୍ଟିତ ନେତ୍ରରେ ଅରୁଣାର ରୂପ ସ୍ୱର୍ଗର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅରୁଣା-ପ୍ରାପ୍ତି-ଆଶା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଳବତ୍ତା ହେଲା । ଏଣୁକରି ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ବୀରମାନେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତକଲେ, ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରି କେବଳ ଅରୁଣାକୁ ଦୂର୍ଗ ଭିତରକୁ ଆଣିଲେ ।

ଶହୁ ଦୁର୍ଗରେ ଅରୁଣାର ବନ୍ଦୀ ହେବାର ସମ୍ଭାବ ଶୁଣି କନ୍ୟା-ବସ୍ତ୍ର ଲ ରଘୁଜି ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଯାକୁ ଘଡ଼ିଏ ନ ଦେଖିଲେ ସେ ଜଗତକୁ ବିଷମୟ ମଣୁଥିଲେ, ଆଜି ସେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିମା ଅରୁଣା ଶହୁ ହସ୍ତରେ ବନ୍ଦୀ ! ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହଙ୍କ ଏତାଦୃଶ ଆଚରଣ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧ ଜାତ ହେଲା । ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହଙ୍କୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଶାସ୍ତ୍ରଦେଇ କନ୍ୟାକୁ ନିଷ୍ଠୁର କରିବାର

ସ୍ଥିର କଲେ । ତାଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ମରହଟ୍ଟା ଅଣ୍ଟାବୋହୋମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ରକ୍ତରେ ସ୍ନାୟୁ ତରବାଣି ଚଢ଼ିତ କରିବା ଆୟତ୍ତରେ ଗିରିସଙ୍କଟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଗିରିସଙ୍କଟ ଏଡ଼େ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଯେ, କେବଳ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନିକ ଭିତରକୁ ଯାଇ ପାରୁଥିଲେ । ସଙ୍କଟର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଓଡ଼ିଆ ସୈନିକମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅତର୍ଜିତ ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ପୁରସ୍କୃତ କରୁଥିଲେ । ଗିରିଦୁର୍ଗ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଗମ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ରଘୁଜି ରାଓ ଅନେକ ଥର ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କଲେ, କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ସକଳଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେଲା, ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଶତ୍ରୁ-ଦୁର୍ଗକୁ ଯିବା ତେଣେ ଆଉ, ଦୁର୍ଗକୁ ଦେଖି ସୁଇଁ ଯାଇଲେ ନାହିଁ ।

ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହଙ୍କ ଅପୂର୍ବ ରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖି ବୀରହୃଦୟ ରଘୁଜି ରାଓ ତାହାଙ୍କର ଭୂସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଓଡ଼ିଆ ସୈନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ଅନେକ ଗୁଣରେ ବେଶି; କିନ୍ତୁ ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ ଏପରି କୌଶଳରେ ବ୍ୟୁତ୍ତ ରଚନା କରୁଥିଲେ ଯେ ବ୍ୟୁତ୍ତ ଭେଦ କରିବା ରଘୁଜି ରାଓଙ୍କ ସାଧ୍ୟାତାତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା, ସେ ଶତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ଦୁର୍ଗ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଗର ଏପରି ଦୁର୍ଗମତା ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ଅଭିଶପ୍ତ କଷ୍ଟ ହେଲା । ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ କେବେ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ନ ଥିଲେ, ଆଜି ପୃଥ୍ବୀସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ପାଞ୍ଚମାସ କାଳ ଯୁଦ୍ଧକରି ସୁଦ୍ଧା ସେ ଶତ୍ରୁଦୁର୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଅରୁଣାର ମୁର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସମକ୍ଷରେ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେତେବେଳେ ରଘୁଜି ଭାବନ୍ତି ଯେ ଅରୁଣା ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରେ ଦନ୍ତନା, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଶୋକାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ଅରୁଣାମୁକ୍ତି-ସଂକଳ୍ପ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ଜୀବନର ସକଳ ଆଶା, ସକଳ ଭରସା ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଏ ।

ଯୁଦ୍ଧର ଏପରି ଗତି ଦେଖି ରଘୁଜି ରାତି ଠିକ୍ କଲେ ଯେ,
ଏଥର ସେ ନିଜେ ଯାଇ ଗିରିସଙ୍କଟ ଭେଦ କରିବେ; ପ୍ରାଣର
ମମତା ଭୁଲି ଶତ୍ରୁର ଅତରଣର ପ୍ରତିହଂସା ନେବେ । ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ
ରଘୁଜିଙ୍କ ବାସନା ଚୁର ମୁଖରୁ ଶୁଣି ବିଶେଷ ସତର୍କ ଭାବରେ
ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗିରିସଙ୍କଟର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ
ଓଡ଼ିଆ ସୌନିକମାନେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ରହି ଶତ୍ରୁର ଅଗମନ
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ ଓ ଅରୁଣା

“ତା’ ହୃଦକୁ ଆସେ ଯେବେ ନୈରାଶ୍ୟ ଦଉଡ଼ି,
ମାୟାବିନୀ ଅଶା ଦିଏ ତୁରନ୍ତେ ଘଉଡ଼ି” । [କାତକବଧ]

“ମାଧବ ! ଅଜିକାଲି ଯୁଦ୍ଧର ଖବର ତ କିଛି ଜଣା
ଯାଉନାହିଁ ।”

“ଭାବ ଯୁଦ୍ଧ ତ ଲାଗିଛି । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଯେତେଥର
ଆସୁଛନ୍ତି, ତେତେଥର ପରାସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ଏ ଯୁଦ୍ଧ କେବେ
ସରବ, ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି ।”

“ଅତି ଅଭୁତ ବାର ପୁରୁଷ ।”

“ମୁଁ ବି ସେଇପ୍ରାଣୁଟି । ରମିତ ଯୋଦ୍ଧା ମୁଁ କେବେ
ଦେଖି ନାହିଁ । କେତେ ମରହଟ୍ଟା ସୈନ୍ୟ । ତଥାପି ଖାତର
ନାହିଁ—ଖାଲି ଯୁଦ୍ଧ ! ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି ଦେଖି ମନ ବିରକ୍ତ ହୋଇ
ଗଲାଣି ।”

“ଓଡ଼ିଆ ଜାତିରେ ଏପରି ବୀର ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନରେ
ସୁଦ୍ଧା ଭାବି ନ ଥିଲି ।”

“ତାଙ୍କ ବାରତ୍ତରେ ଯଦି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥାଏ, ତାଙ୍କ ବାର ମୁଣ୍ଡକୁ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାପନ କର ନା ? ”

“ହଁ, ମାଧବ ! ସେପରି କଥା କୁହନା । ”

“କାହିଁକି ? କହିଲେ ଦୋଷ କଣ ? ”

“ସେ ବାତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେବି କାହିଁକି ? ”

“ଦାସୀ ଯେତେ ଜାତ ହେଲେ ବି ସବୁ ବୁଝିପାରେ ଯେ ! ଏ କେତେଦିନ ଏଠାରେ ରହି ମୁଁ କଣ ତୁମ ଗତିଶୀଳ ଦେଖୁନାହିଁ ? ପ୍ରଥମ ସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲାବେଳେ ତୁମ ମୁହଁର ଲେଖା ଦେଖିଛି ଯେ । ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ତୁମର ଆଉ ବିରାଗ ନାହିଁ । ”

“ବିରାଗ ନ ଥିଲେ ଯେ ଅନୁରାଗ ଅଛି, ଏ କଥା କିଏ କହିଲା ? ”

“ଅନ୍ତତଃ ଏ ସ୍ଥଳରେ ବିରାଗ ନ ଥିଲେ ଅନୁରାଗ ଅଛିବୋଲି ଭାବିବାକୁ ହେବ, ଆଉ ବୃଥାରେ କାହିଁକି ଡେର କରୁଛ ? ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବକୁଳର ଯତି ହେଉଛି ସିନା, ତୁମେ ଯଦି ପ୍ରଥମ ସିଂହଙ୍କୁ ପତ୍ନୀରେ ବରଣକର, ସବୁଗୋଲ ମେଣ୍ଟିଯିବ । ଆଉ ନିରର୍ଥକ ଲୋକ ସମ୍ବୁ ହେବନାହିଁ । ”

“ପିତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁକୁ, ଜାତିର ଶତ୍ରୁକୁ ମୁଁ କେବେ ହୃଦୟ ଦେବି ନାହିଁ । ଯଦି ପିତା ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରି ମତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି —”

“କିନ୍ତୁ ଯଦି ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଥମ ସିଂହଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ତୁମକୁ ଅଜୀବନ ବୈଧବ୍ୟ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ”

“ଅଜୀଯ ଏ ମୁଁ ଅବିବାହିତା । କାହାର ମୃତ୍ୟୁରେ ମୋର କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ବରଂ—”

“ତାହାହେଲେ ଜୀବନଯାକ କୁମାରୀ ହୋଇ ରହିବ ? ”

“ଫେରେ ସେହିକଥା ! ଯୁଦ୍ଧରେ କାହିଁକି କିଏ ମରିବ ? ଯୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁ ନ ମଲେ କ’ଣ ଜୟଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ ? ଯଦି ଦୁର୍ଗାଧୀଶଙ୍କୁ ପରାସ୍ତକର ପିତା ମୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରିନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ତୋଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ମୋର ବିବାହ ହେବ । ହିନ୍ଦୁର ବିବାହରେ ବର କନ୍ୟାର ସ୍ବାଧୀନ ମତ ନାହିଁ । ପିତା ସତ୍ତ୍ୱାନ୍ତ ଦେଖି କନ୍ୟାର ବିବାହ ଦେବେ । ଯୌବନରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନର ଗତି ଜଳଧାରା ପ୍ରାୟ, ପିତା ପାହା କରିବେ— ”

“ପିତା ଯଦି ପୁଅୀ ସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁମ୍ଭର ବିବାହ ନ ଦିଅନ୍ତି ।”

“ସେ କଥା ଥାଉ । ଯୁଦ୍ଧର ଖବର କହ । ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ମୋ ମନ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି । ପାଞ୍ଚମାସ କାଳ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲଣି । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କେତେକ ବୀର ଧରଣାୟୀ ହେଲେଣି । ନିଜ ଜାତିର ଏପରି ଦୂରବସ୍ଥା ଦେଖି କିଏ ସହ ପାରିବ ? ମୋର ଇଚ୍ଛା, ମୁଁ ନିଜେ ଯାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିନ୍ତି ।”

“କିନ୍ତୁ ପୁଅୀ ସିଂହ ଲୁଚି ଦେବେ କି ? ”

“ସେ ମୁକ୍ତି ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଯିବିନାହିଁ । ପିତା ନିଜେ ଆସି ଉଦ୍ଧାର କରିବେ ।”

“ଯଦିକରି ନ ପାରନ୍ତି ?” ଏହାକହି ପୁଅୀ ସିଂହ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।

ପୁଅୀ ସିଂହଙ୍କୁ ସେପରି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ଦେଖି ସେମାନେ ଟିକିଏ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଆଉ ପୁରୁଷର ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଗରେ ଅନେକ ଦିନ ରହି ପୁଅୀ ସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ ଘନିଷ୍ଠତା ଜନ୍ମିଅଛି ।

ଅରୁଣା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ଆଉ ଲଜ୍ଜ୍ୟାବୋଧ କରୁନାହିଁ । ସେ ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଶିଷ୍ଟାଚରଣ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମଧୁର ଆଳାପରେ ମୁରୁଧ ହୋଇ ଦିନେ ଦିନେ ଅରୁଣା ଅନେକ ବେଳଯାଏ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ । ଏଣୁ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ କହିଲା, “ଯଦି ପିତାଙ୍କ ବାହୁରେ ବଳ ନାହିଁ, ଯଦି ମରହଟ୍ଟାଜାତି ସ୍ଥାନବଳ ହୋଇଗଲାଣି, ତାହା-ହେଲେ ମୁଁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ଆଉ ଅପଣ ମୋତେ ଦେଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁମଣି ନିକଟରେ ସବୁବେଳେ ବିଷୟ । ”

“ନା, ମୁଁ ଆଉ ରଘୁନି ରାଜ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ କଷ୍ଟ ଦେଇ ସାରିଛି । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନେଇ ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରି ଆସିବ । ପରେ ଯଦି ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ ଦେଖାଯିବ । ”

“ଅପଣ ଯଦି ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଦୁର୍ଗରୁ ଯିବି । ସୁଜାତର ମୁଖରେ କଲଙ୍କ ଲେପି ମୁଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇବାକୁ ଚାହେଁ ନା । ”

“ଧନ୍ୟ ମରହଟ୍ଟା ରମଣୀ, ଆଜି ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ମୁଁ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ଯୁଦ୍ଧ ଜନ୍ମର ସୁକ୍ଷ୍ମତା ବଳରେ ତେଜସ୍ବିନୀ ରମଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ସାକ୍ଷାତ୍କାର ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ରଘୁନି ରାଜ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୋର ଖଡ୍ଗ ସବଦା ନିଷ୍ପୋଷିତ । ଏ ଦେହରେ ପ୍ରାଣ ଥିବାଯାଏ ମୁଁ କଦାପି ତାଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ନିତମସ୍ତକ ହେବି ନାହିଁ । ଜୟ ପରାଜୟ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଇଚ୍ଛାଧୀନ—ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବି । ଯୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ କରି ମା’ ସମଲେଖିତାଙ୍କ ବିଜୟ ପତାକା ଦାଗ ପାହାଡ଼ର ଶିଖର-ଦେଶରେ ଉଡ଼ାଇବି । ଏଭାଟା ଓଡ଼ିଆଭାବର ପଣ । ”

ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଅରୁଣା ନିବାଳ, ନିଷ୍ପଦ ଭାବରେ ତାଙ୍କ ମୁଖକୁ ଅନାଇଲା । ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହଙ୍କ ମୁଖ ବର୍ତ୍ତମାନ ତେଜୋମୟ, ଅରୁଣା ଅନେକ ଥର ଯୁଦ୍ଧସେନାକୁ ଯାଇଥିଲା, ଅନେକ ବୀର ଦେଖିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏପରି ତେଜ, ଏପରି ଉଦାରତା ସେ କୌଣସିଠାରେ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ଦୁର୍ଗକୁ ଆସିଲା ଦିନୁ ସେ ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଡାର୍ଥସେନା ମଣି‘ମା’ ସମଲେଶ୍ଵରଙ୍କ ଚରଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଆନ୍ତରିକ ଭକ୍ତି ଅର୍ପଣ କରୁଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁରର ଜଳରେ, ସମ୍ବଲପୁରେ ପବନରେ, ପବିତ୍ରରେ, ନଦୀରେ, ବୃକ୍ଷରେ ସେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଦୃଶ୍ୟର ସଜ୍ଞା ଅନୁଭବ କରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ପବିତ୍ରତା ମହାଶୟ ଦେଶରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ନାହିଁ । ହାୟ, ମା’ ସମ୍ବଲପୁର ! ଆଜି ସେ ଗୌରବ କାହିଁ ! ସେ ବୀରକୁ କାହିଁ !

ଅରୁଣାକୁ ନିରୁତ୍ତର ଦେଖି ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ ପୁନର୍ବାର କହିଲେ, “କହ, ସେନାପତି-ନନ୍ଦନା, ଯଦି ଦୁର୍ଗରେ ରହିବାକୁ ତୁମ୍ଭର କଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ ତାହାହେଲେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପିତୃ ସମୀପରେ ଛାଡ଼ି ଆସିବ ।”

“ନା, ଦୁର୍ଗରେ ମୁଁ ଅତି ସୁଖରେ ଅଛି । ପିତୃ ବିଚାରକୁ ଯିବି ନାହିଁ ।”

“ମୁଁ ଶୁଣିଛି, ତୁମ୍ଭେ ପିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ ସେନାକୁ ଯାଅ । ଯୁଦ୍ଧର ନାମ ଶୁଣିଲେ ତୁମ ହୃଦୟ ଉତ୍ସାହରେ ନାଚିଉଠେ । ଏଥର ମୋ ସଙ୍ଗେ ତୁମକୁ ଯୁଦ୍ଧ ସେନାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଯୁଦ୍ଧ ସେନାରେ ତୁମର ରଣ-ରଙ୍ଗିନୀ ମୁର୍ତ୍ତିଦେଖି ସୌନିବିଧାନେ ଅପୂର୍ବ ଉତ୍ସାହରେ ମାତି ଯିବି କରବେ ।”

“ଦୁର୍ଗାଧିପତି ଯେପରି ଅଭିରୁଦ୍ଧ । ବୀର ପୁରୁଷଙ୍କ ସମର-ସଜ୍ଜିନୀ ହେବା ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା । ବୀର ପୁରୁଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହି ଯୁଦ୍ଧ

ଦେଖିବ—ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି ନୟନ ସ ଥିକ କରିବ, ଏଥିରୁବଳି ଆଉ
ସୁଖ କଣ ହୋଇପାରେ ? ”

“ଶୁଣି ସୁଖୀ ହେଲି, ଅରୁଣା-ମୁଣ୍ଡି ପ୍ରାଚୀନଗରେ ଅରୁଣରୁପେ
ଉଦତ ନ ହେବାଯାଏ ଏ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ହେବନାହିଁ । ”

ଏହା କହି ଉପସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟବେଶିତ କରିବା ସକାଶେ
ପୁଥୀ ସିଂହ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରୁ ବହିର୍ଗତ ହେଲେ । ଅରୁଣା ସ୍ଥିର ନେତ୍ରରେ
ତାଙ୍କ ଗାର ମୁଣ୍ଡି ଦେଖି ମନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ଶତବାର ଧନ୍ୟବାଦ
ଦେଲା । ପୁଥୀ ସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବାଯାଏ ସେ
ନୟନ-ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ପର୍ଶର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥିଲା ! ପୁଥୀ ସିଂହ ଅସ୍ପଷ୍ଟ
ଦୁଃଖେ ତାହାର ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ନୀରବରେ
ବାତାୟନ ସମୀପକୁ ଯାଇ ବାହାରରେ ପ୍ରକୃତର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

— ନିଳନ —

“Till pride be quelled and love be free”—
Scott.

ଅଜି ରଘୁଜି ରାଜ ନିଜେ ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ
ଯୁଦ୍ଧ-ସେନାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ—“ମନ୍ଦର
ସାଧନ ଅବା ଶରୀର ପାତନ । ” ଏଥର ସେ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ କରିବେ,
ଅଥବା ନିଜ ରକ୍ତରେ ସମ୍ପର ପ୍ରାଙ୍ଗଣକୁ ପ୍ଳାବିତ କରି ସମର-ସ୍ତୂହା
ମେଣ୍ଟାଇବେ । ଜୀବନ ପ୍ରତି ଆଉ ତାଙ୍କର ମମତା ନାହିଁ ।
ମରହଟ୍ଟା ଜାତିକୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅପମାନିତ ଦେଖି ସେ
କ୍ଳାନ୍ତର ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ଧରିବେ ? ସ୍ୱଜାତିର ମାନରକ୍ଷା କରିବା,

ସକାଶେ ଏଥର ସେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାହାରଛନ୍ତି । ପ୍ରାଣପ୍ରତିମା ଅରୁଣା ଶତ୍ରୁ-ଦୁର୍ଗତର ବନ୍ଦନା ! ମରହଟ୍ଟା ଜାତିର ଗୌରବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶତ୍ରୁର ପଦଦଳିତା । ଆଜି ସେ ପ୍ରାଣର ବିନିମୟରେ ସୁଜାତିର ମାନ ରଖିବେ । ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖିବେ, ଓଡ଼ିଆଜାତି କିପରି ଯୁଦ୍ଧ କରିପାରେ ।

ରଘୁଜି ରାତି ନିଜର ବିରାଟ ଦାହିନୀକୁ ବହୁ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ନାନା ଦିଗକୁ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ତାଙ୍କ ଭକ୍ତା, ଦୁର୍ଗକୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଶତ୍ରୁର ବଳ ପରାସ୍ତା କରିବେ । ଏଣୁଜରି ସେ ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ନିଜେ ପ୍ରାୟ ଦି'ଶତ ସହସ୍ର ଅସ୍ତ୍ରାଶ୍ରେୟା ସୈନିକ ନେଇ ଗିରିସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ “ବମ୍ ବମ୍ ମହାଦେଓ” ରବରେ ମିଝୋରା ଗିରିସଙ୍କଟ ବିକର୍ମିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେମାନଙ୍କ ତେଜରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ବିଭୀଷିତ ହୋଇଗଲା ।

ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ ଅଲକ୍ଷିତ ଭାବରେ ଥାଇ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଗତିବିଧି ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ରଘୁଜି ରାତିର ଉଦ୍ୟମ ଦେଖି ସେ ପୁରାବତ୍ ପଦ୍ମତର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ରଖିଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନିକ ନେଇ ପଦ୍ମତର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପରାକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସୈନିକମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟକାୟିତ ଭାବରେ ଥାଇ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ-ଭାବରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପହାସ୍ତ କରି ପଛକୁ ଦୂଆଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏପରି ବାରମ୍ବାର ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ପ୍ରେରିତ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ହତାହତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସକଳ ଆଶା ଭରସା ବିଲୁପ୍ତ ହେଲା । ଜୟ-ଶ୍ରୀ ସେମାନଙ୍କ ଗୁଡ଼ି ବହୁଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

କିନ୍ତୁ ରଘୁଜି ରାତ୍ରୀଙ୍କ ସେଥିପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟନାହିଁ । ଆଜି ତାଙ୍କ ଜୀବନ ମାୟା-ମମତା-ବନ୍ଧନ । ନିବାସିତ ବିଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଶହର କହଳ କବଳରୁ ମୁକ୍ତକରି ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ପ୍ରାଣସୂକ୍ଷ୍ମ ଦେବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ନୁହନ୍ତି । ପରାଜିତ, ଅପମାନିତ ଜୀବନ ଘେନି ସେ କଦାପି ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ।

ବହୁ ସାବଧାନତା ସହକାରେ ରଘୁଜି ରାତ୍ରୀ ଗିରସଙ୍କୁ ଟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ଏପରି ସତର୍କ ଭାବରେ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ, ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ ତାଙ୍କ ଗଡ଼ ଆଦୌ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ରଘୁଜି ରାତ୍ରୀ ଅବାଧରେ ଗିରସଙ୍କୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣହୋଇ ଗିରିଦୁର୍ଗ ନିକଟରେ ଉପନୀତ ହେଲେ । ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖିଲେ ଯେ, ବିଷମ ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ତାଙ୍କ ମନ ନିର୍ଭୀକ ଓ ଅଟଳ । ରଘୁଜି ରାତ୍ରୀଙ୍କୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଖି ସେ ବିଚଳ ଆୟୋଜନରେ ତପ୍ତ ହେଲେ । ଦୁର୍ଗ-ପ୍ରାଚୀରରେ ପୂର୍ବରୁ ବହୁ ପ୍ରସ୍ତର ଲତା-ଗ୍ରଥିତ ହୋଇ ଝୁଲୁଗଲା । ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ-ସେନା ଏକଦିଗ ହୋଇ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ ।

ଦୁର୍ଗ ନିକଟକୁ ଯାଇ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଗୋଲା-ବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମେମାନଙ୍କ ‘ବମ୍ ଦମ୍ ମହାଦେଓ’ ରବରେ ଦୁର୍ଗବାସୀମାନେ ଶଙ୍କା ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ପୃଥ୍ବୀ ସିଂହ ନିଃଶଙ୍କ ଓ ସତର୍କ । ସେ କୌଶଳରେ ସେ ନିକମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର ଉପରେ ସଜେବିଷ୍ଟ କଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଗୋଲା ବର୍ଷଣରେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବୀର ଧରଣସ୍ୱୀ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଜୀବନପ୍ରତି ଭ୍ରୂସେପ ନାହିଁ । ସେମାନେ “ଜୟ ସୁମଲ୍ଲିର ଜୟ” ରବକରି ଲତା-ଗ୍ରଥିତ ପ୍ରସ୍ତର ସବୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଉପରେ

ନିଷେଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ପ୍ରସ୍ତରର ଆଦାତ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରୁ ପଛଦୁଆ ଦେଇ ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ପଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ପ୍ରାଚୀର ଡେଇଁ “ଜୟ ସମଲ୍ଲଭର ଜୟ” ରବ କରି ସେମାନଙ୍କ ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କଲେ ।

ପବିତ୍ର ଉପରେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାଷଣ ସମ୍ବନ୍ଧ-ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ଅନେକ ହତାହତ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଆଉ ଉତ୍ସାହ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗତ୍ୟା ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ପୃଥ୍ୱୀ ହିନ୍ଦୁ ଶତ୍ରୁବ୍ୟୁତ୍ସାହରେ ପ୍ରବେଶକରି ଭୟଙ୍କର ସୂଚି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାଙ୍କ ଅଦମ୍ୟ ପରାକ୍ରମରେ ମରହଟ୍ଟାଦାୟିନୀ ଛୁଲ୍-ବିଛୁଲ୍ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ବାଣୀ ସମକ୍ଷରେ ସ୍ୱୟଂ ରଘୁଜି ରାଜ୍ଜି ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟ ନତ ମସ୍ତକ ହେଲା । * ପୃଥ୍ୱୀ ହିନ୍ଦୁ ତରବାରୀ

* Akbar Raya, the minister of Abhaya Singh, thinking this a good opportunity to strengthen the Sambalpur fort, caused the boatmen to scuttle the boats in deep water, so that the guns all sunk, and many Marhatta artillery-men were drowned. He then recovered eight of the guns and mounted them on the fort. The Raja of Nagpura sent a strong detachment to avenge the insult and recover the guns; but it was repulsed with slaughter.”

P. 23. Bengal District Gazetteer.

(Sambalpur)

ଉତ୍ତୋଳନ କରି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସିଂହ-ବିକ୍ରମରେ ପାବମାନ ଦୃଢ଼ରେ,
 ପଛରୁ କିଏ ତାଙ୍କ ହସ୍ତକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ମୁଣ୍ଡିବଳ କଲା ।
 ପୁଣି ସିଂହ ପଛକୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଜଣେ ପ୍ରହରଣ-ଧାରିଣୀ
 ମୁକ୍ତକେଶ ରମଣୀ-ମୁର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କ ପଶ୍ଚାତ୍ତ୍ୟାଗରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।
 ତାହାର ସେ ରୂପ, ସେ ତେଜ ଦେଖି ତାଙ୍କ ହସ୍ତ ଅଉ ଅଗ୍ରସର
 ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ନୀରବ ଓ ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ଛୁଡ଼ା
 ହୋଇ ଉକ୍ତ ରମଣୀ-ମୁର୍ତ୍ତିକୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରଘୁଜି ଶର୍ତ୍ତ
 ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଜୀବନ-ରସା-କାରିଣୀକୁ ଦେଖି ବିସ୍ମୟଭରୁତ
 ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ବାଟ୍ ନିଷ୍ଠୁରି ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।
 ଉକ୍ତ ରମଣୀ ପୁଣି ସିଂହଙ୍କୁ କହିଲା “ଧନ୍ୟ ବୀର ! ଏ ଅଭ୍ୟୁତ ସାହସ
 ଏଥର ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଦେଖିଲି । କିନ୍ତୁ ହେଲା । ଅଉ ନାହିଁ । ଯଥେଷ୍ଟ
 ହୋଇ ସାରିଛି । ଅଉ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ପିତାଙ୍କ ମୁକ୍ତି
 ଦିଅନ୍ତୁ । ” ପରେ ରଘୁଜି ଶର୍ତ୍ତଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ କହିଲେ, “ପିତା,
 ଦାସୀର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ଦାସୀ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନେକ କଷ୍ଟ
 ଦେଇଛି, ଦାସୀ ପାଇଁ ମରହଟ୍ଟା ଜାତିକୁ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର
 କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ବୀର ପୁରୁଷ —” ସେ ଅଉ କହି
 ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା ଓ ଲଜ୍ଜାରେ
 ମୁଖ ଲଲ ହୋଇଗଲା ।

ଏ ଗାରିମାମୟ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ରଘୁଜିଙ୍କ ହୃଦୟ ଦ୍ରବିଭୂତ
 ହୋଇଗଲା । ସେ ଦୁହିତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି କହିଲେ “ଅରୁଣା !
 ମା ! ” ଅଉ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରୁ ଅବିରଳ
 ସେନୁହାଣ୍ଡ ନିର୍ଗତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପରେ ଆତ୍ମସମ୍ବରଣ କରି
 ଅରୁଣାର ମୁଖର ଭାବ ଦେଖି ସେ ସବୁ ବୁଝି ପାରିଲେ । ଅରୁଣାର
 ହସ୍ତ ଧରି ପୁଣି ସିଂହଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ କହିଲେ, “ବୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ,

ତୁମ୍ଭର ବାନ୍ଧବେ ମୁଁ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଛି । ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଶତ୍ରୁ—ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ । ତଥାପି ତୁମ୍ଭର ବାନ୍ଧବେ ଦେଖି ତୁମ୍ଭପ୍ରତି ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାତହୋଇଛି । ଏ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପୂରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ମୋର ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ଅରୁଣାକୁ ତୁମ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କଲି । ବାର-କନ୍ୟା ବାର-ପତ୍ନୀ ହେଉ । ” ଏହା କହି ସେ ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅରୁଣାକୁ ହସ୍ତ ସଂସ୍ଥାପିତ କଲେ । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ “ବମ୍ ବମ୍ ମହାଦେଓ ” ଓ “ଜୟ ସମଲକ୍ଷ୍ମୀର ଜୟ” ରବ ଉଠି ସେ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟୁନୀତ କଲେ । ପୃଥ୍ୱୀ ସିଂହ ନତ ମସ୍ତକ ହୋଇ ଏ ସବୁ ଶ୍ରବଣ କଲେ ଏବଂ ବୈନିକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ “ବମ୍ ବମ୍ ମହାଦେଓ” ରବ କରି ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଲୀନ ହୋଇଗଲେ ।

ଉପେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ଦାସ

ତାହାଣୀ ଆଳୁଅ

(ଏକ)

ପୁଣି ବର୍ଷା ହେଲା । ପବନ-ପହୁଡ଼ା ତାଳଣିଛ ମଥାନ
ଉପରେ ଚଉଦ-ମେଲଣର ଯେଉଁ-ନାଗର ବଜାଇ ।

ରାତି ଅନ୍ଧାର-ହଜା ନିଶବଦ ବଢ଼ିଲୁଁ ଛାତରେ, ଭଙ୍ଗା
ମାଟି ଘରଟିଏ, ବର୍ଷା କାକର ଦାଉରେ ଛଣି ଛପରତକ ତାର
କେଉଁ କାଳୁ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଗଲାଣି । କଫୁ-ବଣି ଭିତରେ, ଖାଲି
ଗୋଟାଏ ଉଅଁ ଉହ, ଆଉ ଦିଦର କାଳୁ କେତେପଟ । ବତାସ
ଦାଉରେ ସେତକ ବି ଏଇଲଗେ ପଡ଼ିଯିବ ସତେ କି ?

ଘଡ଼କ ପରେ ବର୍ଷା ଥମି ଆସିଲା । ଅଙ୍ଗାରବୋଳା ରଙ୍ଗ-
ଦେହରେ ବିଜୁଳି ଝିଙ୍କୁମକୁ ମାର ବତାସ ଝିପଟିଗଲା ଗଳା-ଧାଳ
ତୁଳ ମେଲରେ ଚହଲ ପକାଇ ଦେଇ ।

ଘର ପଛପଟ ଝିଙ୍କା ବରଗଛ ଭିତରୁ ଜାଅନ୍ତା ଅନ୍ଧାର ଖଣ୍ଡିକ ପରି ଗୋଟାଏ ବାଦର ଉଡ଼ି ଆସି ଆଉ ଗୋଟାଏ ଗଛରେ ବସିଲା । ତେଣା ହାପଟରେ ତା'ର ଗଛ ତଳେ ଟପ ଟପ ହୋଇ ବର୍ଷା ହୋଇଗଲା ଆଉ ଥରେ । ବଲ ଗହ୍ୱାର ଆଉ ପାଖେ ମଶାଣି-ଦଣ୍ଡରେ ସେତକିବେଳେ ଗୋଟାଏ ଦଡ଼ ଆଲ୍ଲାଅ ମସାଲ ପରି ଦଫ୍ ଦଫ୍ ହୋଇ ଜଳି ଉଠି ସେହି ବରଗଛ ତଳଯାଏ ଆସିଲା । ତା'ପରେ ହଠାତ୍ ଲିଭିଗଲା ।

ଗଛ ଉପରେ ବାଦରଟା ଚମକି ପଡ଼ି କହିଲା, କିଏ ?

ଦଣ୍ଡକେ ଆଲ୍ଲାଅଟା ପୁଣି ଜଳି ଉଠିଲା ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ । କହିଲା, ସେଇ —

“କିଏ ? ମୁଁ ତ ଚିହ୍ନି ନାହିଁ !”

ଚିହ୍ନି ନାହିଁ ? ଆଲ୍ଲାଅ ହସିଲା; ଏଇ ଘର ପାଖରେ ବର ଗଛରେ ଅଛୁଟି ? ଅନେକ ଦିନ ଆଗେ ଏ ଘରେ କିଏ ଥିଲା ଜାଣିନାହିଁ କିଛି ?

ନାଁ, ଗୁରମାସ ହେଲା ଜମା ମୁଁ ଏତିକି ଆସିଛି ।

ଗୁରମାସ ମୋଟେ ? ତେବେ ଆଉ ଜାଣିରୁ କୁଆଡୁ ? ସେ ତେର ଦିନର କଥା । ବୋଧହୁଏ ତନି କି ଗୁରବର୍ଷ ହେଲାଣି । ଏ ଘରେ ସେତେବେଳେ ଥିଲି ମୁଁ ଆଉ ମୋର ସ୍ୱାମୀ । ସଂସାରରେ ଦୁଃଖ କ'ଣ, ଦିନକ ପାଇଁକି ଜାଣି ନ ଥିଲି ତାଙ୍କ ଲାଗି । କିନ୍ତୁ ଦଣ୍ଡକେ କ'ଣ ହୋଇ ଗଲାଟି ! ଆଲ୍ଲାଅଟା ଥରେ ଥର ଉଠି ମେଞ୍ଜି ମେଞ୍ଜି ହୋଇ ଆସିଲା ।

ଦଣ୍ଡେ ଗଲା ।

ପୁଣି କହିଲା, ଅଜିକାଲି ଭାବିଲେ ସ୍ୱପ୍ନପରି ଲାଗେ ସେ କଥା ସବୁ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ବି ସ୍ମୃତି ମନ୍ତ୍ରି ହୋଇଯାଏ କାନ୍ଦରେ ! କିନ୍ତୁ ସ୍ମୃତି ସେକଥା । ନୁଆକର ସେ ଦୁଃଖ ତାକି ଆସିବାକୁ ମୋର ଆଉ ମନ ନାହିଁ ।

ବାଦରିଟା କୈଁ କୈଁ ହୋଇ ଗଛ ତଳ ଡାଳକୁ ଆଡ଼ୁଣି
ଓଢ଼ାଇ ଆସିଲା । କହିଲା; ନାହିଁ କୁହ, କୁହ ସେ କଥା । ଶୁଣିବାକୁ
ମୋର ଭାବ ମନ ହଉଛି ।

ଶୁଣିବୁ ? ହଉ ଶୁଣି ତେବେ । ଆଲ୍‌ଥ ଆରମ୍ଭକଲା; ତେର
ଦିନ କଥା ହୋଇଗଲାଣି । ଏଇକ୍ଷଣି ଏମିତି କାହାଣୀ ବଣି ହୋଇ
ଯାଇଛି ସିନା, ଏଇ ଘର ଦିନେ ପୁଣି ଲୋକ ଗହଳରେ ଘାଲି
ହସ୍ତୁଥିଲା, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଏଠିକି ଆସିବି । ସ୍ବାମୀମୋର
କାହିଁକି କେଜାଣି କଟକରୁ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଘରେ ଆସି ଦସିଥିଲେ ।
ନିମିତ୍ତଘର ପରେ ଆଉ ସେ କଟକକୁ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ କଥା,
ସେଇ ପ୍ରଥମ ରାତି କଥା ମନରୁ ପାଶୋଲ ଯିବ ନାହିଁ କେବେ । ଦୁର
ସମ୍ପର୍କର ଜଣେ ନଣଦ ହେବେ ସେ; ମତେ ଯେତେବେଳେ ଆଣି
ଏଇ ଘରର ଗୋଟାଏ ବଖରା ଭିତରକୁ ଯେଲି ଦେଇ ବାହାରୁ
କବାଟ କିଲିଦେଲେ । ଘର ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କୋଣରେ ପିତଳ
ଦାପଟା ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଛି । ଘର ମଝିରେ ଖଣ୍ଡେ
ଅଣତ୍ରସାର ଖଟ ଉପରେ ବସିଛନ୍ତି ପର । କବାଟ ପାଖେ ଠିଆ ହୋଇ
ସରମ ଝଙ୍କୋତରେ ଦିହ ଗୋଟାକ ମୋର ଝାଳରେ ବୁଡ଼ିଗଲା ।

ସ୍ବାମୀ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଥିଲେ, କାନ୍ଥ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁକରି ।
ପାଇଜୋଡ଼ା ଝମ ଝମ ଶୁଣି ଫେର ଚାହିଁଲେ । ତା'ପରେ ଖଟରୁ
ଉଠି ଆସି ମୋ ହାତଧରି ଡାକିଲେ; ଆସ ।

ବରତାପସ ପରି ଥରୁଆଏ ମୋ ହାତ ଦିଟା ତାଙ୍କ ହାତ
ଭିତରେ ସେତେବେଳେ । ଦଣ୍ଡେ ଗଲା, ଦୁହେଁଯାକ ଚୁପ୍‌ଚୁପ୍ ।
ହାତକୁ ମୋର ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଚୁମ୍ବି ଦେଇ ସେ ହସିଲେ,
କହିଲେ; ଆହା ଲଜ୍ଜାବତୀ ଲଜା ! ଦି'ବର୍ଷ ଆଗରୁ ମୋର ଆଗରେ
ପର ଘେଡ଼ା ପରି ଡେଉଁଥିଲା ବାପଘରେ ତମର । ଲଜ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ
ଆଜି ଏତେ ଛଇ ହେବାକୁ ?

ମନେ ମନେ ହସିଲି । ସତରେତ, ପିଲାଟି ଦିନୁ ମୁଁ ଦାସ-
ଭାର ବୋଲି ପାଣି ପିଇ ନ ଥିଲି ଯୁଦ୍ଧ ପେଇଁ ! ଏ ପୁଣି ମୋତେ
ବାହା ହୋଇ ବସିବେ; ଏ କଥା କିଏ ଜାଣିଛି !

ଟାଣି ଟାଣି ସେ ମତେ ଖଟ ପାଖକୁ ନେଇ ଶୁଆଇ ଦେଲେ,
ଉଡ଼ଣା କାଢ଼ି ଦେଇ ମୁହଁକୁ ଦି' ହାତରେ ଟେକି ଧରି ଡାକିଲେ;
ରଜା !

ଜବାବ ଦେଲି ନାହିଁ ନାଜରେ ।

କଥା କହିବୁ ନାହିଁ ମତେ ? ସେ ପଚାରିଲେ ।

ତଥାପି କିଛି କହିଲି ନାହିଁ ।

ଦିଅଁ ଦର୍ଶରେ କ'ଣ ଏତେ ପର ହୋଇଗଲି ତୋ ପାଖେ ?
କଥା ପଦେ କହିବୁ ନାହିଁ ? ହଉ ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଛି । ସେ
ଖଟ ଉପରୁ ଉଠିଲେ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ । ବାଧା ହୋଇ କହିଲି,
କ'ଣ ?

ସୁଖରେ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ପୁର ଉଠିଲା । ଖଟ ଉପରେ ବସି ଦି'
ହାତରେ ମତେ ତାଙ୍କ କୋଡ଼ ପାଖକୁ ଟାଣି ନେଇ କହିଲେ; ଦି'
ବର୍ଷ ତଳ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି ତୋର ରଜା ? ଖରାବେଲେ ଦିନେ
ତମ ଭଉଜ ଅମ ଦିହଙ୍କି ଗୋଟାଏ ଘରେ ପୁରାଇ କବାଟ ଲଗାଇ
ଦେଇଥିଲେ ଥିବାରେ ଥରେ ? ସେହିଦିନୁ ଜାଣିଲି ତତେ ପାଇବା
ଆଶା ଏମିତି ଅସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ । ତା' ଆଗରୁ ତମ
ଘରେତ କେହି ରାଜି ହେଉ ନ ଥିଲେ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ତତେ
ବାହା ଦିବାକୁ, ନୁହେଁ ?

ଲଜ ସଙ୍ଗେତ ଅନେକ କମି ଆସିଲା ତାଙ୍କ କଥାରେ ।
କହିଲି; ବୋଉର କିନ୍ତୁ ମନ ଥିଲା ଭାରି ।

ମୁଁ ସେ କଥା ବୁଝିଥିଲି । ତା ନେତ୍ରରେ ଅମ ବୃନ୍ଦାବନ
ତୋ ସାଙ୍ଗେ ବାହା ହବା କଥା ଯୋଡ଼ ଦିନ ତମ ବାପା ମତେ
କହିଲେ, ତମ ଘରକୁ ଯିବା ସେଇ ଦିନ ମୋର ସରି ଯାଇଥିଲା ।

ସଂସାରରେ କନ୍ୟା ତମକୁ ଅପୂର୍ବ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ମୁଁ
କହିଲି । ସେ ହସିଲେ । କହିଲେ ମିଳିଥାନ୍ତେ ପରା ! କିନ୍ତୁ କାହା
ପାଇଁ ଆଜି ଯାଏ ମୁହଁରେ ଧରି ନ ଥିଲି ସେ କଥା ?

ଲଜ୍ଜା ଆଉ ଅନନ୍ଦରେ ଉଲ୍ଲସି ଉଠି କହିଲି; ମୁଁ ଜାଣେ ।
ପାଗଳଙ୍କ ପରି ସେ ମତେ ଗୁଡ଼ି ଉପରେ ଭିଡ଼ି ଧରି କହିଲେ; ମୋ
ଭାଗ୍ୟ; ମୋ ଭାଗ୍ୟ ସେ ରଜା ! ଜୀବନରେ ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ଗୁହାରି
ଭଗବାନ ମୋର ଶୁଣିଛନ୍ତି । ଆଜି, ଏତେ ପାଖରେ ତତେ ପାଇ,
ତେବେ ବି କେମିତି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ ମୋର, ପାଇଛୁ ବୋଲି !

ମୁହଁ ତାଙ୍କର ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ମୋ ଓଠ ପାଖକୁ, ଖୁବ୍ ପାଖକୁ
ଲଇଁ ଆସିଲା । ଖିଡ଼ିକ ବାଟେ ମେଘୁଆ ପବନ ସେତକବେଳେ ଘର
ଭିତରୁ ଘାପଟା ଲିଭାଇ ଦେଇ ବାହାରଗଲା—

(ଘୁଇ)

ଏହିଯାଏ କହି ଆଲୁଅ କ'ଣ ଭାବି ଟିକେ ଭୁଲି ହେଲା । ଗଛ
ଉପରୁ ବାଦରି ପରୁରଲା; ହଁ ସେଉଁଠୁ ?

ଆଲୁଅ ପୁଣି ଅରମ୍ଭ କଲା—

ପ୍ରାୟ ବର୍ଷେ ଗୁଲିଗଲା ଏଥୁ ଭିତରେ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ଦିନଟା
ବିଶେଷ କରି ମୋ ଜୀବନ ଭିତରେ ମନେ ରଖିବା ଭଳି ! କାହିଁକି
ନା ସେହି ପହଲୁ ଦିନୁ ମୁଁ ଜାଣି ପାରିଲି ସେ ମତେ କେତେ ଭଲ
ପା'ନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆଇଗାଣ୍ଡ, ଏ ଛଡ଼ା ଏ କୁଳରେ
ମୋର ଆଉ କେହି ନ ଥିଲେ । ଆଇଗାଣ୍ଡକୁ ପୁଣି ଭଲ ଦିଶେ ନାହିଁ ।

ମତେ ସେଥିପାଇଁ ନୁଆବୋହୁର ନାଜ ଗୁଡ଼ି ସବୁ କାମ କରିବାକୁ ହେଲା ସେହି ଦିନଠୁ ।

ସେ ବି ଆଉ ମତେ ଗୁଡ଼ି କଟକ ଗଲେ ନାହିଁ । ଯେମିତି ଆଖିରୁ ଦଣ୍ଡେ ଅନ୍ତର କରି ସେ ଚଳି ପାରିବେ ନାହିଁ କେଉଁଠି ! ଶୋଇବା ଘରଟିରେ ସକାଳୁ ସଞ୍ଜଯାଏ ମୁହଁ ଗୁହଁଗୁହଁ ହୋଇ ଦିହେଯାକ ବସିଥାଉଁ । କେତେ ଦେଶର କେତେ ଆଶୁର୍ଯ୍ୟ କଥା ପଡ଼େ । ଗୟ ଗୟ ସଞ୍ଜ ହୋଇଯାଏ, ଆମ କଥା ସରେ ନାହିଁ ।

ଦିନେ । ଏମିତି ସେ ଦିନ ଭାରି ବର୍ଷା । ସେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲେ । ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୁହଁଛୁ ଦିଗବୁଡ଼ା ବଲ ଅସରନ୍ତି ଭିତରେ ବର୍ଷା ପବନର ଲୁଚକାଳି ଖେଳ ଆଡ଼କୁ । ସେ ପଛରୁ ଆସି ମୋ ଆଖି ଦମ କରି ଧରିଲେ । ଚମକିପଡ଼ି କହିଲି; ମୁଁ ଜାଣେ—

ପଚୁରଲେ କିଏ ?

ସେଇ—

ନାଁ' ନ କହିଲେ ଗୁଡ଼ିବି ନାହିଁ ।

ହସ ମାଡ଼ିଲା କଥା ଶୁଣି । କହିଲି; ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ଯା ।

ଆଖି ଗୁଡ଼ି ମୋ କାଳ ଉପରେ ହାତ ରଖି ସେ କେତେ ଶରଧାରେ ଡାକିଲେ; ରଜା !

ଉଁ—

କେମିତି ବର୍ଷା ?

ଭାରି !

ଏତେବେଳଯାଏ ଭାରି ମନ କ'ଣ ହେଉଥିଲା ପରା କାହାକୁ ନ ଦେଖି ? ସେ ହସିଲେ ମୋ ଆଡ଼େ ଗୁହଁ ।

ଭାରି ନାଜ ମାଡ଼ିଲା । ସେ କଥା ଗୋଲାବ ଦବାକୁ ପିଚୁରିଲି, କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲ କି ଆଜି ?

କହିଲେ; ଆମ ଜମିଦାରଙ୍କ ଘରକୁ । ଅନେକ ଦିନ ପରେ
ଆମ ବୁଢ଼ା ଜମିଦାରଙ୍କ ପୁଅ ବୃନ୍ଦାବନ ଆସିବ, ଭବିକ୍ ଦେଖା
କରିଆସେ ଟିକେ ।

ବୃନ୍ଦାବନ ! ଏ ସେଇ ବୃନ୍ଦାବନ ନୁହେଁ ତ ? ଯାହା ସାଙ୍ଗେ
ଏଥୁ ଆଗରୁ ମୋ ବାହାଘରର ସବୁ ଥଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।
ପଚାରିଲି, ବୃନ୍ଦାବନ କିଏ କହେ ?

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ସେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ । କହିଲେ; ଏତେ
ଜାଲିଦି ଭୁଲିଗଲଣି ? ଦି' ବର୍ଷ ତଳେ ମୁଁ ଆଉ ବୃନ୍ଦାବନ ପରି
ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ତମ ଘରକୁ ଯାଉଥିଲୁ । ତୋ' ସାଙ୍ଗେ ପୁଣି ତାର
ବାହାଘର ପ୍ରସ୍ତାବ ଚାଲିଥିଲା । ମନେ ନାହିଁ ?

କହିଲି; ହଁ ମନେ ପଡ଼ିଲା ।

ଆଗେ ଆମ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲା ବରାବର, ଯେବେ ଏ ଗାଁକୁ
ଆସେ । ଆଉ ମୋ ବାହାଘର ପରେ ଆସିନାହିଁ । ଦିନେ ତୋ ନାଁ
କହି ଡାକି ଆଣିବ ତାକୁ ।

କହିଲି; ନାହିଁ ନାହିଁ ମୋ ନାଁ କାହିଁକି କହିବ ଛି-ଛି, ତମେ
ତମର ଡାକି ଆଣିବ ।

ଅଛା ହଉ; କହି ସେ ଲୁଗା ପାଲଟିବାକୁ ଘର ଭିତରକୁ
ଚାଲିଗଲେ । ଭିତର ଘରୁ ଟୋକେଇଟା କାଢ଼ି ପରିବା ବନେଇ
ବସିଲି ରାତି ପାଇଁ ।

(ଚଳ)

ଦିନେ ସତରେ ସେ ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିଲେ ।

ସଞ୍ଜବେଳେ ବିଛଣା ପକାଇବାକୁ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇଛି,
ବାହାରେ କାହା ପାଟି ଶୁଭିଲା । ଚାହିଁଲି, କବାଟ ପାଖେ ସେ ଆଉ
ବୃନ୍ଦାବନ—

ମତେ ଦେଖି ବୃନ୍ଦାବନ ଦୁଆର ମୁହଁରୁ ଟିକେ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ ।
 ଉଡ଼ଣା ପକାଇ ମୁଁ ତରବରରେ ସେ ଘରୁ ପଳାଇଗଲି । ଘର
 ଭିତରେ ତାଙ୍କ ଭୂଷ୍ଟ ଶୁଭୁଥାଏ । ଜଳାକବାଟି ପାଖେ ଚାହିଁଲି । ଏଇ
 ସେଇ ବୃନ୍ଦାବନ ବରଷ ଦି'ଟାରେ ଏତେ ବଦଳି ଗଲାଣି ନା ? ଅଗ
 ଯିଲାଣି ଚେହେରା ଆଉ ନାହିଁ । ଏହିକ୍ଷଣି ଯେମିତି ପୁରା ବାବୁ ।

ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ ଗପ କରୁ କରୁ କହିଲେ; ଆଜିକାଲି ତୁ ତ
 ଖୋଦ୍ ଜମିଦାର । ଗରବ ଘରେ ବସିବୁ ବୋଲି କହିବାକୁ ବି
 ନାଜି ମାନ୍ୟତା ଏଣିକି ।

ବୃନ୍ଦାବନ କହିଲେ; କେତେ ଅଛା କର ତମେ ଦାସଭାଇ !
 ଏଇ ଘରେ ପିଲାଟିକାଳରୁ ମୁଁ ଚୁଡ଼ା ଖାଇ ଖାଇ ଯିବା ଏ
 ଦେହରେ ଅଧେ ରକ୍ତ ହୋଇଥିବ । ସେ କଥା କ'ଣ ଭୁଲି ଗଲାଣି
 ଏଡ଼େ ଗୁଣ୍ଡେ ?

ତେବେ ଜମିଦାର—

ବୃନ୍ଦାବନ ଅସହସ୍ତ ହୋଇ କହି ଉଠିଲେ; ଫେର ଯଦି
 ଜମିଦାର ଜମିଦାର ହେବ, ଆଉ ଆସିବି ନାହିଁ ଏଠିକି ଜାଣିଥା ।

ସେ ହସିଲେ । କହିଲେ; କୋଉ ଏବେ ଆଜିଯାଏ ଆସୁଥିଲା ?
 ତାକିଲଠି ସିନା !

ତଳକୁ ମୁହଁପୋତି ବୃନ୍ଦାବନ କହିଲେ; ନାହିଁ କାମଦାମ
 ଗହଳରେ ଆସି ପାରି ନଥିଲି । ଏଣିକି ବରାଦର ଆସିବି ।

ଶିଶୁଙ୍କ ପାଖେ ଅଜାଣତରେ କେତେବେଳେ ମୋ ହାତକାତ
 ବୋଧହୁଏ ଟିକେ ବାଜି ଉଠିଥିବ, ବୃନ୍ଦାବନ ମୁହଁ ଫେରାଇ
 ଶିଶୁଙ୍କ ଆଡ଼େ ଟିକେ ଚାହିଁଲେ, ତା'ପରେ ହଠାତ୍ ଉଠି କହିଲେ;
 ଆଜି ଯାଉଛି ଦାସଭାଇ, କାମ ଅଛି ଆଉ ଦିନେ ଆସିବି ।

ଆଗରେ ଆଲ୍ଲା ଦେଖାଇ ସେ ପଦାକୁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚୂନ୍ଦାବନ । ଘରୁ ବାହାରକୁ ବେଳେ କାହିଁକି କେଜାଣି ଚୂନ୍ଦାବନ ଏ ଆଡ଼େ ସେ ଆଡ଼େ ଥରେ ଚାହିଁଲେ । ତା' ପରେ ପିଣ୍ଡାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦଣ୍ଡକ ଭିତରେ ଗଛ ଗହଳି ଭିତରେ ଆଡ଼ୁଆଳ ହୋଇଗଲେ ।

ଚୂନ୍ଦାବନକୁ ଖଣ୍ଡେଦୂର ବଳାଇ ଦେଇ ସ୍ବାମୀ ଫେରି ଆସିଲେ । ପିଣ୍ଡା ଖୁଣ୍ଟକୁ ଆଉଁଜି ସେତେବେଳେଯାଏ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ।

ପାଖକୁ ଆସି ପଚାରିଲେ; ଦେଖିଲ ଚୂନ୍ଦାବନକୁ ?

ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ମନ ଥିଲାପରି ଖାଲି କହିଲି ହଁ ।

ଭାରି ଭଲ ପିଲଟିଏ, ହୁଏଁ ? ସେ କହିଲେ ।

କହିଲି, କେଜାଣି ହେଉଥିବ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଚୂନ୍ଦାବନ ପୁଣି ଆସିଲେ ଆମ ଘରକୁ ବୁଲି । ଦାଣ୍ଡ ଘରେ ତାଙ୍କୁ ବସାଇ ସ୍ବାମୀ ମତେ ଆସି ପଚାରିଲେ ନା କୋଉଠି ?

ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି ଆରଘ୍ୟରେ । କାହିଁକି ?

ଚୂନ୍ଦାବନ ଖୋଜୁଛି, ଦେଖା କରବ ।

ଚୂନ୍ଦାବନଙ୍କୁ ଡାକିବାକୁ ସେ ଚାଲିଗଲେ ।

ମାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଦେଖାକରି ଫେରିଲା ବେଳେ ଆଡ଼ହୋଇ ମୁଁ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲି । ପିଣ୍ଡାରେ ଚୂନ୍ଦାବନ ମତେ ଦେଖିପାରି ପଚାରିଲେ ସେ କିଏ, ରଜା ନା, ଦାସଭାଇ ?

ସେ କହିଲେ; ହଁ ।

ମଲା ମତେ ପୁଠି ଏତେ ନାଜ । ସେ ଦିନ ମୋର ଆଗରେ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ଡେଉଁଥିଲା ପରା । ଆଜି ପୁଣି ଭାଉଜ ଆସନ୍ ଦଖଲ କରି ବସିଲେଣି । ନାଜ ଛଡ଼ୁନାହିଁ ତଥାପି ?

ସେଉଁ ମତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ବଡ଼ ପାଟିରେ ବୃନ୍ଦାବନ କହିଲେ;
ମୁଁ ଅଉ ନଡ଼ିଆ ବୁଝିଲ ଭଉଜ ବୋଉ, ଆଜି ନ ଖାଇଲେ ତମ
ଶ୍ରୀହସ୍ତରୁ ମୁଁ ଉଠୁ ନାହିଁ ଏଠି ଜାଣିଥା ।

ଆଜି ଗୋଟାକରେ ମୁଁ ନଡ଼ିଆ ସଜାଡ଼ି କବାଟ ଯାଏ ଗଲି,
ଯୋଉ ଘର ସେମାନେ ବସିଥିଲେ । ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ କେମିତି
ଭାରି ନାଜ ମାଡ଼ିଲ ।

ଘର ଭିତରୁ ସ୍ବାମୀ ଡାକିଲେ; କାହିଁ ଆସିଲ ? ବୃନ୍ଦାବନ
ଗଣେ ଅଥୟ ହେଲଣି ।

ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁଗା ଟିକେ ଟାଣି ଦେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲି ।

ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ହସି ହସି ବୃନ୍ଦାବନ କହିଲେ; ଏତେ
ପର ହୋଇଗଲି ମୁଁ ? ମତେ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ ନା ?

କିଛି ଜବାବ ଦେଲି ନାହିଁ ।

ସ୍ବାମୀ କହିଲେ; ମଲ୍ଲ ବୃନ୍ଦାବନଟାକୁ ଏତେ ନାଜ ପଡ଼ିଛି ?

ମତେ ମନେ ପଡ଼ୁଛି ? ବୃନ୍ଦାବନ ପୁଣି ପଚାରିଲେ ।

ବାଧ ହୋଇ କହିଲି; ହଁ ।

କାହିଁ କିଛି ତ ପଚାରିଲ ନାହିଁ ।

କ'ଣ ପଚାରିବ ?

ବାପା ହେଉକା ତମର କେମିତି ଅଛନ୍ତି ? ଆଉ, ଆଉ
ଗୋଟାଏ କଥା ?

ଅଶ୍ରୁକ୍ଷିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଆଡ଼େ ଚାହିଁଲି ।

ସେ କହିଲେ; ଆଉ ମୁଁ ତମକୁ ଏଣିକି ଭଉଜ-ବୋଉ
ବୋଲି ଡାକିବି ନା ସେଇ ରତି ଦୋଲି ଡାକିବି । ବୃନ୍ଦାବନ
ବଡ଼ ପାଟି କରି ହସି ଉଠିଲେ ।

ମଲ୍ଲ ଯା, ନିଆଁଲଗା ବିରାଡ଼ିଆ ଭିତର ଘରକୁ ପଶିଲଣି,
କହି ମୁଁ ସେଠୁ ପଳାଇ ଆସିଲି ।

(ଚାରି)

ସେଇ ଦିନଠାରୁ ବୃନ୍ଦାବନ ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନେ ଆସନ୍ତି ଆମ ଘରକୁ । ଆସିଲେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଥଟା ନକଲ ହେବା ଯେମିତିକି ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ କାମ ହେଉଛି, ମତେ କିନ୍ତୁ କାଠ କାଠ ଲଗେ କେମିତି ଆଗ ପରି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସହଜ ଭାବରେ ମିଶିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ସେ କ'ଣ ଛାଡ଼ିବା ଜନ୍ତୁ ? ଏମିତି କଥା ପଦେ ପଦେ ପଚାରି ବସନ୍ତି ଯେ ଜବାବ ନ ଦେବାକୁ ବାଟ ନ ଥାଏ । ସ୍ବାମୀ ଦିନେ ଦିନେ ଟିକେ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । କହନ୍ତି, ଯେ ଏତେ ନାଜ କରୁଛି, ତତେ କ'ଣ ଭଲ ଲଗୁଛି ତା ସଙ୍ଗେ ଝୁଗୁଣେଇ ହବାକୁ ? ମୋ ଉପରେ କି ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସେ ଏ କଥା କହନ୍ତି ମୁଁ ବୁଝି ପାରେ ନା କିନ୍ତୁ ଆଜି ଭାବୁଛି କେତେ ଉଚିତ ଥିଲା ମୋର ସେତକିବେଳେ ସେ କଥା ବୁଝି ପାରବା !

ଜୀବନ ଭରି ଏ ଦୁଃଖ ଗଞ୍ଜିଣା ଜାହାନ୍ନାଲେ ମତେ ଆଉ ସହିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କ'ଣ ହବ । ସୁଖ ସୌଭାଗ୍ୟର ଦିନ ତ ମୋର ସରି ଆସିଥିଲା ତାଙ୍କ ହସାବରେ; ଯିଏ ଏ ଦିନରାତି କରୁଛନ୍ତି !

ଦିନେ ସକାଳେ, ମେଘ ଛାଡ଼ିଯାଇ ସେ ଦିନ ଗଛପତ୍ର ଦହରେ କଅଁଳ ଖରାବ ସୁନେଲି ତବକ ଜଡ଼ି ଯାଇଛି । ଅଗଣାରେ ବିଛଣା ତକିଆ ଖରାବେ ଦଉଛି । ଘର ଭିତରୁ ସେ ଡାକିଲେ; ରତ !

ତର ତରରେ ଗେଜ ତକିଆ ମେଲାଇ ଦେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲି । ଖଟ ଉପରେ ସେ ବସିଥିଲେ କହିଲେ; ବସ୍ ଟିକେ ବାମ ଥିବୁ ।

ପାଖରେ ଯାଇ ବସିଲି । ମୋର ଗୋଟାଏ ହାତ ତାଙ୍କ କୋଡ଼ ଉପରକୁ ଟାଣି ନେଇ ସେ କହିଲେ; ଏତେ ଦିନ ତ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟର ଚଳିଗଲା ଏଣିକି କ'ଣ ହବ ?

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲି; କ'ଣ ଚଳିଗଲା ?

ଆମର ଘରକଥା କହୁଛି । ମୁଁ ତ ବର୍ଷେ ହେଲା ଗାଁରେ ଆସି ବସିଲି । କଟକରେ ଥିଲେ ଚାନ୍ଦିର ବାକିର ଖଣ୍ଡେ କୋଉଠି ଦେଖିଥାନ୍ତି ଅବା । ଘରେ ବସି ଖାଇଲେ କେତେ ଦିନ ଯିବ ? ଜମିବାଡ଼ି ଗୁଡ଼ାଏ ସେମିତି ଆଆନ୍ତା ଭଲ, ମେଟପାଇଁ ଭାବନା ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ । ଏଣିକି କୋଉଠି ରୋଜଗାରର ଫଦା ନ ଦେଖିଲେ ଚଳିବ କୁଆଡ଼ୁ ?

ତେବେ କ'ଣ କଟକ ଯିବ ? ଡର ଡର ପଚାରିଲି ।

ତଳକୁ ମୁହଁପୋତି ସେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କହିଲେ; ତା ଛଡ଼ା ଆଉ ଉପାୟ କଣ ?

ଭୟରେ ଛୁତି ଭିତର କ'ଣ ହୋଇଗଲା ମୋର ସେ କଥା ଶୁଣି । ଗଳାକୁ ତାଙ୍କର ଦି ହାତରେ ଦେହାର ଧର ବିକଳ ହୋଇ କହି ପକାଇଲି; ନାହିଁ, ନାହିଁ ତମେ କଟକ ପା'ନା । ମୁଁ ମରଯିବି ଗଲେ । ତାଙ୍କ ଛୁତିରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ଝର ଝର ହୋଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଲି ।

କେଡ଼େ ସରଧାରେ ସେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଟେକିଧରି; କାନିରେ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଲେ । ହସି ହସି କହିଲେ ମୁଁ କ'ଣ ସତରେ କଟକ ଚାଲିଯିବି ତତେ ଛାଡ଼ି ?

ତଥାପି ସନ୍ଦେହ କରି ପଚାରିଲି; ଆଉ ଏଭାଣିଶା କହିଲ ?

ମିଛରେ ସେମିତି କହୁଥିଲି ନା । ତେବେ ବୃନ୍ଦାବନ ଦିନେ ମତେ କହୁଥିଲା ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ସିରସ୍ତାରେ ଏଇଠି ଖଣ୍ଡେ ଚାନ୍ଦିର ଦବ ।

ଅଗ୍ରହରେ କହି ପକାଇଲି; ହଁ—ହଁ ତମେ ସେଇଠି
ରୁକିବି କର; ଭଲ ହବ । ମତେ ଗୁଡ଼ିଆର କଟକ ଫଟକ ପଲାନା ।

ସେ କହିଲେ ଆଜି ସଞ୍ଜବେଳେ ଆସିବ ସେ । ମୁଁ ବୁଝି କର
କହିବି ବୋଲି କହିଛି ତାକୁ ରୁକିବି କଥା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସତରେ ସେ ରୁକିବି ପାଇଲେ । ଦେଲ
ଘଡ଼ିକଠାରୁ ଖାଇପିଇ ରୁକିଯାନ୍ତି ସେ ବରବର ସଞ୍ଜବେଳେ ଯାଇ
ଫେରିବୁ ଘରକୁ । ଦିନେ ଦିନେ ରୁଟି ହୋଇଯାଏ ଅନେକ ।
ଆକୁଳ ଅପେକ୍ଷାରେ ରୁହିଁ ରୁହିଁ ସେ ଦିନ ଆଖିରୁ ମୋର ପାଣି ମରେ ।

ଦିନେ; ଖରା ଦେଲଠାରୁ ସେ ଦିନ ଭାରି ମେଘ ଉଠେଇ ଥାଏ ।
ସେ ଘରେ ନ ଥିଲେ । ଖଟ ଉପରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
କରୁଛି, ଦୁଆର ମୁହଁ ପାଖେ ପାଟି ଶୁଭଲ । ରୁହିଁ ଦେଖିଲି ଚୂନାବନ,
ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଖଟ ଉପରେ ଉଠି ବସିଲି । ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି
ହସି ହସି ପଚାରିଲେ; ନିଦ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ ପରା ଶୋଇ ଶୋଇ ?

କହିଲି, ନାହିଁ ।

କେମିତି ଲୋକ ସେ କେଜାଣି କହୁଁ କହୁଁ ଆସି ଖଟ
ଉପରେ ମୋ ପାଖଟାରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ପଚାରିଲେ; ବଡ଼ ମା
କାହାନ୍ତି ?

ସେଦିନ କାହିଁକି ଭାରି ଡର ମାଡ଼ିଲା ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି !
କହିଲି ସେ ଶୋଇଗଲା ।

ଦଣ୍ଡେ ଗଲା ।

ସେ ଆଗେ କଥା କହିଲେ । ତାଙ୍କଲେ; ରତ୍ନ !

କ'ଣ ?

ଦି ବର୍ଷ ତଳକଥା ମନେ ପଡ଼େ ତୋର ? ସେଦିନ ଏମିତି
ବର୍ଷା । ଓଳିତଳ ପାଣିରେ ଭସାଇବାକୁ ମତେ ତୁ କାଗଜ ଡଙ୍ଗା ।

ତୁମ୍ଭେ କହିବାକୁ କହିଲୁ । ପଚାରିଲୁ କ'ଣ ଦରୁ ଡଙ୍ଗା କରିଦେଲେ ? ମନେପଡ଼େ ସେଦିନ କହିଥିଲୁ ମୁଁ ତମକୁ ବାହା ହେବି । ସେଇଦିନୁ ଏ ଧାରଣାଟା ମୋ ମନରେ ଏକାବେଳେ ଜଡ଼ି ରହିଛି ।

ଆଜି ଯୁ'ଙ୍କର ଏ କି କଥା ? ଭାରି ଅତୁଥ ଲଗୁଥାଏ ମତେ, କ'ଣ କରିବି, କାଠ ପିତୁଳା ପରି ବସି ରହିଲି ।

‘ସେ କହିଗଲେ; ଆଜିଯାଏ ସେଥିପାଇଁ ସେମିତି ଏକୁଟିଆ ଅଛି । କେତେ ଜାଗା ରୁ ସମ୍ଭବ ଫେରିବ ଦେଲୁଣି । କାହାପାଇଁ, ଏ ସବୁ ଜାଣୁ ? କାହା ରୂପ ଗୁଣର ତୁଳନା ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ଆଜିଯାଏ ପାଇଁ ନାହିଁ ବୋଲି ସେଇଦିନୁ ଏମିତି ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ରହି ବସିଗ ଜାଣୁ ରତ ?’

ବାହାରେ ଝର ଝର ହୋଇ ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ‘ଦୁଆରୁ ଲୁଗା ତୋଳି ଆଣେ’ ବୋଲି କହି ସେ ଘରୁ କୌଣସି ମତେ ପଲାଇ ଆସିଲି, ଏକା ଥରକେ ମା ଯୋଉଠି ଶୋଇଥିଲେ ।

‘ଗୋଡ଼ ଶବ୍ଦଗୁଣି ପଚାରିଲେ; କିଏ ? ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଘସି ବସିଲି । ଦାଣ୍ଡ ଘରକୁ ପୁଣି ଯିବାକୁ ମୋର ଆଉ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ।

ସେଦିନ ରାତିରେ, ଖାଲି ସାରି ଖଟ ଉପରେ ସ୍ଥାମୀଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଇ କହିଲି; ବୃନ୍ଦାବନ ଆଜି ଆସିଥିଲେ ଏଠିକି ।

ଭାରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ସେ ପଚାରିଲେ; କେତେବେଳେ ? କହିଲି; ଦି ପହରେ । ତମେ ନ ଥିଲୁ ବେଳେ ।

ଲଥା ଶୁଣି ତାଙ୍କ ମୁହଁଟା କେମିତି କଳା ପଡ଼ିଗଲା । କହିଲେ; ଭାରି ବେହୁଆ ଏ ବୃନ୍ଦାବନଟା । ତୁ ତା ସାଙ୍ଗେ ସାବଧାନ ହୋଇ

ଚକ୍ରଧର । ତହିଁ ଆଉ ଦିନଠାରୁ ସେ କାମକୁ ଯିବା ବେଳ ବଦଳାଇ ଦେଲେ । ଦି ପହରେ, ଟିକେ ଶୋଇ ଶୁଇ ନେଉଛି ଗଳ ପରେ ବାହାରକୁ, ଆସୁ ଆସୁ ଶୁଇ ସେମିତି ଅନେକ ହୋଇଯାଏ । ଭାବଳି ଆଉ ବୋଧହୁଏ ବୃନ୍ଦାବନ ମତେ ବରକ୍ର କରବାକୁ ଆସିବେ ନାହିଁ ।

(ପାଞ୍ଚ)

ବୃନ୍ଦାବନ କୁହୁକ ଜାଣନ୍ତି ନା କଣ ? ଉପରଠିଳି ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ନେ ଯେମିତି କାମକୁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି ସେ କୁଆଡୁ ଆସି ପୁଣି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ । ନ ଦେଖିଲେ ପର ହେଉ ମୁଁ ସେ ଘରୁ ବାହାର ଯାଉଥିଲି ଡାକିଲେ; ରହ ।

ବାଧା ହୋଇ ଫେରି ଚାଲିଲି । ପଚାରିଲି; କାହିଁକି ଡାକୁଛ ? ମୋର କାମ ଅଛି ଯାଉଛି ।

କାମ ଅଛି ବୋଲି ଖଣ୍ଡେ ପାନ ବି ମିଳିବ ନାହିଁ ? ସେ କହିଲେ ।

ଭାରି ଚିଡ଼ି ମାଡ଼ିଥାଏ । କ'ଣ କରବି, ପାନ ଆଣିଦେଲି । ନଇଲେ ଏ ପଦ ଚିଡ଼ିଯାନ୍ତି ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଚାକିରୀଗଣ ଯେ ଯିବ ।

ଘର ଭିତରେ ଜଳାକବାଟେ ପାଖରେ ସେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ପାନ ଆଣିଆ ଗୁଣ୍ଠ ମୋ ହାତଟା ହଟାଉ ଧରି ପକାଇ କହିଲେ; ମୋ କଥା ଶୁଣିବୁ ନାହିଁ ଥରେ ?

ବରକ୍ରରେ ହାତଟା ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ପଚାରିଲି; କି କଥା ?

ସେ କହିଲେ, ଶୁଣି ବିଶ୍ଵାସ ଯିବୁ ମୋ କଥାରେ ? ମୁଁ — ମୁଁ ତ କେତେ ଆଶା କରି ଏଠିକି ଆସିବି । ତୋ ମୁହଁରୁ ଖାଲି ପଦେ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ।

ହାଡ଼ ଜଳିଗଲା କଥା ଶୁଣି । କ'ଣ କରବି, ତୁମ୍ଭ ହୋଇ ଶୁଣିବାକୁ ହେଲା ସବୁ ।

ସେ କହିଲେ ଏ ଦ'ବର୍ଷ ଏକ ପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇଥିଲି ତେଣୁ ନ ଦେଖି । ଏଣିକି ସତରେ କହୁଛି ମତେ ଖାଇବା ପିଇବା ବିଷ ପରି ଲାଗିଲାଣି ତୋ କଥା ଭାବି, ରତ ! ସତେ ମୋଠାରୁଁ ଏମିତି ଦୂର ହୋଇ ରହିବୁ ସବୁଦିନେ ? ପାଖକୁ ଆସି ସେ ପୁଣି ମୋ ହାତ ଧରିଲେ ।

ଦିହ ଗୋଟିକ ଥର ଉଠିଲା ମୋର ରାଗରେ । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଜୋରରେ ହାତଟା ତାଙ୍କର ଛୁଆଡ଼ି ଦେଇ ଘରୁ ବାହାରଗଲି । ଗଲାବେଳେ କହିଲି; ଭଦ୍ରଲେକ ଯଦି ହୋଇଥିବ ତମେ, ଆଉ ଦିନେ ଏ ଘର ଦୁଆର ମୁହଁ ମାଡ଼ିବ ନାହିଁ କହି ଦେଉ ।

ମୋ ପଛେ ପଛେ ସେ ଦାହାରକୁ ଆସିଲେ । ଗୁଲି ଗଲାବେଳେ ଖାଲି ଏତିକି ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ ଶୁଭଳ, 'ଅଛା-ହଉ' । ମୁଁ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ଗୁଲି ଆସିଲି ।

ସବୁଦିନ ପରି ସେ ଦିନ ବି ସ୍ବାମୀ ଅନେକ ରାତରେ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ଖାଇ ବସି ପଢ଼ୁଥିଲେ, ଆଜି ବୃନ୍ଦାବନ ଆସିଥିଲା ?

କହିଲି; ହଁ ।

ଆଜିକା କଥା ତାଙ୍କ ଆଗେ କହିଦବାକୁ ଭାରି ମନ ହଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ କହିବି କହିବି ବୋଲି କିଛି କହି ପାରିଲି ନାହିଁ ନାଜରେ ।

ଆଉ କିଛି ନ ପଚାରି ଖାଇସାରି ସେ ଉଠିଗଲେ । ହାତ ଧୋଇ ଫୁଟୁହୋଇ ଯାଇ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମୋର ବି ଆଉ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିବାକୁ ସେ ଦିନ ।

ଦ'ଦିନ ପରେ ଶୁଣିଲି ସେ ଜମଦାରଘର ଗୁଲିର ଛୁଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ।

(ଛଅ)

ଏଇଯାଏ କହି ଆଲ୍ଲାଅ ପୁଣି ଥରେ ଭୁଲିହେଲା । ତେଜ ତାର ଫୁଲ ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ହେଇ ଆସିଲା, ସତେ କି ଏଭରିଣା ଲିଭିଯିବ ।

ଛେ ଉପରୁ ବାଦାଉଛି। ବେସ୍ତ ହୋଇ ଡାକିଲ; ମଲ୍ଲ ମଲ୍ଲ,
କଥାଟା ଏମିତି ଅଧା କରି ଚାଲିଯିବ କି ? ସେଉଁ କ'ଣହେଲା
କୁହ କୁହ—

ଖୁବ୍ ଧୀରେ, ଖବ୍ ତୁନି ତୁନି, ଅଧ୍ୟାସ ସେଉଁ ଅରମ୍ଭକଲ;
ମୋ କଥା ଆଉ ବେଶି ନାହିଁ । ଏପିକ ଯୋଉକଥା କହିବି, ବଡ଼
କରୁଣ ବଡ଼ ରୁକୁଅଟା ସେ କାହାଣୀ । ଏ ଅପିଷ୍ଠ ପ୍ରାଣରେ ବି
ଆଜିଯାଏ ସେ କଥା ଗୁଡ଼ାକ ନିଆଁପରି ଜଳୁଛି, ଦିନରାତି ! -

ତାପରେ ସେ'ତ ଗୁକର ଗୁଡ଼ାକେଲେ । ମନେ ମନେ ଖୁବ୍
ଖୁସି ହୋଇ ଭାବିଲି ଯା' ହଉ ଏଥର ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କ ହାତରୁ ରସି
ପାଇଲି ମୁଁ । କିନ୍ତୁ ଯାହାପାଇଁ ଏତେ ଆନନ୍ଦ ସେ ସ୍ଵାମୀ କାହିଁକି
ଆଗ ପରି ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ସହଜରେ ମିଶି ପାରିଲେ ନାହିଁ ସେହିଦିନ
ରାତିଠାରୁ । କେମିତି ମତେ ସବୁବେଳେ ଭଲକରି କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ,
ଖାଲି କରଛନ୍ତି ଦେଇ ରୁଲନ୍ତି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଯାହା ଦିଅ
ଗୋଟାଏ କଥା କହନ୍ତି ସେତକ ବି ପୁଣି ମୁହଁ ଶୁଖେଇ । ଭାବିଲି
ମୋର ସୁଖର ଦିନ ଏଣିକି ସରି ଆସିଲା ।

କାହିଁକି ସେ ମୋ ଉପରେ ଚିଡ଼ିଛନ୍ତି ଦିନେ ଦିନେ
ପରୁରବାକୁ ଭାରି ମନହୁଏ, କିନ୍ତୁ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ତାଙ୍କର ସାହସ
ହୁଏନା ପରୁରବାକୁ ସେ କଥା । କାଳେ ବେଶି ଚାଡ଼ିବେ ?
ରାତିରେ ସେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ପରେ ତୁନି ତୁନି ଅନେକ ଦେଲଯାଏ
କାନ୍ଦେ । ବେଳେ ବେଳେ ଭାବେ ଏ ନିଉଛୁଣୀ ଜୀବନଟାରେ ଆଉ
କ'ଣ ଦରକାର ? ପୋଖରୀ ଅଥଳ ପାଣିରେ ଗୋଡ଼ ଖସାଇବାକୁ
ଭାରି ମନହୁଏ । ଏଇ କଥା ଭାବି ନିଛୁଟିଆ ଦିପହରେ କେତେଥର
ପୋଖରୀକି ମଧ୍ୟ ପାଏ, କିନ୍ତୁ ଯାହା ଲାଗି ମୁଁ ଏ ଭାବକୁ ଆସିଛି ସେ
ଯେ ମୋ ପେଟରେ । ମରବାର ମୋର କଣ ଅଧିକାର ଅଛି
ଏକକ୍ଷିଣୀ ?

ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଘରକୁ ଲେଉଟି ଆସେ ।

ଆଜି କିନ୍ତୁ ମନେ ହଉଛି, ସେତେବେଳେ ଯଦି ମୁଁ ମରଥାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ କାମ ଛୁଟି ଯାଇଥାନ୍ତା ଏକା ଥରକେ । ଆଦୁର ହିନସ୍ତା, ଆଦୁର ଦହଗଞ୍ଜି ଯୁଠୁଁ ବଳି, ଯାହା ମୋ କପାଳରେ ଥିଲା ତାକୁ ଭୋଗ କରନ୍ତା କିଏ ?

ଆଉଁଦନେ, ସେ ଦିନ ବି ଏମିତି ହେଉ, ଏମିତି ବର୍ଷା । ସାରା ସୃଷ୍ଟି ଉଜାଡ଼ି ଦବାକୁ ସେଦିନ ଯେମିତି କଲା ବାଉଁଦ ମେଳରେ ପ୍ରଳୟର ଧାର ପିଟିଥାଏ । ପାଣି ପବନ ଜୋରରେ ଗଛପତ୍ର ଗୁଡ଼ାକ ଠକ ଠକ ହୋଇ କମ୍ପୁଥାନ୍ତି । ସକାଳୁ ମୋ ସ୍ଥାମୀ କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ମୋ ଉପରେ ଭାରି ରାଗି କୁଆଡ଼େ ଗୁଲି ଯାଇଥିଲେ । ସଞ୍ଜ ଆସି ହୋଇଗଲା; ଘର ବାହାର ଗୁହଁ ଗୁହଁ ଆଖିରୁ ମୋର ପାଣି ମଲା. ସେ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ମୋ ମନ ଭାରି ଉଜାଟ ହୋଇଗଲା । କାହିଁକି ମିଛରେ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଜବାବ ଦେଇ ମଲି । ଏତେବେଳଯାଏ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ! କ'ଣ କଲେ ।

ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ କାହା ପାଟି ଶୁଭଲ । ସେ ଆସିଲେ କି ଆଉ, ଦଉଡ଼ି ଗଲି ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାକୁ । କିନ୍ତୁ ସେ କାହାନ୍ତି ? ଏ'ତ ଚୁଲ୍‌ବନ !

ମତେ ଦେଖି ଚୁଲ୍‌ବନ ଭାରି ବେସ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ରତ୍ନ, ଆଲ୍‌ଅଟା ନେଇ ଆସିବୁଟି ବାଡ଼ି ଆଡ଼କୁ । ଦାସ ଭାଇଙ୍କି ବାଟରେ କ'ଣ ଗୋଟାଏ କାମୁଡ଼ି ଦେଲା । ଜଳଦି ।

ଦଣ୍ଡକେ ଆଖି ଆଗରେ ମତେ ସବୁ ଅନ୍ଧାର ଦିଶିଗଲା । ଭାବିବାର ସେତେବେଳେ ମୋର ଆଉ ବେଳ ନ ଥିଲା । ଘର ଭିତରୁ ଆଲ୍‌ଅଟା ନେଇ ମୁଁ ପଦାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି, ମୋ ଆଗେ ଆଗେ ଚୁଲ୍‌ବନ ।

କ'ଣ କାମୁଡ଼ିଲା, କେମିତି କାମୁଡ଼ିଲା ? ସାପ ହେଉକା
 ନୁହେଁ ତ ! ଏଇ ଘିନ୍ତା ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶି ବୁଦ୍ଧି ଜ୍ଞାନ ସବୁ ମୋର
 କୁଆଡ଼େ ହଜାଇ ଦେଲା । ଉତ୍ତଣରେ କେତେ ବାଟ ଚାଲି ଆସିଲି
 ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ମନେ ହେଲା ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଆସୁଛି ?
 ଏହା ଯେ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ, ଆମ ବାଡ଼ି ତ ରହିଲାଣି କେତେ ପଛରେ ।
 ଆଉ ଆଗକୁ ଗଲି ନାହିଁ, ସେଇଠି ଠିଆ ହୋଇ ଡାକିଲି;
 ବୃନ୍ଦାବନ ଭାଇ !

କାହାନ୍ତି କିଏ ? ଏ ବଣ ବାଟ ଭିତରେ ମୁଁ ଏକା ।
 ଡରରେ ଛାଡ଼ି ଭିତର ରକ୍ତ ମୋର ପାଣି ହୋଇଗଲା ।

ମେଘ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲା ସେତେବେଳକୁ । ବାଟ ଘାଟ ସୁଦୂର
 କରି ବଉଳ ଫାଙ୍କରେ ସେତେବେଳେ ଚାନ୍ଦିନୀର ବୁନ କାମ
 ହଉଥିଲା ଅନ୍ଧାରର ଶିଉଳିଲଗା ରାଜତରେ । ମନରେ ଖୁବ୍
 ହେମନ୍ତ କରି ଆସି ବୁଦ୍ଧି ଘର ଆଡ଼କୁ ପଳେଇ ଆସିଲି ଏକା
 ଦଉଡ଼ରେ । କବାଟ ପାଖେ ଆସି ଥକାହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଲି ।

ଘର ଭିତରେ ଆଲ୍ଲାଅ ଜଳୁଛି । ମୋ ସ୍ବାମୀ ଘର ମଝିରେ
 ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି କବାଟ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ।

ସାପ ଫାପ କାମୁଡ଼ିବା କଥା ଡାହାଣ୍ଡେଲେ ସବୁ ମିଛ ।
 ଏତକ ବୃନ୍ଦାବନଙ୍କ ଫିକର ।

ମତେ ଦେଖି ସେ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ରାଗରେ ଦାନ୍ତ କାମୁଡ଼ି
 ପଚାରିଲେ; କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ ସତ କହ ?

ମୋ ମୁଣ୍ଡ ସେତେବେଳକୁ ବୁଲୁଥିଲାଏ । କିଛି କହି ପାରିଲି
 ନାହିଁ । ସେ ଗର୍ଜନ କରି କହିଲେ, ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ । ଦରକାର
 ନାହିଁ ଶୁଣିବା । ଚାଲି ଯା ମୋ ଆଗରୁ । ହଠାତ୍ ସେ ଝମାଡ଼େ
 ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ପଛକୁ ପେଲି ଦେଲେ ।

ଟାଳ ସମ୍ବଳ ନ ପାରି ମୁଁ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲି । ଦୁଆର ବନ୍ଦରେ ପେଟଟା ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବାଡ଼େଇ ହୋଇଗଲା ପଡ଼ିଲବେଳେ । ଛାଡ଼ି ରହିହୋଇ ପାଣିଧାର ପରି ପାଟି ବାଟେ ରକ୍ତ ବୋହିଗଲା ଏତିକି ମୋର ମନେ ଅଛି, ତା ପରେ ଆଉ କ'ଣ ହେଲା ଜାଣେ ନା, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୋର ଚେତା ହଜିଗଲା । ସେମିତି ଅଜ୍ଞତା ଅବସ୍ଥାରେ ପେଟରୁ କୁଆଡ଼େ ମୋର ମଲା ପିଲଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା, ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସନ୍ଧିପାତ । ଏତେ କଷ୍ଟରେ ବଞ୍ଚିବା ଆଶା ଯାହା ଟିକେ ଥିଲା, ତା' ବି ଗଲା ।

ତହିଁ ଆରଦନ ଚୁଲ୍‌ବନ ଆଉ ସମ୍ବଳ ନ ପାରି ସବୁ କଥା ମୋ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ପାଖେ ମାନିଗଲେ । ସ୍ବାମୀ ପାଗଳ ପରି ଦୌଡ଼ି ଆସି ମୋ ହାତ ଧରି ଭୋ ଭୋ ହୋଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । କହିଲେ; ରତ୍ନ ! ଏଇ ଥରକ ମତେ ତୁ ଶମା ଦେ । ମୁଁ ମଣିଷ ନୁହେଁ— ମୁଁ ପଶୁ । ତାଙ୍କ ବିକଳ ଦେଖି ଏତେ କଷ୍ଟରେ ପୁଣି ବଞ୍ଚିବାକୁ ମୋର ମନହେଲା । କିନ୍ତୁ କ'ଣ ହେବ; ଦିନ ତ ମୋର ସରି ଆସିଥିଲା । ଆଉ ଦଣ୍ଡକ ପରେ ମୋର ସବୁ ଶେଷ ହୋଇଗଲା ।

ପିଲଙ୍କ ପରି ମତେ ଦି ହାତରେ କୁଣ୍ଡୁଇ ଧରି ସେ କହିଲେ ରତ୍ନ, ରତ୍ନ ! ଆ ଫେରିଆ, ଆଉ ତୋ ଉପରେ ରାଗିବି ନାହିଁ ଫେରିଆ ।

ସେଇ ଦିନୁ ସେ ପାଗଳ ହୋଇ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ ।

ତା ପରେ ମତେ ସମସ୍ତେ ଏଇ ବିଲ୍ ଆରପଟ ମଗାଣିକି ଆଣିଲେ । ମୋର ସେ ମଲା ପିଲଟିକି ଆଗରୁ ଆଣି ଏଇ ମଗାଣିରେ ଆଉଁଠାଏ କେଉଁଠି ପୋତିଥିଲେ । ଜୁଇନିଆଁର ସବୁ ଗ୍ରାସୀ ବାହୁ ବେଢ଼ାରେ ଘଡ଼ିକେ ଏ ଦେହ କୁଆଡ଼େ ଜଳିପୋଡ଼ି ପାର୍ଜଣ ହୋଇଗଲା । ବାକି ରହିଗଲା ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଆଲ୍‌ଅ; ଏମିତି ମୋର ଦେହ ପରି, ଖୁବ୍ ବଡ଼, ଖୁବ୍ ତେଜ ।

ଆଲ୍ଲା ଅଛନ୍ତିହେଲା ।

ଗଛ ଉପରୁ ବାଦିରିଟା ପାଟିକର ପଶୁରଲା—ସେଥିପାଇଁ,
ଅନ୍ଧାର ହେଲେ ବାଲି ପଡ଼ିଆରେ ଆଲ୍ଲା ଅପକାର ତମର ପିଲାଟିକି
ଖୋଜି ବୁଲକି ସବୁଦିନେ ?

ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ଆଲ୍ଲା ସେତେବେଳକୁ ଲିଭି ଯାଇଥିଲା ।

ତୋଟା ଆଡ଼େ, ଗଛପତ୍ର ଝୁମୁକାର ବତାସ ପବନ
ବାହୁନି ଗଲା ସୁ-ସୁ-ସୁ

[‘ବାରୁଣୀ’ ବସନ୍ତ ସଙ୍ଗୀତ, ୧ମ ବର୍ଷ ୧ମ ସଙ୍ଗୀତ, ୧୩୩୩
ଜାନୁୟାରୀ, ୧୯୨୭]

କାଳନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ବିଚ୍ଛାର ଓ ଭେଲଗାତି

ଶହ ଶହ ମାଇଲ ଧରି ଦୁଇଟା କଳା କଳା ଲୁହା ଧାରଣା କେଉଁଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଶେଷ ହୋଇଛି କେଉଁଠାରେ ? ପାର୍ଶ୍ଵବୋଳା ଦୈର୍ଘ୍ୟ ପରି ଖଣ୍ଡେ ଧୂଳିଆ କରୁ ସଡ଼କ ଏହି ଲୁହା ଧାରଣାକୁ ଡେଇଁ ନିମ୍ନର ଭାବରେ ପଡ଼ି ରହିଛି । ସେହି ଛକ ଜାଗାରେ ଭେଲ ରାସ୍ତାର ଦୁଇ କରରେ ଦୁଇଟା ପାଟକ ସବୁବେଳେ ବନ୍ଦ ଥାଏ ।

ବଳଦଗାଡ଼ ସବୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସି ପାଟକ ପାଖରେ ଠିଆ ହୁଏ । ଗାଡ଼ବାଲାମାନେ ତାଙ୍କ ଛାଡ଼ନ୍ତି, “ଗଦେଇ ଭଲ, ପାଟକ ଫିଟା ।” ପାଟକଠାରୁ ଦଶ ହାତ ଦୂରରେ ଛହାତ ଲମ୍ବ ଛହାତ ଓସାରର ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଘରଟି । ଗାଡ଼ ସମୟ ଛାଡ଼ି ବାକି ସମୟରୁ ଚଉଦ ପଣ ପହଞ୍ଚିବାଲା ଗଦେଇ ମାଟି ସେହି ଘର ଭିତରେ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ତାଙ୍କରେ ଉତ୍ତର ମିଳେ ନାହିଁ ।

“ମାହି ବାବୁ” “ଗୌରବାର ବାବୁ” ଦୁଇ ଭିନ୍ନଟା ଡାକ
ପରେ ବଟ୍‌ଘରୁ ଛୁଟି ଶୁଣାଯାଏ — “କିଏ ?”

“ଆମ ଘର ଉତ୍ତରଣ ।”

“ନାହିଁ, ନାହିଁ, ଗାଡ଼ି ଆସୁଛି ।”

ଗାଡ଼ି ଦୁଏତ ଛଇଣ୍ଟା ପରେ ଆସିବ କିମ୍ବା କାଲି ସକାଳେ ।
ଦିପହର ଶରୀରେ ଶଗଡ଼ିଆର ତାଳୁ ଶୁଣି ଯାଉଛି । ଗୋରୁ ଗୁଡ଼ାକ
ଧକେଇଲେଣି; ନ ହେଲେ ଅଧରାତ ଶୀତରେ ରୁମ ଫୁଲ୍‌ଲ ଠିଆ
ହୋଇଛନ୍ତି, ଶଗଡ଼ିଆର ଦାନୁକୁ ଦାନୁ ବାଜୁଛି, ଛଡ଼—“ନେ,
ଗଦେଇ ଭଲ, ପାନଖିଆ ନେ—ଟିକିଏ ଫିଟେଇ ଦେ ଭଲ ।”

“ଗାଡ଼ି ଆସୁଛି କହୁଛି, ଆର୍ତ୍ତ ଜଗର ।”

“କଣ କରବା ଭଲ, ବୋହୈର ଶଗଡ଼ି—ପାଞ୍ଚକୋଶ
ବାଟରୁ—” ଫାଟକ ଆର ପାଖରୁ ଗଦେଇ ହାତ ବଢ଼ାଏ—“ଦିଅ,
କ’ଣ ଦଉତ ଆଣ ।” ଅଧଲ ଏ ପାହୁଲ ଏ—ନାହିଁ ନାହିଁ—ଦି ପରସା ।

ଫାଟକ ଗୋଲିଯାଇ ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚଟା ଶଗଡ଼ି କଟକଟ ଶଙ୍ଖ କରି
ସିଡ଼ି ପାର ହୋଇଯାଏ । ପୁଣି ସବୁଆଡ଼େ ଶୂନ୍ୟ ଶାନ୍ତ । ଏହି କାମରେ
ଗଦେଇର ମୁଣ୍ଡ ଚନ୍ଦା ହୋଇ ଗଲଣି । ଆଖପାଖ ପରୁ ଶଙ୍ଖଣ୍ଡ ଗାଁରେ
ତାକୁ ନ ଚିହ୍ନି କେହି ନାହିଁ ।

ଏକଟିଆ ବଟ୍‌ଘରଟି । ପଛଆଡ଼େ ଟାଙ୍ଗର ଭୂଇଁ ଠାଏ ଠାଏ
ଗୋଟାଏ ଛୋଟ ମୁଣ୍ଡିଆ ପୃଥୁଗର କଙ୍କାଳପର ବାହାର ପଡ଼ିଛି ।
ବହୁତ ତଳେ ଗୋଟାଏ ପାହାଡ଼ର ପାଚେରୀ ଦୁଇରୁ ପାଉଁଶିଆ
ଦିଶେ । ରେଲ ଧାରଣା ଦୁଇଟାକୁ ଡେଇଁ ଆଗକୁ ଗଲେ ବଲ
ପରେ ବଲ—କେଦଳ ବଲ ।

ମଙ୍ଗୁଳି ସ୍ଵାଇଁ ବଲ ମଝିରେ ହଲ ଠିଆକରି କଲେ ଶୁଲମ ଟାଣି
ଦେବକୁ ଗଦେଇ ପାଖକୁ ଆସେ । ରେଲବାଇ କାମ । ଚିଲମ ସଜଟି

ନ ରଖିଲେ ଗଦେଇ ଦିନରାତି ଖଟିବ କେମିତି ? ଗଞ୍ଜେଇ ମହମହୁ
ଗା ଗଞ୍ଜା କେତେ କଥା ପଡ଼େ ।

“ଗଦେଇ ଭାଇ, ଗାନ୍ଧି ଅମଳରେ ସବୁ ଶସ୍ତ୍ରା ହେଲା, ଗଞ୍ଜେଇ
ଭାଉଁ ନ କାହିଁ ଖସିଲା ନାହିଁ ।”

“ଆରେ ଗାନ୍ଧି ଫାନ୍ସ କିଏ କୁଆଡ଼େ ଗଲେଣିମ । ଶସ୍ତ୍ରା ମହରଗ
ଗାନ୍ଧି ହାତରେ ଅଛି ନା ସରକାର ହାତରେ ଅଛି ?”

ମେଲୁଲି ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ଘୁଡ଼କର ଚିଲମରୁ ଧୁଆଁ ଶୋଷିନିଏ ।
ତାହାର ଆଖି ଦୁଇଟା ମୁଦି ହୋଇଯାଏ, ଗଳାରୁ ଶିରା ଗୁଡ଼ାକ ଟାଣି
ହୋଇ ଚମଡ଼ା ତଳୁ ବାହାରି ମଡ଼େ, ଚିଲମଟା ଗଦେଇ ହାତକୁ
ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ନାକ ଓ ପାଟି ବାଟେ ଫସ୍ ଫସ୍ କରି ଧୁଆଁ କାଢ଼ୁକାଢ଼ୁ
କହେ, “ସରକାର କଣ ସଜରେ ଅଛି ଯେ ଗାନ୍ଧି ତାକୁ ଟାଳିଦେବ ।
ଏଇ ଆଗ ଗୋଟାଏ କଥା ଦେଖିଲ, ଏ ଯେଉଁ ରେଳବାଇ
ଚଳାଇଛି—”

ଜହ୍ନ ଆସି ମଝିରେ କହେ, “ବାପା, ତୋରାଣି ପିଇବୁ ପରା !
ଗଦେଇ ମାଝିର ସଂସାରରେ ଜହ୍ନ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନାହିଁ ।
ଯାହା କହନ୍ତି ଏକରୁ ଦୁଇ ନାହିଁ, ଛୁଡ଼ଗଲେ ଗଞ୍ଜେଇବାକୁ ନାହିଁ ।
ଚିଲମ ପଛକୁ ଗଦେଇ ଯଦି ଆଉ କାହାକୁ ଭଲପାଏ ତ ସେ ଜହ୍ନ ।
ଜହ୍ନ କାହାକୁ ଭଲପାଏ କେଜାଣି; କିନ୍ତୁ ଗଦେଇ ଆଗରେ ଖାଲି
ତାହାର ମାଆର ଭଲ୍ଲଣା ଦିଏ । ମାକୁ ଏତେ ଭଲ ପାଇବାର କାରଣ
ସେ ତାକୁ କେବେହେଲେ ଦେଖିନାହିଁ, ଗଦେଇ ହସେ, “ଭଲେ,
ତୋର ପୁଣି ମାଆ କିଏ ? ସେ’ଇ ତୋର ଜନମ ଆଗରୁ ମରୁଛି ।”

ସେ ଦିନ ସକାଳେ ବାସି ଆଡ଼ିତ ସାର ଜହ୍ନ ବାପାକୁ
ଉଠାଇବାକୁ ଗଲବେଳକୁ ଗଦେଇ ବୁଡ଼ା ଘୋଡ଼ିଘାଡ଼ି ହୋଇ
ହୁ ହୁ କମ୍ପୁଛି, ଜହ୍ନ ହାତଦେଇ ଦେଖିଲା, ଦିହରେ ତାହାର ଖଲ

ଫୁଟୁଛି । ଜୀବନର ୧୮ବର୍ଷ ଭିତରେ ଜହ୍ନର ହେତୁ ହେବାଠାରୁ ସେ ଦିନେହେଲେ ବାପାକୁ ଏମିତି ଦେଖିନାହିଁ । କେତେବେଳେ କମିତ ଦିବ୍ଦ ମୃଣ୍ଟ ଟିକିଏ ଡୁପ, ସେଥିରେ ଗଦେଇର କାମ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଜହ୍ନ ବିରୁଦ୍ଧକୁହିଁ ନୁଆ କରି ଫାଟକ ବନ୍ଦ କରିବା, ଫାଟକ ଫିଟାଇବା ଓ ଗାଡ଼ି ଆସାଇବେଳେ ନେଲ ପତାକା ଧରି ଠିଆ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଆଗେ ସେ ନୁଆବୋହୁଟି ପରି ଗାଡ଼ିକୁ ଲୁଚିକରି ରହୁଥିଲା । ଅଧେ ଦିବ୍ଦ ଘର ଭିତରେ ଓ ଅଧେ ପଦାକୁ କାଢ଼ି କବାଟ ଧରି ଚାହିଁ ରହେ । ରାତିରେ ଗଦେଇ ଯେତେବେଳେ ନିଆଁ ଫୁଲଟାଏ ଧରି ଗାଡ଼ି ପାଖରେ ଠିଆ ଡୁପ ଏବଂ ବିଛ ଘରଟାରେ ଶୁଦ୍ଧମତ ଭୂମିକାମ୍ପ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ, ସେତେବେଳେ ତାକୁ ନିୟମ ନିଦ । ଏଇଲଗେ ଜହ୍ନକୁ ଦିନସ୍ବତ ଗାଡ଼ି ଜଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତାହା ଉପରେ ଗଦେଇ ବୁଡ଼ାର ଘଡ଼ି ଘଡ଼ିକେ ଡାକର । ସବୁବେଳେ ଅଇ ଉଠୁଛି । ବୁଢ଼ାଭଜା କି ତୋରାଣି କିଛି ହେଲେ ମୁହଁରେ ଦେଉ ନାହିଁ ।

ବେଳ ରତ ରତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଅଖିଣ ମାସ ଆକାଶଟା ଭାରି ସଫା । ଦୂର ପାହାଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ କିଏ ଯେମିତି ଧୋଇ ଧାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ଓଦା କନାରେ ପୋଛି ସଜେଇ ରଖି ଦେଇଛି । ତାହାର ଉପରୁ ଫାଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖା ଯାଉଛି ଏବଂ ବାସି ଧୋବ ଲୁଗାପତ୍ତ ଖଣ୍ଡେ ଧଳା ବଉଦ ତାହାର ସୁନା ଜରିର ଧଡ଼ିଟାକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଗରେ ଧରିଛି । ଜହ୍ନ ସିଆଡ଼େ ଟିକିଏ ଆଖି ପକେଇ ଦେଇ ଗାଡ଼ି ଆସିବାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଦିବ୍ଦରେ ଶକ୍ତିଏ ହଲଦିଆ କସ୍ତା । ସେହି ଜରି ଧଡ଼ିଆ ମେଘଟାର ଛାଇ ତାହାର ଲୁଗା ଉପରେ ପଡ଼ିଛି ।

ବହୁତ ଦୂରରୁ ଗାଡ଼ିର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା, ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ଗାଡ଼ିର
ଧୁଆଁ ମୁଣ୍ଡିଲୀ ହୋଇ ଫୁଲହାର ଧରି ଆକାଶ ତଳେ ଝୁଲି ପଡ଼ିଛି ।
ଶେଷକୁ ଲାଲ୍‌ନ ଉପର କଟକଟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଗାଡ଼ି ଚାଲି
ଯିବାବଳକୁ କଣ ଗୋଟାଏ ଖଟ୍ କର ତା ଗୋଡ଼ ପାଖରେ ପଡ଼ିଲା,
ଜହ୍ନ ଦେଖିଲା ଗୋଟାଏ କାଗଜ ଫୁଡ଼ା । ସେତେବେଳେ ଗାଡ଼ିର
ପଛ ପାଖଟା ଛେଟ ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦୂର ଗଛ ଉଦ୍‌ହାଡ଼ରେ
ମିଶି ଯାଉଛି ।

ଫୁଡ଼ାଟାକୁ ଧରି ଖୁସି ଓ କୌତୁକରେ ବାପ ଆଗରେ ଯାଇ
ଫିଟାଇ ଦେଖେ ତ ଦୁଇଟା ପୁରୁଣୀ କମଳା । ଚିରୁଡ଼ାଏ କଳରେ
ଜାକିଦେଇ ଗଦେଇ କହିଲା, “ଏତ ଖାଲି ଅମୁରତ ଲୋ ହିଅ ।”
ସେ ଅବଶ୍ୟ ଅମୃତ କେବେ ଚୁଖି ନାହିଁ ।

ଗଦେଇ ଭାବିଲା, ତାହାର ଅରୁଚି ଛଡ଼େଇବା ପାଇଁ ଏତକ
ତାକୁ ଦିଅଁ ଦେଲେ । ଜହ୍ନ ଭାବିଲା କାହା ହାତରୁ କେମିତି ଖସି
ପଡ଼ିଥିବ । କିନ୍ତୁ ରୋଜ ସେତେବେଳେ ନୂଆ ନୂଆ ଫଳମାନ
ମିଳିଲା ସେତେବେଳେ ଗଦେଇର ଭୟ ହେଲା । ଜହ୍ନକୁ ମନା
କରିଦେଲା କଥାଟାକୁ ବାହାର ନ କରିବା ପାଇଁ ।

ଜହ୍ନର କିନ୍ତୁ ମନ ଭିତରର ଗୋଟାଏ ଜାଗା ମମତାରେ
ତରଳି ଯାଇ ଢଳ ଢଳ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସେ ମମତା ଜଣେ କେହି
ପୁରୁଷ ପାଇଁ ନୁହେଁ, କି ନାରୀ ପାଇଁ ନୁହେଁ—ଗୋଟାୟାଙ୍କା ପାସେଞ୍ଜର
ଗାଡ଼ି ପାଇଁ । ତାହାର ଇଞ୍ଜିନ୍, ତାହାର ଧୁଆଁ, ତାହାର କଲା
ମସିଆ ଡ୍ରାଇଭର, ଟେବୁ ଆଖିଆ ଚାର୍ଜ, ପାଣିଶହ ଅଗ୍ନିହାତୀ ଘେନି
ସମସ୍ତ ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ିଟାକୁ ଜହ୍ନ ଆଜି ପ୍ରାଣ ଦେଇ ଭଲ ପାଇ
ବସିଛି । ତାହାର ଥିର ଥିର ଚାଲି, ବଙ୍କା ଢଙ୍କା ଭଙ୍ଗୀ ଜହ୍ନ ପାଖରେ
ଗୋଟିଏ ଛେଟ ପିଲା ପରି ପ୍ରେମର ପାତ୍ର । ଡାକଗାଡ଼ି, ମାଲଗାଡ଼ି

ପ୍ରଭୃତ ସବୁଦିନ ପର ଯା' ଆସ କରେ । କିନ୍ତୁ କଲିକତାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଆସେ ପାଞ୍ଚମାଇଲ ଦୂରରୁ ତାହାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ଜହନର ଗୁଡି ଅର ଉଠେ । ଇଞ୍ଜିନ୍‌ରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗାର୍ଡ଼ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ତରା ଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ନଜର ଉପରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଡେଇଁଯାଏ । ଗାଡ଼ର ଝରକା ଭିତରୁ କେତେ କଳା କଳା ମୁଣ୍ଡ ଆଖି ପିଛଡ଼ାରେ ଉଭେଇ ଯାଏ । ଗାଡ଼ ଦୁଆର ଖୋଲି କିଏ ଜଣେ ତାହା ଆଗରେ ଖଣ୍ଡେ ଛୁଟକନା ଉଡ଼ାଇ ଦିଏ । ଜହନ ଦେଖେ କଳା ଟୋପର ଲଗା ଟୋକାଟିଏ ତାକୁ ଚାହିଁ ହସୁଛି । ଜହନ ମଧ୍ୟ ହସି ଦିଏ ଏବଂ ବିରୁଦ୍ଧେ ଏହି ଟୋକା ତାକୁ ଫଳ ଦେଉଛି ପରା । କିନ୍ତୁ ସେ ଭଲପାଏ ଗୋଟି ସୁଇଚ୍ । ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ିଟିକୁ; ତାହାର ଇଞ୍ଜିନ୍, ତାହାର ଧୂଆଁ, ତାହାର କଳା ମସିଆ ଡ୍ରାଇଭର, ଟେବ୍ ଆଖିଆ ଗାର୍ଡ଼ ଓ ପାଞ୍ଚଶହ ଆରେଫ୍ । ରେଲ ସଡ଼କ କରରେ ଗୋଟିଏ ସରୁ ଚନ୍ଦ୍ରବାଟ । ତାହାର ଉପରେ ଜଣେ ଅଧେ ଲେକ ଯା' ଆସ କରନ୍ତି । ଦିୱିଟି ଗୋଟେ ମାଲସେ ମାଣିଆବନ୍ଦ ଲୁଗାପିନ୍ଧି, କାହା ପାଖରେ ପିଲଟିଏ, କିଏ ହଳଦା ମଥାଘସା ବୋଲିହୋଇ ଜଣେ ବହୁଆଜକା ଜାଉଁଳିପକା ମରଦ ପଛରେ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଶରବେଳେ କିଏ କେମିତି ଆସି ବିଟ୍‌ଘର ପାଖ କନିଅର ଗଛମୂଳେ ବସି ପଡ଼ନ୍ତି । ମାଲପିଟିଏ ଦେଖିଲେ ଜହନ ଯାଇ ତାହାର ବ ପଘର, ଶାଶୁଘର କଥା ପଚାରେ ।

ମଝିରେ ମଝିରେ ଲଇନ୍‌ବାବୁ ଚାରି ଚଳିଆ ଟଳିଗାଡ଼ି ଶେଷରେ ଚଢ଼ି ନାଲି ପତାକାଟା ଉଡ଼ାଇ ବିଟ୍‌ଘର ଆଗରେ ଚାଲିଯାଏ, ଗଦେଇ ବେମାର ଥିବାରୁ କୁକୁଡ଼ା ବରାଦ କରି ପାରେ ନାହିଁ, ଲଇନ୍‌ବାବୁଙ୍କ ପୋଷାକ ଓ ଚାଲିରେ ସାହେବିଆନା ଥିଲେହେଁ ଦେହର ରଙ୍ଗଟାରେ ନାହିଁ । ସାହେବ ହେବାର ଶୀତ ସୁଦ୍ଧା ପର

ଓଠ ଯୋଡ଼ିକ ଖାଲି ଫୁଲ ଛତାରେ ଧଳା ଚଢ଼ାଇ ପଡ଼ିଛି । ଦୂରରୁ ନାଲି ପତାକା ଦେଖି ଗଦେଇ କହେ, “ଯା ମଙ୍ଗୁଳି, ହଳପାଖକୁ, ଚଣ୍ଡି ଗୁମାସ୍ତା ଆସିଲେଣି, କୁକୁଡ଼ା ବଳି ମାଗିବେ ।” ଆଗେ ଆଗେ ଲବ୍ଧ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖି ଜହନକୁ ଅନ୍ଧାର ରାତି ପରି ଡର ମାଡ଼ୁଥିଲା । ଆଜିକାଲି ତାକୁ ଡର ଭୟ ନାହିଁ । ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ିଟା ତାକୁ କମଳା ଲେମ୍ବୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇଛି ।

...

ବି. ଏନ୍. ଆର୍. ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ହଜି । ବଳଦ ଫର ଥରି ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଚାଲେ । ପ୍ରାୟ ମାଲ୍‌ରେ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନିଏ । ସବୁ ଷ୍ଟେସନରେ କାନ୍ଦିରେ ଫଳ ଝୁଲିଛି । ଥୋର ଏକ ହାତରେ ସୋଡ଼ା ବୋତଲ ଧରି ‘ଚା-ଗ୍ରାମ’ ‘ବିଜି ମିଗାରେଟ’ ‘ଆରେ ନାଥୁଆ’, ‘ହେ କୁଲି’, ଭିତରେ ଦାମ ବିଚାରକୁ ଗାଡ଼ିଟାର ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଯାଏ ଥରେ ତାଙ୍କି ମିବାକୁ ହୁଏ—ସୋଡ଼ା, କୋଲ୍ଡ—ପିଆର ।

ଦିନେ ଛଡ଼ା ପୁରା କଲିକତା । ବେଶ ଚଳନ୍ତ ଜୀବନ । ଦାମକୁ ବୋଧହୁଏ, ଜଗତ ଗୋଟାକ ପୁର ରହିଛି, ସେହି କେବଳ ରୋଜିନା ଦଉଡ଼ିଛି । ଏହି ଦୌଡ଼ିବା ଭିତରେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଟାଙ୍ଗର ଭୂମିରେ ଚମ୍ପା କଢ଼ି ପରି ଜହନର ମୁହଁ ତାହାର ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼ିଲା । ସ୍କୁଲ ମାଲିକଙ୍କୁ ଲୁଚାଇ ନିତି ଏହି ରୂପର ଦାନ ଦେବାକୁ ସେ ଭୁଲିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରତିଦିନ ସେହି ହସ ଟିକିଏ ଦେଖିବାକୁ ସେ ନିମକ ହାସ୍ତ ମହେବାକୁ ଡରାଇ ନାହିଁ ! ଭଃ ! କେତେ କମଳା ଅଙ୍ଗୁର ତ ସଢ଼ି ଯାଉଛି, କେତେ ଖଣ୍ଡ ଶିତରେ ଦେହଟାକୁ ପୁଆର ସେ କାମ କରୁଛି—କିଏ ତା’ର ଅଛି କାହାକୁ ସେ କଣ ଦିଏ—ଏହି ଝିଅଟିକୁ ଅବା ଦିଆ ପୂଜାଏ ଫଳ ଦେଲା ।

ଆଜି ଦରମାଟି ପାଇ କଲିକତାରୁ ସେ କେତେଟା ଭଲ ଭଲ ଜିନିଷ କିଣି ଆଣିବ । ମିଠେଇ ପଲ ସାଥରେ ଖଣ୍ଡେ ଶାଢ଼ୀ ମଧ୍ୟ କିଣି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପୃତ୍ତିଆରେ ଭଲ କରି ବାନ୍ଧିଛି । ହେଁଥଟି ଏହି ଜିନିଷତକ ଦେଖି ଭାର ଘୁସିହେବ । ଦାମ ରେଲ ଦରଜା ଖୋଲି ପୁଡ଼ିଆଟି ଧରି ଠିଆ ହେଉଛି । ମନେ ମନେ ଭରତୀ, ଏମ୍ବୁ ଖାଲି ପୁରା କଲିକତା ହୋଇ କ'ଣ ତାହାର ଦହକ ଯିବ । ତାହାର ବେଶୀ କିଛି ଲେଜା ନାହିଁ । ଏହିଭଳି ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟଘର ଓ ଜହ୍ନ ପରି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ହିଅ । ବାଃ ! ଏପରି ଭୂତ ଦଉଡ଼ା ଠାରୁ ସେଥିରେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖ ।

ଦିନରାତି ଚରିଣ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ସେ ଦୁଇଗହ କୋଣ ବାଟ ଯା'ଆସ କରେ । ପ୍ରତି ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ି ଠିଆ ହୁଏ । ପ୍ରତି ଷ୍ଟେସନରେ କେତେ ଲୋକ ଓହ୍ଲାଇ ଯାନ୍ତି, କେତେ ଲୋକ ଉଠନ୍ତି । କେତେ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ ଓହ୍ଲଣା ତଳେ ଲୁଚି ରହେ । ଲହୁଣୀପରି କେତେ ଧଳା ଧଳା କଅଁଳ ପାଦ ଉପରେ ହଲମଲ ଶାଢ଼ିର ଧଡ଼ି ହଲୁଥାଏ । ଦାମ ସେ ସବୁକୁ ଚାହିଁ ନ ଚାହିଁଲ ପରି ଗାଡ଼ିର ଏ ପାଖରୁ ସେ ପାଖ ଯାଏ ଖାଲି ଡାକିଯାଏ—ସୋଡ଼ା—କେଲ—ପି-ଆ-ର ।

ଗାଡ଼ି ଚାଲିଲାବେଳେ ବାଟରେ ଘାଟରେ ଗାଧୁଆ ଭୂଠରେ କେତେ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ ନିତି ଦାମ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ମନେହୁଏ, ସବୁ ସୁନ୍ଦର ମୁହଁ ଯେପରି ଜହ୍ନଠାରେ ଠୁଲ ହେଉଛି । କେତେ ପାହାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ଗାଡ଼ି ଚାଲିଛି । ସବୁ ଜାଗା ଗୁଡ଼ାକ ସାଥରେ ଦାମର ଭଲ ଚିନ୍ତା ପରିଚ । ଆଜି ସେ ସବୁକୁ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ସେ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ନେଲି ପତାକାଟି ଧରି ଜହ୍ନ ଠିଆ ହୋଇଥିବାର ବହୁତ ଦୂରରୁ ତାର ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଦୂର ପାହାଡ଼ ତଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୋଇଛି; କିନ୍ତୁ ପିଚକାଣ୍ଡ ମାରିଲାପରି ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶଟାକୁ ଲଲକରି ଦେଇଛି । ତାହାଦି ଆଗରେ ଖଣ୍ଡେ ହଲଦିଆ କମ୍ପାସିକ ଓ ନେଲି ପତାକାଟି ଧରି ଜହନଗୋଟିଏ ଛବି ପରି ଠିଆ ହୋଇ ହସୁଛି । ଦାମ ସେହି ହସକୁ ଲେଲିପ ଆଖିରେ କେତେବେଳେ ଯାଏ ଚାହିଁ ରହିଥିଲା, ତାହା ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଗାଡ଼ଟା ବିଚ୍ଛନ୍ଦର ଡେଇଁଯିବା ପରେ ହଠାତ୍ ତାହାର ଖିଆଲ ଦେଲା, ଝୁଲିପଡ଼ି ସେ ଜହନ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା କିନ୍ତୁ ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟାକୁ ଗାଡ଼ ଉପରେ ସିଂକରି ରଖି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଗାଡ଼ଟା ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଯାଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲା । ଗାଡ଼ ସାହେବ ଏବଂ ଗାଡ଼ ଭିତରୁ ଆଉ କେତେ ଲୋକ ଓଲ୍ଲାଇ ପଡ଼ି ଦୌଡ଼ା ଦୌଡ଼ି କଲେ । ଜହନ ବିଚାରୀ କିଛି ବୁଝି ମାରିଲା ନାହିଁ । ଗାଡ଼ଟାକୁ ଏହି ପହୁଲି ଥର ଠିଆ ହେବାରେ ଦେଖି, ତାହାର ଚକ କୋମିଡ଼ି, ଦରଜା କେଉଁଠି ଓ ଝରକା କେତେଟା ଉଣିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବିଚ୍ଛନ୍ଦର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଲେକେ ଯେତେବେଳେ ଜମା ହୋଇଗଲେ, ଜହନର ଆଖି ସେହି ଆଡ଼କୁ ପଡ଼ିଲା । ଦାମର କୁର୍ତ୍ତା ଖଣ୍ଡେ ରକ୍ତରେ ସୁଜୁରୁଜୁ । ତାକୁ ଫାଟି ରକ୍ତଧାର ବୋହି ଆସି ପାଟିରେ ଲାଗିଛି । ମୁଣ୍ଡର କଳାବାଳ ଗୁଡ଼ାକ ଲହୁରେ ଲଟପଟ ହୋଇ ବଡ଼ ବିକଳ ଦିଶୁଛି । ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଧସିଧସି କରି ତାକୁ ଗାଡ଼ି ଭିତରକୁ ଉଠାଇଲେ । କାଗଜ ପୃତ୍ତାଟାକୁ ଜହନ ଆଡ଼ ଦେଖି ପାରିନାହିଁ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଦେଲା ।

ଗାଡ଼ି ଯିବା ପରେ ଲେକେ ରୁଣ୍ଡି ହୋଇଥିବା ଥାନକୁ ଜହନ ଚାଲି ଚାଲି ଗଲା । ଟାଙ୍ଗର ଉପରେ ଦାମର କଞ୍ଚା ଲହୁ ମନ୍ଦା ମନ୍ଦା ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଏକା ନିଜର ସେହି ରକ୍ତ ଦେବା ଭୂଇଁ ଖଣ୍ଡକୁ ସେ କାବା ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିଲା

ଗଦେଇ ମାଟି ବିଛଇର ଭିତରୁ ଥର ଥର ଗଳାରେ ଡାକିଲା,
 “କଲେ ହିଅ, କ’ଣ କି ?”

ଚମକି ପଡ଼ି ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାପ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲା ।

[‘ସୁଗବାଣୀ’ ୨ୟ ଭାଗ, ୨ୟ । ୩ୟ ସଂଖ୍ୟା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ । ଅପାଡ଼
 ୧୩୪୧, ମଇ ଓ ଜୁନ ୧୯୩୪]

କାଳିପ୍ରସନ୍ନ କବି

ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମେ

ବାସନ୍ତକାର ଗଳାରେ ସଜ ଫୁଟା ଲକ୍ଷ ଫୁଲର ହାର ଝୁଲୁଛି ।
ପ୍ରକୃତର ଦୁଲ୍ଲଭ ଦୁଲ୍ଲଭା ବିହଗ ବିହଗୀର ଭୁଜନ ଗୀତ ଚାନ୍ଦନ-
ରତ୍ନର ପ୍ରଥମ ଯାମରେ ଏସ୍‌ରାଜର ପ୍ରାଣ ମତାଣିଆ ମୋହନାୟ ସ୍ଵର
ମାଧୁରୀ ପରି ନୀଳ ଆକାଶର ଅସୀମ କୋଳରେ ପୁର ରହିଛି ।
All India Swadeshi Exhibition (ଅଲ୍ ଇଣ୍ଡିଆ
ସ୍ଵଦେଶୀ ଏକ୍ସ୍‌ପୋଜିସନ୍) ବସିଛି ‘ଆମିନା ବାଗ’ରେ । କାଲି ପୁଣି
ଏଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ କବାନ୍ତ ରବାନ୍ତନାଥ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଶ୍ରୀକ୍ଷିଆନ
କଲେଜ ଧୂନିପୁରର ସାହିତ୍ୟ ସଭାର ସଭାପତି ହୋଇ । ବିଭିନ୍ନ
ସ୍ଥାନରୁ ଅନେକ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କର ଶୁଭାଗମନ ଘଟିଛି । ସୁଯୋଗ
ପାଇଁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଅଜାତ ଭିତ୍ତିସ୍ଥାପନ କହିବା ପାଇଁ
ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି । ଖବର ଆସିଲା, କବି ସମ୍ରାଟ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ
ଅସୁସ୍ଥ; ସୁତରାଂ ସେ ଏ ଯାତ୍ରାରେ ଆସି ପାରବେ ନାହିଁ । ସବୁ

ଉତ୍ସାହ ଆସେ ଆସେ ନିଭଗଲା । ୭ଟା ଗାଡ଼ରେ ଅନେକେ ଗାହାଣି ପଡ଼ିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତେଲି । ବେନ'ରସ, କାନ୍ଦୁର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରୁଲି ରୁଲି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ସମସ୍ତ ନିଃଶେଷ କରି ପଡ଼ି ରହିଥିଲି ସ୍ୱପ୍ନର ବିଦେଶରେ, କେବଳ କିନ୍ତୁ ଶୁଭ୍ରଗମ ଶୁଣି । ତାଙ୍କ ଆସିବା ଘଟିବ ନାହିଁ ଜାଣି ଘରର ମାୟା ତାର ସ୍ୱରରେ ଡାକ ଦେଲା—“ଆ, ଆ, ଆ । ବସନ୍ତ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅରେ ।”

ଏଲ୍‌ହାବାଦ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ କେତେକ କବିଙ୍କ ଗୀତିମାଳା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ମନେ ପଡ଼ିଲା ଗଙ୍ଗା ଯନ୍ତ୍ରନାର ମିଳନ ସେହ । ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲି । ସମୟ ୮ ଘଣ୍ଟା ମାତ୍ର । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ଫେରି ଆସି ଗାଡ଼ ଧରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଗଙ୍ଗା ଯନ୍ତ୍ରନାର ମିଳନ ସେହ ବାସ୍ତବିକ ଅପୂର୍ବ, ଅବ୍ୟକ୍ତ, ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ମାଧୁର୍ୟମାୟ । ଠିକ୍ ସେପରି କାଳ ଜନ୍ମିଆ ଆଲ୍‌ଥ ପାଖରେ ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାର ନୀଳ ଅଞ୍ଚଳ ବିସ୍ତାର ବସିଛି କେଉଁ ତରୁଣୀ ରୂପସୀ ! କି ମହନୀୟ ଏ ନୀଳସନ୍ତାନର ସୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗମାଳା । ତେଣୁ ସିନା ନୀଳ ଯନ୍ତ୍ରନାର ଶ୍ୟାମଳ ହୃଦରେ ଶ୍ୟାମଳିନୀର ସବୁଭୁଲ ମୋହନ ବେଶ୍ ବାଜି ଉଠିଥିଲା ଘନ ଘନ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶୁଭୁଥିଲା ଶ୍ରୀଧାର ଚରନ୍ତନା ନୂପୁର ବାଜଣା—ରଣ, ରଣ, ହିଣ, ହିଣ ।

ସଙ୍ଗମ ଡାର୍ଥରେ ସ୍ନାନ କରି ପଛକୁ ଫେରି ଦେଖେ, ବହୁ ପରେଶନାଥ ପରି କିଏ ସେ ଜଣେ । ଚମକି ଉଠିଲି—Mr. P. Jena । ହଁ ତାଙ୍କର ପରି ଦିଶୁଛି ତ, କିନ୍ତୁ ଏ କି ବେଶଭୂଷା ତାର ? କାହିଁଗଲା ସବୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ସାହେବ ପୋଷାକ, କାହିଁଗଲା ଚିଲାପିତାର ଚରମ ଉପାଦାନ ସବୁ ?

ଦେହରେ ରହିଛି ଖଣ୍ଡିଏ ଅତି ସାଧାରଣ ଶଦତ୍ତ ପଞ୍ଜାବୀ, ପରିଧାନରେ ମୋଟା ଶଦତ୍ତ ଧୋତି 'ସନ୍ଦେହ ହେଲା କଣ ଲଏ ଅମ

ପିରେଣ ଜେନା ହେବ ? ସେ ଯେ ପୋଷାକ ପାରି ସମସ୍ତ କଲେଜର
ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲା । ଆଜିକି ପ୍ରାୟ ୮ ବର୍ଷ କାଳ ସେ ନିରୁଦ୍ଦେଶ ।
ହ, ନିରୁଦ୍ଦେଶ କହିଲେ ଚଳେ । କାରଣ ୪୨ ମାସ ପରେ ଥରେ
ଦେଶୀୟ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଲା ଟଙ୍କା ପଠାଅ । ଆଜି ଏଠି, କାଲି
ସେଠି । କେଉଁଠି ଯେ ଥାଏ ତାର ପତ୍ନୀ ନାହିଁ, ମୋର ଚିନ୍ତାଧାରା
ଛୁନ ଛୁନ କରି ସେ କହି ଉଠିଲା—“ଆରେ ନଳିନୀ ଯେ ।
Good morning, Good morning କେବେ ଆସିବୁ ?”

“Good Morning, ଆଜି ଧକାଲେ ଭାଇ ।”

“ଅଳ୍ଲୁ କେଉଁଠି ?”

“ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍‌ସ ବୋର୍ଡିଂରେ ।”

“ଦୁଇ ଚାରି ଦିନ ଅଳ୍ଲୁ ତ ?”

“ସ୍ୱାମୀଜୀ, ଆଜି ସଞ୍ଜ ଗାଡ଼ରେ ଚମ୍ପଟ ଦେବି । ମୋତେ
ତ ଶୁଣି ମୋକଦ୍ଦମାର ସାକ୍ଷୀ ପରି ଅନେକ ଜେରା କଲା । ମୁଁ ଯେ
ତୋତେ ଦୁଇ ଗୁରୁତା କଥା ପଚାରିବାକୁ ଆକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲିଣି ।”

“ଅସଙ୍କୋଚରେ ପଚାରି ପାରୁ— ।”

“ଏତେ ଦିନ ଥିଲାକାହିଁ ? ଶୁଣିଛୁ ୪୨ ମାସରେ ଥରେ ଘରକୁ
ଚିଠି ଲେଖି ଟଙ୍କାପାରି । ଟଙ୍କା ପଇସା ମଧ୍ୟ ବିବେଚନା କିଛି ଅଣାଉ ନା ।
କରୁ କଣ ? ତୋ ବେଶଭୂଷା ଦେଖି ମୁଁ ତ ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନ ଥିଲି,
ଆଉ ଚିହ୍ନିବ କିଏ ? ଆରେ ତୋର ହେଲ କ’ଣ ?”

“ମୋ କଥା ଶୁଣିବୁ ତ, ସେଇଥି ପାଇଁ ଭାବନା କ’ଣ ? ଡେର
ସମୟ ଅଛି । ଚାଲି, ଖାଇପିଇ ଏଲ୍‌ହାବାଦଟା ବୁଲି ଏଠିକାର
ଦେଖିବା ଜିନିଷ ଯାହା କିଛି ଅଛି ଥରେ ଦେଖି ଦେ । ତୋର ତ
ଘର ଗୁଡ଼ିଆ ଆସିବା ସୁଯୋଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ବାହାର ପଡ଼ିବୁ,
ଥରେ ବୁଲି ଚାଲି ଦେଖିଦେ ସବୁ । ମୁଁ ଚାରିଟା ବେଳେ”

ଖସୁରୁଦାଗରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବି । ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛି ଭାଇ । କିଛି ମନେ
କରିବୁ ନାହିଁ । ଏହି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ବୋର୍ଡ଼ରେ ଦେଲେ ତୋତେ
ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ସଙ୍ଗରେ ଲେକ ଦେବେ । ମେନେଜର ମୋର
ବିଶେଷ ପରିଚିତ ରୁହେଲୁ ? କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ ।
ଭାରତ ସମ୍ରାଟ୍ ସେଲିମ୍‌ଙ୍କର ବଡ଼ ପୁଅ ଖସରୁର ଶେଷ ଶଯ୍ୟା ବିଛା
ରହିଛି ସେଠି । ପାଖରେ ତାଙ୍କର ମା, ଲକ୍ଷ୍ମୀବାସ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବାର
ମାନସିନ୍ଦ୍ରେ ଭଟ୍ଟେନା ଯୋଧାବାଣୀ ଚିର ସୁ ପ୍ରା । ସେଠାରେ ତୋତେ
ମୋ କଥା ସବୁ କହିବି । ଏତେଦିନ କାହାରିକୁ କହିବାର
ସୁଯୋଗ ପାଇ ନାହିଁ । କହିବି ବା କାହାକୁ, ଶୁଣିବି ବା କିଏ ?
କିଏ ବୁଝେବ ଏ ଗୁଡ଼ିରେ କି ଡାକ୍ତର ବିଷୟ ନିଆଁ ଅଦ୍ଭୁତ ହ ରାବଣର
ଚିତା ପରି ଧୁ ଧୁ ଜଳୁଛି ? ଦେଶରେ ଏ କେତେ ଦାନ
ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଅଖ୍ୟାତ ଉଠିଥିବ; କେତେ କାଳ୍ପନିକ ଗଳ୍ପରେ
ଦେଶ ପୂର୍ଣ୍ଣହୋଇ ଯାଇଥିବ । **But I do not care a
straw for them.** ଅବୁଝା କିନା, ଅବୁଝା ଯଦି ନ ରୁହେ,
ଦୁଃଖ କ'ଣ ଭାଇ ? ବରଂ ଦୁଃଖ ହୁଏ—ଅବୁଝା ଗୁଡ଼ାକ ଚିରକାଳ
ଅବୁଝା ରହିଗଲେ, କେବଳ ନିଜର ଅଳ୍ପ କିନ୍ଦରେ ପଡ଼ି । ଦୁଃଖ
ମୋର ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ; ନିଶ୍ଚୟ ବିଚରା ପଶୁଦଳ । ବିରାଗର
ନୁହେଁ—ଦୟାର ପାତ୍ର ସେମାନେ ।”

(ଦୁଇ)

ଖସୁରୁବାଗକୁ ଯାଇ ଦେଖେତ ଯେ ଧାବାଣୀଙ୍କର କବିର
ଉପରେ ଫୁଲର ହାର ବିଛାଇ ପରେଶ ବନ୍ଦନା କରୁଛି । ମୋତେ
ଦେଖି କହିଲା, “ଏହି କବର ଦେଖୁଛି, ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନଙ୍କର
କେତେ ଅଞ୍ଜଳି ଗାଥା ଗାଇ ଗୁଲୁଛି ଯୁଗ ଯୁଗ; ଅଥଚ ଏଠାରେ

ଶୁଣି ଏ ଆଲୁଅ ଜଳ, ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଦରଓ୍ଵାନର ଦୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଏପରି ଦିନ ଥିଲା ଯେଉଁ ଦିନ ଏହାଙ୍କର ଇଙ୍ଗିତରେ ଲକ୍ଷ କୋଟି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟିତ ହେଉଥିଲା; ଆଉ ଆଜି—”

ବୁଲି ବୁଲି ବଡ଼ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ପରେଶକୁ କହିଲି, “ଗୁଲ ଭାଇ ଖୋଲାରେ ଟିକିଏ ବସିବା । ତୋର ସବୁ କଥା ନ ଶୁଣି ମୁଁ ଅଡ଼ି ପାଦେ ଘୁଣ୍ଟିବି ନାହିଁ ।” ‘ଗୁଲ’ କହି ପରେଶ ବାହାର ପଡ଼ିଲା । ଦୁହେଁ ଯାଇଁ ବସିଲା କଅଁଳ ଘାସର ଶ୍ୟାମଳ ଗାଲିଗୁ ଉପରେ । ପାଖରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର, ବିଭିନ୍ନ ଗନ୍ଧର କେତେ ଯେ ଫୁଲ ଫୁଟିଥିଲା ତାର କଳନା ନାହିଁ । କୋଇଲିଟାଏ କେଉଁଆଡ଼ୁ ଆସି ତାଙ୍କ ଉପେ—କୁହୁ କୁହୁ, କୁହୁ କୁହୁ, କୁହୁ କୁହୁ …

ପରେଶ ତା କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା—“ଘର ତ ଗାଣୁ, ଲତା-ଦେଇପୁର । ବାପା ଓ ମୋ ଛଡ଼ା ସଂସାରରେ ଆଉ କେହି ନ ଥିଲେ । ଦାଦାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ତ ବାପାଙ୍କର ପିଲାଦିନରୁ ବନେ ନାହିଁ । ମାଲି ମୋକଦମା ପ୍ରାୟ ଲାଗି ରହିଛି । ବି. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଘରକୁ ଆସିଲି । ଶୁଣିଲି, ଗ୍ରାମ ପ୍ରାନ୍ତର ଶିବ ମନ୍ଦିରରେ ଏକ ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁଙ୍କ ଅବିଭବ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ସୁନାମରେ ଆମ ସେ ଅଞ୍ଚଳଟି ପୂର ଯାଇଛି । ବଡ଼ ଅମାୟିକ, ବଡ଼ ଦୟାଳୁ ଓ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ସେ ।

ଦିନେ ସକାଳୁ ଉଠି ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ଗଲି, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କରିବା । ମନ୍ଦିର ପାଖକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି, ଏକ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ଫୁଲଜାଲ ଧରି ଫୁଲ ତୋଳୁଛନ୍ତି—ରୂପ ତାର ପାଟି ପଡ଼ୁଛି । ଏ କ’ଣ କଣ୍ଠ ମୁନିଙ୍କ ଶାଶ୍ଵତ ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ଅବିଭବ, ମୁଗ୍ଧ ହେଲି ।

ପ୍ରତିଦିନ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁ ଭାର୍ଗବ ନାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଦର୍ଶନର ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଯେମେ ସେ ମୋତେ ବଢ଼ ଭଲ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ, କିଛିଦିନ ଗଲ ଉତ୍ତରୁ ମୁଁ ଦିନେ ବିବାହର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲି । ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ବୁଝିବାକୁ ବାକି ନ ଥିଲା ଯେ, ସ୍ୱାଂସ୍ତ ରୂହେ ମୋତେ ଓ ମୁଁ ତାହେଁ କେବଳ ତାହାକୁହିଁ ମୋର ଏକାନ୍ତ କରି ରଖିବା ପାଇଁ । ସ୍ୱାଂସ୍ତର ବଢ଼ୁ ଭାର୍ଗବ ନାୟକ ମୋତେ ଦିନେ ନିର୍ଜନକୁ ଡାକି କହିଲେ, “ପରେଟି, କନ୍ୟା ମୋର ବାଲ ବିଧବା । ସାତ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାର ବିବାହ ଦେଲୁଁ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ପନ୍ଦର ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବିଧବା ହେଲା । ଗାଁରେ କଲେରୀ ବସନ୍ତ ମାଡ଼ିଗଲା । ବଂଶପାଳ ନିପାତ ହେଲେ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଭୋଗିବାକୁ ରହିଲୁଁ ମୁଁ ଓ ମୋର ସ୍ନେହର ଝିଅଟିଏ ଏହି ସ୍ୱାଂସ୍ତ । ତାର ଶିକ୍ଷା ଦାସୀର ଭାର ମୋ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । ଗାଁରେ ରହିବାକୁ ମନ ହେଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ନେଇ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତର ବୁଲି ବୁଲି ତୁମ ଏହି ଗାଁରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲି । ଏହି ଶୁଶାନଟି ମୋର ବୈରାଗ୍ୟ ପଥର ଗୁରୁ । ନିତି ଦେଶେ, କେତେ ଆହେ, କେତେ ଯାଏ । ଥାଉ ସେ କଥା । କନ୍ୟା ମୋର ମାୟାମୟୀ । ମାୟା ତାର ଛାଡ଼ି ନ ପାରି ଆଜି ଯାଏ ଏ ବେ'ଟ ବୋହି ବୁଲୁଛି ।”

କହିଲି, “ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁ; ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ଗୋଟାଏ ଖେଳର ସାମଗ୍ରୀ ନୁହେଁ, ଏହାର ନିୟନ୍ତ୍ରା କେଉଁ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବସି ପ୍ରତ୍ୟେକର ଜୀବନ ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଜୀବନ କେବେ ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏନା । ବିଫଳ ହୁଏନା । ବିପତ୍ତିକ ପୁରୁଷ ଅତି ସହଜରେ ବିବାହ କରିବ । ଥରେ ହୁଏ, ଦୁଇଥର, ଗୁରୁଥର, ଛଅଥର, ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ତାର । ଆଉ ନାଶ୍ ଅସହାୟା ହୋଇ ଅମରଣ କଲି

ପୋଡ଼ିବ କାହିଁକି ? ପୁରୁଷ ଶାସ୍ତ୍ରକାର ଦୋଳି କି ଏ ପକ୍ଷପାତୀ ? ଏହି ପାପରେ ବୁଡ଼ିବ ଆମ ସମାଜ । ପଛୁ ସେ ଅଜଳ ତଳରେ ଅଗିରେ ଲାଗି ହେବ । ମୋର ଏକମାତ୍ର ଭଣିଆ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ, ମୋର ଜୀବନର ଧୂବ ତାଣି ରୂପେ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥରେ ଛୁଇଁ ଦେଇ ଚିର ଜାଗ୍ରତ ରହିବା ପାଇଁ ।”

—“ବୁଝେ ପରେଣ, ସବୁ ବୁଝେ । କିନ୍ତୁ କନ୍ୟା ମୋର ବାଳି-ବଧବା । ପୁନର୍ବିବାହରେ ସେ ପୁଣି ଅଧିକାରଣୀ; କିନ୍ତୁ ତୁମ ପିତା—?”

“ସେ ମୋର ଇଚ୍ଛାରେ କେବେ ବାଧା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି, କେବେ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଆଉ ପିତା ମୋର ହୃଦୟସ୍ଥାନ ନୁହନ୍ତି । ସେ ହୃଦୟ ବିଧବାର ବେଦନା ପ୍ରାଣଦେଇ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ତେବେ ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ, ଆପଣ ଏକଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ ।”

ଅନେକ ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧରେ ପଞ୍ଚ ଶେଷରେ ଭର୍ତ୍ତବ ନାୟକ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଅଗିରେ ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ମୋର ଆକାଂକ୍ଷିତାକୁ ଏକାନ୍ତ ଭାବେ ମୋର କରବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ଧନ୍ୟ ହେଲା । ତା ଦେଖି ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବସି ହସି ଉଠିଲା । ବିବାହ ବର୍ଷ ପୁଣି ହେବାକୁ ୧୦-୧୫ ଦିନ ମାତ୍ର ବାକି । ପିତା ମୋର ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ବିବାହ ବର୍ଷ ପୁଣି ହେବା ଦିନଟିକି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛନ୍ତି । ଆଶା, ଖୁବ୍ ସମାବେଶରେ ଉତ୍ସବ କରିବେ । ଭାଗ୍ୟରେ ଭାଇ, ଭାଗ୍ୟ, ୫ । ୭ ଦିନ ପରେ ବାବା ହଠାତ୍ ଆସୁଥିବା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଜାଣୁ ତ ତାଙ୍କର **Heart disease** ଥିଲା । ରୋଗଟା ଏତେ ବଡ଼ି ଉଠିଲା, ଯେ ମୋର ଘରଗୁଡ଼ି ପଦାକୁ ବାହାରିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ବସି ରହିଲୁ—ମୁଁ,

ସ୍ମୃତି ଦୁହେଁ, ଦିନ ରାତି—ରାତି ଦିନ । ବଡ଼ ବଡ଼ ତାଙ୍କର, କବିରାଜ
ଆସି ଜୁଟିଲେ, ଅଜସ୍ର ଟଙ୍କା ଖରଚ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣପାତ ପରଶ୍ରମ
ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ କରି ସେ ଅଜାଣା ପଥର ଯାନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ।

ସ୍ମୃତି କାନ୍ଦିବାକୁ ବସିଲା । ମୁଁ କଠୋର ସଂସାର ମଥାରେ
ଦେଇ ବାହାରେ ଆସି ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ଚାହିଁ ଦେଖେ ତ ଉପର
ମୋର ମହାଶୂନ୍ୟ ନୀଳାକାଶ ମାତ୍ର ।

ଶ୍ରାବ୍ଧର ଦିନାକେଟେ ପୁରୁ ଗୋଲ ଉଠିଲା, ମୋର ବଡ଼ୁ,
ପିତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସହୋଦର କପୋତପଦାରୁ ଫେରି ରାସ୍ତା କଲେ,
ମୁଁ ବାଳ-ବଧବା ବିବାହ କରିଛି, ମହା ଅପରାଧୀ ମୁଁ ହେଲି । ମୋ
ଘରେ ଖାଇବା ପଛକୁ ଥାଉ, ମୋର ଦିଆ ଟଙ୍କା ପଇସାରେ ମଧ୍ୟ
ଜିନିଷ କିଣିଲେ, ତାହା ଅପବିତ୍ର ହେବ ବୋଲି ଜାତିପତି ବ୍ରାହ୍ମଣ
ଦଳ ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦଳ, ମୋର ଅତି ନିକଟ ଆତ୍ମୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ
ଖାଇବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଲେ ନାହିଁ । ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଲି, କରବି
କଣ ? ଏହି ସମୟରେ ମୌଖିକ ଦୁଇଟା ସାନ୍ଥୁନା ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ
କେହି ନ ଥିଲେ ମୋର । ତମମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ତାର କରିବି
ଭାବୁଛି, ମଠାତ୍ ବଡ଼ ଶଶୁର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ତାଙ୍କୁ ଦେଖି
ଅକୁଳରେ ହଲ ପାଇଲି । ସେ ଯେ ଏତେଦିନ କାହିଁ ଥିଲେ ଭଗଦାନ
ଜାଣନ୍ତି, ବିବାହ ସନ୍ଧିରୁ ମେଲଣି ନେଇ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରେ ଚାଲି
ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ଏଗାର ମାସ କାଳ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ମଧ୍ୟ ଦେଇ
ନାହାନ୍ତି । ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ସସ୍ନେହରେ ମୋ ମଥାରେ ହାତ
ଚୁଲଇ କହିଲେ, “ପରେଶ, ବାପ, ମୁଁ ତୁମକୁ ଜାଣେ, ଚିହ୍ନେ । ମୁଁ
ପରୋକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ କେବେ ତୁମକୁ ଭୁଲି ଚାଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ
ଶୁଣିଛି; ଶୁଣି ଧାର୍ମିକ ଆସିଛି । କେବଳ ସ୍ମୃତି ପାଇଁ ତମ ପିତୃ ହିସା
ପଣ ହେବାକୁ ବସିଛି । ମୁଁ ତାକୁ—”

ଅବେଗରେ କହି ପକାଇଲି, ନେଇ ଯାନ୍ତୁ ମାତ୍ର *ଟି ଧନ ପାଇଁ । ତା ପରେ ମୁଁ ମୁକ୍ତ । ସେତେବେଳେ ଏହି କୁଳଗର୍ବୀ ଭଣ୍ଡ ଦଳର ହାତରେ ନିର୍ଦ୍ଦାୟତ ହେବାର ମୋର ଆଦୌ ଅବକାଶ ନ ଥିବ । ମୁଁ ମୋର ପ୍ରଭୁ, ମୁଁ ମୋର ନିୟନ୍ତ୍ରା; ମୋର ବିରୁଦ୍ଧ ହେବ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିରୁଦ୍ଧକ ଠାରେ ।

ସ୍ଫୁଟିତ ଯିବା ସ୍ଥର ହେଲା । ଗର୍ଭବତୀ ସେ ନିର୍ଜନରେ ପାଇ ପରୁରୁଲ୍, କାହିଁ ଯିବି ମୁଁ ? ଉତ୍ତର ଦେବ କଣ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ଛାଡ଼ି ଯାଆନ୍ତୁ । କିମିତି ପାଳା ପାଳା । କୁଳ ପୁରୋହିତ ଆସି କହିଲେ— ଗଣ୍ଡୀ ମଣ୍ଡପରେ ଡକରା ପଡ଼ିଛି, ପଞ୍ଚାଏତ୍ ସେଠାରେ ଜମା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ଭିତରକୁ ଯାଇ କହିଲି, “ସ୍ଫୁଟି, ମୁଁ ଅକ୍ଷମ, ଅପାରଗ ହୃଦୟସ୍ଥାନ ପଶୁ, ମତେ ସମାକର । ମାତ୍ର—”

ମୋତେ କହିବାକୁ ଅବସର ନ ଦେଇ ସେ କହିଲା, “ମୁଁ କଣ ଜାଣେ ନାହିଁ—କେତେ ଭଲପାଅ ମତେ; କିନ୍ତୁ ପିତୃ ହିନ୍ଦୁ। ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଯାଉଛି, ମୁଁ ଯେଉଁ ଥାଏ ତମର ସୁଖ ସ୍ଫୁଟି ହେବ ମୋର ଜୀବନର ଶେଷ ପାଥେୟ ।

ସ୍ଫୁଟି ବୁଲିଗଲା ତାର ବଡ଼ ସଙ୍ଗରେ । ତାହା ଧନ ପୁରୁଷ ଦେଖିଥିବା ‘ସୀତା’ ନାଟକଟିର ଛବି ମୋର ଆଖି ଆଗରେ ଭାସି ଉଠିଲା—ପୁଣ୍ୟଗର୍ଭ ନାରୀ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହାୟ। ପରିତ୍ୟକ୍ତ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମର୍ମଦାହ ଶତ ଗୁଣରେ ଆସି ବୁକୁରେ ଆଘାତ କଲା । ପ୍ରତିମା ବିସର୍ଜନ ଦେଇ ପ୍ରାଣସ୍ଥାନ ମୁଁ ହିନ୍ଦୁ କର୍ମରେ ଯେ ଗ ଦେଲି, ଦୁନିଆର ଆଲ୍ଲା ଅନିଭି ଯାଇଥିଲା, ଅନ୍ଧକାର ପୁରୁଷରେ ପ୍ରେତ ପରି ବୁଲିଲି—ପ୍ରେତ ପରି, ଠିକ୍ ପ୍ରେତ ପରି ।

ସ୍ମୃତି ଠାରୁ ମୋର ତ ଜଣାଥିଲା—ବଡ଼ୁଙ୍କ ପୁଞ୍ଜିପଟା ପ୍ରାୟ
ନିଃଶେଷ । ଅର୍ଥଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅମମାନ କରିବାର ମଧ୍ୟ ମୋର
ଅଦୌ ସାହସ ନ ଥିଲା ଭାବ !

ଶ୍ରୀରାମ ଶେଷ ହେଲା ! ମୋତେ ବାକି ରଖିବା ପାଇଁ
ଘରେ କେହି ନାହିଁ, କିଛି ନାହିଁ । ସ୍ମୃତିର ସମ୍ମାନରେ ବାହାର
ପଡ଼ିଲି । ମୁଁ ଅତିମାନବ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ନୁହେଁ । ଶ୍ଯାମ୍ବର ମୁହିଁ—ଅଳ୍ପ
ନେଇ ମୋର ସଂସାର । ସେଥିରୁ ତଳେ ଅଧେ କମି ଗଲେ, ମୋର
ଯଥେଷ୍ଟ ଯତ ଦୁଃଖ । ପ୍ରାଣ ମୋର ନିତି ଧୂଳିକାର ଦେଲା—“ତୁ
ଏଠି ଗଳ୍ପ ସୁଖରେ ବସିଅଛୁ, ଆଉ ସେ କାହିଁ କେଉଁଠି, କି
ଅବସ୍ଥାରେ ? ତୋହର ପାଇଁ ନା ସେ ଆଜି ପଥକୁ ବରଣ କଲା ?
ଅନାହାରରେ, ପରିଶ୍ରମରେ କେତେବେଳେ କେଉଁଠି ମଉଳିଯିବ
ଯେ ସେ, ଭାବ ଦେଖିଛୁ ?”

ଭାବ, ଘର ଛାଡ଼ି ବାହାର ପଡ଼ିଲି । ପାଗଳ ପରି ୮ ବର୍ଷ କାଳ
ଦିନ ନାହିଁ, ରାତି ନାହିଁ, ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ଅସ୍ଥାନ ନାହିଁ—ଚାଲିଲି; କିନ୍ତୁ
କାହିଁ ମୋର ସେ ? ଦୁଃଖ ଏ ଜୀବନରେ ଆଉ ଦେଖା ମିଳିବ
ନାହିଁ । ପଥରେ ମୋର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ; ପରିସମାପ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେହି
ପଥରେ । ଆଜିକୁ ପାଞ୍ଚଦିନ ହେଲା ଏଠାକୁ ଆସିବାରେ, ସ୍ଥାନ
ଅସ୍ଥାନ ସବୁ ଖୋଜିଲି ଭାବ ! କିନ୍ତୁ କାହିଁ ମୋ ପାହୁଁତା ଜୀବନ
ସୀତା ? ”

ପରେଶର ଆଖିରୁ ଦି’ ଟୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । କହିଲି,
“ପରେଶ, ଏତେ କାତର ହେଲେ ଚଳିବ ଭାବ ? ତୁ ଧୀର ହୁଅ
ହୋଇ ରହ । ଦେଖିବୁ ସେ ଆସେ ଆସେ ଆସି ଦେଖା ଦେବେ ।
ପ୍ରେମର ଏତେ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠାପର ସାଧନା କେବେ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ
ପାରେ ନା ଯେ ।”

(ଚଳ)

“ବାରୁ ମୋତେ କିଛି ମିଳୁ ।”

ପରେଶ ଓ ମୁଁ ଉଭୟେ ବମକି ଉଠିଲୁ, ସ୍ୱଦୁର ଦେଶରେ ନିଜର ଭାଷା ଶୁଣି । ପରେଶ ପିଲାଟିକୁ ଦେଖି ପାଗଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଧାର୍ମିକ ଧାର୍ମିକ ପିଲାଟିକୁ କୋଳରେ ନେଇ ମୁଁ ଦେଇ ପରୁରଲ “ବାପା, କଣ କହୁଛୁ ?”

“ମା ମୋର ଗୁଲି ପାରୁ ନାହିଁ, ଦିଅ ଶରପ ତାର । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କାଲି ଠାରୁ କିଛି ଖାଇ ନାହିଁ । ମୋତେ କିଛି ଦୟା କରନ୍ତୁ ।”

“ତମର କିଏ ଅଛି ?”

“ମା”

“ଅଉ ?”

“କେହି ନାହିଁ—ଆମର କିଛି ନାହିଁ ।”

“ତୁମ ଘର ?”

“ଜାଣେ ନାହିଁ”

“ଆଉ କେଉଁଠି ?”

“କେଉଁ ଦିନ ଗଛ ମୂଳରେ, କେଉଁ ଦିନ ପଥରେ, କେଉଁ ଦିନ ନଈ କୂଳରେ ।”

“ତୁମ ବାପା ?”

“ତାଙ୍କ କଥା ମା ଜାଣନ୍ତି ।”

“ତୁମ ମା କାହିଁ ?”

“ଝେପନ ପାଖ ଗଛ ତଳେ । ମତେ କିଛି ମିଳୁ ।”

“ମିଳିବ, ମିଳିବ; ତୁମେ ପା ଖୋଜିବ ସବୁ ମିଳିବ । ଗୁଲି ତୁମ ମା କିଛି ଦିବା” କହି ପରେଶ ପିଲାଟିକୁ କୋଳରେ ନେଲା । ଭାବିଲି ଭାବି ଭାବି ଏଠା ପାଗଳ ହେଲା ।

...

ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ କରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଘୋଡ଼ାର ହୋଇପଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି ଏକ ରୁଗ୍‌ଣା ଅସହାୟା ନାରୀ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହାତ ପାଶୁଲିଟିଏ ବାହାରରେ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା—ଠେକ୍ ଯେପରି ଚମ୍ପାକଢ଼ି ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ଵିଏ ସଜାଇ ରଖିଛି ।

ପିଲଟି ପାଖକୁ ଯାଇ ଡାକିଲା—“ମା” !

ରୁଗ୍‌ଣା ପଚାରିଲା “କଣ ବାପ ?”

“ବାରୁମାନେ ତତେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ପରା, ଉଠ ।”

“ବାରୁ” !

ମୁହଁ ଡାକୁଣି ଖୋଲି ଗଲା, ପରେଶ ଉନ୍ମତ୍ତ ପରି ଧାର୍ମି ଯାଇ ଡାକିଲା—“ସୁତ, ସୁତ, ସୁତ ମୋର ।”

ସୁତ କଣ କହିବାକୁ ଯାଇ କହି ପାରିଲା ନାହିଁ, ଆଖିରେ ତାର ଅଜସ୍ର ଲୁହ ଧାର । ପରେଶ ସୁତର ମଥା ନିଜ କୋଳରେ ରଖି ବସିଲା । ବ୍ୟାପାର ବୁଝିବାକୁ ମୋର ଆଦୌ ଡେରି ହେଲା ନାହିଁ । ଗାଡ଼ି ଅଣାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ଗୁଲିଲି ପରେଶର ବସାକୁ । ଚିପ୍ ମେଡ଼ିକେଲ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଖବର ଦେଲି ।

ମନେ ମନେ ଭାବିଲି—ଦ୍ଵିବେଣୀ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥାନ ଫଳ ସଦ୍ୟ ସଦ୍ୟ ହାତରେ ମିଳିଲା, ଏହି ତରୁଣ ତରୁଣୀର ଶୁଭ ମିଳନରେ ।

ଶିକାର

ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଘିନୁଆର ନାମ ବିଖ୍ୟାତ—ଶିକାରୀ
ହୁସାବରେ । ତାର ପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ନିଜର ହାତ ତିଆରି ଧନୁଶର ।
ସେ ଡାର ମାରିଲା ବେଳେ ଗଜହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼େ, ବାଁ' ପାଦଟି
ଧନୁରେ ଲଗାଇ ଦେଇ କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡାରଟି ଟାଣି ଦେଇ ଗୁଡ଼ିଏ ।
ମାରିଲି ଏ ଦୁରରୁ ଡାର ମାରି ସେ ଲାଖ ବନ୍ଧ ପାରେ । ଏହି ଧନୁଶର
ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ହରିଣ, ସମ୍ବର, ବାଘ, ଭାଲ୍ ମାରିଛୁ ଅଗଣନ;
ଚିତାବାଘ ବ' ମାରିଛୁ ଅନେକ । କିନ୍ତୁ ମହାବଳ ମାରିଛୁ ମୋଟେ
ଦୁଇଟି । ମହାବଳ ଦୁଇଟି ମାରି ସେ ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କ ଠାରୁ
ବେଶ୍ ପୁରସ୍କାର ପାଇଛୁ ମଧ୍ୟ ।

ସେ ଦିନ ଭୋରରୁ ସେ ଏକ ଅଭୂତ ଶିକାର ନେଇ ଡେଇଁ
କମ୍ପେନରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ପାଖରେ ହାଜର । ଗୋଟିଏ କାନ୍ଥରେ ତାର
ଧନୁଟି ଝୁଲୁଛି, ହାତରେ ଦ' ତନିଟା ଡାର, ଆଉ କାନ୍ଥରେ ଟାଙ୍ଗିଟି
ପଡ଼ିଛି । ଘିନୁଆକୁ ଏ ବେଳରେ ଦେଖି ଅର୍ଦ୍ଧଳି ପଚାରିଲା—

“କରେ, ଆଜି କି ଶିକାର ଆଣିବୁ ?”

ଘିନୁଆ ସଙ୍ଗେ ତାର ଭଲ ଜଣାଶୁଣା । ତାର ବର୍ଦ୍ଧିତ
ଅଶୀଦାର ସେ କେତେ ଥର ହୋଇଛି । ଉତ୍ତରରେ ଘିନୁଆ ତାର
ମଇଳା ଦାନ୍ତ ଦୁଇ ଧାଡ଼ି କେବଳ ଦେଖାଇଲା । ସେ ହସିଲା କି
ଗୋଟିଏ ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ହସ ବୋଲି
ଯାହାକୁ କୁହାଯାଏ, ଘିନୁଆ ଠାରେ ତାହା କେହି କେବେ ଦେଖି
ନାହିଁ । ବେଳେ ବେଳେ ସେ ଏହିପରି ଦାନ୍ତ ଦେଖାଏ । ତାହା
ହସ ନୁହେଁ କି କାନ୍ଦ ନୁହେଁ—କେବଳ ଦାନ୍ତ ଦେଖା ।

ଅର୍ଦ୍ଧଳି ପଚାରିଲା, “କରେ, କି ଶିକାର ଆଣିବୁ ?”

ଘିନୁଆ ତାହାର ଗାମୁଛାରେ ଦନ୍ତା ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ
ପଦାର୍ଥକୁ ଦେଖାଇ କହିଲା ଯେ, ସେ ଆଜି ଏକ ମସ୍ତ ଜାନୁଆର
ଶିକାର କରିଛି ।

ଅର୍ଦ୍ଧଳି ପଚାରିଲା, “ବାଘ ?”

ଘିନୁଆ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ନାହିଁ ଜଣାଇଲା ।

“ତେବେ କଣ, ଚିତା...ଭୁଲୁ...ବାଘ...”

ଘିନୁଆ କେବଳ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଗଲା ।

“ଆଉ ତେବେ କଅଣ ବେ ?”

ଗୋଲମାଲ ଶୁଣି ସାହେବ ବଙ୍ଗଳା ଭିତରୁ ବାହାର ଆସିଲେ ।
ଘିନୁଆ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ପୁଣି ସାହେବଙ୍କୁ ସେହିପରି ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇଲା ।

ସାହେବ ଶିକାରର ଚେହେରା ଦେଖିବାକୁ ଔସୁକୀ ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ଘିନୁଆ ଗାମୁଛା ଭିତରୁ ବାହାର କରି ସାହେବଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ଥୋଇଲା ଗୋଟିଏ ସଜକଟା ମଣିଷମୁଣ୍ଡ ।

ସାହେବ ଚମକି ପଡ଼ି ପାହୁଣ୍ଡେ ଦୁଇ ପାହୁଣ୍ଡ ପଛେଇ ଗଲେ । ଘିନୁଆ ହାତ ବଢାଇ ମାଗିଲା, “ସାହେବ, ବକ୍ଷିଷ୍ ।” କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ମନକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ ସାହେବ ଘିନୁଆକୁ ବକ୍ଷିଷ୍ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଇସାରା କଲେ ଓ ଭିତରକୁ ଯାଇ ଫୋନ୍‌ଦ୍ୱାରା ସନ୍ଧ୍ୟା ପୋଲିସ୍ ଫୋନି ଜକାଇଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଘିନୁଆକୁ ଜବତ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଦେହରେ ତାର ଗୋଟାଏ ଅସ୍ତ୍ରର ବଳ । ହାତରେ ପୁଣି ତାର ଧନୁଶର ଓ ଟାଙ୍ଗିଆ ରହୁଛି ।

ଏତେବେଳେ ହାତକଢ଼ି ଗୋଡ଼କଢ଼ି ପିନ୍ଧି ଘିନୁଆକୁ ହାତୀତରେ ରହିବାକୁ ହେଲା, ସେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଅଟକାଇ ରଖିବାର ମତଲବ କ’ଣ ? ସ୍ତବଧା ପାଇଲେ ସେ କାହାର କାହାରିକି ଏ ବିଷୟରେ ପଚାରେ । କିଏ କହେ ତାର ପାସି ହେବ, କିଏ କହେ ସେ ଯିବ କଲାପାଣି, କାହିଁକି ? ସେ ଏମିତି କି ଅପସ୍ୟ କରୁଛି କି ? କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ସେମାନଙ୍କ କଥାକୁ ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଦିନେ ଡେବୁଟି କମିଶନର ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ସବୁ ହାଲ ପଚାରିଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ, ପୁରୁଷ ସେ ବାଘ ଭଲ ମାରୁଥିଲା ବୋଲି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବକ୍ଷିଷ୍ ପାଉଥିଲା । ଏବେ ମାରିଛୁ ମଣିଷ । ଏଥର କି ବକ୍ଷିଷ୍ ପାଇଁବ ତାହା ପାଞ୍ଜି, ଛ’ଜଣ ତ ଫେର ବୁଝି ବିଗୁର ଠିକ୍ କରବେ । ଏହି କଥାଟାହିଁ ଘିନୁଆ ମନକୁ ମାନିଲା ।

ଯେଉଁ ଦିନ ତାର ବିଗୁର ହେଲା, ଘିନୁଆ, ମନେ ମନେ ଭାବିଲା ସେ ଦିନ ତାକୁ ବକ୍ଷିଷ୍ ମିଳିବ । ସେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ

ଜିଜ୍ଞାସୁ ଆଗରେ ସବୁ ବିବରଣ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା “ସେ ଯେ ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାରକୁ ହାଣିଲା, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ କମ୍ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ଆଉ ଅନେକ ଲୋକ ତାକୁ ମାରିବାକୁ ଛକିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କେହି ପାରି ନ ଥିଲେ । ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର ଯେ ସବୁବେଳେ ମଠରରେ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ସେ ତାର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି କମେଇଛି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲୁଟି କରି; ବଡ଼ ସରତାତ ଲୋକ ଥିଲା ସେ । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ମାରିଛି, କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରିଛି, କେତେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛତ ନେଇଛି, ତାହାର ଠିକଣା ନାହିଁ—ଘେନୁଆର ସବୁ ଜମିବାଡ଼ି ମଧ୍ୟ ନେଇ ନିଜର କରିଛି । ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘେନୁଆର ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ବସିଥିଲା । ଏତେ ବଡ଼ ବହସ । ଘେନୁଆକୁ ଦେଖି ମଠରରେ ପଳାଉଥିଲା । ତା ହାତୁଡ଼ରୁ ଖସି ଚାଲିଯିବ ! ତାର ମଠର ଚକକୁ ଡାର ମାରି ଘେନୁଆ ମଠରକୁ ଅଟଳ କରିଥିଲା । ତା ପରେ ଟାଙ୍ଗିରେ ତାର ମୁଣ୍ଡଟି କାଟି ଦେଇ ସିଧା ଦୋଡ଼ିଲା, ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତର ଦେଇ । ଭରଣ ମାଇଲ ରାସ୍ତା ଏକା ନିଶ୍ଵାସକେ ଦୋଡ଼ି ସେ ଡେବୁଟି କମିଶନରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ପାଖରେ ହାଜର ହେଲା ।

ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ନୁହେଁ । ହାତରେ ତାର ଥାଏ ସବୁବେଳେ ବନ୍ଧୁକ । ବାଘ, ଭୁଲ୍ଲଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଲୋକେ ତାକୁ ବେଶୀ ଭୟ କରନ୍ତି । ଦାଘ ଭୁଲ୍ଲଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସେ ଲୋକଙ୍କର କ୍ଷତି କରେ ତେର ବେଶୀ, ତାକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଘେନୁଆ କମ୍ ସାହସ ଓ ବିଚକ୍ଷଣତା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ନାହିଁ ।

“କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ମେଲିଆ ଝପଟସିଂର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ଥିବାରୁ ସାହେବ ଡୋରକୁ ପାଁରେ ଟଙ୍କା ବଢ଼ିଷ୍ ଦେଇଥିଲା । ଝପଟସିଂ ତ ଏକ ରକମ୍ ଭଲ ଲୋକ ଥିଲା । ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଇଚ୍ଛତ ନେଇ ନାହିଁ,

କି କାହାର ଜମିବାଡ଼ା ଦଖଲ କରି ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଖଜଣାଖାନା ଲୁଟି କରିଥିଲା, ଆଉ କେତେ ଜଣ ସିପାହିକୁ ମାରିଥିଲା । ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଲୋକ । ତାକୁ ମାରିଥିବାରୁ ଘିନୁଆକୁ ଅଧିକ ବକ୍ଷିଷ୍ ମିଳିବା ଉଚିତ ।”

ଘିନୁଆର ଗଲ୍ଲ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ଜଜ ସାହେବ ହସି ହସି କହିଲେ, “ହଁ, ଉପଯୁକ୍ତ ବକ୍ଷିଷ୍ ଦିଆଯିବ ।” ସରକାରୀ ଓକିଲ କହିଲେ, “ତେ ଏଠାକୁ ଶାସ୍ ଅଣା ହୋଇଛୁ ବକ୍ଷିଷ୍ ଦିଆଯିବା ଲାଗି ।”

ଘିନୁଆ ଏହାକୁ ପରିହାସ ନ ମଣି ସତ ବୋଲି ମନେ କଲା । କାରଣ ହସ କୌତୁକ, ଥଟା ପରିହାସ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ତାର ଯେ ନିତାନ୍ତ ନିରାଶ ରସ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ।

ଗେଷରେ ସ୍ୱୟଂ ଦିଆଗଲା—ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ । ଘିନୁଆ ଏହାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ବୁଝିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ଜେଲକୁ ଫେରାଇ ତାକୁ ବୁଝାଇ ଦିଆଗଲା ଯେ, ତାର ବକ୍ଷିଷ୍ ପାଇବାର ଦିନ ଆସୁଛି ।

ଘିନୁଆ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିଲା ନାହିଁ ଯେ, ସେ ଜଣେ ଅପରାଧୀ ଓ ସେଥିଲାଗି ତାକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହୋଇଛି । ଝିପଟସିଂକୁ ମାରିବା ଓ ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାରକୁ ମାରିବା ଯେ ଏକା କଥା ନୁହେଁ, ତାହା ସେ ବୁଝିବ କାହୁଁ ? ସେ ଜାଣିଲା ନାହିଁ ଯେ ଗୋଟିଏ ଗୌରବର ବିଷୟ, ଅନ୍ୟଟି ଦୋଷାବହ । ଆଇନର ସୁସ୍ଥଜାଲ ଭିତରେ ପଶିବାକୁ ତାର ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ । ସେ ଯେ ବଣୁଆ ସାନ୍ତାଳ ।

ସେ ମନେ ମନେ ଭାବେ, ଡୋର ପାଁଶ ଟଙ୍କା ପାଇଛି ଝିପଟ ସିଂହକୁ ମାର । ସେଥିରୁ ବେଶୀ ନ ଦେଲେ କାହିଁକି ନେବ ? ସବୁ ଫେରାଇ ଦେଇ କହିବ, “କିଛି ନ ଦିଅ ପଛେ ସାହେବ, ଡୋର ଠାରୁ ବେଶୀ ପାଇବା ମୋର ହକ୍ ।”

ଜେଲର ଅନ୍ଧାରୀ ଅନିର୍ଜନ ଗୁମ୍ଫାରେ ରହି ସେ କେତେ କ’ଣ ଭାବେ । କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ସେ କାନ୍ଦାରିକା ଦେଖେ ନାହିଁ । କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ବି’ ତାର ଆଗ୍ରହ ନ ଥାଏ । କେବଳ ବକ୍ସିସ୍ ପାଇଁ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ତାର ମନ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ ।

ଶେଷରେ ତାର ପାସିର ଦିନ ଆସିଲା । ତାକୁ ପଚରା ଗଲା, ତାର ଶେଷରେ କ’ଣ ଦରକାର । ସେ କହିଲା, “ମୋର ବକ୍ସିସ୍ ।” “ଆଜ୍ଞା ବକ୍ସିସ୍ ପାଇରୁ ଆ” କହି ତାକୁ ନେଇ ଲେ । ମୁଣ୍ଡରେ ତାର ଗୋଟିଏ କଳା କନାର ଖୋଳ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଗଲା । ଘିନୁଆ ମନେ ମନେ ଚିରୁରିଲା—ଅଖିରେ ଅନ୍ଧ ପୋଷଣ ଦେଇ ହାତରେ ତାର ସୁନା ରୂପା ଢାଳି ଦିଆଯିବ । ସରକାର ଘରର କେତେ ଫନ୍ଦ ପିକର, କାଇଦା କଟକଣା ଅଛି । ଖାଲି ସିମିତ କ’ଣ ବକ୍ସିସ୍ ଦିଆଯିବ ? ସେ ଘରକୁ ଫେରି ସବୁ ଦେଖାଇବ । କି ଖୁସି ହେବ ସ୍ତ୍ରୀ ତାର ସେ ସବୁ ଦେଖି ! ଭଲ ଘରଦ୍ଵାର କରି, ଜମିବାଡ଼ି ଚାଷି ସେ ସୁଖରେ ରହିବ । ଆଉ ତ ଗୋବିନ୍ଦ ସରଦାର ନାହିଁ ସେ ସବୁ ଲୁଚି କରିନେବ ।

ହଠାତ୍ କ’ଣ ଗୋଟାଏ ଆସି ତା ବେକରେ ବାଜିଲା ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରେମର ପରିମାପକ

(ଅରମ୍ଭ)

ନାଲନ୍ଦ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଯେତେବେଳେ ଉଲ୍ଲାସର ଚରମ
ସୋପାନରେ ସେ ଆଜକୁ କେତେ ଦିନ—କେତେ ବର୍ଷ ବା
କେତେ ଶତାବ୍ଦୀର ବିସ୍ମୃତ କାହାଣୀ ?

ସେହି ସମୟର କଥା ।

ବିଶ୍ୱରୂପ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଜନୈକ କୃତା ଛାତ୍ର । ତେଣୁ
ପାଟଳିପୁତ୍ର ରାଜାଙ୍କର ସୁଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ବିଶ୍ୱରୂପ ବୈଦ୍ୟ—ସୁବୈଦ୍ୟ । ତେଣୁ ପାଟଳିପୁତ୍ରର
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥର ସେ ଥିଲେ ଆଦରଣୀୟ ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ଧର୍ମପଦସୂତ୍ର — ଧର୍ମତତ୍ତ୍ଵାନୁବର୍ତ୍ତୀ । ତେଣୁ ପାଟଳି-
ପୁସ୍ତକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭିତ୍ତିର ସେ ହିଁ ଭଜନ ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ଦୟାଳୁ — ବିଶ୍ଵରୂପ ପରହୃଦୈର୍ଘୀ । ତେଣୁ ବିଶ୍ଵ-
ରୂପର ସ୍ଥାନ ପାଟଳିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନର ନାରୀର ହୃଦୟରେ ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ସୁନ୍ଦର — ବିଶ୍ଵରୂପ ବଳିଷ୍ଠ ବିଶ୍ଵରୂପ ଯୁବା ।
ତେଣୁ ପାଟଳିପୁସ୍ତକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଭା ତରୁଣୀର ସେ ଥିଲା ଅଗାର
ସ୍ତମ୍ଭ — ଭବିଷ୍ୟତର କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।

କ୍ଷେପ୍ରାସାଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ସବରେ ବିଶ୍ଵରୂପର ସ୍ଥାନ
ସର୍ବାଗ୍ରେ । ରାଜଧାନୀର ଉନ୍ନତକାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵରୂପ ଅଗ୍ରଣୀ ।
ରାଜ ସଭାରେ ସୁବକ ବିଶ୍ଵରୂପ ପୂଜ୍ୟ । ରାଜ୍ୟର ବାହାରେ
ବିଶ୍ଵରୂପର ନାମ ସୁପରିଚିତ ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ସୁପୁରୁଷ, ବିଶ୍ଵରୂପ ଧନୀ, ବିଶ୍ଵରୂପ ମହାନ,
ବିଶ୍ଵରୂପ ବରେଣୀ ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ରାଜ-କୋଷରୁ ବହୁ ମଣି ମୁକ୍ତା ପୁରସ୍କାର ପାଏ —
ନବ ନବ ଦନସ୍ତବର ଆବିଷ୍କାର ନିମନ୍ତେ ।

ଏ ବର୍ଷ ବିଶ୍ଵରୂପ ଏକ ଅଭିନବ ଯନ୍ତ୍ରର ଆବିଷ୍କାରକ ।
ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫର ବୈଷମ୍ୟରେ ରୋଗର ଉତ୍ପତ୍ତି । କିନ୍ତୁ
କୌଣସି ଗୋଟିଏର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ବା ଦୌର୍ବଲ୍ୟର ହେତୁ, ତାର
ନିଶ୍ଚିତ ମତରେ, ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଇଡ଼ା ଏବଂ ପିଙ୍ଗଳାର
ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ । ଏହି ନବ-ବିଷ୍ମୃତ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ଏହା
ପ୍ରମାଣ କରି ବିଜ୍ଞାନ ଜଗତକୁ ଚମତ୍କୃତ କରନ୍ତି । ମଣିବନ୍ଧୁ ନାଡ଼
ଉପରେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାପନ କଲେ ଶିଶୁର ରକ୍ତ ପ୍ରବାହ ସୁସ୍ଥ
ଜିଣାଯାଏ । ଯନ୍ତ୍ରର ସୁସ୍ଥ ପ୍ରୟୋଗରେ ରକ୍ତଗୁଣ ଓ ତରୁଣର
ହ୍ରାସ ବୃଦ୍ଧି ବୁଝାଯାଏ । ସୁସ୍ଥତର ପ୍ରୟୋଗରେ ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫର

ବୈଷମ୍ୟ ବଢ଼ିଲା ବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସୁନ୍ଦରମ ପ୍ରୟୋଗରେ ଗନ୍ତ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଗତି ସହିତ ହୃଦବାୟୁର ପରିଚାଳନା ଏବଂ ନାଡ଼ିସମ୍ବନ୍ଧ ସହିତ ତାର ସମ୍ପର୍କ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ହୁଏ ।

ବିଶ୍ଵରୂପର ନାମ ଆଜି ଭାରତ ବିଖ୍ୟାତ ହୋଇଛି । ମଗଧାଧିପତି ଆଜି ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍ସୁକ । ରାଜ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣ୍ଡିତ-ବର୍ଗ ଓ ଭାରତ-ବିଖ୍ୟାତ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ସମାବେଶରେ ଏକ ବିରୁଦ୍ଧ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରି ସେ ବିଶ୍ଵରୂପକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ପୁରସ୍କାର ଏବଂ ପ୍ରଶଂସା ପତ୍ରରେ ନିଜେ ସମ୍ମାନିତ କରିବାର ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି ।

ଏକ ଶୁଭ ଦିବସରେ ସଭା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବିଶ୍ଵରୂପ ତାର ଯନ୍ତ୍ର ଆଣି ଉକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ଏବଂ ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରିବାର କଥା ।

ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦରେ ଯନ୍ତ୍ରର ଉପଯୋଗିତା ବୁଝା ପଡ଼ିଲା । ବିଦେହର ସଭା-ପଣ୍ଡିତ, ଏକ ସୁସ୍ଥ ଶରୀରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦାବା କଲେ । ତା' ନ ହେଲେ ସେ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ସୃଷ୍ଟି ଘୋଷଣା କଲେ । କିନ୍ତୁ ସମାଗତ ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ଶରୀର ମିଳିବା ସମ୍ଭବପର ହେଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ଈର୍ଷ ପର ବିଦେହାଗତ ପଣ୍ଡିତ ଏପରି ପ୍ରମାଣ ଅଭାବରେ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ସଦର୍ପରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ରଜା ପୁରସ୍କାର ଦେବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ।

ସଭାସ୍ଥ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପରୀକ୍ଷିତ ହେଲା । କେହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ଥିବାର ଦେଖା ଗଲେ ନାହିଁ ।

ଉପସ୍ଥିତ ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କ ଶରୀର ପରୀକ୍ଷା କରାଗଲା, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମଧ୍ୟ ଜଣେ କେହି ନିରୋଗ ନ ଥିଲେ । :

ନିଜେ ବଞ୍ଚିରୂପ ନିଜର ଶରୀର ପରୀକ୍ଷା କର ଦେଖିଲା—ସେ ମଧ୍ୟ ଅସୁସ୍ଥ ।

ଶେଷରେ ରାଜା ତାଙ୍କର ଶରୀରକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ସେ ମଧ୍ୟ ରୋଗମୁକ୍ତ ନ ଥିଲେ ।

ପୁଣି ହଂସପୁରର ମହିଳାମାନଙ୍କର ନାଡ଼ ପରୀକ୍ଷା ହେଲା । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମହିଳା ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ପାଇବାର ଦେଖା ଗଲା ନାହିଁ ।

ରାଜା ଅତି ଲଜ୍ଜାରେ ରାଣୀଙ୍କର ଶରୀର ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ରାଣୀମଧ୍ୟ ନିରୋଗ ନ ଥିଲେ ।

ପରଶେଷରେ ରାଜା ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଜେମ'ଙ୍କ ଶରୀର ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ସମବେତ ସମସ୍ତ ଚିକିତ୍ସକ ଏକମତ ହେଲେ—ସେ, ଜେମାହିଁ କେବଳ ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ।

କିନ୍ତୁ ଏ କି ଅଶ୍ବର୍ଥ ! ଯନ୍ତ୍ରକୁ ନେଇ ଜେମାଙ୍କ ମଣି ବନ୍ଧରେ ସ୍ଥାପନ କଲା ମାତ୍ରେ ଜେମାଙ୍କର ନାଡ଼ର ଗତି ହଠାତ୍ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଗଲା । ସତ୍ତ୍ୱେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ “ମିଥ୍ୟା—ମିଥ୍ୟା—ମିଥ୍ୟା ।”

ହଠାତ୍ ଜେମାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଅବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ନିଶ୍ୱାସ ଖର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାକ୍ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା, କ୍ରମେ ଚୈତନ୍ୟହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ସେଇ ଉଠିଲା—“ମିଥ୍ୟା—ମିଥ୍ୟା—ମିଥ୍ୟା ।”

ବଞ୍ଚିରୂପ ସ୍ତବ୍ଧ ଜଡ଼ ପିଣ୍ଡବତ୍ ଠେଆଁହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ପଣ୍ଡିତମାନେ ପୁଣି କହି ଉଠିଲେ—“ଯାଦୁ—ଯାଦୁ—ଯାଦୁ ।”

ଜନତା ତାର ପ୍ରତିପ୍ରତି ଦେଲା—“ଯାଦୁ—ଯାଦୁ—ଯାଦୁ ।”

ବିଶ୍ଵରୂପର ଦୃଢ଼ ପଦ କମ୍ପିତ ହେଲା ।

ପଣ୍ଡିତମାନେ ପୁଣି ଗର୍ଜି ଉଠିଲେ—“ଭଣ୍ଡ—ଭଣ୍ଡ—ଭଣ୍ଡ ।”

ବିଶ୍ଵରୂପ ବିସ୍ମୟ ବିସ୍ଫାରିତ ନେତ୍ରରେ ଜନତା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ସେପରି କଲା । ଜନତା ତାର ସ୍ଵରରେ ତାର ଉତ୍ତର ଦେଲା “ଭଣ୍ଡ—ଭଣ୍ଡ—ଭଣ୍ଡ ।”

ବିଶ୍ଵରୂପ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଉଠାଇ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଦୂରକୁ ପିଙ୍ଗି ଦେଲା । ଯନ୍ତ୍ରଟି ଭାଙ୍ଗି ରୁଣ୍ଡିରୁତ ହୋଇଗଲା । ସେହି ଗନ୍ଧ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଵଜ୍ଞାନେମା ଗୈରଜ୍ୟାୟୀ ହେଇ କଲେ ।

କ୍ରହୁଙ୍କା, ଭଣ୍ଡ ବିଶ୍ଵରୂପକୁ ରାଜାଦେଶରେ ନିର୍ବାସିତ କରାଗଲା ।

(ଶେଷ)

ବିଶ୍ଵରୂପ ତାର ସେ ଯନ୍ତ୍ରର ମାୟା ଭୁଲି ଯାଇଛି ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ତାର ଆବିଷ୍କାରର ପୌରୁଷ ପାଶୋରି ଦେଇଛି ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ସଭାର ଆସେପ, ଜନତାର ଅପମାନ ସ୍ମୃତି ପଟରୁ ଲିଭାଇ ଦେଇଛି ।

ବିଶ୍ଵରୂପ ତାର ନିର୍ବାସନ-ଦଣ୍ଡର ଅନ୍ୟାୟ ବିଚାର ଆଦୌ ମନରେ ଘେନି ନାହିଁ ।

ନାଲନ୍ଦର ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ବିଶ୍ଵରୂପ ଆଜି କ’ଣ ଅଛି ?

ମଗଧର ଗୌରବ ଗରିମା ବିଶ୍ଵରୂପ ଏବେ ମଧ୍ୟ କ’ଣ ବଞ୍ଚିଛି ?

ଭାରତର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠ ବିଶ୍ଵରୂପ ଏବେ କି ଜୀବିତ ?

ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କିଏ ଦେବ ? ହୁଏ ତ ସେ ନାଲନ୍ଦ ପାଇଁ, ମଗଧ ପାଇଁ—ଭାରତ ବର୍ଷ ପାଇଁ ମୃତ । ହୁଏ ତ ସେ ଦୟାଳୁ ବିଶ୍ଵରୂପ, ଚିକିତ୍ସକ ବିଶ୍ଵରୂପ, ଆବିଷ୍କାରକ ବିଶ୍ଵରୂପ, ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବିଶ୍ଵରୂପ ଆଜି ଆଉ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ବଞ୍ଚରୂପ ଅଛି । ବଞ୍ଚରୂପର ଦ୍ରୁତତ୍ୱ ଅଛି । ବଞ୍ଚରୂପର ଅନୁଭୂତ ଅଛି—ବଞ୍ଚରୂପର ପ୍ରାଣ ଅଛି । ବଞ୍ଚରୂପର ଦୁଃଖ ଅଛି, ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅଛି—ଅନ୍ତରର ପୀଡ଼ନ ଅଛି—ବୁଦ୍ଧର ବେଦନା ଅଛି—ବଞ୍ଚରୂପ ବଞ୍ଚିଛି—ସେ ମରି ନାହିଁ—ସେ ଯେ ମରି ପାରେ ନାହିଁ ।

ମଗଧର ସମ୍ବାଦ ହିମାଳୟର ଭୂଜ-ଚୈଶୁଙ୍ଗ-ଖଚିତ ଏହି ଅବଶ୍ୟ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରେ ନାହିଁ ।

ଗଙ୍ଗାର ସ୍ତୋତ କେବେ ଉଜାଣି ବହି ଆସେ ନାହିଁ ।

ମୌସୁମୀ ଆଘାତ ପାଇଁ ଯେ ଯାଏ, ଆଉ ସେ କେବେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରେ ନାହିଁ ।

ଏଭଳି ଅର୍ଦ୍ଧ ଶତାବ୍ଦୀର ମୌସୁମୀ—ତା'ର ଲେଖକ କଣାବାସୀ ମୌସୁମୀ ଆଉ ଫେରି ନାହିଁ ।

ବଞ୍ଚରୂପର ସାଧନା ଚାଲିଛି । ବଞ୍ଚରୂପର ଦୁଃଖାନୁଭୂତ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ।

କିନ୍ତୁ ବଞ୍ଚରୂପର ଇହକାଳ ନାହିଁ—ପରକାଳ ନାହିଁ । ବଞ୍ଚରୂପର ଅଛି କେବଳ—ବର୍ତ୍ତମାନ । ବଞ୍ଚରୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି । ତେଣୁ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ତେଣୁ ସେ ଜୀବିତ ।

ବଞ୍ଚରୂପର ଆତ୍ମବୋଧ—କାଳବୋଧ—ସ୍ଥାନବୋଧ କିଛି ନାହିଁ—ବଞ୍ଚରୂପର ଅଛି କେବଳ ପ୍ରାଣ ।

ସେ ସେହି ପ୍ରାଣର ଅନୁଭୂତ ଚାହେଁ । ସେ ଯେ ବଞ୍ଚିଛି, ତା'ର ପ୍ରମାଣ ସେ ଚାହେଁ । ତାର ଦୁଃଖ ଯେ ସତ୍ୟ ସେ ସେତକ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ?

ରାଜଜେମା ତାକୁ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ? ରାଜଜେମାଙ୍କର ମୂର୍ଚ୍ଛା କ'ଣ ତାହାର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ? ରାଜଜେମାଙ୍କର ଚୈତନ୍ୟ କ'ଣ ତାର ଦୁଃଖ ଆଉ ଅପମାନରେ ?

ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତା ଜାଣିବ । ରାଜଜେମାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଜିଜ୍ଞାସା କରି ନୁହେଁ—ରାଜଜେମାଙ୍କୁ ନ ପଚାରି ମଧ୍ୟ ସେ ତାହା ଜାଣିବ, ଏଇ ତାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ଏଇ ତାର ସାଧନା, ଏଇ ତାର ପ୍ରାଣ, ଅନୁରୁତ୍ତ, ସବୁ ।

ଏହି ପରୁଷ ବର୍ଷକାଳ ସେ ଏହି ଏକ ଯନ୍ତ୍ରର ଆବିଷ୍କାର କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ସେ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଯାହା ନିକଟରେ ରଖି ଦେବ, ଯନ୍ତ୍ରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିବା ଲୋକପ୍ରତି ତାର ହୃଦୟର ସ୍ନେହ, ପ୍ରିତି, ଭକ୍ତି, ଦୟା, ଘୃଣା, ବିରକ୍ତି, ରାଗ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଅନୁରୁତ୍ତ ପରସ୍ପରର ନିକଟତ୍ର ହେବା ପରିମାଣ ଅନୁଯାୟୀ ବୁଝା ପଡ଼େ । ଏହାହିଁ ଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ତାର ଶରୀର ପ୍ରତି, ସ୍ତାସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଭୂସେପ ନାହିଁ । ମରଣର ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ଆହାରର ଭାବନା ନାହିଁ । ପଳ, ଫୁଲ ଯାହା ଗଛ ଉପରୁ ତା' ନିକଟରେ ପଡ଼େ, ସେତକରେ ଉଦର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ରଖିଥାଏ ।

ପରୁଷ ବର୍ଷ ବିତି ଯାଇଛି । ଯନ୍ତ୍ରର ପିଣ୍ଡ ନିର୍ମାଣ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ଯନ୍ତ୍ର ଜୀବଦାନ ପାଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦପିଣ୍ଡ, ମନୁଷ୍ୟର ଫୁସ୍ ଫୁସ୍, ମନୁଷ୍ୟର ଶିଶୁ-ପ୍ରଣିଶ୍ଵ ସମସ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି—କିନ୍ତୁ ହୃଦୟର ଅନୁରୁତ୍ତ ଓ ଅନୁରୁତ୍ତର ମାତ୍ରା ଅନୁମିତ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ ।

ପରୁଷ ବର୍ଷ ଗଲଣି । ତଥାପି ବାଞ୍ଛଳ ।

ହଠାତ୍ ଦିନେ ବିଶ୍ଵରୂପ ଭିତରେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥ ଭାବନା ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ସେ ଚିନ୍ତା କଲା, ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରର ସଂସ୍ଥ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏକ ପ୍ରକାର ଆଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ ପରିଦର୍ଶିତ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟର ଅନୁରୁତ୍ତ ଆଲୋକର ଅନ୍ତରାଳରେ; ତେଣୁ ସେ ଗୋପନୀୟତାକା

ଅଲେକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ମୁର୍ଖତା । ସେ ଅନ୍ଧକାରର ପ୍ରକାର ଭେଦ ଅବିଷ୍ଟାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲ ।

ସାଧୁ ! ସାଧୁ ! ସାଧୁ ! ନିଜ କର୍ତ୍ତୃତ୍ବର ପ୍ରଶଂସା ନିଜେ ଗାଇ ଉଠି ବିଶ୍ବରୂପ ଦେଖିଲ ଯେ, ସମସ୍ତ ଠିକ୍ ଗଛ ପତ୍ରର ଅନୁଭୂତ ମଧ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ବୁଝା ଯାଉଛି । ଗଛ ସମୀପରେ ରଖି ଲତାର କୌଣସି ଅଂଶ ଯନ୍ତ୍ରସ୍ଥ କଲେ ଗଛର ଲତାପ୍ରତି ଆବେଗ ବୁଝା ପଡ଼ୁଛି ।

ବିଶ୍ବରୂପ ଆନନ୍ଦରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଧରି ଚାଲିଲା ରାଜଜେମାଙ୍କ ନିକଟକୁ ।

କିନ୍ତୁ ମଗଧର ପୂର୍ବ ରାଜା ମୃତ । ରାଜଜେମା ବିଦେହରେ ବିବାହିତା ।

ବିଶ୍ବରୂପର ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଠାରୁ ଅଧିକ ବେଗରେ ଘୁରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ପାଗଳ ପରି ବିଦେହ ଅଭିମୁଖରେ ତତ୍ସତ୍ତ୍ବ ଯାତ୍ରା କଲା ।

ହିମାଳୟରୁ ଏକ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ମଗଧର ଜେମା ବିଦେହର ରାଜମାତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ନି ଗୋଟାଏ ଅଭ୍ୟୁତ ଯନ୍ତ୍ର ଉପହାର ଦେବାକୁ ଚାହେଁ,—ରାଜ୍ୟରେ ହାଲେଲ ପଡ଼ିଗଲା ।

ରାଜାଙ୍କର ଅସମ୍ଭବ ସତ୍ତ୍ବେ ରାଜମାତା ନିଜେ ଉକ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେବେ ବୋଲି କହିଲେ ।

ବିଶ୍ବରୂପ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ଅସୀମ ଆନନ୍ଦରେ ବିଭୋଳ ହୋଇ ରାଜମାତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲା ।

ଏ କ'ଣ ?

ଏ କି ସେହି ରାଜଜେମା—ଏ କ'ଣ ସେହି ମଗଧର ରାଜଜେମା ? ରୁଗ୍ଧୀ, ଦନ୍ତଘ୍ନାନୀ, ଲୋଳିତ ଚର୍ମୀ, ପଲିତ କେଶୀ, ବୃଦ୍ଧା ବିଦେହର ରାଜମାତା କ'ଣ ସତେ ମଗଧର ସେହି ଅନ୍ଧାନ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀ, ସୁବର୍ଣ୍ଣା ରାଜଜେମା ?

ହାତରୁ ତାର ଯନ୍ତ୍ରଟି ଖର୍ସି ଚୁନା ହୋଇଗଲା ।

ସେ ବନ୍ଧୁରୂପ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? କିଏ ଜାଣେ ?

ସେ ନାଲନ୍ଦା, ସେ ମଗଧ, ସେ ବୃନ୍ଦେଶ୍ୱର ଆଜି କେବଳ
ବୃନ୍ଦେଶ୍ୱର ଉପକଥା ।

[‘ଭଞ୍ଜ ପ୍ରଦୀପ’ ୧ମ ଭାଗ, ୨ୟ ସଂଖ୍ୟା, ପୌଷ ୧୩୪୭,
ଉପେନ୍ଦ୍ର ୧୯୩୮]

ଶେଷ ଦିବସ

(ଏକ)

ଖୋରସାର ୮୪ ସାଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମୟକୁ ନନ୍ଦପୁରର ବିଶ୍ୱାସୀ ମହାପାତ୍ର ବଂଶର ଗୃହ ବାବାଦ, ମାଲି ମକଦ୍ଦମା, ନିଶା ପଶାରେ କୁରୁବଂଶ ଅମ୍ଳ ହେଲା ପରି ଶେଷ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ଉକ୍ତ ରୂନପିଣ୍ଡା, ଗୋଟାକେତେ ରୁଗ୍‌ଣ ଦୀର୍ଘ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଏବଂ ଗୁଳିଆନ ଦୁଇ ଗୁରୁଟା ପଥର କାନ୍ଥ ସେହି ପରିବାରର ପ୍ରେତ ଯାତ୍ରୀ ପରି ସଂସାର-ଅଳୀକତାର ବିରାଟ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ରହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଧାନ କଟା ସରିଲା ପରେ ଅଦିନରେ ଅସରାଏ ପାଣି ପାଇଲେ ନଡ଼ା ମୂଳରୁ ଯେପରି ପିଲି ବାହାର ପଳ ଧରେ, ଘରଭିତ୍ତି, କିଲବାଡ଼ି ବିକିବା ଦ୍ୱାରା ସେହି ବଂଶର କେତୋଟି ଅଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନାଆଁକୁ ମାତ୍ର ଚୂନପିଣ୍ଡା ମଞ୍ଜୁନ କରୁଥିଲେ । ୮୪ ସାଲ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଶେଷକୁ ସବୁ ଶେଷ ହେଲା ।

ଏହି ଘଟଣାର ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ବର୍ଷ ପରେ ଦିନେ ବଡ଼ ସକାଳେ ଜଣେ ରେଳୁନ ଫେରନ୍ତା ୮୦ ବର୍ଷର ବୃଦ୍ଧ ନନ୍ଦପୁର ଗାଁ ମୁଣ୍ଡେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳରେ ସରସତାର ଚିହ୍ନ କିଛି ନ ଥିଲା । ସେ ଅର୍ଦ୍ଧ ପରିଚିତ ଭାବରେ ଏଣେ ତେଣେ ଗଛପତ୍ର, ବାଲବାଡ଼ି ସବୁଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଥିଲେ । ସତେ ଅବା ସେ ସବୁ ଚାହିଁଥିଲେ କିମ୍ବା ଚାହିଁବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । କପାଳରେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ସ୍ପଷ୍ଟ ରେଖା ଅଙ୍କିତ କରି ଯାଣ ଦୁର୍ବଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବାଟରେ ଯିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଚାହିଁ ପାରୁଥିଲେ—

“ବାବା, ଏ ଗାଁ ନା ନନ୍ଦପୁରଟି କି ?” ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ କିଏ ଉତ୍ତର ଦିଏ, କିଏ ବା ନ ଶୁଣିଲା ପରି ନିଜ କଥା ଭାବି ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ଚାଲିଯାଏ ।

ଗାଁ ପେମିତ ପାଖେଇ ଆସିଲା, ବୃଦ୍ଧ ପାଦେ ଆଗକୁ ଯାଇ ଥରେ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି, ଆଖିକୁ କୁଞ୍ଚିତ କରି ଗଛଟାକୁ, ବାଲଟାକୁ, ଚୂଡ଼ାଟାକୁ ଥରେ ଚାହିଁ ପୁଣି ପାଦ ଚାଲନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ ଆଗରେ ଜଣକୁ ଦେଖି ପଚାରିଲେ—“ବାବା, ଏ ବାବା, ରହିଲ ” ...

ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ପଚାରି ବାଟୋଇ ଯାଇ ଦଶ ହାତ ଦୂରରେ ।

ବୃଦ୍ଧ ପୁଣି ଆଉ ଜଣକୁ ଆଗରେ ଦେଖି ବାଟ ଆଗୁଲିଲା ପରି ରହି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

“ବାବା, ଏ ଗାଁର ମଧୁବନ ମହାପାତ୍ରକୁ ଜାଣ ? ଏ ନନ୍ଦପୁରଟି କି ?”

ସେ ଲୋକ ଟିକିଏ ଭାବିଲା ପରି ରହି କହିଲା—“ହଁ ନନ୍ଦପୁର; ମାତ୍ର ଆମ ଗାଁରେ ସେପରି ଲୋକ ତ କେହି ନାହାନ୍ତି !”

ବୃଦ୍ଧ ଟିକିଏ ଥକି ଯାଇ କହିଲେ—“ହଁ, ନାହାନ୍ତି ତ, ଆଗେ ଥିଲେ । ଏ ନନ୍ଦପୁର ତ ? ଭଲ ଭଲ ଭିତରେ କଲି ଲାଗି ଶେଷକୁ ସବୁଯାକ ସମ୍ପତ୍ତି.....”

ଉତ୍ତର ମିଳିଲା—“ଓହୋ...ସେଇ ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କଥା କହୁଛ ? ସେ ତ ଏବେ ଏଠି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଘର ଦ୍ଵାର ନାହିଁ, ପରିବାରରେ କେହି ନାହାନ୍ତି ।” ଏହା କହି ଲୋକଟା ପଛକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ତା କାମରେ ଚାଲିଗଲା; ମାତ୍ର ଟିକିଏ ସେ ବିଳମ୍ବ କରିଥିଲେ ଦେଖିଥାନ୍ତା । ତା କଥାରେ ବୃଦ୍ଧ କିପରି ନିତାନ୍ତ ଶୁଣିଲା ଆଖିରୁ ଦୁଇ ଟୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ଦେଇ କୁଞ୍ଚି କାନିରେ ପୋଛି ଦେଲେ । ଶୁଣିଥାନ୍ତା । ବୃଦ୍ଧଙ୍କ କେଉଁ ଅନ୍ତରରୁ ବାହାର ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ସେଠା ପବନରେ ମିଶିଗଲା । ବୃଦ୍ଧ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ, ଏଣେ ତେଣେ ଆଉ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ, ବୟସ ଭାରରେ ତଳକୁ ନଇଁ ଆସିଥିବା ମୁଣ୍ଡକୁ ଆହୁରି ଟିକିଏ ନୁଆଁଇ ଦେଇ ସେହିପରି ଦୋ ଦୋ ଚିହ୍ନା ଭାବରେ ଯୁଗି ଚାଲିଲେ ।

ବୃଦ୍ଧ ବାଟରେ ଚାଲି ଚାଲି ଆଉ କାହାକୁ ଭେଟିଲେ ନାହିଁ । ଜାଣିକୁ ହୁଣ୍ଟିଲେ; ମୁହଁ ଟେକି କହିଲେ—“ନାରାୟଣ, ନାରାୟଣ !”

ସେ ଲୋକ କଣ କହି ଆସୁଥିଲା; ମାତ୍ର ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ଚିନ୍ତାପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ ମଣ୍ଡଳ ଦେଖି ହଠାତ୍ ଥକିଗଲା ।

ବୃଦ୍ଧ ପଚାରିଲେ—“ବାବା, ଏ ତ ନନ୍ଦପୁର ?”

“ହଁ ନନ୍ଦପୁର । କଣ ହେଲା ? କେଉଁଠୁ ଆସିଲେ ?”

“ଅମିଳି, ଅନେକ ବାଟ । ସେତେ ବାଟ କଥା ତୁ କାହୁଁ ବୁଝିବୁରେ ବାବୁ ? ସଂସାରର ଏ ପାଖରୁ ଏବେ ଆଉ ପାଖକୁ ଯାଉଛି । ଏ ଗାଁର ବାହୁନାପତିଙ୍କୁ ଜାଣୁ ?”

“ହଁ ଜାଣେ, ଏବେ ତ ସେ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଛନ୍ତି ।”

“ବସିଛନ୍ତି ? ଆଜ୍ଞା ବାବା, କୁଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲୁ ଯା, ମୁଁ ଯାଉଛି ।”

ସେ ଚାଲିଗଲା; କିନ୍ତୁ ଏ ଚାଲି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଚାଲିଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରି କେତେ ସମୟ ଠିଆ ହେଲେ । ଯେତେବେଳେ ଗାର ଚାଲି କୁକୁର ଦୁଇଟା ପାଖରେ ଆସି ଭୁକିଲେ ସେ ଜାଣିଲେ ଯେ, ନିଜେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ଠେଙ୍ଗାକୁ ଠୁକ ଠୁକ କରି ଗାର ଦୁଇ ସାହୁକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଗାଁ ଭିତରେ ପଶିଲେ ।

(ଦୁଇ)

ବାହୁନାମକ ନନ୍ଦିନୀ ଗାର ଜଣେ ଜଣାଶୁଣା ଲୋକ; ମାତ୍ର ୮୪ ସାଲ ବୟୋବସ୍ତ ସମୟକୁ ସେ ଦାଣ୍ଡର ଭିତର ପରି ଥିଲେ କହିଲେ ଚଳିବ । ବୟୋବସ୍ତ ବେଳେ ଯେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା ଦୂଏ, ଜମିଦାରୀ ନାଁ ରେ କରିବାପାଇଁ ଯେ ଆଇନାଲନ ଚାଲେ, ବାହୁନାମକ ସେହିଥିରେ ସେହି ସମୟରେ ଜଣେ ନେତା ଥିଲେ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ବିବାଦ ହେଲେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଏକା ପରି ବନ୍ଧୁରୂପେ ସେ କାମ କରନ୍ତି; ତାହା ଫଳରେ କିଛି ରୋଜଗାର ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ରୋଜଗାରଟି ଏତେ ବେଶୀ ହେଲା ଯେ, ଗାର କେତୋଟା ଘର ଏକା ବେଳେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ସେହି ମାତ୍ରରେ ଗାର ନାମଜାଦା ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ରେଙ୍ଗୁନ ପଳାଇଲେ ।

ବାହୁନାମକଙ୍କର ଘର ଗାର ସମସ୍ତଙ୍କ ଘର ପରି ନୁହେଁ । ଭରଣ ବର୍ଷ ତଳେ ଯେଉଁଠି କୁଡ଼ିଆର ଗୁଲ ଭାଙ୍ଗିବ କି ଠିଆ ହୋଇ ରହିବ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା, ଭରଣ ବର୍ଷ ପରେ ସେଠାରେ ବେରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା ପଥର, ଇଟା ରୁଟ, ପିମେଣ୍ଟର ଏକ ବିରାଟ ପକ୍କା । ଯେଉଁଠି ଗାର କାହାର ଦୃଷ୍ଟି କେବେ ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା, ସେଠି ସମସ୍ତଙ୍କ

ଦୃଷ୍ଟି ସବୁବେଳେ ପଡ଼ିଲା । ରେଙ୍ଗୁନ ଫେରନ୍ତା! ଶୁଭ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଦୁଆର ମୁହଁରେ ପହଞ୍ଚି ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘସ୍ବାସ ଗୁଡ଼ିଲେ । ବାହୁନାପତ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ଗୁଲ ବାବାଜୀ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲେ; ଦୁଇ ଚାରି ପଦ କଥାବାଚ୍ଛୁ ପରେ ଗୋଟାଏ ହଜିଥିବା ଜିନିଷ ପାଇଲା ପରି ତାଙ୍କୁ କୋଳ କରି ପକାଇ କହିଲେ—

“ମଧୁ, ମଧୁ, ମଧୁ ଆସିଲୁ ? ଭ୍ରାମ୍ୟ, ଭ୍ରାମ୍ୟ ଏ ଗାଁର । ସବୁ ଭଲ ତ ! ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା, ଚନ୍ଦ୍ରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରି ପାରିଲି ନାହିଁ ବୋଲି କଣ ମନେ ରଖି ନ ଥିଲି ? ହେଉଛି ତ ଗଲା ମାସରେ ପିଲାଙ୍କୁ ବସାଇ କହୁଥିଲି—ହଁ, ଏଇ ତ ବଡ଼ ପୁଅ, ସେତେବେଳେ ପିଲା ହୋଇଥିଲା । ‘ହେ ରଘୁ, ମାଧୁରେ, ବନା ! ଆରେ ଆସରେ ଆସ, ଗାଁର ଜଣେ କୁଳବୃଦ୍ଧ ଆସିଛନ୍ତି—ହଁ ଭାଇ, ଆଗ ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ ହେଉ, ଖିଆପିଆ ହେଉ, କଥାବାଚ୍ଛୁ ଅନେକ ଅଛି ।”

ଏ ସବୁ କଥା ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଏ କାନ ଦେଇ ସେ କାନେ ଯାଉଥିଲା ବୋଧହୁଏ; କାରଣ ସେ କେବଳ ଏକ ଲମ୍ବରେ ଚାଲୁଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ତରଣ ବର୍ଷ ତଳର ଗୋଟାଏ ସ୍ବପ୍ନମୟ ଜଗତକୁ ଦେଖୁଥିଲେ ।

ଖିଆପିଆ ସରିଲା, ଦୁଇ ଚୁଡ଼ା ଏକାଠି ବସି କଥାବାଚ୍ଛୁ ହେଉ ହେଉ ମଧୁ ମହାପାତ୍ର ପଚାରିଲେ—“ହଁ ଭାଇ, ସବୁ ତ ହେଲା, ତା ପରେ କଣ ହେଲା ?”

“ଆଉ ହବ କଣ ? ସେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ଭିତରେ ପାଗଳ ହୋଇଗଲା ।”

“ପାଗଳ, କଣ କହୁଛୁ ?”

“ଆଜ୍ଞା ଭାଇ, ପାଗଳ ନ ହେବାକୁ କିଛି କଣ କାରଣ ଥିଲା ? ଏତେବେଳେ ଆଉ କଥା ଲୁଚୁଥିଲେ କଣ ହେବ ? ବ୍ୟାସରେ ଯେଉଁ ଦିନ ତା ଘରୁ ଦଳିଲ ପହ ନେଇ ଆସିଲି, ତା ସହିତ ତା ଘରର ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଶହେ ତୋଳା ସୁନା ଆସିଥିଲା ।”

ବୁଦ୍ଧ ମଧୁ ମହାପାତ୍ରେ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ଫର କେବଳ ଏକ-ଲମ୍ବରେ ଦୂର ଅନ୍ତତକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

କାହିଁନାପତ କହିଲେ—“ତୁମକୁ ଏବେ ଲୁଚୁଥିଲେ କିଛି କାମ ଅଛି ? ସୁନା କଥା ତୁମକୁ ସେତେବେଳେ କିଛି କହି ନ ଥିଲା । କହନ୍ତି ବା କହର ? ସୁନା ମୁଁ ରଖିଲି, ଚୋର ମାଲରେ ତୁମେ ଧରା ପଡ଼ିଲ, ମନେ ପଡ଼ୁଛି ?”

“ହଁ, କାଲିପରି ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମନେ ପଡ଼ୁଛି. ଗୋଟାଏ ପେଟରୁ ଦୁଇଟା ଭାଇ ବାହାର ଶେଷକୁ ସାତ ଶହପର ଖୋରପା କଟିଗାରେ ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଶ୍ରାବ କର ଆସିଲୁ । ବାକି ଯାହା ଘର ଖଣିକ ଥିଲା, ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଆଗ ମୁଁ ଚାଲିଗଲି । ଜାଣ ନାହିଁ କଣ ତୁମେ ?”

“ହଁ ଜାଣେ ଭାଇ, ମନେ ପଡ଼ୁଛି ଠିକ୍ କଲିର କଥା ପରି । ଏଇ ଯେ ମୋର ଘର ଦ୍ଵାର ସବୁ ତ ତୁମରି ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଏତେବେଳେ ସତ କଥା ଲୁଚାଉଲେ ପାପ ସିନା ।”

ମଧୁ ମହାପାତ୍ରେ ଗୋଟାଏ ହତାଶାର ଦୀର୍ଘସ୍ଵାସ ଛାଡ଼ିଲେ; ତା ପରେ ପଚାରିଲେ, “ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଯିବା ପରେ ଏମାନେ କ’ଣ କଲେ ?”

“କରବେ ଆଉ କ’ଣ ? ତୁମେ ଥିବା ଆଗରୁ ତ ସାତ ଜଣ ମରିଥିଲେ । କେବଳ ରଘୁନାଥ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶ୍ଵେତ ପିଲାଟିକୁ ନେଇ ସେଇ ଘରେ ରହିଲା, ସେମାନେ ଯେବେ ଭଲରେ ରହିଥାନ୍ତେ...”

“ଆଉ ଭଲରେ କଣ—” କହି ମଧୁ ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରିଦେଲେ ।

“ହଁ ଭଲରେ ଦୋଇଲେ ପାଗଳ ନ ହୋଇ—”

“ସେ କଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଗଳ ହୋଇଗଲା ?”

“ନା, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାଟି ମଲା ପରେ ।”

ମଧୁ ଛାତ ଉପରକୁ ଚାହିଁ ଦେଇ କହିଲେ—“ଭଗବାନ !
ରଘୁ କଣ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଥିଲା ?”

“ନା, ତାହା ଆଗରୁ ମଧ୍ୟ ତାର ମୁଣ୍ଡ ବାଟିଥିଲା ପରି
ହୋଇଥିଲା । ଦିନେ ସେ ମୋ ଦୁଆରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା; କହିଲା—
“ସବୁ ତ ସୁନା ଗୋରୁର ନେଲି, ଗୋଟିଏ ମୋହର ହେଲେ
ଦିଅ । ତାକୁ ବିକି ଭାଙ୍ଗି ପିଲାଟି ପାଇଁ ଓଷ୍ଠୁଅ ଟିକିଏ କରିବ ।”

“ତୁମେ କଣ ଦେଲି ?”

ବାହୁନୀପତି ହଠାତ୍ ଉଠିବ ଦେଲେ, “ଦିଅନ୍ତି କିପରି ?
ଚୋର ବୋଲି କଣ ଦାଣ୍ଡରେ ନିଜେ ଧରି ଦିଅନ୍ତି ?”

“ତେବେ କଣ କହିଲି ?”

“ଦୁଇ ଅଣା ପଇସା ଦେଇ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରୁ ଫେରାଇ ଦେଲି ।”

ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରି ଉଠିବ ଦେଲେ—
“ଫେରାଇ ଦେଲି ? ଆହା, ଦଶ ବାଟି ବଲର ଭାଗିଦାର ସେ
ଦିଅଣା ପଇସା ? ମୁଁ ହେଲେ ଜାଣିଥାନ୍ତି !”

“ଭଲ, ଏତେବେଳେ ଦୁଃଖ କଲେ ଆଉ କି କଥା ଫେରି
ଆସିବ ? ମୁଁ ଏବେ ମିଛ କହୁ ନାହିଁ ବୋଲି ତୁମକୁ ସତ କହୁଛି ।
ଫେରାଇ ଦେଲି ସତ; ମାତ୍ର ମନ ମୋର ଶାନ୍ତିରେ ନ ଥିଲା ।
ପିଲାଟି ଉପରେ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ହଠାତ୍ରେ ଚାଲି ଯିବା ପରେ ରଘୁ ମୋ
ପାଖକୁ ବହୁବାର ଆସିଛି । ମୁଁ କୌଣସି ଥର ତୁଚ୍ଛ ହାତରେ
ଫେରାଇ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ କି ଜାଣେ ତାର ଭିତର କଥା ? ସେ ଯେ
କିଛି କଣେ ନାହିଁ, କିଛି ଖାଏ ନାହିଁ, ଘରେ ଶୁଏ ନାହିଁ—ପରେ

କଣା ପଡ଼ିଲା । ଦିନେ ସକାଳେ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ଏଇ ଅମ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ସେ ଶୋଇଛି ! — ତାର ପ୍ରାଣ ବାୟୁ ସେତେବେଳକୁ ଉଡ଼ି ଯାଇଛି !! ଧୀଁ ଧପଡ଼ କରି କେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲି ! କିନ୍ତୁ ଭ୍ରାତ, ଯେ ପିବା କଥା ସେ କି ଆଉ ଆସେ ? ରଘୁ ଅସିଲା ନାହିଁ ।”

“ଆସିଲା ନାହିଁ, ଗଲା ? ଗଲା ରଘୁ ?” କହି ମଧୁ ମହାପାତ୍ରେ ଆଖି ଡରଟି ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

ବାହୁନାପତ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତାଙ୍କ ହାତ ଧରି ବସାଇ କହିଲେ—“ଭ୍ରାତ, ବାୟୁ ହେଲ କି ? ଏ ମାୟା ସ୍ବପ୍ନରେ କିଏ କାହାର ? ରଘୁ ତ ଗଲା; ମାତ୍ର ଦେଖିଲି, ସେ ମୋ ଠାରୁ ନେଇଥିବା ପଇସାରୁ କିତାଏ ହେଲେ ଝଟି କରି ନ ଥିଲା । ପୁଅ ମାଇପ ମଲ୍ଲ ପରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଏଣେ ତେଣେ ବାୟୁ ପରି ଚାଲୁଥିଲା, କହୁଥିଲା—“ପଇସା ଜମାଉଛି, ହିଅ ପାଇଁ ଓଷୁଅ କରିବି ।” ତା କଥା ଶୁଣି ଲୋକେ ହସୁଥିଲେ । ସେ ମଲ୍ଲଟି, ତା ପାଇଁ ଆଉ ଓଷୁଅ କଣ ? କିନ୍ତୁ ରଘୁ ଯାହା କହୁଥିଲା ମିଛ କହୁ ନ ଥିଲା । ତାକୁ ଯେତେବେଳେ ତଳୁ ଉଠାଇ ମଶାଣିକୁ ନିଆଗଲା, ତା ମୁଣ୍ଡ ତଳୁ ଗୋଟିଏ କନା ଚୁଟୁଳା ଭିତରୁ ସାତ ଟଙ୍କାର ପଇସା ବାହାରିଲା ! ଆହା, ବିଚରା ବାୟୁ ପରି ହୋଇ ମରି ଯାଇଥିବା ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଓଷୁଅ କରିବ ବୋଲି ଯେତେବେଳେ ନ ଖାଇ ପଇସା ଜମାଉ ଥିଲା । କି ସ୍ବେଦ !”

ସେତେବେଳକୁ ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ବାହାର ଜ୍ଞାନ କିଛି ନ ଥିଲା । ସେ ହଠାତ୍ ଉଠି ପଡ଼ି କହିଲେ—“ବାହୁନାପତ, ମୁଁ ଯାଉଛି ।”

“ଯାଉଛ ? କୁଆଡ଼େ ?”

“ରଘୁକୁ ଡାକ ।”

“ରଘୁ, ବାସ୍ତା ହେଲ କି ? ସେ ପରା ମରିଛି, ଅଜିକା ହେଲାଣି ଅଣତରଣ ବର୍ଷ ।”

ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ସେହି ଶିଥିଳ ହାତ, ମାଂସ, ରକ୍ତ ତଳେ ସତେ ଅବା ଗୋଟାଏ ଅଗ୍ନେୟ ଗିରି ଉଠିଲା । ସେ ଚମକିଲା ପରି କହିଲେ—“ହଁ, ଜାଣେ, ଯାଉଛି ଡାକି ଆଣିବି । ତୁମର ଆଗରେ ମୁକାବିଲା କରାଇବା, ମୁଁ ଦୋଷୀ କି ତୁମେ ଦୋଷୀ ! ସେ ମରିବାରେ ମୁଁ ଦାୟୀ କି ତୁମେ ଦାୟୀ ! ଏବେ ମଧ୍ୟ ବେଳ ଅଛି ଭାଇ, ଯାଉଛି ।”

ଏହା କହି ଝଡ଼ ଉଠିଲା ଯେ ସେ ଉଠି ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଆକାଶରେ, ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ, କେଉଁ ସ୍ପର୍ଶ ଦେଶରେ ତାର ଗୁଡ଼ିକ ତଳକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ । ନନ୍ଦପୁର ଗାଁର ଚାଳ କୁଡ଼ିଆ ତଳେ କେତେ ମହାପ୍ରାଣୀ ଅର୍ଦ୍ଧ ଗ୍ରାସରେ, ଅନାହାରରେ, ଅଭାବରେ, ଅସୁବିଧାରେ ଶୋଇବା ନାମରେ ଆଖି ବୁଜିଥିଲେ । ବାହୁନୀପତି ଡାକ ପକାଇଲେ —

“ମଧୁ ଭାଇ !”

ଗାଁ ମୁଣ୍ଡେ ମଧୁ ଭାଇଙ୍କ ଡାକ ଶୁଭିଲା—“ରଘୁ ! ହେ ରଘୁ !”

ଲୋକେ ପଛରେ ଧାଇଁଲେ; ଡାକିଲେ, “ମହାପାତ୍ର !”

ଗାଁ ଆମ୍ବ ତୋଟା ଗହଳରେ ମଶାଣି ଭିତରେ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା,
ରଘୁ—ରଘୁ—ରଘୁ—

ରଘୁ ତ ଫେରିଲା ନାହିଁ, ମଧୁ ମହାପାତ୍ରେ ମଧ୍ୟ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ତା ଆରଦ୍ରତ ସକାଳେ ମଶାଣି ଗଛରୁ ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବେକରୁ ଦଉଡ଼ି କଟା ଯାଇ ଦାହ କରାଗଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ନନ୍ଦପୁରରେ ଗୋଟାଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ, ରାତି ନିଛାଟିଆ ହେଲେ ସେଠା ମଶାଣି ଭିତରେ ‘ରଘୁ’ ଲୋ ଶୁଭେ । ଆଉ ମହାପାତ୍ର ବଂଶର ସେହି ମେଲା ଉହ ଉପରେ କିଏ ଜଣେ ବୁଢ଼ା ନର୍କ ନର୍କ କାହାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ବୁଲିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

[‘ସହକାର’ ୨୨ଶ ଭାଗ, ୨ୟ ସଂଖ୍ୟା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ୧୩୮,
ମଇ ୧୯୪୧]

ରାଜକିଶୋର ରାୟ

ଦ୍ଵିତୀୟା ତତ୍ତ୍ଵପୁରସ

ବିଶ୍ଵ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସୌଧ ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁ ଦେଶ ଗୌରବ
ମୁର୍ତ୍ତିଟି ଅଜି ପଦ ପୃଷ୍ଠରେ ସୁଶୋଭିତ ହୋଇ ମନୋଜ୍ଞ ଦିଶୁଛି,
ତାହାର ପାଖରେ ମୁଁ ଆସି ଛୁଡ଼ା ହେଲି । ପରୀକ୍ଷା ଗୃହଟି ମୁଖର ହୋଇ
ଆସିଲଣି । ଆଉ ଅଧ ଘଣ୍ଟା ପରେ ଅର୍ଥନୀତି, ରାଜନୀତି, ଇତିହାସ,
ସାହିତ୍ୟ, ଗଣିତ ଓ ଦର୍ଶନ ବିଷୟରେ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ କଲମ
ଚଳାଇବେ । ଆଖି ଆଗରେ କେତେ ସୁଠାମ ଯୁବକ କେତେ
ଶୋଭନା ଯୁବତୀଦଳ ପରୀକ୍ଷା ଗୃହ ଅଭିମୁଖରେ କପାଳ ଉପରେ
ଗଭୀର ଚିନ୍ତାର ରେଖା ଫୁଟାଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଅର୍ଦ୍ଧାସନ ଓ ଅନୁଦ୍ରାରେ
କ୍ଳାନ୍ତ ଚକ୍ଷୁର ଦାସି ମଉଳି ଯାଇଛି ।

ଗଣ୍ଡୀର ଭଲ ପଟ ସିନ୍ଦୂର କପୋଳରେ ଲେଖି ଦେଉଁ
 ଫୁଲକଟି ମୁଣ୍ଡି ପାଖରେ ଶେର ଅବନତ କଲ, ତାକୁ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ
 କଲି କିଛି କାଳ ପାଇଁ । ତାର କଲମରେ ସିନ୍ଦୂର ଚିହ୍ନ; କଣ୍ଠରେ
 ସିନ୍ଦୂରର ସିରେଣା; ରୁମାଲରେ ଶୁଷ୍କ ଭୂଲସୀଦଳ । ବିଗ୍ରହକୁ
 ନମସ୍କାର କର ସେ ପ୍ରତି କଲ । ବିଦ୍ୟାସାଗର, ତୁମେ ସଦାୟ ଦୃଢ଼;
 ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣର ଦମ୍ଭ ଅଧ୍ୟାୟରୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଲେ ମୁଁ କଅଣ
 କରନ୍ତି ? ମୁହଁରେ ତାର ନିଶ୍ଚୟର ପ୍ରକାଶ । ଅନ୍ଧ ଅନ୍ଧେ ମୁଣ୍ଡିଟିକୁ
 ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ବିଗ୍ରହର କଣ୍ଠ ଚାଲିଯିବ ଘାସ ପୁଷ୍ପ ଦାମରୁ ଗୋଟିଏ
 ରକ୍ତ ଜବା ତୋଳି ସେ ଫେରି ଚାହିଁଲେ—ଦେଖିଲ ମୋର କୌତୁହଳ
 ଦୃଷ୍ଟି ତାହାର ମୁହଁ ଉପରେ ପଡ଼ିଅଛି ।

—ମହାଶୟ, ଆପଣ ଜଣେ ପରାସାଧୀ କି ?

ଆମ୍ଭ ଗୋପନ କରିବାର କିଛି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ଭାବି ମୁଁ
 କହିଲି—ହଁ ।

ଯୁବକଟି ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲେ,—ସଂସ୍କୃତରେ ?

—ନା ।

ତେବେ— ।

ମୁଁ କହିଲି—ଓଡ଼ିଆରେ ।

ଯେପରି ଗୋଟାଏ କିଛି ଅସାର କଥା କହି ପକାଇଲି ଓ
 ତାର ପରାସା ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡି ପାଖରେ ପ୍ରଣିପାତ କର ସେ ଯେଉଁ
 ପବିତ୍ରତା ଟିକିକ ଅର୍ଜନ କରୁଛି ତାହା ବୋଧହୁଏ କଳ୍ପସିଦ୍ଧ
 ହୋଇଗଲା ଭାବି ସେ ଚାଲିଗଲା ।

ଲୋଟ ଖାତା ଓ ପିତ୍ତଳ କୋଣ ସଦୃଶ ନିଜର ଚିରୁକ
 ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟବଧାନ ରଖି ଯେଉଁ ତରୁଣୀଟି ମୋ ପାଖ ଦେଇ
 ଚାଲିଗଲା ତାର ଗୁଣ୍ଠ ଗୁଣ୍ଠ କଣ୍ଠ ସ୍ଵରରୁ ଚାହିଁଲି ସେ ସେକ୍ସପିୟର

ନାଟକ ଅଥେଲେର କପାଳୀ ଚରଣଟିକୁ ସୁଖସ୍ଥ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ତାର ଆଖି ନୋଟ ଖାତା ଉପରେ; କିନ୍ତୁ ଚରଣ ଦୁଇଟି ଗୁଲିଛି ଆଗକୁ । ପଞ୍ଚମୀ ଜନ୍ମର ଖଣ୍ଡିତ ଗୌର କପୋଳ ଉପରେ ତାର ଘନ ଘନ ଭୁକୁସ୍ଥନ ପରାସା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ସଙ୍କେତ ମାତ୍ର ।

ଭବଥୁଲି ଏ ତରୁଣୀଟି ମୁଣ୍ଡି ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ନମସ୍କାର କରି ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇବ । ମାତ୍ର ତାହା ସେ କଲା ନାହିଁ । ଫୁଲହାର ମଝିରୁ ଗୋଟିଏ ଧଳା ଫୁଲ ଚୁନ୍ତୁରୁଆତ କରି ସେ ନିଜର ମଥା ବସନ ଆଡ଼ କରି କାଳିନ୍ଦୀ କଳା ଗଭୀରେ ସେଇଟି ଆସି ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲା ।

ମୋ ସମ୍ବୃତ ପରାସାଥୀ । ଆଉ ଏ—ଦୁର୍ଦ୍ଦିଙ୍କର ବିପଦ ଏକ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସବ୍‌ଗେଷ୍ଟ ଉଦ୍‌ପରାସା । ତାହାହେଲେ କି ସେକସପିୟର ଅନୁରତା ତରୁଣୀର ମୁଣ୍ଡି ପ୍ରତି ଅର୍ଦ୍ଧନା ଓ ସମ୍ବୃତ ରସିକ ପରାସାଥୀର ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ସ୍ତୁତି ଭିତରେ ଏତେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ?

ସମୟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ପରାସା ଗୁଡ଼ ଆଡ଼କୁ ଗୁଲିଲି । କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଦ୍ୱାର ପ୍ରାନ୍ତରେ ମୁଁ ଅଟକି ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି ।

ବୁଢ଼ାଟିଏ । ପ୍ରସାରତ ମାଣିରେ ତାର ବୁଢ଼ୁଷା ଯେପରି ମୁଣ୍ଡି ହୋଇଛି । ତାର ଗୋଟିଏ ଆଖି ନଷ୍ଟ ପ୍ରାୟ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଆଖିଟି ସାମାନ୍ୟ ବଞ୍ଚି ରହିଛି; ତାର ଦୃଷ୍ଟି ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟର କେବଳ କରୁଣାର ସ୍ଥାନଟିକୁ ଯେପରି ଖୋଜି ବୁଲୁଛି ।

ମୁଁ ଟିକିଏ ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ଛୁଡ଼ା ହେଲି । ବୁଢ଼ା ଜାକୁଛି; ବା'ରୁ ପରସାଟିଏ ଦିଅ—ଦିଅ ବାବୁ । ମନେ ମନେ ଭାବିଲି, ଏ ବୁଢ଼ା କଅଣ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ? ଠିକ୍ ବେଳେ, ଯଥାର୍ଥ ଉଦ୍‌ସନ୍ନ ସମୟରେ ସେ ହାତ ବଢ଼େଇ ଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ଧାର ଦେଖିଲି ତାର ବିବୃତ ଅଞ୍ଜଳିରେ ପରସାଟିଏ ବ' ନାହିଁ ।

କେ, ‘ଦୁଇ, ତନି ହୋଇ ଦଳେ ଛାଦି ଛାଦି ଚାଲିଗଲେ ।
ଚୁଡ଼ୀର କାକୁଡ଼ କାହାକୁ ଯେପରି ପୁଣି କଲ ନାହିଁ ।

ଘରୁ ପରାଣକୁ ଅନ୍ତରାଳ କଲବେଳେ ମୁଁ ଦଶଟି ପଇସା
ପକଇ ଦେଇଥିଲେ । ବୟସର ଆଧ୍ୟକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ପରାଣ ଗୃହରେ
ବୋଧହୁଏ ତୃଷା ପ୍ରବଳ ହୋଇପାରେ । ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ୍ନାରେ ଗୃହଣୀ
ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ଦଶ ଟୋଟି ପଇସା ଦାନ କରିଥିଲେ । ହେତୁ;
ପରଡ଼ ବା ଲେମୋନେଡ଼ ପାଣି ଦରକାର ହେଲେ ମିଳି ପାରବ ।

ହାତ ମୋର ପକେଟ ଭିତରକୁ ଚାଲିଲେ । କିନ୍ତୁ ପର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ
ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀର ଏ’ସ୍ନେହ ମିତ୍ରେତ ଦାନକୁ ଅଳ୍ପ ରୁଡ଼ାକୁ ବଢ଼େଇ ଦେଇ
ବରବାଦ୍ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲାନି । ଧନତକ ଯେଉଁଠି ଥିଲା
ସେଇଠି ପଡ଼ି ରହିଲା ।

ବିବେକ ବିନେ ସତ; ମାତ୍ର ଯାହା ପାଇଁ ବିବେକ ଗଞ୍ଜିଣୀ
ଦିଏ, ତାହା ଏଡ଼ି ଦେବା ପାଇଁ ମଣିଷ ଆବିଷ୍କାର କରେ ଏପରି
କିଛି ଯାହା ମନକୁ ସାନ୍ତୁନା ଦିଏ । ପରାଣର ଶେଷ ଦିନ ଅଳ୍ପକୁ
ବିଶେଷ ଭାବରେ ଦାନ କରି ପାରବି ଏଇ ସାନ୍ତୁନା ମନକୁ ଦେଇ
ଆଳିର ଦାନ ତାହା ହାତକୁ ମୁଁ ଦିଡ଼ାଇ ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ପରାଣର ଶେଷ ଦିନ । ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ, ଏଡ଼ି
ପ୍ରକାଶ୍ ବୋଝି ଯେ ମୁଣ୍ଡରୁ ଉତ୍ତର ପାରିଛି ଏହି ଭାବନାରେ ହୃଦୟ
ସରସ ହୋଇଛି । ଏହି କେତେ ଦିନ ହେଲା ଗୃହଣୀଙ୍କ ସହିତ
ଛାଡ଼ିବାଡ଼ି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏକାନ୍ତରେ କଥା ପଦେ, ଏପରିକି
ମଧୁର ଇଙ୍ଗିତ, ଚକ୍ଷୁର ଭାଷା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତାହା ପରେ
ତାଙ୍କ ସହିତ ଥିଏଟର, ବାଏସ୍କୋପ ଭ୍ରମଣ ଇତ୍ୟାଦି ଆକର୍ଷଣ
ପୁଣି ତ ଅଛି ।

ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉ ନା ଦେଉ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସସ୍ପେନ୍ଦ ଅଭିବାଦନ କରି କହିଲି, “ଜାଣ ସ୍ୱେଦ, ଧୂଳି ଯେ କି ଦୃଷ୍ଟିନ୍ତା ତାହା ତୁମେ ରୁଟି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଇଠି ବସ, ବହୁତ କଥା ଟାକି ପଡ଼ୁଛି ।”

ସ୍ତ୍ରୀ ମତେ ବିସ୍ମାରିତ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁଛନ୍ତି, ମୁଁ ଝଡ଼ ବେଗରେ ଦଉଡ଼ିଲି, ଯେଉଁଠି ସେ ଅନ ବୁଢ଼ା ପରାସାର ଆଠ ଗୋଟି ଦିନ ହାତ ବଢ଼େଇ ଭିଷା ରୁହୁଛି । ସ୍ୱାମୀ ରାଗି ପଠି ମନେ ରହିଲା; ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାର୍ଥ ଗୃହ ସ୍ୱାଧୀନ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ କେହିତ ବିସ୍ମୃତ ହେଲେ ନାହିଁ; କେବଳ ଭଲ ହୋଇଗଲା ସେହି ଅଳ୍ପ ବୁଢ଼ା ଓ ତାର ନିବେଦନ !

ବୁଢ଼ା ଯେଉଁଠି ଛୁଡ଼ା ହୁଏ ସେଇଠି ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛି । ମୁଁ ଦେବି, ସେ ନେବ; ମୋର ଅଛେ, ତାର ନାହିଁ; ସେ ମୋ ଠାରୁ କର ବଢ଼େଇ ନେବ—ଏ ଦାନରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ତାହା ଏହି ବୁଢ଼ା ଭଳି ଧୂଳିର ଜୀବଙ୍କ ପାଇଁ ଯେ କି ଅପମାନ, କି ନିଗ୍ରହ ତାହା ଦାନ ବସ୍ତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ରୁଟି ପାରେ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲି ଏତେ ସମୟ ଛିଡ଼ା ହେବା ପରେ ତାର ହାତ ଯେଉଁ ଖାଲି କି ସେହି ଖାଲି ସେତେବେଳେ ଆତ୍ମରରେ ମୋର ପକେଟ ମୁଁ ଦରାଣି ପକାଇଲି । ହଠାତ୍ ମତେ ଲାଗିଲା, ମୋର ମୁହଁ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ କଳା କନା ଥରେ ଚୁହେଁ ବାରମ୍ବାର ଚୁଲି ଆସିଲା ।

ମୋ ପାଖକୁ ଲାଗି ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି ଗୋଟିଏ ଯୁବକ । ନିଃସଙ୍ଗ ପରାସାରୀନା ସେ, ଫେରୁଛି ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛରେ । ମୋର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ମତେ ପଚାରିଲା—ମହାଶୟ, “କଅଣ କିଛି ହଜାଇ ଦେଲେ କି ? ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଜଣା ଯାଉଛି ଯେପରି କିଛି ହଜାଇ ଦେଲେ ।

ଫଳପରେ କହିଲି—ପଇସା ଦଶଟି ଫଣ୍ଡା ପ୍ରଥମ ଦିନରୁ ପନ୍ଦେଟରେ ଥିଲା । ଶେଷ ଦିନ ଏଇ ଅଳ୍ପ ବୁଡ଼ାକୁ ଦେବି ବୋଲି ଭାବି ଖୋଜୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏସଣି ଦେଖୁଛି ସେତକ ନାହିଁ ।

ତରୁଣୀ ନିଜ ଥଳରୁ କୋଡ଼ିଏଟି ପଇସା ମୋ ହାତକୁ ବଢେଇ ଦେଇ କହିଲେ—ନିଅନ୍ତୁ ମୋର ମନେ ହୁଏ ଆପଣ ଯଦି ବିବାହିତ ତେବେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆପଣଙ୍କର ପଇସା ଦଶଟି ଆଡ଼ିଆଇଁ କରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଦଶ ପଇସା ତା ଫରେ ମୋର ଦଶ ପଇସା ମିଶେଇ ବୁଡ଼ାକୁ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଏ ଏକ ପ୍ରକାର ଦ୍ଵିତୀୟା ତତ୍ପରୁଷ ନୁହେଁ କି ?

ପ୍ରଗଳ୍ଭ ବାଳିକାର କଥା କହିବାର ଗୁରୁତ୍ଵରେ ମୁଗ୍ଧ ହେଲି । ବୋଧହୁଏ ‘ସମାଧି’ ପ୍ରତି ଏହାର ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଥିବାରୁ ଦ୍ଵିତୀୟା ତତ୍ପରୁଷ ବାହାର ପଡ଼ିଲା । ଯାହା ହେଉ କବିତ୍ଵ ଅଛି ପରୁଷିନୀ;—କିନ୍ତୁ ଆପଣ କିପରି ଜାଣିଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋର ସେତକ ଅପହରଣ କରନ୍ତି ?

ସେ ମୃଦୁ ହସି ଜଣାଇଲା—ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅଛି ।

ହସିଲି ଏବଂ କହିଲି ତେବେ ଠିକଣାଟା ଦିଅନ୍ତୁ । ରଣ ତ ପୁଣି ପରିଶୋଧ କରିବ ?

—ବାଃ, ହଠାତ୍ ଠିକଣାଟା ଦାବା କରି ବସିଲେ ? କାହିଁ, ଯେଉଁ ଅଳ୍ପଟି ଦିନ ଦିନ ଧରି ଏହି ଠାରେ ହାତ ପଡ଼ାଏ, ଭିକା ଗୁହେଁ ତାକୁ କି ଆଉ ଥରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ ? ବରଂ ତାର ଠିକଣା ଆଗେ ଦରକାର ।

ମର୍ମ ସ୍ଥଳରେ ଆଘାତ ପାଇଲି । ମୋର ଦୁର୍ବଳତା ଏ ନାରୀ ଯେ ଧରି ପାରିଛି ଏଥିରେ ବିଶୋଭ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦୁର୍ବଳ ଥାଉ ଶୁଦ୍ଧି ହେଲି । ପାଞ୍ଚ ଅଣା ପଇସା ଅଳ୍ପକୁ ବଢେଇ ଦେଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି ତରୁଣୀକୁ ନମସ୍କାର କରି ଫେରି ପଡ଼ିଲି ।

ଘରେ ପହଞ୍ଚି ପକେଟରୁ ପଇସା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇ ଯିବାର
କୈପୈୟୁର୍ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଠାରୁ ଦାବୀ କଲି ।

ସେ କହିଲେ ପଇସାତକ ମୁଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କରି ପାରିବାରୁ ସେ
ଘର ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଲଗେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢେଇ କହିଲି—ତାଙ୍କ କଥା ତେବେ ଠିକ୍ ।

—କାହା କଥା ? ଗୃହିଣୀ ତମ ତମ ହୋଇ ଉତ୍ତର
ଅପେକ୍ଷାରେ ଉତ୍କର୍ଷ ହୋଇ ରହିଲେ !

କି ଉତ୍ତର ବା ମୁଁ ଦେବି ?

[‘ଶଙ୍ଖ’ ୧ମ ବର୍ଷ, ୪ର୍ଥ ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟା, ଅକ୍ଟୋବର ୧୩୪୩,
ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୪୪]

ସୁଓରନ୍ତ ମହାନ୍ତି

ମଧୁମତ୍ତାର ରାତି

ଚଢ଼େବଡ଼, ଚଢ଼େବଡ଼ ... ଗୁଲି, ଗୁଲି, ଆଗେଇ ଗୁଲି ।
ଉପକ ଚାଲିଛି । ଗତ ଭିତ୍ତି ବର୍ଷ ଧରି ଗୁଲିଛି । ରାଜଗୃହରୁ
ନାଲିଆ, ନାଲିଆରୁ ଉରୁବଲି, ଉରୁବଲିରୁ ପାଟଳିପୁତ୍ର,
ପାଟଳିପୁତ୍ରରୁ ବଶାଳୀ, ବଶାଳୀରୁ ବିଦେହ, ବିଦେହରୁ ଦେଶଳୀ,
ଦେଶଳୀରୁ କାଶୀ, କାଶୀରୁ ସକେତ, ସକେତରୁ ଯିବ ଚମ୍ପା...ତା’
ପରେ ? କିଏ ଜାଣେ ? ଅନନ୍ତ, ଅଫୁରନ୍ତ ଯାହା ପଥ । ସେ ଯାହାର
ଶେଷ ନାହିଁ । କାହିଁକି ବା ନେଇ ସେ ଏ ବିରାମସ୍ଥାନ ଯାହାର
ଦାସୀ ?

ବେଦବତୀର ସୁଗନ୍ଧର ଜଳରେ ସୁନାଳ ପ୍ରଶାନ୍ତି । ଦଳ
ଦଳ ସାରସ ଦମ୍ପତ୍ତି, ନୀଳ ଶୀତଳ ଜଳରେ, ଅଳସ ଅନନ୍ଦରେ
ଦେହ ଖେଳି ଦେଇଛନ୍ତି । ଉପକ ବେଦବତୀର ଜଳରେ ସନ୍ତରଣ
କରବାର ଲେଉ ସମ୍ବରଣ କର ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବେଦବତୀର ଜଳଧାର ପରି ନଶିଷ୍ଟ ଶାବନ... ଏକ ଅନିଷ୍ଠିତ ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ବାହାରି, ଅନ୍ୟ ଏକ ଅନିଷ୍ଠିତ ପରିଣତ ଆଡ଼େ ଗତି କରି ଚାଲିଛି । ଏହି ନିଃସଙ୍ଗ ପଥ ଓ ବରାମହାନ ଯାହାହିଁ ଏକ ମାତ୍ର ସତ୍ୟ । ଅନ୍ଧ ସବୁ ମିଥ୍ୟା, ସବୁ ଦୁଃଖ ।

ଅପରାହ୍ନର ଗୁମ୍ଫା ବେଦବତୀର ତଟ ଭୂମି ଉପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲି ଆସିଲାଣି । ଦଳ ଦଳ ବହୁ ଓ ଧାଳିକା ଲାଲ୍‌ସିତ କଟୀରେ ଜଳ କୁମ୍ଭ ରଖି ବେଦବତୀରୁ ଜଳ ଆହରଣ ପାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି । କୌତୁକିନୀମାନଙ୍କର କୌତୁକ ଓ ପରିହାସ ପ୍ରମୋଦରେ ନିର୍ଜନ, ରୁଷି ତଟ ଦେଶ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

+ + + +

ନାସ୍ତର ଦେହ, ଚରକାଳ ଉପକକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଛି... ଦୁର୍ବାର ଆକର୍ଷଣରେ । ସେ ଥର ବିଦେହରେ.....

ଗୁଡୁମାସ୍ୟା ପାଇଁ, ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ, ମାଧ୍ୟ ସମ୍ବଳ, ଜାତକର, ଚରପକ୍ଷଜିତ ବେଲଥୀ ପୃଷ୍ଠ ଓ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବିଦେହର ଉପକଣ୍ଠରେ ଏକ ସଂଘାତମ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ବେଲଥୀ ପୃଷ୍ଠ, ସେଠାରେ ବହୁ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ରହି ଗୁଡୁମାସ୍ୟା ପାଳନ କରୁଥିଲେ ।

ଦିନେ ସେହି ସଂଘାତମକୁ ଆସିଥିଲା ବଳ୍ଲୀକନ୍ୟା, ଗଣିକା ମଧୁମତ୍ସ୍ନ ବେଲଥୀ ପୃଷ୍ଠଙ୍କ ପାଇଁ ପୁରୀର୍ଯ୍ୟ ଘେନି, ସେତେବେଳେ ଉପକ, ସଂଘାତମର ଉଦ୍ୟାନରେ ତୃଣଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଶୋଇ ରହି “ଶୁଦ୍ଧ ପାଣି” ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥିଲା । ଦୀର୍ଘ ଦୁଇମସି ଏହିପରି ଦୁର୍ବାଶୟା ଉପରେ, ମୁଣ୍ଡ ଉପବାସରେ ପଡ଼ି ରହି ଆଜୀବକମାନଙ୍କୁ ସାଧନା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ମଧୁମତ୍ସ୍ନ ଫେରିଲା ବେଳେ, ତୃଣଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଶାୟିତ, ଉଲଙ୍ଗ ପ୍ରାୟ, ତରୁଣ ଉପକକୁ ଦେଖି, ସଙ୍କୋଚରେ ଦଣ୍ଡକ ପାଇଁ ମୁହଁ ତଳକୁ ନୁଆଁଇ ରହିଗଲା । ଉପକ

ପାଖରେ, ଦୁବାଙ୍ଗିଆ । ଉପରେ, ସଦ୍ୟସ୍ନାତା ମଧୁମତ୍ସର ବଞ୍ଚିଥ
କଳ୍ପରୁ କେତେଟି ଅଶୋକ କଳି ତଳେ ଝରି ପଡ଼ିଲା । ଉପକ
ମୃତ୍ୟୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମଧୁମତ୍ସର ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ପରୁରଲା—“ତୁମକୁ କେଉଁ
ନାମରେ ସମ୍ବୋଧନ କରିବି ଭଦ୍ରେ ?”

ମଧୁମତ୍ସର କହିଲା—“ବଞ୍ଚିକନାମା ମଧୁମତ୍ସର ।”

ଉପକ ଯୁଧିତ କଣ୍ଠରେ ପରୁରଲା—“ଅବୁସକ୍ ପାଇଁ କି
ପୂଜାର୍ଚ୍ଚ୍ୟ ଅଟିଥିଲା ମଧୁମତ୍ସର ?”

ମଧୁମତ୍ସର କହିଲା—“ପାୟସ ।”

ମଧୁମତ୍ସର ବାଣାନାମୀ କଣ୍ଠରେ ପାୟସ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶୁଣି,
ଉପକର ଜିହ୍ଵା ଲଳୟିକ୍ର ହୋଇଗଲା ।

ଉପକ କହିଲା—“ଭଦ୍ରେ, ମୁଁ ବଡ଼ ସୁଧାଞ୍ଜି । ଗତ ଏକ
ମାସରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ କାଳ ଧରି, ଏହି ଦୁବାଙ୍ଗିଆ ଉପରେ ଉପବାସରେ
ପଡ଼ି, ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧ ପାଣୟ ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଅଛି ।”

ମଧୁମତ୍ସର ଚପଳ କଣ୍ଠରେ ହସି ପରୁରଲା—“ଆଜ୍ଞାବକର ପୁଠି
ସୁଧା କ’ଣ ଶମଣ ? ଶୁଦ୍ଧପାଣୟ ବ୍ରତ କରି ଅଳ୍ପ ଚିନ୍ତା କଲେ
ନିବାଣ ହେବ ନାହିଁ ଯେ !”

ଉପକ କହିଲା—“ନିବାଣ ପ୍ରାପ୍ତିର ପଥ ଯଦି ଅଳ୍ପ
ଭୋଜନରେ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବ, ତାହାହେଲେ ସେ ନିବାଣ ଅଳ୍ପ
କଶିକା ଠାରୁ ସୁଦ୍ଧା ସୁଲଭ୍ୟ । ଅର୍ହତ ମଙ୍ଗଳୀ ଗୋଶାଳା ପରା
କହିଥିଲେ, ଆଜ୍ଞାବକ ବ୍ରତ, ଉପବାସ, ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ଓ ସୁକର୍ମ କଲେ
ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ କି ବ୍ରତ ଉପବାସ ନ କରି ଧର୍ମ ଆଚରଣ
ନ କଲେ ପାପର କାଳିମା ସୁଦ୍ଧା ଲାଗେ ନାହିଁ ।”

ମଧୁମତ୍ସର ସ୍ମୃତି ହସି କହିଲା—“ଶୁଦ୍ଧ ପାଣୟ ବ୍ରତ ବେଳେ
ଲଘୁର ଖାଇବା ପାଇଁ ମଙ୍ଗଳୀ ଗୋଶାଳା ଯଦି କହିଥିବେ, ଅଜ୍ଞତ

କେଣ କମ୍ବଳୀ ଶୁଦ୍ଧ ପାଣି ପୂର୍ବେ କେଳି ସୁଦ୍ଧା ପୁଣି ନ କରିବା ପାଇଁ
ନିଶ୍ଚୟ କେଉଁଠି ସୂଚ ଦାଖଲବେ ! ସଞ୍ଜେ ବୋଲିଥି ପୁଣି କେବଳୀ
ତାହାର ମାମାସା ଜାଣିଥିବେ ! ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବ ?”

ମଧୁମତ୍ସର ଦୁଇ ବିମୋହ କୁଟୀଳ ଭୂକୃଷିରେ କୁଣ୍ଡିତ
ହୋଇଗଲା । ଉପକ, ମଧୁମତ୍ସର ଅଡ଼େ ମୁଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ
ଭାବୁଥିଲା, କଲା ଭଙ୍ଗ ପରି ସେ ମଧୁମତ୍ସର ବଦନ କମଳକୁ ଉଡ଼ି
ଯାଇ ପାରନ୍ତା କି !

ମଧୁମତ୍ସର ପଚାରିଲା - “କି କହିଲ ନାହିଁ ଯେ ! ମୋ ଅଡ଼କୁ
ଚାହିଁ କ’ଣ ଏତେ ଦେଖୁଛ !”

ମଧୁମତ୍ସର ସ୍ମୃତି ହାସ୍ୟ ଉପକର ମର୍ମ ଦେଶରେ ମୁଗ୍ଧପୁର
ଗର ପରି ବଳିଗଲା ।

ମଧୁମତ୍ସର ଚାହିଁ ପାଉଥିଲା, ପଛରୁ ଉପକ ତାଙ୍କୁ—“ଭଦ୍ରେ !

ମଧୁମତ୍ସର, ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁ ଉପକାଳ୍ପିତ କଣ୍ଠରେ
ପଚାରିଲା—“ପୁଣି କ’ଣ କହୁଛ ଗମଣ ?”

ଉପକ କହିଲା—“ଗମଣକୁ ଭାଷା ନ ଦେଇ ଚାହିଁଯିବ
ମଧୁମତ୍ସର ? ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଜେ ପାଇଁ କାମନା ନାହିଁ ତମର ?”

ମଧୁମତ୍ସର ସ୍ମୃତି ହାସ୍ୟ ପଚାରିଲା—“କି ଭାଷା ନେବ ଗମଣ ?”

ଉପକ ଭାବୁ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—“ତୁମ ପାଦ ତଳେ ମୋତେ
ଦୁବା କରିବ ସୁନ୍ଦରୀ ?”

ମଧୁମତ୍ସର ସଲଖ କଣ୍ଠରେ କହିଲା—“ତୁମର ଏ ବିପରୀତ ଶବ୍ଦ
ମୋତେ ଜଣା ନ ଥିଲା ଗମଣ ।”

ମଧୁମତ୍ସର ତା’ ପରେ ନିଜେ ଦେଲାଲ ପୁଣି ଅରେ ଉପକ ଅଡ଼େ
ବନ୍ଧୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ କୌତୁକରେ ଦନ୍ତ ପୀଡ଼ିତ ଜିହ୍ଵାତ୍ର ଦେଖାଇ
ଲାଲୀୟିତ ପାଦରେ ଚାଲିଗଲା ।

ଉପକର ମନେ ହେଉଥିଲା ଶୁଦ୍ଧ ପାଣିପୁର ଏ ନିବୋଧ ଅଙ୍ଗନସ୍ଥ ଗୁଡ଼ି, ଅସାଧର ମେଘାହାନ୍ତା ସନ୍ଧ୍ୟାର ଦେହରେ ବଳାକା ପରି, ନୀଳ ଦୁକୁଳାବୃତ୍ତା ମଧୁମତ୍ସର ଦେହରେ ବୁଲିଯିବା ପାଇଁ ।

ସେଦିନ ରାତି.....

ସଂଘାରମରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ନିଦ୍ରା ଚେତନ । ଉପକ ଉଦ୍ୟାନର ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବ ବୃକ୍ଷ କୋଟର ପାଖରେ ବସି ହିଂସ୍ର ପଶୁ ପରି, ବେଲିଆଁ ପୁରୁଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିବେଦିତ ପାୟସ ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଗଳାଧାରି କରୁଥିଲା । ସଂଘାରମରେ ଅଧିକାଂଶ ଶମଣ ଏଭାଙ୍ଗି ନିଦ କରୁଥାନ୍ତି । ମୋକ୍ଷ ଓ ନିର୍ବାଣର ପାଇଁ ଉପବାସ ରହିବାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ, ଗୌତମ ଯେ ନିର୍ବାଣର ସନ୍ତାନ ପାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଏତେ ପ୍ରଚାର କରି ବୁଲୁଛନ୍ତି, ସେ ସୁଦ୍ଧା ତ ବୁଝା ଉପକ ସ ରହି ରହି, ଶେଷକୁ ସରମା ହାତରୁ ପାୟସାଳ ଭୁଞ୍ଜିଥିଲେ । ଏବେ ବଢ଼ାଇ କରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ସେଇଥି ପାଇଁ ତ ଉପକ ତାଙ୍କୁ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ମୁଣ୍ଡଗହପତକ (ଲଣ୍ଡିତ ମସ୍ତକ ଗୁହସ୍ତ ବା ଛଦ୍ମବେଶୀ ଶମଣ) ବୋଲି ସେଦିନ ଉରୁବଲ୍ଲ ପଥରେ କହି ଦେଇଥିଲା । ସବୁ ଯଦି ମାୟା, ସବୁ ଯଦି ଅଲୀକ, ତା ହେଲେ ନିର୍ବାଣ ଯେ ସତ୍ୟ ତାହାର ପ୍ରମାଣ କଣ ?”

ଉପକର ଦେହର ଯୁଧା କଥାଞ୍ଜିତ ଶାନ୍ତ ହେବା ପରେ, ମଧୁମତ୍ସରକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ମନର ଯୁଧା ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଦନ୍ତ ପୀଡ଼ିତ ଜିହ୍ଵା ଘେଣାଇ, ମଧୁମତ୍ସର କୌତୁକ ପରହାସ ଉପକକୁ ଅନବସ୍ଥିତ କରି ଦେଲା ।

ନିଶାଙ୍କର ସୁପ୍ତ ଆକାଶରେ ଅଗଣିତ ତାରା...ଜୀବନରେ ବହୁ ଅତ୍ୟୁକ୍ତ କାମନା ପରି । ତାର ଜ୍ଵାଳାମୟ ଦାସି ଉପକକୁ ଯେପରି ଢଳେ ଢଳେ ଦର୍ଶନ କରି ଦେଲା ।

ଗୁଡ଼ିଆସିଆ ଶେଷ ହେଲା । ମେଘମୁକ୍ତ ଆକାଶରେ ଶରତର ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଲଘୁ ମେଘ ଭାସି ଉଡ଼ିଲାଣି, ନିଃସମ୍ବଳ, ନିରୁଦ୍ଦେଶ, ଅନବସ୍ଥିତ ଶମଶାନୀୟ ପରି । ଏଥର ସଂଘାର୍ଯ୍ୟ ଉଠିବ । ଶମଶାନୀୟେ ନିଜ ନିଜ ପଥ ଧରି ପୁଣି ପ୍ରବର୍ତ୍ତ୍ୟା ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ଉପକ ମଧ୍ୟ ଗୁଲିପିବ । କିନ୍ତୁ ବିଦେହ ସ୍ଥଳର ପୂର୍ବରୁ ଥରେ ମଧୁମତ୍ରୀର ସାହାଚର୍ୟ ପାଇଁ ଉପକର ଚିତ୍ତ ଅକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

... ଶରତର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱରୂପ, କୋମଳ ଗୋଧୁଳି । ଉପକ ଉଷା ଶେଷରେ ବିଦେହର ରାଜ ପଥରେ ଫେରୁଥିଲା ସଂଘାର୍ଯ୍ୟ ଆଡ଼େ । ସେତେବେଳେ ମଧୁମତ୍ରୀ ନିଜ ଭବନ-ଶିଖରରେ କିଙ୍କରା-ମାନଙ୍କର ଚହଣରେ ପାଦ ଗୁରଣା କରି ରାଜ ପଥରେ ବେଳେ ବେଳେ ରଥାରୁତ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ଓ ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କୁ ନାନା ଅଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାସ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଉପକକୁ ରାଜପଥରେ ଦେଖି, ମଧୁମତ୍ରୀ କବରୀରୁ ଗୋଟିଏ ଦଳିତ ଚମ୍ପା କଢ଼ି ଉପକର କମଣ୍ଡଳୁ ଭିତରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା ।

ଭବନ-ଶିଖରରେ ଭୁବନ-ମୋହିନୀ ମଧୁମତ୍ରୀକୁ ଦେଖି, ଉପକର ସାରା ଦେହ ଏକ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଘାପର ଶିଖା ପରି ପ୍ରକମ୍ପିତ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନିଜର ରୁଷି ବେଶବାସ, ମଳିନ କୌପୀନ, ଛୁଳ ଚାବର ଓ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦଗ୍ଧ ବିକଳ ହସ୍ତରେ ଶୂନ୍ୟ କମଣ୍ଡଳୁ ଦେଖି ମନ ତାର ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଗଲା । ବହୁ... ବହୁବର୍ଷ ତଳେ, ଆଜ୍ଞାବକ ସଭାରେ ପ୍ରଥମ ଦାସୀ ଗ୍ରହଣ ବେଳେ, ରୂପ, ପୁର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅନୁଭୂତ ଜୟ କରିବା ପାଇଁ, ଆଜ୍ଞାବକ ଦାସୀ ଗ୍ରହଣ ବିଧି ଅନୁସାରେ, ସେ ତପ୍ତ ଲୌହଖଣ୍ଡ ଦୁଇ ହାତରେ ଅଞ୍ଜନବଦ୍ଧ କରି ଧରିଥିଲା । ସେହି ଦିନୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଗୁଡ଼ିକ ଦଗ୍ଧ ହୋଇ, କେବଳ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦଗ୍ଧ, କୁଞ୍ଚିତ ଚମ୍ପା ତଳେ ଅସ୍ଥିଶ୍ରେମାନ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଥିଲା ।

ଉପକ ଇତଃସ୍ତତଃ ହେଉଥିଲା; ଏତିକିବେଳେ ମଧୁମତ୍ସର ପଡ଼ିଗଲିକା କାମଦା ବାହାରକୁ ଆସି କହିଲା.....“ଅଭ୍ୟନ୍ତରକୁ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତୁ ଶମଣ । ସଖୀ ଅବୁସକ୍ତ କାମନା କରି ଅଛନ୍ତି ।” କାମଦାର ପରିହାସ-ଚମଳ ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଉପକକୁ ଆନ୍ତର କାମ ଦର୍ଶ୍ୟ କରିଦେଲା ।

ଉପକ ପଚାରିଲା—“ତୁମକୁ କେଉଁ ନାମରେ ସମ୍ବୋଧନ କରିବି ଉଦ୍ରେ ?”

କାମଦା ସ୍ମୃତ ହସି କହିଲା—“କାମଦା !”

ଉପକ ଶୁଣି ଦୁଇ ଓଷ୍ଠ ଉପରେ ଝୁଝିତ ପଶୁ ପରି ଜିହ୍ଵାଗ୍ର ଗୁଲିକ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ଵରରେ ମନେ ମନେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲା... “କାମଦା...କାମଦା ।”

ଅପ୍ରସସ୍ତ ଅଳିନ ପଥରେ ଗଲାବେଳେ ଉପକର ମନ ହେଉ ଥିଲା ଥରେ କାମଦାକୁ ନିବିଡ଼ ବାହୁ ପାଶରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ପାଇଁ । ମାତ୍ର ଅଳିନ ପଥର ଶେଷରେ ସ୍ଥିତିହାସିନୀ ମଧୁମତ୍ସର, କେଳି ମନ୍ଦିର ଦ୍ଵାରରେ ଯେପରି ଉପକର ପଥ ଚାହିଁ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । କୁସୁମ, ଅଗ୍ରରୁ ଓ ସୁବାସ ସହିତ ସିତ ଚନ୍ଦନ ଲେପିତ ନାଶ୍ଵ ଦେହର ଲୋଭନୀୟ ଗନ୍ଧ, ସୁସ୍ଵତ ଉପକର ଦୁଇ ଆସିରେ ଏକ ଅନିବଚନୀୟ କଲ୍ଲଲେକ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ମଧୁମତ୍ସର କହିଲା—“ଭିତରକୁ ଆସ ଶମଣ ।”

କୁସୁମ ଚାରିଦିଗ, ଅଗ୍ରରୁ ସୁବାସିତ, ଦୀପାଲେଖିତ, ବାଣୀ ଓ ବିପକ୍ଷୀ ନିନ୍ଦିତ କେଳି ମନ୍ଦିର, ମଧୁମତ୍ସର ଛିନ୍ନ କମଳର ଶଯ୍ୟା ଉପରେ, ଦେହ ଢାଳି ଦେଇ, କିଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୁକ୍ତ ଉପକ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ସ୍ମୃତ ହସି କହିଲା—“ଏଠାରେ ଉପବେଶନ କରନ୍ତୁ ଶମଣ ।”

ଉପକ ଗୁହଁ ଦେଖୁଥିଲା ନବଶିଶୁମାଲ୍ୟଭୂଷିତା, ନବମଣିବନିର୍ମିତ କାନ୍ଥୀ, କେଶୁର, କଙ୍କଣ ଓ ନୟନରୁଷିତା, ପ୍ରଧାରସ ତରଙ୍ଗିତନୟନା, ମଦାବେଶବିହ୍ୱଳା ଏହି ରତ ଆକାଂକ୍ଷିଣୀ ନାରୀ, ନାରୀ ହୁହେଁ; ବିଶ୍ୱର ପୁଞ୍ଜିଭୂତ କାମନା ଯେପରି ଅଗଣିତ ଜ୍ଞାନ, ଡାର୍ଥକରଙ୍କ ନିର୍ବାଣ ସାଧନାକୁ ଉପହାସ କରି କମଳଦଳାବୃତ ଶଯ୍ୟାରେ ଅଳସ ଅପରାଧ ପରି ଦେହ ଡାଳି ଶୋଇଛି । ମଧୁମତ୍ସ୍ନ କାମଦାକୁ ଡାକି କହିଲା; “ଆଜ୍ଞେ କାମଦା ଶମଣଙ୍କୁ ଆସବ ନିବେଦନ କର ।”

କାମଦା ସ୍ମୃତିକର ଦୁଇଟି ପାନ ପାତ୍ରରେ ଆସବ ଆଣି ଉପକ ଓ ମଧୁମତ୍ସ୍ନଙ୍କ ମଝିରେ ରଖି ଦେଲା । ଉପକ କମ୍ପିତ ହସ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର ଉଠାଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ନିଃଶେଷ କରି ଦେଇଥିଲା; ମଧୁମତ୍ସ୍ନ କହିଲା—“ଭୟ ନାହିଁ ଶମଣ ଏ ସଞ୍ଜୟ ବେଳାଧୀ ପୃଷ୍ଠଙ୍କ ସଂଘାତମ ହୁହେଁ ବା ନିଶାର୍ଜର ଅପହୃତ ପାୟସ ନୁହେଁ । ଧୀରେ ଧୀରେ ମୋ ଆଡ଼େ ଗୁହଁ, ସ୍ମୃତି ହସି ପାନ କରନ୍ତୁ ।” ମଧୁମତ୍ସ୍ନ ତା ପରେ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର ଦୁଇ ଓଠ ପାଖରେ ତୋଳି ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସବ ପାନ କଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଉପକ, କେତେବାର ଅବଶ୍ୟ ଲାଗୁଇ ଆସବ ପାନ କରିଛି । ଆସବ ପାନ କରିବା ଆଜ୍ଞାବକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏକାନ୍ତ ନିଷିଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଆଜି ମଧୁମତ୍ସ୍ନର ସ୍ମୃତି ବିମ୍ବାଧର ଓ ନୀଳୋତ୍ପଳନିଧୀ କୁରଙ୍ଗୀ-ନୟନ ଆଡ଼େ ଗୁହଁ ଆସବ ପାନ କଲବେଳେ ଏକ ଅସୁବ ଡୁଗ୍ରେରେ ଉପକକୁ ଅବସନ ପରି ଲାଗିଲା ।

ନୀଳ ଚୀନାଂଶୁକର ଅବଗୁଣ୍ଡନ ତଳେ ମଧୁମତ୍ସ୍ନର ଏ କି ରୂପଶ୍ରୀ ... ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଜିତ ଆକାଶ ତଳେ ଭୁବନମୋହନୀ ରହି ପର !

ମଧୁମତ୍ସର ପଚାରିଲା—“ଏ ଜନ୍ମ ପରେ ଆଉ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଅଛି ଶମଶ ?”

ଉପକ କହିଲା—“ଏଠି ଜନ୍ମ ପୁନର୍ଜନ୍ମର ବରଷା କାହିଁକି ମଧୁମତ୍ସର ?”

ମଧୁମତ୍ସର ଗୋଟିଏ କମଳ କଳିକା କଞ୍ଚୁକ ପୀଡ଼ିତ ଦୁଇ ବସୋଜ ଉପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନଗ୍ନର ପରୁରୁଲା—“ତା ଦେଲେ ଏ ଜନ୍ମ ପରେ ଆଉ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନାହିଁ ଶମଶ ?”

ଉପକ କହିଲା “ମୁଁ ଜାଣେ ନା, କେହି ଜାଣେ ନାହିଁ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଥିବା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ, ନ ଥିବା ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଜନ୍ମ ମେଥା, ପୁନର୍ଜନ୍ମ କଳ୍ପନା, ସତ୍ୟ କେବଳ ଧାରମାନ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତ, ଆଉ ତୁମେ ! ତୁମ ଠାରେ ମୋର ଭୟା କ’ଣ କାଳେ କାଳେ ଅତ୍ୟୁତ ରହିଯିବ ମଧୁମତ୍ସର ?”

ମଧୁମତ୍ସର ସ୍ଥିତ ହସି, ଉପକକୁ ଆଦୂର ପ୍ରଲ୍ଲବ୍ୟ କର ପଚାରିଲା—“ତୁମର କି ଭୟା ଶମଶ ?”

ଉପକ କହିଲା—“ଥରେ ଦୁଇ ହାତରେ ତୁମକୁ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଦେବ ମୋତେ ସୁଦୟ ?”

ମଧୁମତ୍ସର କହିଲା, “ଶମଶ, ବଦେହ ରଜକୋଷର ଦୈନିକ ଆୟ, ମୋର ଏକ ରାତିର ଆୟର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶରୁ ସୁଦ୍ଧା କମ । ମୋର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେହିଁ ତୁମକୁ ମୂଲ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ପଡ଼ିବ ।”

ମଧୁମତ୍ସର ଦୁଇ ଆସି, ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପୁରୁର ସ୍ମରଣତା ହରାଇ କଠୋର ହୋଇଗଲା ।

ଉପକ ଆକୁଳ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା—“କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ନରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ମଧୁମତ୍ସର ?”

ମଧୁମତ୍ସ୍ନା କହିଲା—“ତୁମେ କଣ ଭାବୁଛ ମୋର ଅନ୍ଧାର ପାଦତଳେ କେବଳ ଅସହ୍ୟ ଭାବରେ ନିବେଦିତ ହେବାକୁ କୁହୁମର ଭବିତବ୍ୟ ? —ପୁନର୍ଜନ୍ମ କଲେନା ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ପୁନର୍ଜନ୍ମରେହିଁ ମୋର ଶାନ୍ତି, ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣତା । ମୋତେ ଆଉ ଛଳନା ନ କରି କହ ମୋର, ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଅଛି କି ନାହିଁ ? ”

ଉପକ କାଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୂଳ ହୋଇ କହିଲା—“ଆଇପାରେ, ହୁଏତ ଅଛି ।”

ମଧୁମତ୍ସ୍ନା କେତୋଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଉପକ ଆଡ଼େ ଝିର, ଅଦିଚଳିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଉପକ ଆଜ୍ଞାଳ ଆବେଗରେ ମଧୁମତ୍ସ୍ନାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ପାଇଁ ଦୁଇବାହୁ ପ୍ରସାରିତ କରିବା ମାତ୍ରେ ମଧୁମତ୍ସ୍ନା ଉପକର ଦୁଇ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ହାତ ଦେଖି ଆଉ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା । ଉପକ ନିଜର ଦୁଇ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ହାତର ବରପ୍ରଜାରେ ନିଜେ ସଜ୍ଜା ଏକ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆଦର୍ଶରେ ଆଦର୍ଶିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ମଧୁମତ୍ସ୍ନା ନିଜର ଦୁଇ କୋମଳ ଚକ୍ଷୁମ କରପଞ୍ଜର ଦୁଇ ଆଖି ଉପରେ ଗୁପ୍ତି ଧରି କାମଦାକୁ ଡାକି କହିଲା—“ଆଲୋ କାମଦା, କାହିଁ ଗଲୁ କାମଦା ଗମଗକୁ ଦିଦାୟ କରଦେ’ ଏଠୁ ।”

କାମଦା ମଧ୍ୟ ଉପକର ଦୁଇ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ହାତ ଦେଖି ଭୟରେ ଆଉ ଚିତ୍କାର କଲା । ଉପକ ବେହାଦତ ଶିଶୁ ଧରି ମଧୁମତ୍ସ୍ନାର କେଳି ମନ୍ଦିର ଛାଡ଼ି, ଗଳପଥକୁ ପଳାଇ ଆସିଲା ।

X X X X

ବେହାଦତର ତଟ ଭୂମି ଆସନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରାୟାନ୍ନକାର ମଧ୍ୟରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶିଲାଣି । ଜଳାର୍ଥନାମାନେ କେତେବେଳକୁ ବିଦାୟ ନେଇ ସାରିଲେଣି । ବେହାଦତର ତଟ ଭୂମି, ନିଃଶବ୍ଦ ଓ ନିର୍ଜନ । ସମାପ୍ତ

ଗମଣ ପରି ଆକାଶ ଗଭୀର, ଗମ୍ଭୀର ଓ ଅବିଚଳିତ । ଉପକ
ବେଦନା ଅତ୍ୟନ୍ତ କର ଅପର ପାର୍ଶ୍ବରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ,
ଆକାଶରେ ଗୋଟିଏ, ଦୃଢ଼ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟାର ତାରା ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା ।

ଏଠୁ, ଅଧୁରରେ ଏଇ ଦେଖା ଯାଏ...ଚମ୍ପା ଜନପଦ ।
ଧୂସର ଦଗ୍ଧଲୟର ପୃଷ୍ଠ ଭୂମିରେ, ଚମ୍ପାର ଆଜୀବନ ସଂହତର
ସୁପରୁଡ଼ା, ତଥାପି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ଆଜି ଗଢ଼
ହୁଏତ, ସେହିଠାରେ କଟିବ ।

—ଆଜି ତଥାପି ମନେ ପଡ଼େ ଯୌବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ବହୁଦିନ
ତଳର ମଧୁମତ୍ସର କଥା । ମଧୁମତ୍ସର ଗୁଞ୍ଜିଥିଲା ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ହୁଏତ
ବ୍ୟର୍ଥ ନାଶ୍ବର ଓ ମାତୃଭବ ନୂତନ ସାର୍ଥକତା ପାଇଁ । ମଧୁମତ୍ସର
ସେହି ଆକୁଳ ଜିଜ୍ଞାସା, ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଉପକର ମନେ ପଡ଼େ—
“ଅନ୍ୟର ପାଦତଳେ କେବଳ ଅସହାୟ ଭାବରେ ନିବେଦିତ
ହେବାକୁ କଣ କୁସୁମର ଭବିତବ୍ୟ ?”

ଉପକ ମଧ୍ୟ ଗୃହେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ଜୀବନର ନୂତନ ଉପଲବ୍ଧି
ପାଇଁ ।

(ଘୁଞ୍ଚ)

ବିଦେହରୁ ବିଦାୟ ନେବାର ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକଯୁଗ ବିତ
ଗଲାଣି । ମଧୁମତ୍ସର କେଳି ମନ୍ଦିରରୁ ସେ ଧନ ବେଦାହତ
ଶିଶୁ ପରି ପଳାୟନ ପରେ, ବହୁ କଠୋର ବ୍ରତ, ଉପବାସ ଓ
ସାଧନାରେ ଉପକର ଦେହ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି, ଯୌବନ ପ୍ରାୟ
ଶେଷ ହୋଇଛି; ତଥାପି ବିଶୁଷ୍ଟ ବିଦଳିତ ବକୁଳ ପରି ସେଥିରୁ
କାମନାର ସୁରଭି ନିଭି ନାହିଁ । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବେଳେ ବେଳେ,
ମଧୁମତ୍ସର ସ୍ମୃତି, ପୌରୁଷ ପାଣ୍ଡୁରତ ହୃଦୟ ବନରେ ଅଦିନ

ମଳୟ ପରି କାଗି ଉଠେ । ମାତ୍ର ଉପକ ଅତି କଠୋର ଭାବରେ କାମଦାର ସେ ଲେଲିହାନ ଶିଖା ଦମନ କରିଛି । ତା'ର ସାଧନା, ସଂଯମ ଓ ନିଷ୍ଠା, ଆଜ୍ଞାବକ ସମାଜରେ ଉପକକୁ ମୁକନାୟ ଓ ମହନାୟ କରିଅଛି । ତଥାପି କେବେ କେବେ, କେତେକ ଅସତର୍କ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସଂଯମର ସମସ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳ ଭାଙ୍ଗି, ଶୀତଳିଷ୍ଠ ପାଣ୍ଡୁର ଅବଶ୍ୟରେ, ମଧୁମତ୍ତ ରକ୍ତମ ପଲ୍ଲବର ଆଗ୍ରସ୍ତ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ପରି ଜାଗି ଉଠେ । ଉପକ ନିଜର ଦୁଇ ଅର୍ଦ୍ଧଦନ୍ତ ଦାଢ଼ିଆରେ ଗୁଞ୍ଜି, ଯୁଗି ଅତି କଠୋର ଭାବରେ ସେ ମାନସିକ ଚଞ୍ଚଳତା ଦମନ କରିବେ ।

ମଧୁମତ୍ତ ଗୁଞ୍ଜିଥିଲା ପୁନର୍ଜନ୍ମ... ଉପକ ଗୁଞ୍ଜି ପୁନର୍ଜନ୍ମ । କିନ୍ତୁ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଚଭୂତ ପଞ୍ଚଭୂତରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଏ ।

ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନାହିଁ ।

ଏଇ ଜୀବନହିଁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ।

ତା ହେଲେ ସଂଯମର ନ ଚ ଫାଶରେ ସେ ଜୀବନକୁ ତଳେ ତଳେ ଏପରି ଦମ୍ବ ଓ ନିଷ୍ପେଷିତ କରି ନିର୍ବାଣ ପାଇଁ ଏ ସାଧନାର ସାର୍ଥକତା କେଉଁଠି ?

ଚମ୍ପାର ଆଜ୍ଞାବ୍ୟ ସଭାରେ ସେଦିନ ନିଗନ୍ତନାଥ ପୁରୁଷ ଜଣେ ଶିଷ୍ୟ କିଶା ସହିତ ବହୁତ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ହେଲା । ପଲ୍ଲବପୁର ପଥରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ କିଶା ଚମ୍ପାର ଆଜ୍ଞାବ୍ୟ-ସଂହତରେ କିଛି ଦିନ ବିଶ୍ରାମ ପାଇଁ ରହିଥିଲେ । ଉପକ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଆଜ୍ଞାବ୍ୟ ସଭାମଣ୍ଡପ ବହୁ ଶମଶା ତଥା ଚମ୍ପାର ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ ନାଗରିକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜନାକାଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା । ମଣ୍ଡପ ମଝିରେ କିଶା ଯୋଗାସନରେ ବସି ଶୋଭାମଣ୍ଡଳୀକୁ ଶମଶାପଲମୁଣ୍ଡ ବୁଝାଉଥିଲେ । କିଶା କହୁଥିଲେ, “ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଅଛି କି ନାହିଁ ନିଗନ୍ତ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଶମଶାର ସାଧନାରେ ସାର୍ଥକତା ଅଛି କି ନାହିଁ ତା ମଧ୍ୟ ନିଗନ୍ତ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ଶୋଭାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପଚାରିଲେ—“ପାପ ଅଉ ପୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କ’ଣ ? ଅଜ୍ଞତ କେଣ କମ୍ବଳୀ କହନ୍ତି, ତପ, ଯଜ୍ଞ, ଦାନ ଓ ଧର୍ମରେ ପୁଣ୍ୟ ନାହିଁ ବା ହତ୍ୟା, ରକ୍ତପାତ ଓ ଲୁଣ୍ଠନରେ ପାପ ନାହିଁ ।”

କିଶା କହିଲେ—“ନିଗନ୍ତୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ଶୋଭାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରହଂସ ମିଶ୍ରିତ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ, “ତା ହେଲେ ନିଗନ୍ତୁ କ’ଣ ଜାଣନ୍ତି ?”

କିଶା କହିଲେ—“ନାଥପୁତ୍ର କହନ୍ତି, କାମନାର ଗ୍ରନ୍ଥି ଛୁଲ୍ଲ କର, “ଚତୁଃ ଯମ” ଦ୍ଵାରା ପରିଚୂତ ହୋଇ ନିଗନ୍ତୁ ମୋଷ ଲାଭ କରେ ।”

ଶୋଭାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ, ମଣ୍ଡପ ତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ଉପକ ପଚାରିଲେ—କେଉଁଟା ସତ୍ୟ କିଶା ? ଜୀବନ ନା ମୋଷ ?”

କିଶା ଦରମାମିଳିତ ଦୁଇ ଆଖି ମେଲଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ—ମଣ୍ଡପ ତଳେ ଅଦୂରରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି ସୁବିଦିତ, ଶମଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଚନ୍ଦ୍ରଲତୀ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଏକଦଣ୍ଡି ଉପକ ।

କିଶା ପରହଂସ ଜର୍ଜରତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—“ଏ ଯେ ଶମଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପକ, ବିଦେହର ରୂପଜାବ୍ୟା ମଧୁମତ୍ସର କେଳି-ମନ୍ଦିରରେ ଏହାଙ୍କର ଦଣ୍ଡ, କମଣ୍ଡଳୁ ଓ ଚାବର ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ପଡ଼ିଛି ।”

ସମବେତ ଶୋଭାମାନଙ୍କର ଅଛଦାସରେ ଆଜ୍ଞାବ୍ୟ ସତ୍ତ୍ଵ-ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ମୁଖରତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ଉପକ ଏଥୁରେ ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ କହିଲେ—“ଚତୁଃ ଯମ—ସମ୍ଭୂତ କିଶା ତା’ ହେଲେ ବିଦେହର ରୂପଜାବ୍ୟା ଶେଳା ମଧୁମତ୍ସର କେଳି ମନ୍ଦିର ସହିତ ଅପରିଚିତା ନୁହନ୍ତି ।”

ଉପକଙ୍କ ଏହି ପ୍ରଭାବରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣ୍ଡଳୀର ଅଛନ୍ଦାସ ଦ୍ଵିଗୁଣିତ ହୋଇଗଲା । ପୌତ୍ର, ମୁଣ୍ଡିତ, ଅକେଳକ କିଶା ଉପକଙ୍କ ଏ ଉକ୍ତିରେ ଆହତ ହୋଇ, ନୀରବରେ ତଳକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

କିଶା କହିଲା—“ବହୁବର୍ଷ ତଳେ ଗୁରୁ ମାୟା ପାଇଁ ମୁଁ ବିଦେହର ଆଜ୍ଞାବ୍ୟକ ସଭାରେ ରହିଥିଲି । ଥରେ ରୂପଜାବ୍ୟା ମଧୁମତ୍ର ଭାଷା ଦେବା ପାଇଁ ମୋତେ ଅମଳ୍ଲି କର, ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଅଛି କି ନାହିଁ ବୋଲି ପଚାରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମଧୁମତ୍ରର ଉପକରେ, ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଦନ୍ତ, କମଣ୍ଡଳୁ ଓ ଚାବର ଦେଖି, ତାହା କାହାର ଦୋଳି ଯାଉଥିଲା । ତାହା ସଂଜୟ ବେଳଥୀ ପୃଷ୍ଠା ଶିଷ୍ୟ-ଶିରେମଣି ଉପକଙ୍କର ଦନ୍ତ, ଚାବର ଓ କମଣ୍ଡଳୁ ବୋଲି ସେତେବେଳେ ଶୁଣିଥିଲା ।”

ଆଜ୍ଞାବକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନାନା କଷ୍ଟ ଓ ପରହାସ କୋଳାହଳ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠମାନଙ୍କର ଗହଳି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଆଜ୍ଞାବ୍ୟ ସଭାର ଶମଶାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଉପକଙ୍କ ପକ୍ଷ ଆଉ କେହି ବା କିଶାଙ୍କ ପକ୍ଷ ନେଇ, ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । କିଛି ସମୟରେ ଆଜ୍ଞାବ୍ୟସଭା ନିର୍ଜନ ଓ ନିଃଶବ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଆଜ୍ଞାବକମାନଙ୍କର ବ୍ୟାଧାନ ଅନୁସାରେ, ଦିନସାରା ବୌଦ୍ଧାନ୍ୟ ଆକାଶ ତଳେ, ସେମାନେ ବାହାରେ ଶୟନ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ରାତି ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ, ରୁକ୍ ଅନ୍ଧକାର ପ୍ରକୋପର ପାପାଣ ଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଶୟନ କରିବା ପାଇଁ ପଡ଼େ । ଉପକ ଗୋଟିଏ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରକୋପ ଦେଖି, ତା ଭିତରକୁ ଚାହିଁ ଗଲେ ।

ବାହାରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପୂର୍ଣ୍ଣକିରୀ ରାତି ପ୍ରତିଷମାଣା ବିଳାସିନୀ ପରି, ସୃଷ୍ଟି ମୁକ୍ତି ଆକାଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ମୁକୁରକୁ ଚାହିଁ ଉପକ ଶୃଙ୍ଖାର କରୁଥିଲା ।

ନିଶାନ୍ଧି.....

ରମାର ରାଜ ପଥରେ ପ୍ରହରା ରାନ୍ଧିର ଦ୍ଵିତୀୟ ଯାମ ଘୋଷଣା କରିଗଲା । ଉପକଙ୍କ ଆଖିରେ ନିଦ ନାହିଁ । ଉପକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ପାସାଣ ଚାନ୍ଦର ଉପରେ ବସି, କେତୋଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବାହାରର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲେଖିତ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଆଡ଼େ ଚାହିଁଲେ । ତା' ପରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଗୋଟିଏ କୋଣରୁ ନିଜ ଦଣ୍ଡ ଆଣି ହାତରେ ଧରି, ବାହାରକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ ।

ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ କିଶାଙ୍କର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ।

ଉପକ କିଶାଙ୍କର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଅନୁଭବ କଣ୍ଠରେ କିଶାଙ୍କର ନାମ ଧରି ଡାକିଲେ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ, କିଶା ନିଦ୍ରାତୁର କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ—
“କିଏ ?”

ଉପକ କହିଲେ—“ମୁଁ ଉପକ ।”

କିଶା ପଚାରିଲେ—“ଉପକ ! ରାନ୍ଧି ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁ ପ୍ରହରରେ ? ତୁମେ ଏ ନିଶାନ୍ଧିରେ କଣ କରୁଛ ?”

ଉପକ କହିଲେ—ତୁମକୁ କେତେକ କଥା ପଚାରିବା ପାଇଁ ଅଛି କିଶା !

କିଶା କହିଲେ—“ଭିତରକୁ ଆସ ।”

ଉପକ କହିଲେ—ବାହାରେ, ସୁନ୍ଦର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲେଖିତ ରାନ୍ଧି । ଏ ପାସାଣ ଅନ୍ଧାର ମଧ୍ୟରେ ବୁଝେ; ଉଦ୍ୟାନକୁ ଆସ ।

କିଶା ସମ୍ପ୍ରୋହିତ ପରି ଉପକଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସିଲେ । ଉଦ୍ୟାନର ଏକ ନିଭୁତ ଅଶୋକ କୁଞ୍ଜ ତଳେ ଅକେଳକ ଲଣ୍ଡିତ କିଶା ଓ କୁଟାକୃଷ୍ଣବୃତ କୌପୀନ ପରିହୃତ ଉପକ, ଆସି ବସିଲେ । ଅସ୍ଵାସ୍ତିତ ଅଶୋକ ଯେପରି କେଉଁ ଶୋଭନାର ସାଲକ୍ରକ, ସୁନ୍ଦର

ବାମ ଚରଣରୁ ପଦାଘାତର ଅଚ୍ଛୁଦ୍ଧ ଦୋହଦ ଧରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛି । ଉପକ ଦିପର କଥା ଅରମ୍ଭ କରିବେ, ବୁଝି ନ ପାରି କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁକ୍ତ ପରି ଅଶେଷ ଖ୍ୟାତ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

କିଶା କହିଲେ—“ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବ ଉପକ, ମୁଁ ତୁମକୁ ଅଜ୍ଞ ଅପଥା ଲକ୍ଷିତ କରିଅଛି ।”

ଉପକ ପଚାରିଲେ—“ମଧୁମତ୍ତ ସହିତ ତମର ପରିଚୟର କାହାଣୀ କହିବ ମୋତେ କିଶା ?”

କିଶା କହିଲେ—“ମଧୁମତ୍ତ ସହିତ ମୋର ପରିଚୟ ଏକ ଦୁର୍ଘଟଣା । ଆଜକୁ ବହୁବର୍ଷ ତଳେ”

କିଶା ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଚାହିଁ ରହିଗଲେ ।

ବହୁବର୍ଷ ତଳେ.....

ବିଦେହରେ ସେ ଦିନ ବସନ୍ତୋତ୍ସବ । ବିଦେହର ନାଟ୍ୟଶାଳାକୁ ସେ ଦିନ ମଧୁମତ୍ତ ଆସିଥିଲା ନୃତ୍ୟାମୋଦରେ ବସନ୍ତୋତ୍ସବର ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଆମୋଦିତ କରିବା ପାଇଁ । କିଶା, ରଜପଥରେ ଠିଆ ହୋଇ ରାତାୟନ ଦ୍ଵାରରେ ସେ’ ଦିନ ଦେଖିଥିଲେ, ମଦାବେଶ ବିହୀନ ମଧୁମତ୍ତର ନୃତ୍ୟ । କାଞ୍ଚି-ପୀଡ଼ିତ ଗୁରୁ ନିତମ୍ବ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ, ବାମ ହସ୍ତ ସନ୍ଧିରେ ପ୍ରିୟେତ କନକ ବଳୟ, କୁଟୀମ ଉପରେ ଲଳିତ କୁସୁମ ଉପରେ ପାଦାଙ୍ଗୁଷ୍ଠର ନମ୍ର ସଞ୍ଚାରଣ, ବିହୀନ ଦୁଇ ଦୀର୍ଘାକ୍ଷିରେ ସୁନ୍ଦର ଅବେଶ, . . . କିଶାଙ୍କୁ ଆକୂଳ କରି ଦେଇଥିଲା, ସ୍ଵୀକାର ନ କଲେ କିଶା ମିଥ୍ୟାଗୁଣ ହେବେ । ପୁଣି ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ମୁରଜର ମନ୍ଦ୍ର ଧ୍ଵନିରେ ନାଟ୍ୟଶାଳା ପୁଣି ମୁଗ୍ଧବତ ହୋଇ ଉଠିଲା । କିଶା, ବ୍ୟାଧର ଶରଘାତରୁ ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ହସ୍ତ ଶଶକ ପରି,

ସେଠୁ ପଳାୟନ କଲେ । ମାତ୍ର ସେହି ଦିନୁ ଗୁରୁଦାସିନୀ ମଧୁମତ୍ସର ଚିନ୍ତା କିଶାଙ୍କୁ ଅଧୀର ଓ ଅନବସ୍ଥିତ କରିଦେଲା । ମଧୁମତ୍ସରକୁ ରୂପଜୀବ୍ୟା ନର୍ତ୍ତକୀର କାମନା କଳ୍ପସିତ ଜୀବନରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ନିର୍ବାଣର ଘାସା ଦେବା ପାଇଁ କିଶା ମନେ ମନେ ଚହୁ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କଲେ ।

କିଶା କହିଲେ, “ସେ ଦିନ କୋଜାରା ପୁଣିମାର ସନ୍ଧ୍ୟା । ମଧୁମତ୍ସର ଭବନ ସମ୍ମୁଖରେ, ରାଜପଥର ଏକ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ, ଆଉ ଥରେ ମଧୁମତ୍ସରକୁ ସେହି ଭଙ୍ଗୀରେ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମନ ମୋର ଅକୁଳ ହେଇ ଉଠୁଥିଲା, ନ କହିଲେ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ହେବ । ମରଣଶୀଳ ଦେହ ଏତେ ସୁନ୍ଦର, କାହିଁକି ଓ କିପରି ହୋଇପାରେ ଚିନ୍ତା କରି ଆସୁଥିବା ବେଳେ ଭବନ ଦ୍ବାରରେ ମଧୁମତ୍ସରକୁ ଦେଖି ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ମୁଁ ରହିଥିଲି ।

ଉପକ ଧରୁରଲେ—“ତା’ ପରେ ?”

କିଶା କହିଲେ—“ଭୁବନ ବିମୋହିନୀ ମଧୁମତ୍ସର ସେହି ନୟନାଭିରାମ ଭଙ୍ଗୀ, କଙ୍କଣ ଓ ବଳୟ ଶୋଭିତ ବାମହସ୍ତ ସେହିପରି ଗୁରୁ ନିତମ୍ବ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ରହିଥିଲା । ଶ୍ୟାମା ଲତାପରି ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ, ତଳକୁ ଲମ୍ବି ଆସିଥିଲା । ମୁଁ ମନେ ମନେ ଭ୍ରାନ୍ତ ଥିଲି କିଏ ସୁନ୍ଦର—ଶରଦିତୁକାନ୍ତି ମଧୁମତ୍ସର ନା କୋଜାରା ପୁଣିମାର ପୁଣିଚନ୍ଦ୍ର ? ମଧୁମତ୍ସର ମୋତେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି କହିଲା—“ଭିତରେ ପଦାର୍ପଣ କରନ୍ତୁ ଶମଶ । ”

ଉପକ ପରୁରଲେ—“ତା’ ପରେ ?”

କିଶା କହିଲେ—“ତା ପରେ କାହାଣୀ ବହୁ ସ୍ବପ୍ନ ଓ ସାଧନା ମୁଖରେ ମୁଁ ବିସ୍ମୃତ ହେବା ପାଇଁ ଚାହୁଁଛି, ମାତ୍ର ପାଇଁ ନାହିଁ । ମଧୁମତ୍ସର କେଳି ମନ୍ଦିରକୁ ସେ ଦିନ ଆସିଥିଲେ ବିଦେହର ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ

ନାଳକେକୀ, ଏକ ସହସ୍ର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରାର ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ । ମାତ୍ର ଉପୋଷ୍ଠପର ଛଳନା କରି ମଧୁମତ୍ସ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦେଲା । ନାଳକେକୀ ବିଦାୟ ନେବା ପରେ, ମଧୁମତ୍ସ୍ୟର ଆମନ୍ତ୍ରଣରେ ମୁଁ ଆସିଲି କେଳିମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ । ସେ ଦିନ ମଧୁମତ୍ସ୍ୟ କି ସେ ବେଶ ରଚନା ! ବିରଳ ନୀଳାଶୁକ ତଳେ ମଧୁମତ୍ସ୍ୟର ନଗ୍ନ ଦେହରେ କି ସେ ରୂପଣୀ ! ଅଳଙ୍କାର ସିନ୍ଧୁ ଦୁଇ ଅଧରରେ କି ସେ ତୃଷ୍ଣା ! ମୁଁ ସଫସ୍ତ ହସିବି, ଆମ୍ଭ ବିସ୍ମୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି ଉପକ ।”

ଉପକ ପଚାରିଲେ—“ତା’ ପରେ ?”

କିଶା କହିଲେ—“ଦଳିତ କୁସୁମଗୟା ଉପରେ ମଧୁମତ୍ସ୍ୟ ଦେହ ନ୍ୟସ୍ତ କରି, ଅଙ୍ଗାଦରଣ ଈଶ୍ଵର ଅନାବୃତ କରି, ସ୍ନେହ ହସି ମୋତେ କହିଲା—ଏହି ଶଯ୍ୟାରେ ଉପବେଶନ କରନ୍ତୁ ଶମଶ ।”

ଉପକର ଆସି ଆଗରେ ସେତେବେଳେ ଭାସି ଉଠୁଥିଲା ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ତଳର ଏକ ସଂଧ୍ୟାରେ, ମଧୁମତ୍ସ୍ୟର କେଳି ମନ୍ଦିରରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦୃଶ୍ୟ ।

କିଶା କହିଲେ—“ତା ପରେ ମଧୁମତ୍ସ୍ୟ କଟିରୁ କାଞ୍ଚିଦୁକୁଳ ଧୀରେ ଧୀରେ ଶିଥିଳ କରି ପରିଗୁରକାମାନଙ୍କୁ ନାମ ଧରି ଡାକିଲା, ଆଲୋ କାମଦା, କାମଦକ୍ଷା ପରଭୃତକା କିଏ ଅଛ ? କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ତା’ ପରେ...”

ଉପକ ପଚାରିଲେ—“ମଧୁମତ୍ସ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ହସ୍ତରେ ତୁମକୁ ଆସବ ଅର୍ପଣ କରୁଥିଲା କିଶା ?”

କିଶା କହିଲେ— “ତୁମକୁ କହିଛି ତ ଉପକ, ସେ ଦିନର ସଂଧ୍ୟା ମୋ ଜୀବନରେ ଏକ କଳଙ୍କ । ମଧୁମତ୍ସ୍ୟର ଅର୍ପିତ ଆସବ, ସେ ଦିନ ମୁଁ ଆକଣ୍ଠ ପାନ କରିଥିଲି, ମଧୁମତ୍ସ୍ୟର ଲୋଭନାୟ ରୂପଣୀ, ସ୍ମୃତିର ଜବାଧର ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ।”

ଉପକ ପଚାରିଲେ—“ତା’ ପରେ ?”

କାଶା କହିଲେ—“ତା ପରେ ମୁଁ ଆହୁସ୍ତ ହୋଇ କହିଲି ଯୌବନ ପୁଷ୍ପା ଏ ଦେହ ନାଗକନ୍ୟାର, ଏ ସବୁ ଶରଣାପୀ ମଧୁମତ୍ତା ।”

ମଧୁମତ୍ତା ତହିଁ ମୋ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଉଷ୍ମ ହସି କହିଲା,
“କାମଦା, କାମଦା, ପରଭୂତକା କେହି ନାହାନ୍ତି । ମୋର ଦକ୍ଷରେ
ଗ୍ରେନ୍ ଦୁକୁଳର କଠୋର ବନ୍ଦନ, ବହୁ ପୀଡ଼ା ଦେଲଣି । ଟିକିଏ
ଶିଥିଲ କରଦେବ ପାରିବ ଶମଣ ?”

ମୁଗ୍ଧ ପରି ମୁଁ ମଧୁମତ୍ତାର ବକ୍ଷରୁ ଗ୍ରେଲପାଶ ଶିଥିଲ କରୁ
କରୁ ଆହୁସ୍ତ ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଗ୍ରେଲପାଶ ଶିଥିଲ କରୁ କରୁ,
ଗ୍ରେଲର ବନ୍ଦନ ଶସି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ମଧୁମତ୍ତା ବିରଳ ଅବ-
ଗୁଣ୍ଡନରେ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ କମଳକୋରକ ପରି ବସୋଜକୁ ଆବୃତ
କରିବାର ଉଦ୍ୟମରେ ତାହାକୁ ଆଉଁରି ଅନାବୃତ କରି ପଚାରିଲା—
“ନୀଳତଳା ଠାରୁ ବେଶୀ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ପାରିବ ଶମଣ ?”

କାଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁକ୍ତ ପରି ମୁଁ କହିଲି—“ଭାଷାଜାଗା ଶମଣ,
ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା କେଉଁଠୁ ପାଇବ ମଧୁମତ୍ତା ?”

ମଧୁମତ୍ତା ସ୍ମୃତ ହସି କହିଲା—“ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରାରେ ମୋର
ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ଶମଣ । ବିଦେହ ରାଜକୋଷର ଦୈନିକ ଆୟ,
ମୋର ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥିର ଆୟର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନର
ଉତ୍ତର ।”

ମୁଁ ବିସ୍ମୟାବସ୍ଥା କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲି—“କି ପ୍ରଶ୍ନ ମଧୁମତ୍ତା ?”

ଉପକ କହିଲେ, “ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଅଛି କି ନାହିଁ ?”

କିଶା କହିଲେ—“ତୁମକୁ ଦୁଏ ତ ଠିକ୍ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥିଲୁ ମଧୁମତୀ ।”

ଉପକ ପଚାରିଲେ—“କିନ୍ତୁ ତୁମେ କଅଣ ଉତ୍ତର ଦେଲୁ କିଶା ?”

କିଶା କହିଲେ—“ମୁଁ କହିଲି ଜନ୍ମ ମିଥ୍ୟା, ପୁନର୍ଜନ୍ମ କଳ୍ପନା । ପୁନର୍ଜନ୍ମରେ ତୁମର କି ପ୍ରୟୋଜନ ମଧୁମତୀ ?

ମଧୁମତୀ କହିଲା—“ଅନ୍ୟର ପାଦତଳେ କେବଳ ନିବେଦିତ ହେବାହିଁ କ’ଣ କୁସୁମର ଭବିତବ୍ୟ ? ଏ ଜୀବନରେ ପେଟେକ ବ୍ୟର୍ଥ ସ୍ୱପ୍ନ, କ’ଣ ଅନ୍ୟ ଜୀବନରେ ସଫଳ ହେବ ନାହିଁ ?”

ମଧୁମତୀର ମଦବିହ୍ୱଳ ଦୂର ଆସି, ବାସ୍ନାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ମୁଁ ଅସହାୟ ପର କହିଲି—“ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଅଛି । ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନାହିଁ ।”

ମଧୁମତୀ ଆକ୍ରାନ୍ତ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲା—“ତା ହେଲେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ କ’ଣ ଅଛି ଶମଣ ?”

ମୁଁ କହିଲି—“କିନ୍ତୁ ତୁମେ ସେହି ପୁନର୍ଜନ୍ମରେ ଅମଳନ କମଳର ଏହି ରୂପଣୀ ଧରି ପୁଣି ଜନ୍ମ ଲାଭ କରିବ ବୋଲି କି ସ୍ଥିରତା ଅଛି ମଧୁମତୀ ?”

ମଧୁମତୀ, ତା’ ପରେ ଅନାବୃତ ଦେହର ସକଳ ଜଡ଼ତା ପରିହାର କରି, ମୋତେ ନିବିଡ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ ଭିତରେ ଚାପି ଧରି, ସୁରସିକ୍ତ ନିଶ୍ୱାସରେ ମୋର କଣ୍ଠରୋଧ କରି, ମୋତେ କହିଲା—
“ମୋତେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଦିଅ ଶମଣ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଏହି ମୃଗଶୀଳ ଦେହର ରୂପଣୀ ଧରି, ପୁଣି ଥରେ ନବ ଜନ୍ମ ପାଇବା ପାଇଁ ।”

କିଶା କହିଲେ—“ତା ପରେ ମୋତେ ଆଉ କିଛି ଜିଜ୍ଞାସା କର ନାହିଁ ଉପକ । ସେହିଦିନୁ ମୁଁ ଆଉ ବଦେହକୁ ଫେରି ନାହିଁ, ସେ ଦିନର କଲଙ୍କର କାଳିମା ନିଭାଇବା ପାଇଁ କଠୋର ବୃତ ଓ ତପ ଆଚରଣ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ତୁମେ କହି ପାରିବ ଉପକ, କେଉଁ କାମନାରେ ମଧୁମତ୍ସରା ଚାହୁଁଥିଲା ପୁନର୍ଜନ୍ମ ? ”

ଉପକ ଧୀରେ ଧୀରେ ମନିନ ପଡ଼ି ଆସୁଥିବା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲେକ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ କହିଲେ—“କିଏ ଜାଣେ ? ”

କିଶା କହିଲେ—“ସୌମ୍ୟ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିର କାରାଗାର ମଧ୍ୟରେ ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀ ରହି ରହି ମଧୁମତ୍ସରା ହୁଏ ତ କାମନା କରୁଥିଲା କେଉଁ ଏକ ନାମସ୍ନାନ ଜନପଦର ଅଖ୍ୟାତ, ଅଜ୍ଞାତ କୋଣରେ କେଉଁ ଏକ ସାମାନ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧଜାତିର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ, ଶୁଭ୍ର ଅଙ୍ଗନ ।”

ଉପକ ପଚାରିଲେ—“ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଅଛି କିଶା ? ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଚାହେଁ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ।”

କିଶା କହିଲେ—“କିନ୍ତୁ ତୁମେ କ’ଣ ନିର୍ବାଣ ଅଭିଳାଷୀ ନୁହଁ ଉପକ ? ଶମଣର ପୁଣି ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପାଇଁ ଆକାଂକ୍ଷା ? ”

ଉପକ କହିଲେ—“ତୁମେ ଭ୍ରାନ୍ତ କିଶା ! ଜୀବନ ଯଦି ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ମାୟା, ନିର୍ବାଣ ବୁଦ୍ଧିଗ୍ରସ୍ତ ମନର ପରିକଳ୍ପନା ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଚାହେଁ ପୁନର୍ଜନ୍ମ । ... କିନ୍ତୁ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନାହିଁ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନାହିଁ ! ଏଇ ଶିଶିରସିକ୍ତ ପ୍ରେୟଙ୍କୁଗାୟକାଚ ପତ୍ର ଶୀର୍ଷରେ, ଏ ଯେଉଁ ଗୀତି ବିଦାୟ ନେଉଛି, ସେ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ କିଶା ! ତୁମେ ଭଣ୍ଡ ! ତୁମେ ମିଥ୍ୟାଗୁରୁ ! ମୃତ୍ୟୁ ମଧୁମତ୍ସରାକୁ ତୁମେ ମିଥ୍ୟା କହିଛ !”

ଉପକ ଝଡ଼ ପରି ସେଠୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ ।

ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଲୋକ ଧୀରେ ଧୀରେ ନିର୍ଭୀ ଅସୁଥିଲା । ଲଜ୍ୟାବତୀ ଉଷାର ସ୍ବରାଜ୍ୟେତ କପୋଳ ଉପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଡ଼ି ଅସୁଥିଲା କୃତ୍‌ସ୍ନିକାର ଅବଗୁଣନ । ଅଶୋକ କୁଞ୍ଜର ପତ୍ର ଗହଳରେ ପ୍ରଭତର ପତୀମାନଙ୍କର କଣ୍ଠରେ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା ବୈତାଳିକର ଗାନ ।

କାଶା ସୁତ ପର ଗୁହଁ ଦେଖୁଥିଲେ...ଉପକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପର ଦଣ୍ଡ, କମଣ୍ଡଳୁ ଉଦ୍ୟାନରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ, ଗୀବରରେ ଦେହ ଆବରଣ କରି, ଆଜାବ୍ୟସ୍ତହତ ଗୁଡ଼ି ବାହାର ଯାଉଥିଲେ, ଚମ୍ପାର ସଜ୍ଜପଥରେ ।

ବିଶେଷ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ:—

ଏହି ଗଳ୍ପଟି “ମଧୁମତ୍ସର ଅଭିସାର” ନାମରେ ମାସିକ ‘ଝଙ୍କାର’ ଅଷ୍ଟମ ବର୍ଷ, ଷଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟା, କନ୍ୟା ୧୩୭୩, (ଇଂରାଜୀ ୧୯୫୭ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର) ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଲେଖକ ମହୋଦୟଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଏଠାରେ ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପର ନାମ “ମଧୁମତ୍ସର ସନ୍ଧ୍ୟା” ରଖା ଯାଇଛି ।

ଫକଲକ

ଯଜ୍ଞ-ଆହୁତି

ସରକାର ଲୋକ ଆସିଛନ୍ତି । ଏହି ଯାହାଙ୍କୁ କିଏ ପରଜା ସର୍ତ୍ତେ ଦେଖିଥା ଲୋକ କହନ୍ତି ଅଧିକାରୀ । ଜଙ୍ଗ ଅଧ୍ୟାୟେକ ମ.ଟିଆହୋଇ ଖଣ୍ଡେ ମୁଣା ବେତେଇଛନ୍ତି ଆଗଜଣକ । ତା' ଉପରେ ଭୋରଥା ହୋଇ ଖଣ୍ଡେ ଅଧା କାମିଜ୍ । ଆଖିରେ ପରଚନ୍ଦ୍ର । ମୁଣ୍ଡରେ 'ଟୋଡ଼ି' । କାଳିଆହୋଇ ଡୁକା ହୋଇ ତେଙ୍ଗାହୋଇ ଭେଣ୍ଟିଆ ଲୋକ, ଦରଦର ଝାଲ ବୋହୁଯାଉଛି । ସେହି ଜଣକ ଅଧିକାରୀ ନିଶ୍ଚୟ । ଆଉ ପଛଆଡ଼େ ଜମାନ ବାରୁ । ସେ ଏଡ଼େ ଖରାରେ ବି ଗୋଡ଼ରୁ ବେକପାକେ ଜଙ୍ଗିଆ ଆଉ କୋଟ ଗଲେଇକୁ ମଇଲା ଖଦଡ଼ର, କାନରେ ସୁନା ନୋଲି, ମୁଣ୍ଡରେ ମସ୍ତ ଧୋବ ପଗଡ଼ । ମୁଛ ରଖିଛି । ଗଣ୍ଠି ଗଣ୍ଠିକିଆ ପାଞ୍ଚିଣ ବାଡ଼ି ଧରୁଛି । କିନ୍ତୁ ତାଠି ସବୁଠୁଁ ବେଶି ଆକର୍ଷଣର ବସ୍ତୁ ତାର ନାଲି 'ଡବାଲି'ଟା । ସେଇଟା ପଇତାପରି ଗୁଡ଼ିଆରେ ପଡ଼ୁଛି, ଆଉ ସେଥିରେ ଚକଚକ ଦିଶୁଛି ପିତ୍ତଳର ଚକଟିଟା, ସେଥିରେ କଣ ସବୁ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ହୋଇଛି—ସରକାରୀ ଅଢ଼ର ନିଶ୍ଚୟ ।

ହାଟରେ ବହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ମୁହେଁ ବେଳ । ସିଂସୁର ମୁଠାରେ ମାହିଗୁଡ଼ା ହାଟ । କୋଣେ ଗୁଡ଼ି ପକ୍ଷୀ ଗୋଲେଇ ବୁଲୁଛି । ସେହି ପାହାଡ଼ ତଳରୁ ବହଳ ଦୋର ତୋଟାମାଳ ଲାଗି ରହିଛି । ମହିରେ ମହିରେ ତା'ପଛୁରୀ ଗା । ଟିକିଏ ବାଟରେ ମାହିଗୁଡ଼ା ଗା । ତେଲୁଗୁ ଦେପାଶ୍ରମାନେ ବେପାରକର ଆସି ଏଠି ପେଣ୍ଠାଜାଗା ଦେଖି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଘର କରୁ କରୁ କେବେ ଏ ଗାଁ ବଢ଼ି ଉଠୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷିତ ଗାଁ, ଦେଉଳ ଶହ ଘର । କେବଳ କେଉଁକଣ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହୁକାରଙ୍କ ଘର, ଖାନାବାଡ଼ି, ବଗିଚା; ଆଉ ଆଉ ସାହିରେ ତାଙ୍କ କନ୍ଦ ମୂଲିଆମାନେ, ଆଉ ଧଡ଼ର, ଖଡ଼ର ଶାତକ ପଲ୍ଲପଲ୍ଲ—ସିଏ ଆଗେ ବଣି ହାଣି, ମାଟି ତାଡ଼ି ଏ ତାଣ ଉପ-ତ୍ୟକ୍ଷାକୁ ଚେନାଏ ଚେନାଏ କରି ସୁଖି କରୁଥିଲେ, ଏଇ ମେଘୁଆ ଅମ୍ବତୋଟା, କମଳାତୋଟା ଆଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଛ ବୁଝୁଛ ରେପିଥିଲେ; ଏପରି କି ହାଟତଳେ ଏଇ ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚବାଟି ଆହାନ୍ତରେ ପ୍ରକାଶ ପୋଖରୀ ହୋଇଛି, କେଉଁଠି ଖୋଲି କେଉଁଠି ଅବା ବଳ ବାଲି ତାକୁ ତଥାପି କରୁଥିଲେ, ସବୁ କରି ଧରି ଖାଲି ଧାନ ରୁଣରେ ରୁଣରେ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୋଇ ଏହି ସାହୁକାରଙ୍କ ହାତକୁ ଟେକି ଦେଇଥିଲେ ଏସବୁ ।

ବହୁତ ଦୂରରୁ ଦୂରରୁ ଏ ହାଟକୁ ଲୋକ ଆସିଛନ୍ତି । ଶୀତଦିନିଆଁ ହାଟ, ଖୁବ୍ ବଡ଼ ହାଟ ନିୟମଗତ ଯବତ ଉପରୁ ତଙ୍ଗରଥ କନ୍ଦମାନେ କଦଳୀ ଆଉ କମଳାଲେମ୍ବୁ ଆଣିଛନ୍ତି । ସେହି ପର୍ବତଯାକ ତାଙ୍କର ତୋଟା ଓ ସେତା । ସୁଆଁ, ଅଲସି, ତଙ୍ଗର ଧାନ, ହରଡ଼, ଜଡ଼ା ନାନା ପଦାର୍ଥ ଆସିଛି । ଅଣ୍ଟାରେ ଡୋର କୋପୁନା । ସେଥିରେ ଦିଆ ବଡ଼ ବଡ଼ ଛୁର । ନିଶ ଉପରେ ନୋଲକ । ଦି ନାକପୂଡ଼ା ମହିଦଣ୍ଡା ପୋଡ଼ି ହୋଇ ସେଥିରେ ଦି ଲଞ୍ଜି ଲମ୍ବା ।

ପିତୃଲକାଠ । କାନଯକ ପିତୃଲ ପାସିଆରେ ସତେ କି ସିଲେଇ
 ହୋଇଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସା ଓ ତହିଁରେ ପାନିଆ, ହାତରେ ବାଳା,
 ବେକରେ ବହୁତ ମାଲ, ଦୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ପୁରୁଷ । ଡାକିଆ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଅସି-
 ଛନ୍ତି । ଅନ୍ଧା ଉପରକୁ ଫୁଙ୍କା ଦେହ । ଛାତିଯକ ସରସର କଳା ମାଲି,
 ରଙ୍ଗ ମାଲି, କେତେ କାଚର, କେତେ କାଠର । ତା' ଛଡ଼ା ତ ତଳ-
 ଦେଶର କଳ ଓ ଓଡ଼ିଆ, ତେଲଗୁରୁଣୀ ଲୋକେ, ସ.ହୁକାର, ଖମାର,
 ସମସ୍ତେ ନାଟକୁ ଅସିଛନ୍ତି । କିଏ କାଣିବାକୁ, ବାଣିବାକୁ, କିଏ ଅବା
 ଖାଲି ଚୁଲିଦାକୁ । ହାଟପାଳି ହାଟର ଘୋ' ଘା' । ସରକାର ଲୋକଙ୍କୁ
 ଦେଖି ହୋ' ହୋଇ ଉଠିଲେ ଲୋକେ । ଅବଶ୍ୟ ଏଇ ଖୋଲ
 ଭିତରକୁ ସରକାର ଲୋକ ଆସିବା ନୁଆ ହୁହେଁ । ହାଟପାଳି କି
 ହାଟପାଳି ଜମାନମାନେ ଅସନ୍ତି । ନାଲି ପଗଡ଼ିଆ ପୁଲିସ । ସାବୁଜା
 ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି 'ଫାରିଷ୍ଟି ଗାରଡ଼,' ଶ.ଗୁଆ ପଗଡ଼ି ଭଡ଼ି ସାଲୁଟ୍ ।
 ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେହସହା ହୋଇଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଏ ଟୋପିପିନ୍ଧା
 ଅଧିକାରୀ ପୁଣି ତା' ପଛେ ପଛେ ହୁଦା ଲଗାଇ ଜମାନ । ନ
 ଜାଣିବା ଲୋକେ, ପିଲସ, ମାଲପି ଲୋକେ କେହି କେହି ସେ
 ଜମାନକୁ ହିଁ ବଡ଼ ଅଧିକାରୀ ଭାବି ତା' ପାଖକୁ ଠେଲଠେଲି ହୋଇ
 ଆସିଲେ । ଆଉ ଥୋକେ ଚାହିଁଲେ ସେ ଅଧିକାରୀକୁ । ଜାଣିବା
 ଲୋକେ ବଡ଼ବଡ଼ମାନେ କୁମୁଟି ସାହୁକାର, ଓଡ଼ିଆ ସାହୁକାରମାନେ
 ଦୋକାନ ଛାଡ଼ି ଆସି ବେକ ଭାଙ୍ଗି ସଲଖେଇ ଦଣ୍ଡବତ ହୋଇ
 ସୁତ କଲେ—

“ତମର ଗିର୍ଘ ତମର ଗିର୍ଘ”

“ଦହି ଚେଣି ଦହି ଚେଣି”

“ମହାପ୍ରଭୁ, ତମର ପାଦୁକା ଶୀତଳ ଆଉ ।”

ସାହୁକାର ଆସିବେ ତ, କିଏ ଜାଣେ କେଉଁ ଅଧିକାରୀ !
 ହେଉ ଯେଉଁମାନେ ସାନ ସାନ ମାଣ ବାହାର କରି ଧାନ ମାଣ୍ଡିଆ

ବିକ୍ରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ସେ ମାଣଗୁଡ଼ିକୁ ଶସ୍ୟଭିତରେ ଗେଦି ଦେଇ ଲୁଚେଇ ଦେଇ ସାରିଲେଣି । ଲୁଚା ଦୋକାନରେ ଖାତାପତ୍ର ଏଫଟ ସେପଟୁ ହେଲଣି । ବରଗଛ ତଳେ ହାଟର ପୁରୀପଟେ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ରକ୍ଷା ମଦ ବିକ୍ରି ଚାଲିଥିଲା, ଖବର ପହଞ୍ଚିଗଲଣି ସେ ବାଟକାଟି ମଦ ଡବାତକ ବାହୁଜିରେ ବୋହୁ ଲୋକ ଚାଲିଗଲେଣି । ସତେ କି ଏ କିରସିନି ବକାଳି ଚାଲିଯାଉଛି । ଦେପାସା ଚିନ୍ତିତ । କିଏ ଜାଣେ ଏ କେଉଁ ପ୍ରକାର ଅଧିକାରୀ । ଦଳେ ଆସନ୍ତି, ବିକ୍ରି ଉପରେ ଟିକସ ପକାନ୍ତି । କିଏ ଆସେ ଧୁଆଁପତ୍ର ଉପରେ ପାନ୍ତ ପକାଏ । କିଏ ଆସେ, ପରୁରେ—ଏଇଟାରେ ଲବ୍ଧସନ କରତ ? ସେଇଟାରେ ଲବ୍ଧସନ କରତ ? କିଏ କହେ—ଚୁଆଁ ଦିଅ ! ଯନ୍ତ୍ରାବେଶୀଙ୍କ ପେଟି ଚିକିତ୍ସା କରାଯିବ । କିଏ କହେ—ପ୍ରସୂତଙ୍କ ପେଟି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାହେବ, କିଏ ବା ଦେଖାଏ ଟଙ୍କା ଗଛର ଛବି । ଆଜି ସରକାର ସଞ୍ଚୟ ଯୋଜନାରେ ଟଙ୍କା ପକାଅ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ସେ ଟଙ୍କା ସବୁକୁସତ ଫଳ ପରିଧିବ ଦେଖିବ । ଆଉ ସବୁଠୁ ଭଲ ସେଇଆକୁ, ଯେ ଦୋଷ ଉନ୍ମୁଆନ୍ତି, ଚଢ଼ା ଭାଉଁରେ ବିବିବାର ଦେଖିଲେ କି ଠକ୍ରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ମନକଲେ କେସି ବି କରଦେଇ ପାରନ୍ତି । ଆଇନ୍ ତ ବହୁତ, କେତେବେଳେ କେଉଁ ଆଇନ୍ ହେଉଛି ସେ କଥା ସହଜେ ଜାଣିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଏତେ ଲେଣ୍ଡାରେ କଣ ଅଛି ? ଆଗରୁ ତାଙ୍କଠି ଚିହ୍ନା ପଡ଼ିଲେ ଭଲ । ତା' ଛଡ଼ା, ନିରାହ ଅଧିକାରୀ ବି ତ ବେଳେ ବେଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି; ଯାହାଙ୍କର ନିଶ ଦାନ୍ତ ନ ଥାଏ, ସେମାନେ ଦେବାପାଇଁ ଆସନ୍ତି ।

ନେବାପାଇଁ ନୁହେଁ । କିଏ ଆସେ, କହେ—ଆମ୍ଭେ ଭଲ ବିହନ ଅଛି, ସରକାର ପଠେଇଛନ୍ତି ଶସ୍ତାରେ ଦରୁ, କଣ !

କିଏ କହେ—କଲ ଲଙ୍ଗଳ କିଣ ! କିଏ ପାଚେ-ଅନ୍ୟ କେଉଁ
ପଲ୍ଲ, କିଏ ଅବା କହେ, ଟଙ୍କେ ଟଙ୍କେ ଦିଅ, ତମପେଲି ଏମିତି
ସୋସାଇଟି ଗଢ଼ିଦେବି ଯେ ତେମେ ସେଇଥିରୁ ସୁବିଧା ଦରରେ
ଭଣ ନେଇପାରବ । ଏମିତି କେତେ ଅଧିକାରୀ ।

ଡମ୍ବ ଜାତିର ଲୋକ ଦଶପନ୍ଦର ଜଣ ଗୋରୁ ଓ ଗୋରୁଗୁଲ
ବିକ୍ରୟଲେ । ପାଖକୁ ଆସି ସେମାନେ ଲଗେଇଲେଣି “ମାହାପୁରୁ,
ଆମେ ହରିଜନ, ଆମପେଲି କ’ଣ ଆଣିବ ଦେଇଯା ।’
ଆମ୍ଭଜିତରେ ପୁରୁଣା ଦାଗୀ ବି ଅଛନ୍ତି, ସରକାର ପରା
ଦାଗୀମାନଙ୍କୁ ବାଛି ବାଛି ତାଙ୍କପେଲି କଣ ଟଙ୍କାପକସା
ଦେଉଛନ୍ତି-ଘର ତୋଳିବେ, ବେଉସା କରବେ ବୋଲି ? ହେଇ
ଦେଖ, ଯେ ଜଣକ ଦାଗୀ, ଆଉ ଯେ ଜଣକ ବି । କିଛି କିଛି
ଟଙ୍କା ମିଳିଲେ ଲୁଗାବୁଣା କାମକୁ ସାହାଯ୍ୟ ହୁଏ । ଆମେ
ସମସ୍ତେ ବୁଣିକାର ।”

ନ ହେଲେ ଏଇ କଣ ସେଇ ଅଧିକାରୀ—ପେଉଁମାନେ
ଗାଁ ଗାଁ କେ ହୁଅ, ପୋଖରୀ, ଲମ୍ବୁଲ, ସଡ଼କ ଇତ୍ୟାଦିପାଇଁ ଟଙ୍କା
ଦିଅନ୍ତି ? କିଏ କହିପାରେ ? ଏମିତି ଭାବି ସମତଳର ଚତୁର
ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ବେଢ଼ି ଗଲେଣି ଆଉ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି, “ଆମ
ଗାଁରେ ହୁଅ ନାହିଁ । ଭାରି ଜଳ କଷ୍ଟ । ଖଣ୍ଡେ ହୁଅ ଆଜ୍ଞା ହେଉ ।”
“ଆମ ଗାଁରେ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବୁଲ ଦିଅ ଆଜ୍ଞା ।”

ସେ କିଛି କଦୁ ନାହାନ୍ତି । ବରଗଛମୂଳେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି
ଅଣ୍ଟାରେ ହାତଦେଇ । ଲୋକଙ୍କୁ ଅନାଉଛନ୍ତି । ଗ୍ଲେଟିଆ ମଣିଷଟିଏ
ପାଲକୁଣା ସୁରନାସୁପୁଣା ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶିଷ୍ଟି କରଣୀ, ଘରେ
କହେ ପାଲକୁଣା ଶିଷ୍ଟି କରଣୀ ଭାଷା, “ଭୁଟି (ଶିକା) ଉପରେ
ବଡ଼ (ଠେକ) ଅଛି ।” ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଣ । ଏମିତି ପେଟିଶଣ

ଅର୍ଥାତ୍ ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖି କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ଟିପ୍ପଣୀ ଦେଇ ପଠେଇ ଦବି
 ସେ ଅନୁକୃତ ରତ୍ନକାଞ୍ଚର ପଲେଇ ଆସିବ ସଧା ରାଜଧାନୀକୁ,
 ହୁଲି ହୁଲି ଲାଗିଯିବ । ସେ ଅଧିକାରୀ ଆଉ ଜମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ରୁ
 ମୁଣ୍ଡଯାଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଡ଼ଯାଏ ବାରମ୍ବାର ଅନାଉଛି । କହିଦେଲା
 “ଅପଣ କୁ ଉପାଟମେଷ୍ଟ୍ରି ଅଜ୍ଞା ? ଧୂଆଁ ପତ୍ର ? ନା ସେଲଟେକ୍ସ
 ନା କଣ୍ଟାରେକ୍ଟ ? ନା କିସ ବିକଳା ପାର୍ସି ଆସିବ କି ? ସାବୁନ ?
 ବିଡି ? ଗୁଡ଼ାଣୁ ? ରୁ ? ଦେ’ପହେଲେ କୋପ କରନା କିମ୍ପା
 କରନ୍ତୁ ଆପଣ । ତମେ କିଏ ଆମେ କୋ’ ପ୍ରକାରେ ଜାଣିବୁ ?”

ଜମାନ ଦି’ଖିଲ ପକାଇ ଦେଇ ଦି ଗାଲ ଟୋଳେଇଦେଇ
 ସତେ କି ପାକୁଳି କରୁଛି । ଅଧିକାରୀ ଅନେଇ ରହିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ
 ସାମନାକୁ । ଜକାଜକି ହୋଇ ପେଲପେଲି ହୋଇ ଧାଡ଼ି ପଛରେ
 ଧାଡ଼ି ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ତା ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଫୁରୁ
 ଫୁରୁ ଉଡ଼ୁଛି ମୁଣ୍ଡବାଳ ବୋହେ ଲେଖା, କିଏ ବା ଜୁଡ଼ା
 ପକାଇଛି, କପାଳଯାକ ଦି ଜଡ଼ାତେଲ ଚିକିଚିକି କରୁଛି, ଖୋଲ
 ଦେହ, ଅଣ୍ଟାରେ ତୋର କୋମ୍ପାନୀ । ଏହିପରି କଳ ପୁରୁଷମାନେ,
 ଫୁଙ୍କା ଦେହ, ଛାତ ଉପରେ ଗିଲଟି ଗୋଲ ବଳା ଆଉ ବହଳ
 ହୋଇ ମାଲି । ବାହାଯାକ ଖଡ଼ୁ । କାହାର ମୁହଁ ଦେହ ଗାଲି
 ଚିତାକୁଟା ହୋଇଛି । କେତେ ମା ଜାକି ଧରୁଛନ୍ତି ଆପଣା ଆପଣା
 ଛୁଆମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଦେହ ସହିତ ବାନ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି । ଅଣ୍ଟା ତଳକୁ
 ଅଣ୍ଟିସାର ହୋଇ ଖଣ୍ଡେ ବେଢ଼ା ହୋଇଛି । ଗୋଡ଼ରେ ଗିଲଟିର
 ବଙ୍କା ବଙ୍କା ଖଡ଼ୁ । ଏମିତି କଳ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ, ଆଉ ତା’
 ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ ଲୋକେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କର କଥାକୁ
 ଅପେକ୍ଷା କର ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଯେପରି କି କେଉଁ କୋଟିନିୟୁ
 ସେ ତାଙ୍କୁ ଅଜାଣି ଦେଇଯିବେ । ସାମନାରେ ସରଳ ଲୋକ ଆଉ

ଚନ୍ଦ୍ରର ଲୋକ ମିଶାମିଶି, ଦଉଦୁ ଆଉ ସାହୁକାର । ଜଳଜଳ
ଦିଶିଲା ସେହି ଦଉଦୁମାନଙ୍କ ଘରକରଣା, ଘାସ-କୁଆଣି ପାଡ଼ି
ପାଡ଼ିଲା ସାନ କୁଡ଼ିଆ, ତା'ର ଗୁଳ ପଦାକୁ ନରୁ ଆସି ଭୁଲିକି
ଦି'ହାତ ଲୁହର । ବର୍ଷକ ଦାରମାସରୁ ଧାନ ମାଣ୍ଡିଆ ଛ ମାସ
ଭେଟେଇଲେ ଆଉ ଛ ମାସଟା ଅମଟାକୁଆ ଖସ, ତନ୍ତୁଳି ମଞ୍ଜି,
ଶଳପ ଗଛ ଭିତରର ଧୂଳି, ବଣର ଅନାବନା ଶାଗ ଡାଳ, କଳା
ବେର । ହାତୀ ଖାଏ ଫମଲ । ବାଘ ଖାଏ ମଣିଷ । ବେପାର
ସାହୁକାର ନାନା ଫନ୍ଦରେ ନାନା ଉପାୟରେ ଦେହରୁ ରକ୍ତ
ଶୋଷି ନେଲପର ଯୁକର କମେଇ ଝୁଣିଣ ଏ । ଅଧିକାଂଶ ସେହି
ଜନ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ଗୁହଁନହିଁ ତରତର ହୋଇ ଭାବିଗଲେ । ଆଜି
ଡୋଲିରୁହା ନାହିଁ । ଧରମାର ବେଠିବେଗାଡ଼ି ନାହିଁ ବୋଲି
ଏମାନେ ନ ପଢ଼ଇ ବୁଦ୍ଧାବେ ନ ଲୁଣ ସାମନାରେ ଆସି ଠିଆ
ହେଉଛନ୍ତି । ସ୍ଵାମୀନତା ଆସିଲା । ଏମାନଙ୍କ କର୍ମ ସଳଖିଛି
ଟିକିଏ । କିନ୍ତୁ ଆଦୁର କେତେକଥା କରିବାକୁ ବାକି ଅଛି ଯେ !
ସବୁଠି ଏକାପରି ଏ ମୁହଁର ଠାଣି । ସେହି ଆଶା, ସେହି ବୁଭୁକ୍ଷୁ,
ଯେ କଣ ଆଣିଛି ଆମ ପାଇଁ ? କଣ ପାରବା ଆମେ ଯାଠୁ ?

ତାଙ୍କୁ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଭାଷାରେ
ବୁଝେ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ।

ଦଶମିନିଟ୍ ଗଲାଣି ଏମିତି ମୁହଁମୁହଁ ଠିଆ ହୋଇ, ସେ ଆଉ
ଅପେକ୍ଷା ନ କରେଇ ସଂକ୍ଷେପରେ ନିଜର ଓ ନିଜ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର
ପରିଚୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ଲୋକେ ତୁନି ହୋଇ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି, ଯେପରି
କି କଥାଗୁଡ଼ାକ ଗିଳିପକାଉଥାନ୍ତି । ମଝିରେ ମଝିରେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍‌ରେ
ହେଉହେଉ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟର ଜୁଆର ଛୁଟେ । ଶୁଣିଶୁଣି କାହାମୁହଁ

ଆଶାରେ ଝିଲକୁଛି, କାହା ମୁହଁ କଲା ପଡୁଛି । ତାଙ୍କର ପରିଚୟ
ଘେନି କୁହାକୋହୁ ଲାଗିଛି ।

“ଏଇଟା ଶିଳକଟ୍ ।”

“ନାହିଁ ଏଇଟା ସୋପ୍ଟର୍ ।”

“ଏଇଟା ମେମ୍ବରଟ୍ ।”

“ତୁମେ ତୁଚ୍ଛ ମାହାଲିଆ କିଛି ଜାଣିନା ହେ । ଏଇଟା
କମିନିଟି ବଲ୍‌କ ଅଧିକାରୀ ।”

“ସେ ହଉ ଅଧିକାରୀ ଲୋକ ତ, ଭଲ କଥା କହୁଛି ।”

ଭଲ କଥା ସେ କହୁଛନ୍ତି ସତରେ—ସେ, ସବୁଲୋକ
ଟାଇପିଲ ବଞ୍ଚିଲେ ଯିନା ଭଲ । ଜଣେ ଟାଇପିଲ ନିଲଧରି ମଧୁର
ଶିକାର କରି ବୁଲୁଥିବ ଆଉ ଗୁଲ୍‌ଗାଁ ଲୋକ ଦୁର୍ଗ କାକୁଡ଼ିକୁ
ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍ଲା (ଅର୍ଥାତ୍ ବିକଳ) ହୋଇ ଯଉଥିବେ—ସେଇଟା କାହିଁର
ଭଲ ?

(ହୋ ହୋ—ଭଲକଥା, ନେହୁ କଣ୍ଡା, ଲୋକସାମ୍ରା, ବାଂସୀ
ବାଂସୀ, ମଂଚିଦି)

ଲୋକଙ୍କୁ କହେଇ କେହି ବେଶି ଦିନ ତହିଁପାଇବ ନାହିଁ ।
ଯାହା ହବାର ତା ହେଇ ଯାଇଛି ଯଉ, ଏଣିକି ଲୋକଙ୍କଠୁଁ
ହରବରକରି ଧନ ଓଟାରିବା, ଭୂମି ଓଟାରିବା କାମ ସେତିକି
ଥାଉ । ନରଲେ ଲୋକେ ଓଲଟିବା ଆଗରୁ ଆମେ ଧରି ପକେଇବୁ,
ସରକାର ଓଲଟିଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଏବେ ଗୋଟିଏ କଥା
ଦେଖ, କେତେ ବେପାରୀ ମାପରେ ଗରିବଙ୍କ ଠକନ୍ତି ।
ବିକିଲବେଳକୁ, ମୂଲ୍ୟ ଦେଲବେଳକୁ ସାନ ମାଣରେ ଦେବେ,
କିଣିଲବେଳକୁ ବଡ଼ ମାଣରେ କ୍ଲିପିବେ । ଥରକେ ପାଏ, ଲେଖି
ଠକିଲେ ପୁଟିକେ କେତେ ? ଗଡ଼ିଗୋଟକ କେତେ ? [୩ ସେର ବା

ଠଅଁଡ଼ା=୧ମାଣ । ୨* ମାଣ=୧ ପୁଟି । ୨୦ ମାଣ=୧ଗଡ଼ାଣା]
ଏକଟା କ'ଣ ଧର୍ମ ? ଏକେ ତ ଓଲିଏ ମୁଲ ଲଗିବୁ କହି ତାକି
ନେଇ ଦିନେ ଶଟେଇ ନେଇ ମୁଲ ଦେଲବେଳକୁ ଅଡ଼ାଏ,
ତହିଁରେ ପ୍ରତି ଅଡ଼ାରେ ପାଏ ଲେଖା ଧପେଇଲେ ରଇତ ଖାଇବ
କ'ଣ ? ଏକେ ତ ମାଣେ ଧାନ ମାଣିଆ କରଜ ନେଲେ ବାସକୁ
କଳନ୍ତର ପକେଇ ଦଉତ ତନିମାଣ ମଧ୍ୟ । ଫେରୁ ସୁଧ ମୁଲକର
ଠମାଣ ମାପି ନେଲା ବେଳକୁ ମାଣଟାକୁ ଯଦି ପାଏ ଅଧିକା ବଡ଼
କରି ଗଡ଼େଇ ମାପିବ, ତେବେ ମାଣେ ଧାନ ମାଣିଆ କରଜ
ଦେଇଥିଲେ ରଇତଠୁଁ ତୁମେ ନେଇଯିବ ୨ମାଣ ତେବେ ଆଉ
ତା'ଠି ରହିବ କ'ଣ, ସେ କୋଉଫର ବାଟିବ ?

ଦଳ ଭିଡ଼ଭିଡ଼ରେ ଭାରି କଲବବ । ‘ହୋଇହୋଇ
ସର୍ବସର୍ବ’ ଚିକ୍କାରର ଘୋ’ ଘା’ ଭିତରେ “ନାଲି ମହାପ୍ରସ୍ତ,
ଚୁକ୍କାଟା ମହାପ୍ରସ୍ତ, ଆମେ ସେମିତି ଠକୁ ନାଲି ମହାପ୍ରସ୍ତ” ଏ ସବୁ
ଆର୍ପଣ କେଉଁଠି ହଜି ଯାଉଛି । ବଡ଼ବଡ଼ ସାହୁକାର ଯାଇପାରୁ
ନାହାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସାନସାନ ମୁଣ୍ଡ ବୋଟ ଅଣାଇଥିବା ମାଇପେ,
କୁମୁଟିଆଶାକି ଚେଲି ଅଣୀମାନେ ପଛରୁ ପଛରୁ ଖସିଲେଣି ଗୋଟିଏ
ଗୋଟିଏ ହୋଇ ।

ସରକାର ଲୋକ କହିଯାଉଛନ୍ତି “ଏ ସରକାରଟା କାହାର
ବୋଲି ତୁମେ ଭାବୁଛ ? ସରକାରଟା ଏ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କର ।
ବେଶି ଲୋକ ଯାହାକୁ ଚାହିଁ ହୋଇ-ପଠେଇବେ ସେଇମାନେ ଏ
ଦେଶପାଇଁ ଚାକର ରଖୁଛନ୍ତି ପୁଣି ସେଇମାନେ ଏ ଦେଶପାଇଁ
ଆଇନ ତିଆରି କରୁଛନ୍ତି । ବେଶି ଲୋକ କିଏ, କଣ ସାହୁକାର
ନା ରଇତ ? ଗାଁ ଗୋଟାକରେ ଶହେ ଘର ରଇତ ଥିଲେ ଗୋଟି
ଘର ସାହୁକାର ଥିବ କି ନାହିଁ । ଦେଶି ଲୋକର ହାତରେ ଯମତା

ଅଛି ବୋଲିଲେ ରକ୍ତତଲେକ ପାଖରେ ବେଶି ଧ୍ୟାନ ପାଏ । ଅଜ୍ଞ ସେମାନେ ତମକୁ ସହିତନ୍ତ୍ର, କାଲି ସେମାନେ ମନେକଲେ ଅବସ୍ଥା ଭିନ୍ନ ରକମ ହବ । ବେଶି ଲୋକ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ି ଟଙ୍କା ଆଉ ତାନର ବଳରେ କେତେଦିନ କେଉଁଟା ସାହୁକାର ରହି ପାରିବେ ? ହା, ରହି ପାରିବେ ଭଲ ପାଇଁ କଲେ, ଗରବ ଧନୀ ଭେଦ ଉଠି ଯିବାର ଭଲ । ତମେ ସାହୁକାରମାନେ ଯଦି ଅଧର୍ମ ଅନାଥ ଛାଡ଼ିବ, ମାପରେ ଠକିବ ନାହିଁ, ହାଡ଼ିଭଙ୍ଗା କଳନ୍ତର ନେବ ନାହିଁ, ରକ୍ତତଳୁଁ ଜମି ଝଙ୍କିବ ନାହିଁ, ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ବାଣ୍ଟିକୃଷ୍ଣି ଖାଇବ, ନ ଥିବା ଗରୀବ ଲୋକକୁ ଦେଉଥିବ, ପାଳୁଥିବ, ତୁମକୁ ସେମାନେ ଭଲ ଭଲ ବୋଲି କହି ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡେଇ ନାଚୁଥିବେ ହୋ, ଏ ହିଁସା ଏ ରସା କାହିଁ-ପାଇଁ ?”

ଅନନ୍ଦ ବହୁଛି, ଉତ୍ସାହ ବହୁଛି । କ’ଣ ଖୋଲ ଭିତରେ ଭଲ କଥା ଶୁଣୁଛି ମଣିଷ । ଲୋକେ କୁହାବୋହୁ ହେଉଛନ୍ତି,— ଛେଳି କୁକୁଡ଼ା କଦଳୀ କିଛି ମାଗୁନାହିଁ ଏ ଅଧିକାରୀ, ବେଠି କରିବାକୁ କହୁନାହିଁ, ଭଲ କଥା ତ କହୁଛି । ହେଉ ଦେଖ, ତାର ମୁହଁ ଆଖି କେମିତି ଛଳଛଳ ହେଉ ଉଠୁଛି । ଭଲଲୋକ, ରକ୍ତପାଇଁ ତା ପ୍ରାଣଟା କାନ୍ଦୁଛି । ନଇଲେ ଏଡ଼େ ବିକଳ କାହିଁକି ହୁଅନ୍ତା ? ଶୁଣ ଶୁଣ ପାଟି କର ନାହିଁ, ସେ କହୁଛି ।

“ଆଇନ ଲଗେଇ ଦେଇ ମୁଁ ଧରିବି ନାହିଁ । ସେଇଟା ତ ସହଜ ବାଟ, ମନ କଲେ ହେଲା, ଦି ଧାଡ଼ି ଲେଖିଦେଲେ କେସୁ ହେବ, କୋଟ କଟିରା ଅଛି, ପୁଲିସି ଅଛନ୍ତି, ଜେଲ୍‌ଖାନା ବି ଅଛି, ତାର ଉଞ୍ଚା ଉଞ୍ଚା କାନ୍ଥ । କିନ୍ତୁ ଆଇନ ବାଟରେ ଲୋକକୁ ଗୁରୁରେଇ ହେବ ସିନା, ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ତରଳେଇ ହେବ ନାହିଁ । ଆଇନକୁ

ଠକିବା ଲୋକ ଆଜନକୁ ଠକିବ । ଜଣକ ପାଇଁ ଆଉ ଜଣକୁ ଦାୟିଦେଲେ, ଯେ ଦଣ୍ଡ ପାଇବ ସେ ଫେରୁଆଁ ଆଉ ଜଣକୁ ଅନ୍ଧାର କରୁଥିବ ମଲ୍ଲଯାକେ । ମୁଁ କହୁଛି ତୁମେ ଏ କଥାଟା ବୁଝ । ତୁମର ପାପ ତୁମେ ନିଜେ ପକାକୁ ଯୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅ । ଯାହା ଯାହା ପରେ ଯାହା ଯାହା ପାଖରେ ଠକେଇ ମାଣ ଅନ୍ଧାର ସବୁ ଅଛି ତାକୁ ବାହାର କର, ତାକୁ ପଥରରେ ଛେଚ, ନିଆଁ ଜାଳି ତାକୁ ସେଥିରେ ପକାଅ । କହି ଅଜ୍ଞ ପାପ ଗଲା, ସତ୍ୟ ଯୁଗ ଆସିଲା । ଆଶ, ଆଶ୍ୱ, ଆପଣା ଆପଣା ପାପର ଅନ୍ଧ, ନିଜେ ବାହାର କରଦେଇ ହରିବୋଲି ଦିଅ ।”

ସତକୁ ସତ ଲାଗିଲେ ଘୋ'ଘା'—କେଡ଼େ ଚଞ୍ଚଳ ସତ୍ୟର ପାସରେ ନିଆଁ ଲାଗେ, ଜଳିଯାଏ ସବୁ ଅନ୍ଧାର ! କେଡ଼େ ଚଞ୍ଚଳ ମଣିଷର ମନ ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥାକୁ କଳ୍ପନା କରି ଆଦର ନେଇପାରେ ! ସରକାରୀ ଅଧିକାରୀ ବରଗଛ ତଳେ ପଥର ଉପରେ ବସି ଯେପରିକି ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ଆସୁଛି ସେ, ଆସୁଛି ଧାର୍ମିକ ଧାର୍ମିକ । ସତ୍ୟ ଯୁଗ ଆସିବ, ମଣିଷର ମନ ବଦଳିବ । ପୁଣି ସ୍ୱେଦ ଶାନ୍ତି ମିଶା ଭାବପଣ କଅଁଳି ଉଠିବ, ସବୁ ମଣିଷ ଭାବ ଭାବ ।

ସତେ ଯେପରି କାନରେ ବାଜି ଯାଉଛି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ କଣ୍ଠରେ ଆନନ୍ଦର ଚିତ୍କାର ।

“ଆମ ଗାଁରେ ତୁମେହୀନ ହୋଇ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ ।”

“ଆମ ଗାଁରେ ଗରୀବ ହୋଇ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ ।”

“ଆମ ଗାଁରେ ଠାପୁଆ, ନିକମା, ନିଷ୍ଠୁର, ଟାଉଟର ବୋଲି କେହି ରହିବେ ନାହିଁ ।”

ଅଳ୍ପ ବୋଲିଲେ ରକ୍ତତନ୍ତ୍ରକ ପାଖରେ ଦେଖି କ୍ଷମତା ଥିବାର କଥା । ଆଜି ସେମାନେ ତମକୁ ସହିତନ୍ତ୍ର, କାଲି ସେମାନେ ମନେକଲେ ଅବସ୍ଥା ଭିନ୍ନେ ରକମ ହବ । ଦେଖି ଲୋକ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ି ଟଙ୍କା ଆଉ ତାନିର୍ ବଳରେ କେତେଦିନ କେଇଟା ସାହୁକାର ରହି ପାରିବେ ? ହାଁ, ରହି ପାରିବେ ଭଲ ପାଇଁ କଲେ, ଗରବ ଧନୀ ଭେଦ ଉଠି ଯିବାର ଭଲ । ତମେ ସାହୁକାରମାନେ ପଦ ଅଧର୍ମ ଅନାତ ଗୁଡ଼ିବ, ମାପରେ ଠକିବ ନାହିଁ, ହାଡ଼ିଭଙ୍ଗା କଳନ୍ତର ନେବ ନାହିଁ, ଧରତୁଁ ଜମି ଝଙ୍କିବ ନାହିଁ, ସମସ୍ତେଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ବାଣ୍ଟିକୁଣ୍ଡି ଖାଇବ, ନ ଥିବା ଗଣ୍ଡା ଲୋକକୁ ଡେଉଥିବ, ପାଳୁଥିବ, ତୁମକୁ ସେମାନେ ଭଲ ଭଲ ବୋଲି କହି ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡେଇ ନାଚୁଥିବେ ହୋ, ଏ ହିଁସା ଏ ରସା କାହିଁ-ପାଇଁ ?”

ଅନନ୍ଦ ବହୁଛି, ଉସ୍ତାଦ ବହୁଛି । କ’ଣ ଖୋଲ ଭିତରେ ଭଲ କଥା ଶୁଣୁଛି ମଣିଷ । ଲୋକେ କୁହାକୋହି ହେଉଛନ୍ତି,— ଛେଳି କୁକୁଡ଼ା କଦଳୀ କିଛି ମାଗୁନାହିଁ ଏ ଅଧିକାରୀ, ବେଠା କରିବାକୁ କହୁନାହିଁ, ଭଲ କଥା ତ କହୁଛି । ହେଉ ଦେଖ, ତାର ମୁହଁ ଆଖି କେମିତି ଛଳଛଳ ହେବ ଉଠୁଛି । ଭଲଲୋକ, ରକ୍ତପାଇଁ ତା ପ୍ରାଣଟା କାନ୍ଦୁଛି । ନଇଲେ ଏଡ଼େ ବିକଳ କାହିଁକି ହୁଅନ୍ତା ? ଶୁଣ ଶୁଣ ପାଟି କର ନାହିଁ, ସେ କହୁଛି ।

“ଆଇନ ଲାଗେଇ ଦେଇ ମୁଁ ଧରିବି ନାହିଁ । ସେଇଟା ତ ସହଜ ବାଟ, ମନ କଲେ ହେଲା, ଧି ଧାଡ଼ି ଲେଖିଦେଲେ କେସୁ ହେବ, କୋଟ କଟିଲା ଅଛି, ପୁଲିସି ଅଛନ୍ତି, ଜେଲ୍‌ଖାନା ବି ଅଛି, ତାର ଉଞ୍ଚା ଉଞ୍ଚା କାନ୍ଥ । କିନ୍ତୁ ଆଇନ ବାଟରେ ଲୋକକୁ ଡରେଇ ହେବ ଧିନା, ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ତରଳେଇ ହେବ ନାହିଁ । ଆଇନକୁ

ଠକିବା ଲୋକ ଆଦରକୁ ଠକିବ । ଜଣକ ପାଇଁ ଆଉ ଜଣକୁ ଦୟାଦେଲେ, ଯେ ଦନ୍ତ ପାଇବ ସେ ଫେରାଅଛି ଆଉ ଜଣକୁ ଅନ୍ଧାର କରୁଥିବ ମନ୍ଦପାକେ । ମୁଁ କହୁଛି ତୁମେ ଏ କଥାଟା ବୁଝ । ତୁମର ପାପ ତୁମେ ନିଜେ ପଦାକୁ ଟୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଶୁଦ୍ଧ ହୁଅ । ଯାହା ଯାହା ପରେ ଯାହା ଯାହା ପାଖରେ ଠକେଇ ମାଣ ଅନ୍ଧାର ସବୁ ଅଛି ତାକୁ ବାହାର କର, ତାକୁ ପଥରରେ ଛେଚ, ନିଆଁଜାଳି ତାକୁ ସେଥିରେ ପକାଅ । କହି ଆଜିଠୁ ପାପ ଗଲ, ସତ୍ୟ ଯୁଗ ଆସିଲା । ଆଣ, ଆଣ, ଆପଣା ଆପଣା ପାପର ଅନ୍ଧ, ନିଜେ ବାହାର କରଦେଇ ଦୂରବୋଲ ଦିଅ ।”

ସତକୁ ସତ ଲାଗିଲେ ଘୋ’ଘା’—କେଡ଼େ ଚଞ୍ଚଳ ସତ୍ୟର ପାସରେ ନିଆଁଲଗେ, ଜଳିଯାଏ ସବୁ ଅନ୍ଧାର ! କେଡ଼େ ଚଞ୍ଚଳ ମଣିଷର ମନ ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥାକୁ ଜଳନା କରି ଆଦର ନେଇପାରେ ! ସରକାରୀ ଅଧିକାରୀ ବରଗଛ ତଳେ ପଥର ଉପରେ ବସି ଯେପରିକି ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଚାହିଁ ରହୁଛନ୍ତି । ଅସୁଚ୍ଛ ସେ, ଅସୁଚ୍ଛ ଧାର୍ମିକ ଧାର୍ମିକ । ସତ୍ୟ ଯୁଗ ଆସିବ, ମଣିଷର ମନ ବଦଳିବ । ପୁଣି ସ୍ବେଦ ଶାନ୍ତି ମିଶା ଭାବପଣ କଅଁଳି ଉଠିବ, ସବୁ ମଣିଷ ଭଲ ଭଲ ।

ସତେ ଯେପରି କାନରେ ବାଜି ଯାଉଛି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ କଣ୍ଠରେ ଆନନ୍ଦର ଚିତ୍କାର ।

“ଆମ ଗାଁରେ ତୁମ୍ଭେମାନ ହୋଇ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ ।”

“ଆମ ଗାଁରେ ଗରୀବ ହୋଇ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ ।”

“ଆମ ଗାଁରେ ଠାପୁଆ, ନିକମା, ନିଷ୍ଠୁର, ଟାଉଟର ବୋଲି କେହି ରହିବେ ନାହିଁ ।”

ତେଣୁ ତାଙ୍କ ନିଦାରୁ ଲୁଚେଇ ରଖିବା ସାଧବ ନୁହେଁ ।
ମାଣ ସବୁ ଆସୁଛି ।

“ଟାଉଟାୟା ପଳେଇଲା—ଟାଉଟାୟା ପଳେଇଲା ।” ଘୁରୁ
ପଡ଼ିଗଲା । ଧାରିଲେ କୋଡ଼ଏ ପଚାଶ ଜଣ ତେଣେ, ହୋ-ହୋଇ
ଲୋକ ଘେରିଗଲେ । ଅଧିକାଂଶ ସେହିଆଡ଼େ ଗଲେ । ଗେଡ଼
ଯୋଗୁ ହେଲାଣି । ଗେସେଧକା ହୋଇ ଗୋଟି ତକତକ
ଅଛୁଲପେଟା ଦଉଡ଼ୁକୁଡ଼ା ଭଦ୍ରଲୋକ, ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ । ବାସି
ଧୋବ ଲୁଗା, ବାସି ଧୋବ ମଠା କାମିଜ୍ ପିନ୍ଧିଛି । ବେକା
ମାଉଁସିଆ ମୁହଁ । ଛେଟ ଛେଟ ଆଖି, ନାକ ଅଗରୁ କପାଳ ସେ
ମୁଣ୍ଡଯାକେ ସିନ୍ଦୂର କଲି, ମୋଟା ମୋଟା ନିଶ ହଳେ, ହାତରେ
ସୁନା ଖଡ଼ା । ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଦମ୍ଭରେ ବସି ରହିଛି । ଗେଡ଼ିଆକୁ
କହିଲା “ଅଡ଼ା ବଳଦ ।”

“ସାରିଗୋଟି ମାଣ ରଖିବୁ କୁଆଡ଼େ ସାଲି ଯାଉବୁ
ସାଉକାରି ।” ସର୍ବେ ଗୋଇନ୍ଦୁ ଗମାଙ୍ଗ ହାଜିଲା, “ଘୁଲୁ ଘୁଲୁ ।”

“ଦିଗେଣ୍ଡି ଦିଗେଣ୍ଡି ।” (ଓହ୍ଲାନୁ) ତେଲଗୁ କା’ଧୁ ଗୁଣି
ଡାକୁଛି ।

“ରେତାମୁଡ଼େ” (ଓହ୍ଲାଇ) ଦାନୁ ଦେଖେଇ ଖୋଜିଲା ବଣ
ଛେଳି ଅର୍ଥତ୍ କୋଣ୍ଡାଗୋରେ ବଣର ଟିମାୟା କୋଣ୍ଡାଦୋର,
ଜାତରେ ‘ବୁଡ଼ା କଳ,’ ଅରୁଅରୁଆ ବାଳୁଆ ଗୁରୁହାତ ଡେଙ୍ଗା ।
ମଣିଷ, ତାର ପାଳକଆ ହାଡ଼ୁଆ ମୁହଁଟାକୁ କରକୁ ଡଳେଇ
ଦେଇ ପଚାରିଲା “କହୁଅ ?” (କୁଆଡ଼େ ? ;

“ଓହ୍ଲେଇ ପଡ଼ି ସାହୁକାର ।”

ଟାଉଟାୟା ବାଉଁଶ ପରି ବେକକୁ ତେଡ଼େଇ ଦେଇ
ଘୁମୁରିଲା । କହିଲା, “ମୋଟି ମାଣ ପାଣ ଦିଛି ନାହିଁ ଯା’ ଯା’ ।
ସ୍ବାକର କଥାରେ ମୁଁ ଓହ୍ଲେଇବି ?”

“ଓହ୍ଲେଇ ପଡ଼ି ସାଦୁକାର ଓହ୍ଲେଇ ପଡ଼ି ।” ଲେକଙ୍କ ଡରଫରୁ ଦାବୀ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । “ତେ ଲେକଙ୍କ କଥାକୁ ଏମେଡ଼ି ଦେଇ ତୁ ପଲେଇରୁ ନାହିଁ । ଓହ୍ଲେଇ ।”

“ଆମର ଯା’ ମ, ଖାଲି ଓହ୍ଲେଇ ଓହ୍ଲେଇ ! ତମର ଯାହା ମନ ତା କର, ମୋ ଶଗଡ଼ ଅଗରୁ ଉଠ । ଯାଅ କେସୁ ପକାଅ, କୋରୋଟ୍ ଘରେ ମୋ ଓକିଲ ତା ଜବାବ୍ ଦବ, ଆମର ଓକିଲ ଅଛନ୍ତି ।”

“କେତେ କୋରୋଟ୍ କୋରୋଟ୍ ଫଟ୍ ଫଟୋଉରୁ ସାଦୁକାର, ଏ ତ ନ୍ୟାୟ ନିଷାପର କଥା, ଏଠି କୋରୋଟ୍ କିସ୍ କରବ ? ଭାବି ନେ’ ହାଟ୍‌ମଦାରେ ଏତେଲେକ ଏତେ ଗାଁରୁ ରୁଣ୍ଡିଚନ୍ତି, ସେବଟା ତୋର କୋରୋଟ୍ । ଓହ୍ଲେଇ ଆ ।”

ସରକାର ଅଧିକାରୀ ଆଉ ଜମିନ୍ ସେ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସତେ ଅବା ଅପେକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି ତାକୁ ହିଁ । ଟାଉଟାୟା ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଅନେଇଁଲା । ଖାଲି ମୁଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡମାଳ ମାଳ । ଏ ମୁଣ୍ଡ ମାନଙ୍କରେ ଗୋଟାଏ ଲେଖା ଗଣ୍ଡି, ଯୋଡ଼ାଏ ଲେଖା ହାତ, ଦିଆ ଲେଖା ଗୋଡ଼ ଲାଗିଛି । ଏ ହାତ ପଥର ଗୁଣ୍ଡା କରେ, ବଡ଼ବଡ଼ ଶାଳଗଛ ବି ଟଳିପଡ଼େ, ଏ ହାତର ପାହାର ଖାଇ । ମୋଟା ମୋଟା ତମ୍ବା ତାର ପରି ମାଂସର ଦଉଡ଼ା ଗୁରେଇ ହୋଇଛି ଏ ହାତରେ । ମୋଟାମୋଟା ଆଙ୍ଗୁଠିମାନ, ସେଥିରେ ଲୁହା ଗୋବପରି ତମ୍ବା ଗୋବପରି ଗଠିମାନ । ଆଉ ଅଙ୍ଗୁଠି ଅଗରେ ବଡ଼ବଡ଼ ନଖମାନ, ଫଟା, ଦରୁହମଲ, ଅସମାନ, କିନ୍ତୁ ଦାଉଆ ନଖ । ତା’ ତଳେ କଳାକଳା ମଳି, ଏ ନଖ ଛୁଣ୍ଟେଇ ପାରେ ଭଣିଭଣା କର ପାରେ । ଜଂଗଲ ପରି ଅସୁମାର ଗୋଡ଼ମାନ ଲାଗାଲଗି ଠେଲଠେଲି । ଅସ୍ଥିର

ଅସହସ୍ତ୍ର ପାଦ । ତଳେ ବାଡ଼େଇ ହେଉଛି, କୁହୁଛି । ଏ ପାଦ
ଧାନ ମଳପାରେ । ଏ ପାଦ ପଡ଼ି ଘାସ ନିର୍ମଳ ହୁଏ । ଗାଟି
ପାଟିଯାଏ ।

“ଓହ୍ଲେଇ ଆ—ଓହ୍ଲେଇ ଆ,—ଦେ ବଡ଼େଇ—ଦେ
ତୋ ପାପମାଣ ଗୁଡ଼ାକ ।” ତା ଆଡ଼କୁ ଶହଶହ ହାତ ଉଠୁଛି
ଆସୁଛି । ଭୂମି ଦୁଇକେଇ ମାଡ଼ି ଆସୁଛି ଶହଶହ ଗୋଡ଼ ।
ଟାଉଟାୟା ସେହି ଅଟଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଗମ୍ଭୀର ମୁହଁଗୁଡ଼ାକୁ ଚାହିଁଲା ।
ସେଠି ଟାଳଟୁଳ କରିବାକୁ ଲେଖମାନ୍ଦ୍ର ମତଳବ ଦଶନାହିଁ । ସେ
ଆଖିରେ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ଭୟ-ନାହିଁ କି ଦୟା ନାହିଁ ।

ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ପାହାଡ଼ର ଶ୍ରେଣୀ ସତେ କି ଅପେକ୍ଷା
କରଛି, ସେ କି ଉତ୍ତର ଦେବ ବୋଲି । ପୁରୁଣା ପାହାଡ଼ । ପୁରୁଣା
ଗଛ ଗୋଟା ଗୋଟା । ମେଘୁଆ ମେଘୁଆ ମୁଗବର୍ଣ୍ଣର ଆକାଶ । ସବୁ
ନୀର ଗୀତ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଶବ୍ଦେ ଆଗରେ ମାଳମାଳ
ହୋଇ ହାଟର ଜନତା । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ।

ସେମାନେ ଉତ୍ତର ଲେଉଟୁଛନ୍ତି ।

ଆକୁଳ ହୋଇ ଦୂରକୁ ଚାହିଁଲା ଟାଉଟାୟା ସାହୁକାର ।
କୁଆଡ଼େ ଗଲା ତାର ପୂର୍ବକାଳ ? କୁଆଡ଼େ ଗଲା ସେ କାଳର
ହସ୍ତା, ସେ କାଳର ବନ୍ଧୁମାନେ ? ସାହେବ ଥିଲେ, ଅସଲ ଗୋରା
ଚମଡ଼ା, ସେମାନେ ଏ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ଗଲେଣି । ରାଜୋଡ଼ା
ଉଠି ଗଲେଣି । ରଜା ଜମିଦାରମାନେ, ଏପରିକି ମୋଖା
ସଦାରମାନେ—ସେମାନେ ବି ଆଉ ନାହାନ୍ତି, ଚାଲି ଗଲେଣି ।
ଆଜି ଭୋଜି ଖାଇବାକୁ ଭେଟି ନେବାକୁ ଆଉ ତାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ
ଅତୁଟ ରଖିବାକୁ ଲେକ ନାହାନ୍ତି କେହି । ସତେ ତ ! କିଏ ଆଉ
ଆଜି ଆସୁଛି ତାକୁ ପରୁରବାକୁ, ତାକୁ ବରଦ ଦେବାକୁ—

ତୋଟାରୁ କମଳା ପଠା, ଅନ୍ତରରୁ ତାହା ତାହା ଗୁଆଇଅ, ଗୁଣସ୍ବର ସମ୍ବର ଧାନର ବାସମତା ରଜଭୋଗ ଗୁଡ଼ଳ, ପୁଟିପୁଟି ପଠା ବୋଲି କିଏ କହୁଛି ? କିଏ ତା ଦୁଆରର ଆଉ ଶବ୍ଦର ଥୋଉଛି ? ଶବ୍ଦର କି ଡୋଲି ଆଉ କାହିଁ ? କିଏ ହେଉଛି ତାର ଅନ୍ତର, କାହାକୁ ସେ ଏମାନଙ୍କ ଚରୁରରେ ଫେରାଉ ହେବ ? ଅଧିକାରୀ ଜଣେ ଆସିଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଆଉ ଜାଣିବ ଲୋକ । କହୁଛି ତା ଘରର ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ କାନ୍ଦି ଦେବାକୁ; ଏମାନେ ଛେଡ଼ି ଜାଲିବେ ବୋଲି । ଓଃ, ଫେରୁ ଆଜି ଗୁରୁବାଘଟାରେ ।

ଗର୍ଜନ ଉଠୁଛି, “ଓଢ଼େଇର ପଡ଼ି ସାହୁକାର ! ଓଢ଼େଇର ପଡ଼ି ଆମ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ହୁଅ” ସେଇ ମୁହଁଗୁଡ଼ାକ ପାଖକୁପାଖ ପକାପକି ଜକାଜକି । ସେଥିରୁ ଉପରୋଧ ନାହିଁ, ଟାଳଟୁଳ ନାହିଁ, ଅପେକ୍ଷା ନାହିଁ । ସେଇ ଏତେ ଜାତିର ମୁହଁ, ଡଂଗ୍ରିଆ, କୋଟିଆ, ଦେଶିଆ କରମାଣେ, ପରଜା, ଗଦବା, ସତରା, ଓଡ଼ିଆ, ତେଲଗୁ-ଗୁଣ୍ଡୀ, ନୁଖରା ମୁହଁଆ, ମହୁରଆ, ସବୁ ମୁହଁର ସେହି ଏକପ୍ରକାର ଭଙ୍ଗୀ । ହଠାତ୍ ତାର ଶିଆଲ୍ ହେଲା ଦେଶର ଶାସନ ସମତା ଏଇମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଗୁଲି ଯାଇଛି ! ସମସ୍ତ ବଦଳି ଯାଇଛି । ଆଜି ଯାହା ଅଛି, କାଲିକି ସେ ହେବ ଦାଗ । ଝାଲ ଫିଟି ଆସିଲା । ଲାଗିଲା ସତେ କି ତାର ବେଶିରା ହାତଟା ତରଳି ଯାଉଛି । ଏଇମାନେ ଆଜି ମାଲିକ ! ଜାଗିଲେଣି ସେମାନେ ? ଏଇ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ସେ ଭାବିଛି ଗୋଡ଼, ଖମ୍ବର, ମହୁରଆ ବୋଲି, ନଇଲେ ତାର ଜନ୍ମଗତ ହାତତଳିଆ ବୋଲି । ଟିପପହୁ ଦେବା ଲୋକ । ମୁରୁଖ ଲୋକ । ହୁଣ୍ଡର ମୁଣ୍ଡିଆ ଝାଲ କାଦୁଅ ସରସର ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଲୋକ ଭଙ୍ଗା ! ଗୁଲିଘରେ ବହୁଥିବା ଅଭାବ ଲୋକ । ପିନ୍ଧିବାକୁ କୌପୁନା କି କରିଆ କି ମରଲା ଛୁଣ୍ଡା ଖଣ୍ଡେ,

ଖାଇବାକୁ ଆମ୍ଭ ଟାକୁଆ କି ମାଣ୍ଡିଆ ଜାଉ କି ବାସି ପଖାଳି,
କେଉଁଠି ମିଳିଲେ ଖାଇଲେ, ନଇଲେ ନାହିଁ । ଧଡ଼ର ଲେକ,
ସେନ୍ଦେର ଲେକ, ମାଟିସଂଗେ ଯେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ପୋକପରି । ବଣରେ
ରହନ୍ତି ଅନ୍ତତଃ ମଣିଷ ପରି ନୁହେଁ । ଏଇ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ସେ
ଭାବିଥିଲା ନିଜର ଦୌଲତ ବଢ଼େଇବା ଲାଗି କେବଳ ସାଧନ
ବୋଲି,—ମେମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଶାସନର ଯମତା ଚାଲିଯାଇଛି । ଆଜି
ସେହି ଶହେଜଣ ମାଲିକ, ସେ ଜଣେ ନୁହେଁ । ଯୁଗ ବଦଳି
ଯାଇଛି ।

ଦୀର୍ଘାୟ ପକାଇ ସେ ଓହ୍ଲେଇ ପଡ଼ିଲା । ଶୁଣି ଟାଉଁଟାୟା,
ତା ଘରର ପ୍ରାଚୀନ ପଦବୀ ବଙ୍ଗାରଘୁ-ବାଣ୍ଟି ଅର୍ଥାତ୍ ସୁନାଗଣଡ଼ ।
ସହରରେ ତାର ଓକିଲ ଅଛନ୍ତି ସତ, ଦମ୍ଭ ଲୁହାଛଡ଼ର ଜାଲି
ଘେରେଇ ଦୁଆର ମୁହଁ ସମେତ ତାର ସେଠି ବଡ଼ କୋଠା ଅଛି ।
ତାଠି ଟଙ୍କା ବଢ଼ୁତ, ସୁନା ବଢ଼ୁତ, ଜମି ବଢ଼ୁତ । ଶଗଡ଼ିଆକୁ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲା, ଶଗଡ଼ିଆ ଶଗଡ଼ର ଲୁହର ଭିତରୁ ଚାରିଟା ବଡ଼
ବଡ଼ ମାଣ ବାହାର କରି ବଢ଼େଇ ଦେଲା । ତାର ମାଣ ଚାରିଟାକୁ
ସରକାରୀ ଅଧିକାରୀକୁ ବଢ଼େଇ ଦେଇ ସେ କହିଲା, “ନିଅ ମୋର
ମାଣ ।”

“ମୁଁ କୁଣ୍ଡିବି ନାହିଁ, ନିଜର ପାପ ନିଜେ ଭାଙ୍ଗି ନିଆଁରେ
ପକାଇ ଦିଅ । ବଙ୍ଗାରଘୁ ବାଣ୍ଟି ଟାଉଁଟାୟା ଶୁଣି ସାହୁକାର, କହ
ପାପଗଲା, ହରିବୋଲି ଦିଅ !”

ମୁହଁକୁ ତଳକୁ ପୋତି ମାଣଧରି ସେହିଆଡ଼େ ଚାଲିଛି ସେ
ସାହୁକାର । ସେହି ବରଗଛ ଆଡ଼େ, ସେଇଠି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଜମା
ହେଲେଣି । ଜାତି ଜାତିକା ମାଣର ସତେକ ପ୍ରଦର୍ଶନା ଦେଇଛି ।
ନକଲି ମାଣ, ଠକେଇ ମାଣ, ସେହି ପେଦାଶି ଆଉ ଚିଲିଶି
ମାଲମାଲ ।

“ଏଇଥର ମାଣ ଯକ୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହେଉ, ତୁମେ ବଡ଼ ସାହୁକାର,
ତୁମେ ଆଗ ।”

ମହାଦେବଙ୍କ ଆଗର ନନ୍ଦିଆ ଭାଙ୍ଗିଲେ ପଥର ଉପରେ
ଭୁଜା କରି କରୁଥିଲା ମାରିଲା, ତା’ର ମାଣମାନଙ୍କୁ ଟାଉଟାୟା
ସାହୁକାର । ପ୍ରଥମ ପାହାରରେ ହିଁ ହରବୋଲ ପୁଣି ହେଲା ।
ତମ ବାଇଦ ବାଜିଲା, କନ୍ଦ ମୁରୁଡ଼ି (ବଣୀ) ସରେ ସାରଙ୍ଗି
ପରଜାର ଡୁଙ୍ଗୁ ଡୁଙ୍ଗା ବାଜି ଉଠିଲା । ତଳିଆ କନ୍ଦ ଭେଣ୍ଟିଆ
ଦିକେନିଆ ଲୁହା ପାତାକୁ ପାଟିରେ ଯାପି ଧରି ତାକୁ ଥରେ
ଥରେ ସଙ୍ଗୀତ କଲେ, ଦାଟ ହେଲା, ଚଉତି ପରବ ମଉଛଦରେ
ଗାଁ ମଝି ଦାଣ୍ଡପରି ।

ଟାଉଟାୟା ମାଣ ଅଳ୍ପ ପାଟିଲା, ଦମ୍ଭ କାଠମାଣ, ଧାର ଧାର
ହୋଇ ପିଉଳ ପିତା ତୁଆଣି ହୋଇଛି । ସେହି ଦରପଟା
ମାଣଗୁଡ଼ାକୁ ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ଧରି ଛେପିଲା କୋଣାଗୋରେ
ଟିମାୟା କୋଣା ଦୋର । ଉଠିଲା ଟେକି ଡେଇଁପଡ଼ି ତାର ସମସ୍ତ ବଳ
ଶାଢ଼ିକର ପଥରଉପରେ ବାରମ୍ବାର ପିଟିଲା । ତାର ଆଖି ଶଗଡ଼
ଚକପରି ଘୁରୁଛି । ସେ ଓଠକୁ ବାରମ୍ବାର କାମୁଡ଼ୁଛି । ବାଘ
ପେମେତ ଶୀକାର ଉପରେ ହାମ୍ପିପଡ଼େ ସେମେତ ଭୟଙ୍କର ଦିଶୁଛି
ତାର ମୁଣ୍ଡି । ନୁହେଁ ଅଲଗା ବାଳ ଗୁଡ଼ାକ ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ବାରମ୍ବାର
ପିଟିପଡ଼ି ତାର ଆଖି ଘୋଡ଼େଇ ପିକେଇ ଠାଆ ଠାଆ ହାଲ ଚିକିଚିକି
ରୁଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ମେଣି ଯାଉଛି । ଛେରୁଛି ବାରମ୍ବାର, ବାରମ୍ବାର । ଟିକିଟିକି
ହେଲେ ବି ଅଦୃଶ ଟିକିଟିକି କରୁଛି । ଗୁଣ୍ଡା କରୁଛି । ସତେ
ଅବା ଶାଲ ମାଣ ନୁହେଁ, ସେ ଏକ ଜୀଅନ୍ତା ଜନ୍ତୁକୁ ନିଃଶେଷ
କରୁଛି ମନଇଚ୍ଛା ପିଟି ପିଟି ଛେରି ଗୁଣ୍ଡା କରି । ସେହି ଠକେଇ
ମାଣକୁ ନିଆଁରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଉଛି ।

ତାର ପିତୃପୁରୁଷ ପାହାଡ଼ ଖୋଲରେ ବଣ କାଟି ଛେ ମୂଳ
 ଓପାଡ଼ ଭୂଇଁ ତାଡ଼ ଗୁପ୍ତଜମି କରିଥିଲେ, ଜଣକୁ ଦାଘ ବି
 ଖାଇଥିଲା । କରଜ ଦେଇ ପୁଟିକେ ଟପୁଟି ସୁଧ ପଟେଇ, ଏ ବର୍ଷର
 ସୁଧ ମୂଳକୁ ଆଉ ବର୍ଷ ପାଇଁ ମୂଳ ବୋଲି ହସାବ କରି ଏମିତି
 ହାଁଉଁଆ ଠକେଇ ମାଟିରେ ଦେଉ ପୁଟିକୁ ପୁଟିଏ ବୋଲି ମାପି ନେଇ
 ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ କରି ଦେଇ ସାହୁକାର ଗୋବିନ୍ଦ ପାଣି, ରଘୁଅ ପଣ୍ଡା,
 ଚିଙ୍ଗିଡ଼ ସେଟି, ପେଣ୍ଟାୟା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ସବୁ ଜମି ନେଇ ଗଲେ ।
 ବଣରୁ କନ୍ୟା ଖୋଲି ସାର ନେଲେ ବିକିବାକୁ କାଠ ଭାଙ୍ଗିସାର ସେହି
 ବାଟେ ଦେଖି ଦେଖି ଯାଏ କୋଣ୍ଡାଗୋରେ ଟିମାୟା । ଆଉ କେବେ
 କେବେ ଭାବେ ଭଲ ଗୋବି ତାର କୋଣ୍ଡାଗୋରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବଣର
 ଛେଲି, ସେ ଜମି ପଛକୁ ଦେଇଦେଇ ସେ ସତେସତେ ବଣର
 ଛେଲି ହୋଇ ହିଁ ରହିଲା । ବାଟେ ବାଟେ ଦେଖି ଦେଖି ଯାଏ ତାର
 ପୁରୁଷପୁରୁଷ କମେଇ ଥିବା ଶେତମାନ,—ଧାନ ଯେ ସେଥିରେ
 ମଣିଷ ଲୁଚି ଯିବ—ଆଉ ଯେ ସେଥିରେ ହାତୀ ଲୁଚି ଯିବ, କେବେ
 ଦେଖେ ଗହମ ଠିଆ ହୋଇଛି । କି ଗହମ ଫଳେ ସେଠି ! ହଜାର
 ହଜାର କଦଳୀଗଛ ଦେଖେ ସେଠି ସେ, କାନ୍ଦିମାନ ହୁଲୁଥାଏ,
 ପହ ହୁଲୁଥାଏ ହାତୀକାନ୍ଦ ପରି ।

କୋଣ୍ଡାଗୋରେ ଟିମାୟା ତାଙ୍କ ପହ ମୁଣ୍ଡେଇ ସେହି ବାଟେ
 ଯାଏ ।

ସେମିତି ଆଉ କେତେ ମଣିଷ ସେଠି ଛୁଣ୍ଡିହୋଇ ମାଣ
 ଭାଙ୍ଗିଲେଣି । ସମଗ୍ର ଶକ୍ତି ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦୁଇ ଦାଲ୍ ପାହାର ସତେ
 ଅବା ‘ଦୁରୋ’ ପୂଜାର ପୋଡ଼ ଉପରେ ପଡ଼ୁଛି ଦୁଇ ଦାଲ୍
 ଟାଙ୍ଗିଆ ପାହାର ।

ଗୁରୁଆଡ଼, ନିରବୋଲ୍ ଆଉ ଦୁର୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଭୁଥିଲା ।
ସୁନାଶଗଡ଼ ଟାଉଟାୟା ଅଧିକାରୀ ଆଗରେ ଅଣ୍ଟା ସଳଖି, ବେକକୁ
ତଳକୁ ନିଆଁ ଦିଶିବତ ହୋଇ କହିଲେ “ଗେଲଃ (ଅର୍ଥାତ୍
ବିଦାୟ) ମହାପ୍ର ।”

ଅଧିକାରୀ କହିଲେ—“ହଉ ଯା ।”

ନିଆଁ ଆଦୁର ତେଜ ହୋଇ ଜଳୁଥିଲା ।

ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ତି ନି ପୁରୁଷ

ହସିକ ଜୟଗୋପାଳ କାରଣ'ନାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଓ ମାଲିକ
ଅଣି ବର୍ଷ ବୟସର ବୃଦ୍ଧ ସେଠ ବଢ଼ି ଦାସ ଅଳସ ଭାବରେ
ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେ ନିଧାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣିସାରିଲେଣି ଯେ,
ତାଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ରିୟକର ଜମାଗରବ ହିସାବ ନିକାଶ ହୋଇ ଆସିଲାଣି ।
ଯେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପରଲୋକରୁ ତାଙ୍କର ଆସିଯିବ ।
ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦିନ ରାତି ମନକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛନ୍ତି ।

ଜନ୍ମଠାରୁ ଦଶବର୍ଷ ଯାଏ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ କଅଣ ଘଟିଥିଲା,
ତାହା ଆଉ ତାଙ୍କର ସ୍ମରଣରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଦଶବର୍ଷ ବୟସରୁ
ଏ ସତ୍ତ୍ୱେ ବର୍ଷର ଶିଶୁ ଆଜି ଗୋଟିଗୋଟି ହୋଇ ତାଙ୍କ
ମାନସପଟରେ ଆଜି ହୋଇଯାଉଛି ।

ସେ ନିଜର ଜନ୍ମରୂପିର ମାୟାମମତା ଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ଲୋକମାନଙ୍କ ଧରି ଦଳେ ଜାତଭାବକୁ ସଙ୍ଗରେ ଏ ସହରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କିଏ କୁଅଡ଼େ ଗଲେଣି । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଛନ୍ତି କେବଳ ସେହି ବଢ଼ିଯିବା । ବଢ଼ିମାନ ସେ ଆଉ ବଢ଼ିଯିବା ନୁହେଁ, ସେଠ ବଢ଼ି ଦାସ,—କୋଟିପତି, ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାରଖାନାର ମାଲିକ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁଟଙ୍କାକୁ ଜଣେ ମହାଜନ ପାଖରେ ଗୁରୁତ୍ୱ କରୁଥିଲେ; ବଢ଼ିମାନ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଅନୁତଃ ଗୁରୁତ୍ୱକାର ଲୋକ ଖାଟୁଛନ୍ତି । ଜଣେ ଲୋକର ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ କେତେ ଜଣଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ ? ଯେତେ ଜଣଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଥାଏ, ତାଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ କୁହାଯାଏ ! ମାତ୍ର ବଢ଼ି ଦାସ କଅଣ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ? ଏ କାରଖାନା କଅଣ ତାଙ୍କ ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ପ୍ରତୀକ ?

ଏହି କଥା ଭାବୁଥିବା ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ପୁଣି ଘୁରୁଗଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ ଝରକା ଥିବା ଘର ଭିତରୁ ଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ସମୟରେ ବି ତାଙ୍କ ଆଖିକୁ ଅକାର ଦେଖାଗଲା ।

ବଢ଼ି ଦାସ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଅଳସ୍ୟ କଅଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଭୋଗବିଳାସ ତାଙ୍କୁ କେବେହେଲେ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତର ସାଥୀ କାର୍ଯ୍ୟ । କାମ ବ୍ୟତୀତ ସଂସାରରେ ଯେ ଆଉ କିଛି ଅଛି, ସେ ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଗୁରୁତ୍ୱ ଗୁଡ଼ିକ ସେ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବେଶ୍ ଦୁଇ ପଇସା ହାତକୁ ଆସିଲା । ସହରରେ ଘରବାଡ଼ି ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବଢ଼ିଲା ।

ତାଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ପରୁଷ ବର୍ଷ ବୟସ, ସେତେବେଳେ ସେ ଲକ୍ଷପତି । ଜୟଗୋପାଳ କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସେତିକି-

ବେଳେ । ପ୍ରଥମେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଶ୍ରମିକ ଏଥିରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ଯାହା ଜିନିଷ ତଥର ହେଉଥିଲା, ସେଥିରୁ ଏହି ସହରର ଗୃହିତା ବି ମେଣ୍ଟାଇ ହେଉ ନ ଥିଲା । କାରଖାନା ବଢ଼ାଇବାକୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆକାଂକ୍ଷା । ମାତ୍ର ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଭିତରେ ସେ ତାହା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

କାରଖାନାଟି ଯେତେ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚଳିବ ବୋଲି ସେ କଲ୍ପନା କରିଥିଲେ, ତାହା ହେଲା ନାହିଁ । ସବୁ ସମୟରେ ଲୋକ ଅଭାବ; ମନ ମୁତାବକ ଜିନିଷ ତଥର ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଯେ ବର୍ଷେ ଦୁଇବର୍ଷ ରହି କାମ ଶିଖିଗଲା, କାମରେ ଅଭ୍ୟାସ ହେଲା, କିଛି ଦିନ ପରେ କାରଖାନା ଛାଡ଼ି ସେ ପଳାଇଲେ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ବେଶି କିଛି ମାଲ ତଥର ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା, ସେ ଆଶାକୁ ଭାଙ୍ଗି ସେ ରୁମାର କରିଦେଲା । ସମୟ ସମୟରେ ବଦ୍ରି ଦାସ ବଡ଼ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠନ୍ତି । ସେ ଭାବନ୍ତି, ଶ୍ଳେଷ ଦୋକାନଟି କିଏ ମୁଁ ବେଶ୍ ଶାନ୍ତିରେ ଥିଲି । କାରଖାନା ଖୋଲିଦା ଅର୍ଥ ଲୋକଙ୍କୁ ପୋଷିବା, ସେମାନଙ୍କ ମଜୁରି ଚଳିବା ।

ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଧକ୍କା ଲାଗିଲା, ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କାରଖାନାର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ହାତରେ ନିହତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ବଦ୍ରି ଦାସ ଜୀବନରେ କେବେ ଦୃଶ୍ୟର ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହି ଘଟଣା ଏକାବେଳେକେ ତାଙ୍କ ମେରୁଦଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଦେଲା । ସେ କାରଖାନାକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ ।

ମାତ୍ର ଏ ଦୁନିଆରେ ଏପରି କେତେକ ଅଛି, ଯାହା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସହଜ; ମାତ୍ର ଭାଙ୍ଗିଦେବା ଅତି କଷ୍ଟ, ହୁଏ ତ ଅସମ୍ଭବ । ବଦ୍ରି ଦାସ କାରଖାନା ବନ୍ଦନରୁ ମୁକୁଳିବାକୁ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା କଲେ

ବିମୁକ୍ତ ନାହିଁ । କାରଣାତା ଭାଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ମନ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା, ତା' ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେହ ମଧ୍ୟ । ସେହି ଲୁହାପରି ଟାଣ ଶରୀରକୁ ବୟସର ଧକ୍କା ଯାହା କରିପାରି ନ ଥିଲା, ମନର ଅଶାନ୍ତି ତାହା କଲା । ସେଠି ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ବଛଣା ଧରିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏ ସବୁ ଜଞ୍ଜାଳ ମୁଣ୍ଡ ପାତ ପ୍ରହର କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ନାଭୁଣୀ କୌଶଲ୍ୟା—ତାଙ୍କ ମୃତ ଧୂବର କନ୍ୟା । ସେଠି ଆଖିରେ ସେ ସାମାନ୍ୟ ହୁଅ ପିଲଟିଏ । ମାତ୍ର ସେ ଯାହା କରିପାରିଲେ, ନିଜେ ସେଠି ବି ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ତାହା କରିପାରି ନାହାନ୍ତି କି କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ ।

କୌଶଲ୍ୟା କାରଣାତାର ପରିଚ୍ଛାଦନା ଭାର ନିଜ ହାତକୁ ନେଲେ, ଏଇ ଦଶବର୍ଷ ହେଲା । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କାରଣାତାର ଶ୍ୟାବ ଦେଖିପାରୁ ବ୍ୟାପିଗଲାଣି । ଯେତେ ମାଲ ପ୍ରତିଦିନ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଉଛି, ତାହା ଏ ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଛି । ବିଦେଶରୁ ପ୍ରତି ଦିନ ବହୁ ପରିମାଣରେ ମାଲ ପାଇଁ ବରଦ ଆସୁଛି । ଦିନକୁ ଦିନ ଚାହିଦା ବଢ଼ୁଛି । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଏକାଠି କୋଡ଼ିଏ ପିଠା ଜଣ ଲୋକ ବି କାମ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତିଦିନ ହଜାର ହଜାର ଶ୍ରମିକ ଖଟୁଛନ୍ତି । କାରଣାତାର ଘର ବଡ଼ି ଚାଲିଛି । ନୂଆ ନୂଆ କିସମର କଲ ଆସି ବସୁଛି । ସତେ ଯେପରି କେଳାର କ୍ରହରରେ କାଉଁଶ ହାଡ଼ ପରଶ ପରି ଅଖି ପିଛୁଳାକେ ଏସବୁ ଘଟି ଯାଉଛି ।

ସେଠି ଗଲା ଦଶବର୍ଷ ହେଲା କାରଣାତା ସଂହାରରେ ଏକା-ବେଳେ ନିସ୍ତୁହ ଥିଲେ । କିଛି ରୁଟିବାକୁ, କିଛି ଜାଣିବାକୁ ରହୁଛି ହେଉ ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଅଜି କେଜାଣି କାହିଁକି, କାରଣାତା

ଫକୀନ୍ଦ୍ରରେ ସବୁ କଥା ଟୋଟିଟୋଟି ଜାଣିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅଗ୍ରସ୍ଥ ହେଲା । ସେ ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କ ପାଖକୁ ଖବର ପଠାଇ ଗାଡ଼ି ଅଣାଇଲେ । ଦୁଇ ଜଣ ଗୁରୁଙ୍କ କାମରେ ଭରା ଦେଇ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠିଲେ । କାରଖାନାକୁ ଗଲେ ।

କୌଶଲ୍ୟା ନିଜ ଅଫିସ ଘରେ ହୁସାବ ଦେଖିବାରେ ତନ୍ମୟ ଥିଲେ । ଖବର ପାଇ ପଦାକୁ ଦଉଡ଼ିଆସିଲେ । ମ୍ୟାନେଜର ସମେତ ଅଫିସର ସମସ୍ତ ବଡ଼ କର୍ମଚାରୀ ଧାଇଁଆସିଲେ । କାରଖାନାର ଅସଂଖ୍ୟ ଇମିକ ବି ସେଠାରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ସମସ୍ତେ ଭକ୍ତିର ସହିତ ପ୍ରଣାମ କଲେ । କେହି ନିଜକୁ କୃତଜ୍ଞତା ମନେକରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ, କେହି ନିଜ କାମରେ ଲାଗିଗଲେ ।

ଏକମାନଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଅନ୍ତରରେ ବଡ଼ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ପୁଅ ମଲା ଦିନରୁ ତାଙ୍କ ମନ ଅତି ବେଶୀ ବିପେଇ ଉଠିଛି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କୁ ଲ୍ୟାଭ ଦେଖାଇ ସେ କୌଶଲ୍ୟା ସହିତ ଅଫିସ ଘରକୁ ଚାଲିଲେ ।

କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଇଞ୍ଜିନରେ ମ୍ୟାନେଜର ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁମାନେ ସେଠାରେ ଥିଲେ, ସେମାନେ ନିଜନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଚାଲିଗଲେ । କୋଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ଯୁବଜା କୌଶଲ୍ୟା ଓ ବୁଦ୍ଧ ସେଠାରେ ।

କିଛି ସମୟ ନୀରବରେ କଟିଗଲା ପରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଶୁଣ୍ଠି କଣ୍ଠରୁ କଥା ବାହାରିଲା । ସେ କହିଲେ, “ମା, ମତେ ଜଳଜଳ ଦେଖାଯାଉଛି, ତୋ ବାପ ପରି ତୁ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ଏଇ ନୃଶଂସ ଇମିକଙ୍କ ହାତରେ ଜୀବନ ଦେବୁ । ତୋ ବାପ ସମୟରେ କେତେ ଶହ ମାତ୍ର ଲୋକ କାମ କରୁଥିଲେ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ରଖିଛି । ଏମାନଙ୍କୁ ବିଧାସ କରିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ ।”

କୌଶଲ୍ୟା ଉପତ୍ ହସି କହିଲେ, “ବାବୁଜୀ, ଆଜି ତ ତୁମକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି କେତେକ ଶ୍ରମିକ ଜମା ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭାବ-ଭଙ୍ଗୀରୁ ସେପରି କିଛି ସୂଚନା ପାଇଲ କି ?”

“ନାହିଁ ମା, ଏତେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ସହଜ ନୁହେଁ, ସମ୍ଭବ ବି ବୁଝେ ।”

କୌଶଲ୍ୟା କହିଲେ, “ତୁମେ ସିନା ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲ ନାହିଁ; ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଚିହ୍ନି ସାରିଛି । ବଣର ବାଘ ଭାଲ୍ କୌଣସି ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ନ କରିବା ଯାଏ ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଭୟ କରନ୍ତି; ତେଣୁ ମନୁଷ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଡରେ । ସେହିପରି ଶ୍ରମିକ ଯେତେବେଳେ ମାଲିକକୁ ହିଂସ୍ର ବୋଲି ଧାରଣା କରନେବ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ସେ ତାକୁ ହିଂସା କରବ । ସେତକ ଆଶଙ୍କା ନ ହେବା ଯାଏ, ଶ୍ରମିକ ଯେପରି, ମାଲିକ ବି ସେହିପରି ସରଳ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱଭାବର ମନୁଷ୍ୟ ।”

ସେଠି ଅବଶ୍ୟ ଏ ସବୁ କଥା ଯେ ବୁଝିପାରିଲେ, ତା ଜଣାପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ କହିଲେ, “ମୁଁ କାରଖାନା ଚଳାଇଲି ଦଶବର୍ଷ; ତା ପରେ ତୋ ବାପ ବୁଝିଲା ଦଶବର୍ଷ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସିଧା ସଳଖ କାରଖାନାକୁ ନ ଆସୁଥିଲ ମଧ୍ୟ ମୋର ଇଞ୍ଜିନରେ କାରଖାନା ଚଳୁଥିଲା । ମୁଁ ସବୁ ନାଡ଼ି ଚାପି ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲି । ମୋର ଏ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଭଲ ରୂପେ ଚିହ୍ନିପାରିଛି । ଏମାନଙ୍କୁ ଅଦୌ ବନ୍ଧାସ ନାହିଁ ।”

କୌଶଲ୍ୟା କହିଲେ, “ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ତ କହିବ, ସେ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ଏବେ କାରଖାନାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବଢ଼ିଛି । ପ୍ରତିଦିନ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମାଲ ତ ଆଉ ହେଉଛି, କାରବାର ବି

ବହୁ ଦୂରକୁ ବ୍ୟାପିଯାଇଛି । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମନ ନ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସହଯୋଗ ମିଳୁ ନ ଥିଲେ ଏହା ଦୃଢ଼ିଆ କି ?”

“ହଁ, ତା ହେଉଛି ସତ; ତଥାପି ଶ୍ରମିକ ହିଁ ଶ୍ରମିକ— ।”

ବୃଦ୍ଧଙ୍କ କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ କୌଣସି ବାଧା ଦେଲେ, “ବାବୁଜୀ, ପ୍ରଥମ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତା ତୁମର ଯେତକି ହୋଇଛି, ମୋର ତା ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ହୋଇ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଦଶବର୍ଷ କଥା ଧରିଯାଉ । ସେତେବେଳେ ତୁମର ଦୃଢ଼ ପାରଶା ଥିଲା, ଭାତ ଥିଲା ବହୁତ ଭାତୁଆ ମିଳିବେ । ତୁମେ ଟଙ୍କା ଖଟାଉଥିଲ । ତେଣୁ ତୁମେ ଭାବୁଥିଲ, ଟଙ୍କା ଯୋଗେ ସବୁ କିଛି ହୋଇପାରିବ । ଟଙ୍କା ବଳରେ ତୁମେ କାହାରିକୁ ଖାତର କରୁ ନ ଥିଲ । ଶ୍ରମିକମାନେ କେବଳ ସାମାନ୍ୟ କେତୁଟା ଟଙ୍କା ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡ ବଳି ଥିଲେ, ଡରିହର ରହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ତୁମପ୍ରତି କି ତୁମର କାରଖାନା ପ୍ରତି ମାୟାମଗ୍ନତା ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ଚାହୁଁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ଅନୁପାତରେ ପରିଶ୍ରମ କରିବେ; ତା ନ ହେଲେ କାରଖାନା ଛାଡ଼ି ପଳାଇବେ । ସେତେବେଳେ ମାଲିକ ଶ୍ରମିକ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଟଣାଓଟଣା ଲାଗି ରହିଥିଲା ।

“ତା ପରେ ମୋର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପିତା ପରିଶ୍ରମକର୍ତ୍ତା ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲେ । ତୁମ ଅମଳର ବିଭେଦ ସେତେବେଳକୁ ବେଶି ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମନରେ ପାରଶା କରାଇ ଦିଆଗଲା, ହାତ ଥିଲେ ଭାତ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ । ଅମର ହାତ ଅଛି, ଆମେ ଖଟୁଛୁ; ତେଣୁ ଆମେ ହିଁ ସବେସବୁ । କେତେକ ରାଜନୀତିକ ଦଳର କୁଅଭିସନ୍ଧ ମୂଳକ ପ୍ରଚାର ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରାଦେଲା । ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଭୁକାକୁ ଦିଆଗଲା ଯେ, ଶ୍ରମିକ ମାଲିକ ସଂପର୍କ ହେଉଛି ଖାଦ୍ୟ ଖାଦକ ସଂପର୍କ ।

ଟଙ୍କା କିଛି ନୁହେଁ, ବୁଦ୍ଧି କିଛି ନୁହେଁ; ଶାଶ୍ୱତକ ଶ୍ରମହୀଁ କାରଖାନା ଉଲ୍ଲଟର ଏକମାତ୍ର କାରଣ । ଏହି ବିଚାର-ବିକ୍ରାନ୍ତରେ ବଢ଼ି ଉଠୁଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାଙ୍ଗିଯିବାକୁ ବସିଲା । ଶ୍ରମିକଙ୍କ ହାତରେ ପିନା ପ୍ରାଣ ଦେଲେ ।

“ଆଗର ଦୁଇ ଦଶକରେ ଯେଉଁ ବିଚାର-ବିଚାର ଥିଲା, ମୁଁ ତାହା ଦୂର କରିଦେଇ ପାରିଲୁ । ମୋ ଆଖିରେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଉଲ୍ଲଟ ପାଇଁ ଟଙ୍କାର ଆବଶ୍ୟକତା ଯେତେକି, ଶ୍ରମର ଆବଶ୍ୟକତା ତା’ଠାରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ତା’ ସାଙ୍ଗକୁ ମ୍ୟାନେଜର ପ୍ରଭୃତି ପରିଗୁଳନା କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧିର ସାହାଯ୍ୟ ବି ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଏ ତନୋଟି ନ ମିଳିଲେ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉଲ୍ଲଟ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ତତ୍ତ୍ୱେ ରହିପାରବ ନାହିଁ । ତୁମର ଟଙ୍କା, ଅର୍ପିତ ପରିଗୁଳକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଶ୍ରମକୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ଚଳାଇପାରିଲୁ । ତେଣୁ କାରଖାନାର ଉଲ୍ଲଟ ହୋଇଛି, କାରବାର ବଢ଼ିଛି ।”

ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ବୁଦ୍ଧି ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ମୁହଁରେ ବିରକ୍ତର ଭାବ ଫୁଟାଇ ଚାଲିଲେ ଉଠି ପଡ଼ୁଥିଲେ । କୌଣସି ତାଙ୍କ ହାତ ଧରି ଧୀରେ ଚାଲିଲେ ବସାଇଦେଲେ । କହିଲେ, “ତୁମେ ଟିକିଏ ମନ ଦେଇ ଶୁଣ । ତୁମେ ଭୁଲୁଥିଲ, କାରଖାନା ତୁମର । ମୁଁ ଭୁଲୁଛି, ଆମେ ଏଠାରେ ଯେତେ କାମ କରୁଛୁ, କାରଖାନା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର । ତୁମ ସମୟରେ କାରଖାନାର ଘର ଥିଲା ଅତି ଅଳ୍ପ, ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଟଙ୍କା କମ୍ ରହୁଥିଲା ବେଶି । ତୁମେ ଭୁଲୁଥିଲ, ଯେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଟଙ୍କାର ମାଲିକ ହେବ ତୁମେ । ମାତ୍ର କାରଖାନା ଯେ କେବେ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯିବ, ଏ କଲ୍ପନା ମୋ

ମନକୁ ଅଦୌ ଛୁଡ଼ି ନାହିଁ । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଟଙ୍କା ରହିଛି ଅଳ୍ପ, କାରଖାନାରେ ଖାଟିଛି ବହୁତ ବେଶି । ସେ ସମସ୍ତ ମିଶାଇଲେ ତୁମ ଅମଳର ମହମ୍ମଦ ଅପେକ୍ଷା ନିଶ୍ଚୟ ଶହେ ଗୁଣ ଦେଶି ହେବ । ସେ ସବୁ ତ କେବଳ ଏକ କାରଖାନାରୁ ମିଳିଛି । କାରଖାନା କହିଲେ, ଏକ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଶ୍ରମରୁ । ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ରହିବା ଘର, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତାକ୍ତରଖାନା, ସ୍କୁଲ, ଦେବତା ମନ୍ଦିର ଆଦି ତିଆରି କରାଇଛି । ତାହା କିଛି ସେମାନେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବେ ନାହିଁ; ତାହା ଏହି କାରଖାନାର; କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାଙ୍କର ଯୁଗ୍ମେଷା ଧରି ଗୁଣ କାଢ଼ିନ କରୁଥିବ । ”

ବୁଦ୍ଧ ଦ୍ରୋପ ଓ ବିରକ୍ତ ମିଶା ସ୍ତରରେ କହିଲେ, “ତୁ ଭରୁଛୁ, ତୁ ମୋ ଠାରୁ, ତୋ ବାପ ଠାରୁ ବେଶି ଗୁଲ୍‌କ୍ । ”

କୌଶଲ୍ୟା ପୁର ପରି ହସହସ ମୁହଁରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ନା ବାରୁଣୀ, ମୁଁ ତା ଭରୁ ନାହିଁ । ତୁମର ରକ୍ତ, ତୁମର ବୁଦ୍ଧିରେ ତ ମୋର ଏ ଦେହ ମନ ଗଢ଼ା । କେବଳ ପ୍ରଭେଦ ଏତକ, ମୋ ବାପ ବୁଢ଼ାବାପାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ସହିତ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଯେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଛି, ତୁମେ ତୁମ ବାପ ବୁଢ଼ାବାପାଙ୍କ ଠାରୁ ତାହା ପାଇ ନ ଥିଲ । ସେହି ଶିକ୍ଷାତକ ମୋର ସମ୍ବଳ । ”

ବୁଦ୍ଧ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ କଥା କହିଛନ୍ତି ଅଳ୍ପ, ଶୁଣିବାକୁ ଗୁହାନ୍ତି ବି ତହିଁ କମ୍ । ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ବଳ୍ଲଭତା ତାଙ୍କୁ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଲା । ସେ ଥରଥର ହୋଇ ଥର ଚୌକିରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ତାଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ରର ସହିତ ଧରି ନେଇ ଗାଡ଼ରେ ବସାଇଦେଲେ ଓ ଘରକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ପର ଦିନ ସକାଳେ ସେଠ ବଢ଼ି ଦାସଙ୍କ ନଅର ଭଳି ଘର ଭିତରୁ କାନ୍ଦ ବୋବାଳି ଶୁଣାଗଲା । ହଜାର ହଜାର ଶ୍ରମିକ ଯାଇ ସେଠାରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ ।

ସେଠ ବଢ଼ି ଦାସଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଇଛି । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ମୃତ ଦେହ ଶୁଣାତକୁ ଯିବା ବାଟରେ କାରଖାନାକୁ ଅଣାଗଲା । ହଜାର ହଜାର ଶ୍ରମିକ ଭିକାର ସହିତ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ଦେଖାଗଲା ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ମୁହଁ ଟାନ୍ତ, ସରସ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ । — ସତେ ଅବା ତାଙ୍କର ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ସାଧନାରେ ସେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି, ଯେପରି କି ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଶୋଇ କୌଣସି ସୁଖ-ସ୍ୱପ୍ନରେ ବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

[‘ଶ୍ରମିକ’ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ, ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟା, ମାର୍ଚ୍ଚ-ଜାନୁଆରୀ ୧୯୫୮]

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଦାନ୍
ଦୁର୍ଗା ପ୍ରେସ; ଖଟବିନ୍ ସାହି, କଟକ-୧

